



รายงานการวิจัย  
เรื่อง

รูปแบบการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม  
ของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเต (สี่) บ้าน จังหวัดตรัง

People's political model for the conservation of environment  
and Coastal Resources : A case studies of fishery group in  
Khetle Saebaan, Trang Province

นางสาวปิยาณีย์ เพชรศรีช่วง

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต

2557

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต



รายงานการวิจัย  
เรื่อง

รูปแบบการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม  
ของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน จังหวัดตรัง  
People's political model for the conservation of environment  
and Coastal Resources : A case studies of fishery group in  
Khetle Saebaan, Trang Province

นางสาวปิยาณีย์ เพชรศรีช่วง  
ศูนย์การศึกษานอกที่ตั้ง ตรัง

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต  
2557

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต  
(งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ปีงบประมาณ 2555)

หัวข้อวิจัย	รูปแบบการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมง พื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน จังหวัดตรัง
ผู้ดำเนินการวิจัย ที่ปรึกษา	ปิยาณีย์ เพชรศรีช่วง ผศ.ดร.รงค์ บุญสวยขวัญ นายภาคภูมิ วิธานติวัฒน์
หน่วยงาน	ศูนย์การศึกษานอกที่ตั้ง ตรัง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
ปี พ.ศ.	2557

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ (1) เพื่อศึกษาลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการปกป้องทรัพยากรทางทะเล (2) เพื่อวิเคราะห์ลักษณะการเมืองภาคประชาชนในด้านการปกป้องทรัพยากรทางทะเลของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน จังหวัดตรัง โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ เชิงปริมาณใช้แผนการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบไม่ใช้ความน่าจะเป็น วิธีคอนวีเนียน แซมปลิงขนาดตัวอย่าง 400 ตัวอย่าง เชิงคุณภาพมีกลุ่มตัวอย่างการสนทนากลุ่มใช้การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง การสัมภาษณ์รายบุคคลใช้การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจงโดยอาศัยกลยุทธ์แบบลูกโซ่ และ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในงานวิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยเชิงปริมาณมีดังนี้ (1) รูปแบบการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน ประกอบด้วยกลุ่ม/เครือข่าย การเคลื่อนไหว การมีส่วนร่วม ผู้นำ และการสื่อสาร โดยประเด็นที่มากที่สุด คือ ด้านกลุ่ม/เครือข่าย รองลงมาด้านการเคลื่อนไหว ด้านการมีส่วนร่วม ด้านผู้นำ และด้านการสื่อสาร (2) ด้านกลุ่ม/เครือข่าย พบว่า สมาชิกมีความผูกพันบ้านที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน อยู่ในระดับมากที่สุด (3) ด้านการเคลื่อนไหว พบว่า สมาชิกชาวประมงพื้นบ้านและชาวบ้านมีความพร้อมออกมาต่อสู้เพื่อความถูกต้องหากเห็นความไม่ชอบมาพากลของรัฐ และการเอาผลประโยชน์จากนายทุน หรือกลุ่มเรือประมงพาณิชย์ อยู่ในระดับมาก (4) ด้านการมีส่วนร่วม พบว่า การมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูระบบนิเวศ เช่น แนวปะการัง ป่าชายเลน หล้าทะเล สัตว์น้ำวัยอ่อนทางทะเล อยู่ในระดับมาก (5) ด้านผู้นำ พบว่า ผู้นำกลุ่มเป็นที่ยอมรับของสมาชิก อยู่ในระดับมาก (6) ด้านการสื่อสาร พบว่า การติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกชาวประมงพื้นบ้านและชาวบ้านกับผู้นำกลุ่ม ใช้วิธีการประชุมกลุ่ม อยู่ในระดับมาก

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพมีดังนี้ (1) รูปแบบด้านกลุ่ม/เครือข่ายดำเนินการภายใต้ชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง ไม่มีโครงสร้างกลุ่มที่ชัดเจน พื้นที่แต่ละบ้านในเขตเลเส (สี่) บ้าน มีการบริหารจัดการบ้านตนเอง กลุ่มเกิดจากความรู้สึกของแกนนำซึ่งมีความรู้สึกรักและหวงแหนทรัพยากรสิ่งแวดล้อม (2) รูปแบบด้านการเคลื่อนไหว มีความพร้อมออกมาต่อสู้เพื่อความถูกต้องหากเห็นความไม่ชอบมาพากลของรัฐและการเอาผลประโยชน์จากนายทุน หรือกลุ่มเรือประมงพาณิชย์ ใช้วิธีการเรียกร้อง ประท้วง กัดดันภาครัฐ รวมทั้งวิธีเคลื่อนไหวเชิงบวกคือการณรงค์ จัดโครงการ กิจกรรม (3) รูปแบบด้านการมีส่วนร่วม สมาชิกชาวประมงพื้นบ้านทุกคนร่วมเฝ้าระวังท้องทะเลให้มีคนต่างถิ่นมาฉกฉวยผลประโยชน์ เขตเลเส (สี่) บ้านใช้การฟื้นฟูระบบนิเวศ เช่น แนวปะการัง ป่าชายเลน หล้า

ทะเล สัตว์น้ำวัยอ่อนทางทะเล ด้วยการจัดโครงการ/กิจกรรมในแต่ละบ้านประจำทุกปี การกำหนดทิศทาง เป้าหมาย วางแผนจัดการทรัพยากรแนวเขตทะเล (สี่) บ้านส่วนใหญ่มาจากกลุ่มผู้นำเขตทะเล (สี่) บ้าน (4) รูปแบบด้านผู้นำ ผู้นำกลุ่มเป็นที่ยอมรับของสมาชิก มี 3 ลักษณะ คือ หนึ่งผู้นำแนวประนีประนอม ใช้หลักการทำงานร่วมกัน สองผู้นำแนวปะทะมีความเด็ดขาด เข้มงวดกับกฎกติกา และสามผู้นำแนวผสมคือมีทั้งการประนีประนอมและพร้อมปะทะตามสถานการณ์ (5) รูปแบบด้านการสื่อสาร มีการสื่อสารทั้งภายใน การประชุมกลุ่มทั้งแบบทางการ และไม่เป็นการทางการ การใช้สื่อบุคคลและสื่อเครื่องมือสื่อสารโทรศัพท์ และการสื่อสารภายนอกใช้การจัดประชุม เวทีเสวนา การจัดโครงการ กิจกรรม การประชาสัมพันธ์ ด้วยสื่อต่างๆ ซึ่งรูปแบบด้านกลุ่ม/เครือข่าย การมีส่วนร่วม ผู้นำ การเคลื่อนไหว และด้านการสื่อสาร ทั้ง 5 ด้าน นี้มีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน

<b>Research Title</b>	People's political model for the conservation of environment and Coastal Resources : A case studies of fishery group in Khetle Saebaan, Trang Province
<b>Researcher</b>	Piyanee Phetsreechoung
<b>Research Consultants</b>	Assistant Professor Dr.Rong Boonsuaykhwan
<b>Organization</b>	Trang center Suan Dusit Rajabhat University
<b>Year</b>	2014

This study has the following objectives. 1. To study the politics of protecting marine resources. 2. To analyze the politics of protecting marine resources. The study took place in Khetle Saebaan, Trang. The focus group was chosen depending on the objectives and analyzed using quantitative and qualitative research. The individual interviewers for the qualitative research were chosen specifically through snowball sampling. The quantitative samples were taken by using non- probability and convenience sampling by using questionnaires that were given to 400 subjects. The data was analyzed by using statistics in terms of descriptive information, percentages, averages and standard deviations.

The quantitative findings are as follows.

1. The community's attitude towards fishery conservation and management and the protection of natural resources, La sa ban was ranked the highest. The highest percentages were in group/connection, social mobility, participation, leadership and communication.

2. The Group/Connection Model, the local people have a strong relationship with the environment and surroundings. They all love and care for the sea and natural resources. They were both the primary and secondary group.

3. The Social Mobility Model, they were ready to fight for their rights if they were taken advantage of. They are ready start campaigns and protests to show their concerns.

4. The Participation Model, the people participate in protecting the marine resources. They take care of the marine ecology: coral reefs, mangrove forests and sea grass and the marine animals. Their participation in protecting resources is kept in place by the locals by strictly following the rules and regulation.

5. The Leader Model, the highest ranked model, is the acceptance of the group leader. The group leaders characteristics can be described as follows:- a compromising leader who is reasonable, who is serious about rules and discipline and can face

problems with no fear. Finally the leader has to be able to compromise and show compassion depending on the situation.

6. The Communication Model, the communication between the group members and the leader by using group discussion to find a way to protect the natural resources. Internal communication is done through meetings and external communication was done by campaigning.

The qualitative findings are as follows.

1. The local fisheries group/network in the area has no clear structure. The Khetle Saebaan area is being managed by individuals and is lacking an overall leader. There is a great appreciation and love of the environment by the locals and needs to be harnessed and managed efficiently.

2. The local fisheries are ready to organize protests to motivate the local governments to change their ways and to combat corruption

3. Locals fisheries and fisherman are ready to participate in marine conservation by means of surveillance for exploiters of marine ecosystem and the restoration of ecosystems such as coral reefs, mangroves, sea grass, sea fish larvae etc.

4. Leaders in the area are willing to create annual events to encourage group and individual participation in goal planning and resource management. Strict rules and have been set for the leaders of the groups. Firstly, they cannot compromise on their principles. Secondly, leaders need to be able to work together to form policies. Lastly, leaders need to strictly adhere to policies that have been formed.

5. Forms of communication in group meetings, both official and unofficial, using interpersonal and communications tools and external communications conference seminar to organize publicity activities by using a variety of media to form the group/network participation. These 5 ways of communication; group/connection, participation, leader, social mobility and communication have been integrated with one another in order to protect and preserve the natural resources.

The results are that there has been a gradual increase in marine life.

## กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดีด้วยความกรุณาจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.รงค์ บุญสวยขวัญ และนายภาคภูมิ วิธานศิริวัฒน์ ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ สละเวลา แนะนำให้ข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์ และกรุณาตรวจแก้ไขจนสำเร็จสมบูรณ์ยิ่ง

ผู้เขียนขอขอบคุณพี่น้องชาวประมงพื้นบ้านในเขตทะเลสาบ (สี่) บ้าน บ้านน้ำราบ บ้านเกาะมุกด์ บ้านควนตุงกู และบ้านฉางกลาง พี่น้องผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่าน พี่น้องชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดตรังที่เสียสละเวลาอันมีค่าให้ข้อมูลด้วยมิตรไมตรีด้วยดีเสมอมา

ขอขอบคุณคุณครูอุปัชฌาย์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ความรู้ด้านวิชาการซึ่งเป็นประโยชน์และคุณค้ายิ่งต่อการวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ที่ให้โอกาสและทุนอุดหนุนสำหรับการวิจัยเพื่อประโยชน์อันพึงมีจากการวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณผู้เรียบเรียงตำรา เอกสารที่ได้ศึกษาและเป็นประโยชน์แก่อนุชนรุ่นหลังตลอดจนมิตรสหายและผู้มีอุปการคุณทุกท่าน

ท้ายสุดนี้ขอกราบขอบพระคุณ บิดา มารดา ที่ให้การสนับสนุน ช่วยเหลือ ส่งเสริมและกำลังใจอย่างดียิ่งตลอดมาจนมีทุกวันนี้

ปิยาณีย์ เพชรศรีช่วง

2557

## สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญภาพ	ฎ
<b>บทที่ 1 บทนำ</b>	<b>1</b>
ความเป็นมาและความสำคัญ	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
ขอบเขตการวิจัย	3
คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
<b>บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง</b>	<b>6</b>
ข้อมูลทั่วไป 4 หมู่บ้าน	6
แนวคิด ทฤษฎี	9
แนวคิดการเมืองภาคประชาชน	9
แนวคิดกลุ่ม/องค์กร	15
แนวคิดการมีส่วนร่วม	20
แนวคิดผู้นำ	23
แนวคิดการเคลื่อนไหว	35
แนวคิดการสื่อสาร	36
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	37
กรอบแนวคิดในการวิจัย	42
<b>บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย</b>	<b>43</b>
การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)	44
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	44
เครื่องมือในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	46
การเก็บรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล	46

	หน้า
การวิเคราะห์ข้อมูล	47
การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)	47
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	47
การเก็บรวบรวมข้อมูล	48
เครื่องมือในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	48
การวิเคราะห์ข้อมูล	49
สถิติที่ใช้ในการศึกษา	50
<b>บทที่ 4 ผลการวิจัย</b>	<b>51</b>
ส่วนที่ 1 ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ	51
ลักษณะการเกิดกลุ่ม/เครือข่าย	51
ลักษณะการมีส่วนร่วม	64
ลักษณะผู้นำ	73
ลักษณะการเคลื่อนไหว	75
ลักษณะการสื่อสาร	80
ส่วนที่ 2 ผลการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณ	83
ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	83
ลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่ม ประมงพื้นบ้านเขต เลเส (สี่) บ้าน	85
ส่วนที่ 3 การวิเคราะห์ลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน	97
ลักษณะกลุ่ม /เครือข่าย	98
ลักษณะการมีส่วนร่วม	98
ลักษณะผู้นำ	99
ลักษณะการเคลื่อนไหว	100
ลักษณะการสื่อสาร	101
<b>บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ</b>	<b>103</b>
สรุปผลการวิจัย	103
บริบทในพื้นที่	103

	หน้า
สรุปผลการศึกษาเชิงปริมาณ	103
สรุปผลการศึกษาเชิงคุณภาพ	104
ลักษณะการมีส่วนร่วม	106
ลักษณะการเคลื่อนไหว	108
ลักษณะผู้นำ	109
ลักษณะการสื่อสาร	110
สรุปผลการวิเคราะห์	112
อภิปรายผล	114
ข้อค้นพบสำคัญ	121
ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้	122
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	122
<b>บรรณานุกรม</b>	<b>123</b>
<b>ภาคผนวก</b>	<b>127</b>
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์	128
ภาคผนวก ข แบบสอบถาม	130
ภาคผนวก ค แบบบันทึกการสังเกต	136
ภาคผนวก ง รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ	138
<b>ประวัติผู้วิจัย</b>	<b>140</b>

## สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	เปรียบเทียบลักษณะภาคพลเมืองหรือการเมืองใหม่กับการเมืองดั้งเดิมหรือการเมืองในเชิงสถาบัน	14
3.1	ตารางสรุปจำนวนตัวอย่างการเก็บรวบรวมข้อมูลเขตเลเส (สี่) บ้าน จำแนกตามหมู่บ้าน	48
4.1	แสดงการเปรียบเทียบกฎ กติกาชุมชนแต่ละชุมชน	65
4.2	แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามในเขตเลเส (สี่) บ้าน	83
4.3	แสดงลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน ด้านกลุ่ม/เครือข่าย	85
4.4	แสดงลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน ด้านการมีส่วนร่วม	86
4.5	แสดงลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน ด้านผู้นำ	88
4.6	แสดงลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน ด้านการเคลื่อนไหว	90
4.7	แสดงลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน ด้านการสื่อสาร	91
4.8	แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละของลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน	93

## สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีการจัดการทางสังคมเพื่อการอธิบายพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองหรือการเมืองภาคประชาชน	15
2.2	รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวคิด Cohen and Upoff	21
2.3	แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย	42
3.1	แสดงการผสมผสานการออกแบบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ	43
4.1	แสดงถึงความเชื่อมโยงระหว่างสมมติฐานชาวประมงพื้นบ้าน ชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน และเขตเลเส (สี่) บ้าน	58
4.2	แสดงความสัมพันธ์ของเขตเลเส (สี่) บ้านกับชุมชนชาวประมงพื้นบ้านจ.ตรัง	59
4.3	แสดงการบันทึกการประชุมกลุ่มออมทรัพย์ประมงพื้นบ้าน	60
4.4	แสดงลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน จังหวัดตรัง	97

# บทที่ 1

## บทนำ

### ความเป็นมาและความสำคัญ

ในสังคมการเมืองปัจจุบัน ประชาชนมีความกระตือรือร้น สนใจในสิทธิ ปกป้องเรียกร้องเพื่อผลประโยชน์ของสาธารณะ ด้วยการรวมพลังและเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกระดับ ภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ตัวแปรสำคัญสองตัวคือ ความเป็นประชาชน หรือความเป็นพลเมือง (citizenship) ส่วนตัวแปรอีกตัวคือวิถีรัฐธรรมนูญ หรือรัฐธรรมนูญนิยม (constitutionalism) ความเป็นประชาชนหมายถึงการประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่ได้รับความคุ้มครองในสิทธิขั้นมูลฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนอกเหนือจากสิทธิต่างๆที่มากมายแล้ว ประชาชนย่อมคงไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตยแต่ที่สำคัญคือต้องมีสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค ความยุติธรรม สิทธิมนุษยชน และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ระบบการปกครองใดที่ไม่มีตัวแปรดังกล่าวย่อมไม่ใช่ระบบประชาธิปไตยเสรีนิยม ในส่วนของวิถีรัฐธรรมนูญหรือรัฐธรรมนูญนิยมนั้นคือการจัดโครงสร้างของรูปแบบการปกครองการบริหาร โดยส่วนใหญ่แบ่งเป็นนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ และมีองค์กรต่างๆรวมทั้งกระบวนการทางการเมืองที่ทำให้สังคมสามารถดำเนินไปได้ภายใต้อำนาจรัฐและรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนอย่างเรียบร้อย โดยปราศจากอุปสรรค และถึงแม้จะมีปัญหาเกิดขึ้นต้องแก้ไขตามกลไกทางการเมืองที่กำหนดไว้ซึ่งผลประโยชน์ของประเทศชาติ สังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิขั้นมูลฐานของประชาชน ตามที่ได้กล่าวมา ในส่วนนี้จะเห็นได้ว่าประชาชนย่อมมีสิทธิโดยชอบธรรมที่จะแสดงออกทางการเมือง ซึ่งปัจจุบันเรียกว่า การเมืองภาคประชาชน (ลิขิต ธีระเวคิน หนังสือพิมพ์สยามรัฐ, 2556, หน้า 5)

ประเทศไทยมีชายฝั่งทะเลอันดามันตั้งแต่อำเภอกระบุรี จังหวัดระนอง จนถึงจังหวัดสตูล รวมระยะทางประมาณ 937 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 6 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดพังงา ระนอง ภูเก็ต ตรัง กระบี่ และสตูล ชุมชนที่อาศัยอยู่ตามริมฝั่งทะเลมีทั้งชาวประมงพื้นบ้านหรือชาวประมงขนาดเล็ก ซึ่งเป็นกลุ่มชาวประมงที่ไม่มีเรือประมงและชาวประมงที่มีเรือประมงใช้เครื่องยนต์นอกเรือ (เรือหางยาว) หรือเรือกอลและ ท้ายตัด และกลุ่มประมงขนาดใหญ่หรือชาวประมงพาณิชย์ที่ทำการประมงเพื่อแสวงหากำไร

ต้นทุนที่สำคัญของวิถีชีวิตชาวประมงคือทรัพยากรทางทะเลทั้งป่าชายเลน แหล่งหญ้าทะเล ดงสาหร่าย แนวปะการัง ดอนหอย จากสถิติการประมงของกรมประมงแสดงให้เห็นสภาพของทรัพยากรประมงในน่านน้ำไทยมีความเสื่อมโทรมลง ผลผลิตที่ได้ลดจำนวนลงเรื่อยๆ โดยสาเหตุส่วนใหญ่มาจากการใช้เครื่องมือประมงประเภทที่ทำลายล้างเช่น อวนรุน อวนลาก เรือไฟปั่นปลากะตัก และการระเบิดปลา ทำให้ทรัพยากรชายฝั่งถูกทำลายแหล่งเพาะพันธุ์และแหล่งอนุบาลตัวอ่อนของสัตว์น้ำมากยิ่งขึ้น จากข้อมูลสถิติแห่งชาติเมื่อปี 2538 ระบุว่า มีเรือประมง 50,000 ลำ เป็นเรืออวนลาก จำนวนครึ่งหนึ่งมีขนาดตาอวนที่ถี่มากเกินไป ทำให้จับสัตว์น้ำขนาดเล็กๆได้ โดยปัญหาเหล่านี้ได้ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นจากความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรประมงระหว่างกลุ่มประมงพาณิชย์กับกลุ่มประมงพื้นบ้าน (วิกฤตการณ์ทรัพยากรประมงไทย:องค์การความร่วมมือเพื่อการฟื้นฟู

ทรัพยากรธรรมชาติอันดามัน) นอกจากนี้ข้อมูลจากกรีนพีซที่เสนอรายงานเจาะวิกฤติทะเลไทย พบว่า ในปีพ.ศ. 2548 มีปริมาณสัตว์น้ำทะเลที่ถูกจับสูงสุดเท่ากับ 2,844,409 ตัน โดยร้อยละ 90 ถูกจับโดยเรือประมงพาณิชย์และที่เหลืออีกร้อยละ 10 ถูกจับโดยเรือประมงพื้นบ้าน ผลผลิตจากการประมงทางทะเลทั้งหมดมาจากการจับในทะเลอันดามันเพียงร้อยละ 19 เมื่อเทียบกับอ่าวไทย ร้อยละ 41 ส่วนอีกร้อยละ 40 มาจากการทำประมงนอกเขตเศรษฐกิจจำเพาะของไทย ซึ่งการลดลงของผลผลิตทางการประมงจากการจับธรรมชาติมาจากทรัพยากรที่ลดลงจากการทำประมงเกินขนาดนั่นเอง

ในสภาพพื้นที่ชายฝั่งจังหวัดตรังมีความสำคัญทางการประมงและการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเกาะลิบง จ.ตรัง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีพะยูนฝูงสุดท้ายอาศัยอยู่และเป็นฝูงใหญ่ที่สุดของประเทศไทย ปัจจุบันเหลือเพียงประมาณ 140 ตัว รวมทั้งเต่าทะเล และโลมาด้วย เพราะอุดมสมบูรณ์ด้วยหญ้าทะเล ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 6,000 ไร่ เมื่อปีพ.ศ. 2552-ต้นปีพ.ศ. 2553 มีรายงานทางการว่ามีพะยูนเสียชีวิตและพบซากในช่วงดังกล่าว จำนวน 10 ตัว แต่ชาวบ้านประมาณว่ามีไม่ต่ำกว่า 20 ตัว เนื่องจากการล่าจะไม่พบซาก เฉพาะเดือนมกราคม-เดือนเมษายน 2553 มีพะยูนตายจำนวน 4 ตัว พบซาก 3 ตัว ด้วยอัตราการตายนี้พะยูนอาจสูญพันธุ์อีกไม่เกิน 20 ปีข้างหน้า (รายงานเวทีบันทึกความร่วมมือการกำหนดพื้นที่เขตอนุรักษ์ การคุ้มครองหญ้าทะเล การอนุรักษ์พะยูนและการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน, ตรัง 2553) โดยการตายพะยูนนอกเหนือจากการตายตามธรรมชาติแล้ว พะยูนยังเสียชีวิตจากเครื่องมือประมงประเภทอวนลอยปลากระเบน โป๊ะเบ็ดตราไว พะยูนจะไม่สามารถขึ้นมาหายใจเหนือน้ำได้เมื่อติดเครื่องมือประมงเหล่านี้จนทำให้จมน้ำและเสียชีวิตในที่สุด หรืออาจได้รับบาดเจ็บจากการต้อนเพื่อให้หลุดจากเครื่องมือประมงกระทั่งต้องเสียชีวิตในเวลาต่อมา มีการประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์และประกาศจังหวัดตามกฎหมายการประมง ห้ามทำการประมงด้วยเครื่องมืออวนรุน อวนลาก ห้ามทำการประมงปลากระตักประกอบไฟล่อด้วยเครื่องกำเนิดไฟฟ้า และห้ามใช้เครื่องมืออวนกระทุ้งน้ำ อวนปลากระเบนในแนวหญ้าทะเล แต่ก็ยังคงมีการลักลอบการทำประมงจากเครื่องมือเหล่านี้อย่างต่อเนื่อง

ปัญหาสำคัญของพื้นที่เขตทะเลสาบที่ทำให้สัตว์น้ำลดลง ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งเสื่อมโทมคือการลักลอบใช้เครื่องมือประมงประเภทเรืออวนรุน อวนประกอบเครื่องมือกระทุ้งน้ำ อวนชักเบ็ดตราไว อวนทับตลิ่ง ระเบิด ยาเบื่อ ลอบหรือไซปูขนาดตาอวนต่ำกว่า 2.5 นิ้ว การดำหอยโดยใช้เครื่องลม อวนลาก เครื่องมือประมงที่ประกอบด้วยแสงไฟล่อด้วยเครื่องกำเนิดไฟฟ้าในบริเวณทะเลตรัง ซึ่งยังคงมีอย่างต่อเนื่อง และจากปัญหาเครื่องมือประมงเหล่านี้ในปี พ.ศ. 2542 ชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดตรังจึงได้ร่วมกันหารือระหว่างกลุ่มเพื่อการแก้ปัญหาดังกล่าว โดยในช่วงปี พ.ศ.2542-2547 การจัดตั้งกลุ่มและการหารือร่วมรณรงค์และป้องกันปราบปรามการประมงอวนรุน ระเบิด ยาเบื่อ และการสัมปทานไม้ป่าชายเลนได้เกิดขึ้นจนไม่มีเครื่องมือที่ผิดกฎหมายในขณะนั้น ใน 3 หมู่บ้านคือ บ้านน้ำราบ บ้านควนตุงกู บ้านฉางกลาง 3 หมู่บ้านดังกล่าวยังร่วมกลุ่มกันทำแพปลาชุมชน และได้มีการตกลงที่จะไม่ใช้ลอบปูตาถี่ทำการประมง ซึ่งแพปลาชุมชนดำเนินงานได้ประมาณ 4 ปี มีปัญหาการบริหารจัดการภายใน และความอ่อนไหวด้านผลประโยชน์ของผู้นำบางคน จึงประสบปัญหาขาดทุน และล้มเลิกไป จากนั้นแต่ละหมู่บ้านก็มีกิจกรรมของตนเอง บ้านน้ำราบ มีการดำเนินงานที่

เข้มแข็งต่อเนื่อง มีการบริหารจัดการป่าชายเลนอย่างเป็นระบบ ขณะที่บ้านเกาะมุกด์ บ้านควนตุงกู บ้านฉางกลาง กลุ่มยุติการดำเนินงาน

ในปี พ.ศ. 2550 คลื่นสึนามิพัดถล่ม 6 จังหวัดภาคใต้ฝั่งอันดามัน ซึ่งเป็นผลให้จังหวัดตรังได้รับผลกระทบทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและชายฝั่ง การวางแผนร่วมกันฟื้นฟูจึงเป็นสิ่งสำคัญของชาวประมงพื้นบ้านในขณะนั้น การรวมกลุ่ม 4 หมู่บ้าน จึงเกิดขึ้นอีกครั้ง ของบ้านน้ำราบ บ้านเกาะมุกด์ บ้านฉางกลาง บ้านควนตุงกู เพื่อบริหารจัดการแผนงานฟื้นฟูของตนเอง โดยหลักที่สำคัญของการขับเคลื่อนกระทำการฟื้นฟูโดยประชาชนในชุมชน คือการรักษาทรัพยากรทางทะเล เช่น หล้าทะเล 9 ชนิดพันธุ์ เนื้อที่ 6,724 ไร่ ปะการังสภาพสมบูรณ์ในพื้นที่ด้านตะวันตกของบ้านเกาะมุกด์ ป่าชายเลนเนื้อที่ประมาณ 5,000 ไร่ แหล่งที่อยู่อาศัยของพะยูน แหล่งที่อยู่อาศัยของเต่าทะเล ดอนหอยมุก หอยชักตีน หอยดาชัย เป็นต้น รวมทั้งการออกกฎชุมชนในการเฝ้าระวังการใช้เครื่องมือประมงบางชนิดที่ทำลายสัตว์น้ำขนาดเล็ก

นอกจากนั้นเขตเลเส (สี่) บ้านยังมีการพัฒนาการขับเคลื่อนการอนุรักษ์ชายฝั่งทะเลอย่างต่อเนื่องและค่อยเป็นค่อยไป เช่น การจัดตั้งชุดเฉพาะกิจปราบปรามเครื่องมือประมงทำลายล้างร่วมกับตำรวจประมงจังหวัด และจังหวัดตรัง การประสานความร่วมมือไปยังประมงพื้นบ้าน 13 จังหวัดภาคใต้ จนเกิดเป็นเครือข่ายระดับภาค คือ สมาคมสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านแห่งประเทศไทย และยังร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ออกข้อบัญญัติท้องถิ่นของตำบล อีกทั้งสามารถเชื่อมโยงระหว่างชุมชน ตำบล อำเภอ และจังหวัดได้

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประมงพื้นบ้าน ซึ่งผลงานวิจัยนี้สามารถนำไปเป็นแนวทางการพัฒนาเขตเลเสบ้านได้ และจะเป็นรูปแบบที่ชุมชนอื่นๆสามารถนำไปเป็นต้นแบบเพื่อการพัฒนาชุมชนประมงในพื้นที่อื่นๆต่อไป

## วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเขตเลเส (สี่) บ้าน
2. เพื่อวิเคราะห์ลักษณะการเมืองภาคประชาชนในด้านการปกป้องทรัพยากรทางทะเลของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเล (สี่) บ้าน จังหวัดตรัง

## ขอบเขตการวิจัย

### ขอบเขตเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตเนื้อหาที่ศึกษารูปแบบ กลุ่ม/เครือข่าย ผู้นำ การมีส่วนร่วม การเคลื่อนไหว และการสื่อสาร โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

### ขอบเขตประชากร

เชิงปริมาณ ประชาชนในเขตเส (สี่) บ้าน ประกอบด้วย บ้านฉางกลาง บ้านเกาะมุกด์ บ้านควนตุงกู และบ้านน้ำราบ รวมทั้งสิ้น จำนวน 6,139 คน

เชิงคุณภาพ ประชาชนในบ้านฉางกลาง บ้านเกาะมุกด์ บ้านควนตุงกู และบ้านน้ำราบ คณะกรรมการบริหารแนวเขตฯ 4 หมู่บ้าน ชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจทางทะเล จังหวัดตรัง (ฉก.ทะเล) กลุ่มออมทรัพย์ประมงพื้นบ้าน 4 หมู่บ้าน ชาวประมงพื้นบ้านเขตทะเลเส (สี่) บ้าน สมาชิกชมรมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง รวมทั้งสิ้นจำนวน 18 คน

### ขอบเขตระยะเวลา

กรกฎาคม 2555 – พฤศจิกายน 2557

### คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย

รูปแบบการเมืองภาคประชาชน หมายถึง ลักษณะของการเคลื่อนไหวของกลุ่มประมงพื้นบ้าน เพื่อปกป้องทรัพยากรทางทะเลและรักษาผลประโยชน์ของชุมชน

การเมืองภาคประชาชน หมายถึง การเคลื่อนไหวของประชาชนในการขับเคลื่อนเพื่อปกป้องทรัพยากรทางทะเลและรักษาผลประโยชน์ของชุมชนเขตทะเลเส (สี่) บ้าน

กลุ่มประมงพื้นบ้าน หมายถึง ชุมชนชาวประมงที่ไม่ใช้เรือประมงใช้เครื่องยนต์นอกเรือ (เรือหางยาว) ในเขตทะเลเส (สี่) บ้าน อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง การดูแล รักษา ปกป้อง ทรัพยากรทางทะเล เช่น สัตว์น้ำ ป่าชายเลน

เขตทะเลเส (สี่) บ้าน หมายถึง ชุมชน 4 หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านฉางกลาง บ้านเกาะมุกด์ บ้านควนตุงกู และบ้านน้ำราบ โดยมารวมตัวกันเพื่อปกป้องทรัพยากรทางทะเลทั้งห้วยทะเล ปะการัง ป่าชายเลน แหล่งที่อยู่อาศัยของพะยูน แหล่งที่อยู่อาศัยของเต่าทะเล ดอนหอยมุก หอยชักตีน หอยตาชัย เป็นต้น

กลุ่ม/เครือข่าย หมายถึง การรวมตัวของสมาชิกที่เกิดจากความผูกพันที่อยู่อาศัย และห่วงแหน ทรัพยากรทางทะเลและทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

การมีส่วนร่วม หมายถึง การร่วมคิด วางแผน กำหนดกฎ กติกาในการอนุรักษ์ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมของชุมชนชาวประมง

ผู้นำ หมายถึง ผู้นำกลุ่มเขตทะเลเส (สี่) บ้าน อันประกอบด้วยบ้านฉางกลาง บ้านเกาะมุกด์ บ้านควนตุงกู และบ้านน้ำราบ ซึ่งร่วมกำหนดทิศทาง เป้าหมาย โน้มน้าวและจูงใจให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการดูแล ใฝ่ระวังทรัพยากรทางทะเลและทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

การเคลื่อนไหว หมายถึง การแสดงออกด้วยการเรียกร้อง ต่อสู้ ต่อความไม่ถูกต้อง อยุติธรรม จากรัฐ กลุ่มนายทุน เพื่อปกป้องทรัพยากรทางทะเลและทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

การสื่อสาร หมายถึง การสื่อสารภายในกลุ่ม และการสื่อสารภายนอกกลุ่มด้วยวิธีการพูดต่อหน้า การประชุมกลุ่ม การเสวนา รวมทั้งการใช้สื่อต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น วิทยุ กิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

### **ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ**

ผลการวิจัยสามารถนำไปพัฒนาการเมืองภาคประชาชนเขตเลเส (สี่) บ้านทั้งด้านกลุ่ม/ เครือข่าย ผู้นำ การมีส่วนร่วม การเคลื่อนไหวเพื่อการปกป้องทรัพยากรทางทะเล รวมทั้งการสื่อสาร เพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนในการเฝ้าระวังและปกป้องดูแลทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง

## บทที่ 2

### แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องรูปแบบการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน จังหวัดตรัง มีแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

#### 2.1 ข้อมูลทั่วไปพื้นที่ 4 หมู่บ้าน

##### 2.2 แนวคิด ทฤษฎี

2.2.1 แนวคิดการเมืองภาคประชาชน

2.2.2 แนวคิดกลุ่ม/องค์กร

2.2.3 แนวคิดการมีส่วนร่วม

2.2.4 แนวคิดผู้นำ

2.2.5 แนวคิดการเคลื่อนไหว

2.2.6 แนวคิดการสื่อสาร

##### 2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

#### 2.1 ข้อมูลทั่วไป 4 หมู่บ้าน

##### บ้านน้ำราบ

บ้านน้ำราบ ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของหมู่ที่ 4 ตำบลบางสัก อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง อยู่ห่างจากตัวจังหวัดตรัง ประมาณ 45 กิโลเมตร ระยะทางจากตัวอำเภอกันตังถึงบ้านน้ำราบ ประมาณ 18 กิโลเมตร มีประชากรจำนวน 1,304 คน ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามคิดเป็นร้อยละ 95 และนับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 5 และมีครอบครัวที่ประกอบอาชีพประมงประมาณ 50 ครัวเรือน การประกอบอาชีพของชาวบ้านน้ำราบส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพาราควบคู่ไปกับการประกอบอาชีพประมง ค้าขายและรับจ้าง เป็นเขตพื้นที่รับผิดชอบขององค์กรบริหารส่วนตำบลบางสัก โดยมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ จด บ้านบางสัก หมู่ที่ 1 ตำบลบางสัก อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

ทิศใต้ จด ทะเลอันดามันและบ้านควนตุงกู ม.3 ตำบลบางสัก อ.กันตัง จ.ตรัง

ทิศตะวันตก จด ป่าชายเลนและทะเลอันดามัน

ทิศตะวันออก จด ภูเขาบ้านน้ำราบ และบ้านควนตุงกู ม.3 ตำบลบางสัก อ.กันตัง จ.ตรัง

### ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบสลับกับเนินเขา มีชายฝั่งทะเลติดทะเลอันดามัน ภายในเนื้อที่หมู่บ้านยังมีเนื้อที่ปลูกปาลายเลนเป็นจำนวนมาก

### วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น

วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นบ้านน้ำราบมีดังนี้

1. พิธีเข้าสุนัศ เป็นพิธีกรรมในการเข้าสู่ศาสนาอิสลามของเด็กอายุต่ำกว่า 9 ปี
2. ประเพณีแต่งงานบ่าวสาวของศาสนาอิสลาม
3. การถือศีลอด
4. ฮารีอายุปีละ 2 ครั้ง (อีดิฎุฟิรหฺรีและ อีดิฎุอัศฮา)

### บ้านเกาะมุกด์

บ้านเกาะมุกด์ ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของหมู่ที่ 2 ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง มีพื้นที่ทั้งหมด 7,000 ไร่ อยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบขององค์กรบริหารส่วนตำบลเกาะลิบง มีประชากร 2,193 คน ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามคิดเป็นร้อยละ 95 และนับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 5 โดยมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	จด ทะเลอันดามันมองเห็นบ้านปากเมง
ทิศใต้	จด ทะเลอันดามันและบ้านควนตุงกู และหาดเจ้าไหม
ทิศตะวันตก	จด ทะเลอันดามันและเกาะรอก
ทิศตะวันออก	จด ทะเลอันดามัน และเกาะลิบง

### ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบสลับกับเนินเขา มีพื้นที่ชายฝั่งติดทะเลอันดามัน มีลักษณะเป็นเกาะ มีน้ำทะเลล้อมรอบ และภายในเนื้อที่หมู่บ้านยังมีเนื้อที่ปลูกปาลายเลนเล็กน้อย และรอบเกาะเป็นแหล่งหญ้าทะเล และหาดหอย

### วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น

1. พิธีเข้าสุนัศ เป็นพิธีกรรมในการเข้าสู่ศาสนาอิสลามของเด็กอายุต่ำกว่า 9 ปี
2. ประเพณีแต่งงานบ่าวสาวของศาสนาอิสลาม
3. การถือศีลอด
4. ฮารีอายุปีละ 2 ครั้ง (อีดิฎุฟิรหฺรีและ อีดิฎุอัศฮา)

## บ้านควนตุงกู

บ้านควนตุงกู ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของหมู่ที่ 3 ตำบลบางสัก อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง บ้านควนตุงกู อยู่ห่างจากตัวจังหวัดตรัง ประมาณ 50 กิโลเมตร การคมนาคมจะใช้ถนนสายกันตัง-ท่าเทียบเรือควนตุงกู และตรัง-ปากเมง เป็นถนนสายหลัก ระยะทางจากตัวอำเภอกันตังถึงบ้านควนตุงกูประมาณ 25 กิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบสลับกับเนินเขา ดินตะเลอันดามัน มีเนื้อที่ปลูกปาล์มเป็นจำนวนมาก อยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลบางสัก มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	จด	อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง
ทิศใต้	จด	ทะเลอันดามันและตำบลเกาะลิบง
ทิศตะวันตก	จด	ภูเขาและบ้านน้ำราบ
ทิศตะวันออก	จด	คลองไหลโละ

ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธคิดเป็นร้อยละ 95 และนับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 5 และมีครอบครัวที่ประกอบอาชีพประมงประมาณ 30 ครัวเรือน ประกอบอาชีพทำสวนยางพาราควบคู่ไปกับการประกอบอาชีพประมง ค้าขายและรับจ้าง

## บ้านฉางกลาง

บ้านฉางกลาง อยู่ห่างจากตัวจังหวัดตรัง ประมาณ 55 กิโลเมตร มีประชากรทั้งหมด 1,519 คน ประชากรส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลามคิดเป็นร้อยละ 98 และนับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 2 และมีครอบครัวที่ประกอบอาชีพประมง 20 ครัวเรือน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพาราควบคู่ไปกับการประกอบอาชีพประมง และยังมีการค้าขายและรับจ้างอีกส่วนหนึ่ง ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของหมู่ที่ 5 ตำบลไม้ฝาด อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบสลับกับเนินเขา ดินตะเลอันดามัน อยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลไม้ฝาด โดยมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ	จด	อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง
ทิศใต้	จด	ทะเลอันดามัน
ทิศตะวันตก	จด	ภูเขาและบ้านควนตุงกู
ทิศตะวันออก	จด	ทะเลอันดามันและอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม

## 2.2 แนวคิด ทฤษฎี

### 2.2.1 แนวคิดการเมืองภาคประชาชน

#### ความหมายการเมืองภาคประชาชน

สนธิกาญจน์ เพื่อนสงคราม (2553) ได้กล่าวว่า การเมืองภาคประชาชนเป็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยเป็นการเคลื่อนไหวที่เรียกร้องของประชาชนคนธรรมดาที่ต้องการเรียกร้องสิทธิของตนในฐานะที่เป็นประชาชนตามระบอบประชาธิปไตยเป็นการเรียกร้องในเรื่องที่อาจส่งผลกระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ของประชาชนในด้านของสิทธิมนุษยชน รวมตลอดถึงสิทธิที่จะไม่เชื่อฟังรัฐในกรณีที่มีการกระทำตามแนวทางของรัฐจะนำมาซึ่งความเสียหายกระทบกระเทือนต่อผลประโยชน์ส่วนรวมที่สำคัญของประเทศ การเคลื่อนไหวดังกล่าว เป็นการใช้อิทธิพลของประชาชนต่อสังคมการเมือง และสิ่งที่การเคลื่อนไหวเรียกร้องของประชาชนเหล่านี้พึงกระทำ ก็คือ การแสดงให้เห็นถึงการขยายขอบข่ายทางการเมืองของภาคประชาชนให้กว้างไกลออกไปมากกว่าที่เป็นอยู่ ซึ่งจะนำไปสู่การยกระดับบทบาทการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่เข้มแข็ง (strong participation) และในทางทฤษฎีบทบาทของการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของประชาสังคม (civil society) เป็นพลังอิสระที่อยู่นอกระบบราชการที่ปลอดจากการครอบงำโดยภาครัฐ ซึ่งจะสามารถทำหน้าที่ถ่วงดุล กำกับ หรือตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐให้เกิดความชอบธรรมได้ รวมทั้งยังเกิดการส่งเสริมบทบาทของภาคประชาชนในการมีส่วนร่วมพัฒนาสังคมพัฒนาประเทศเพื่อการดำรงชีวิตที่มีคุณภาพมากขึ้น

Rueschemeyer, Stephens และ Stephens กล่าวว่า ประชาสังคมเป็นพื้นฐานปกติของอำนาจในการตัดสินใจ เพื่อให้ตัวกระทำทางการเมืองใหม่ได้แสดงพลังอำนาจออกมาในเวทีระบอบประชาธิปไตย นอกจากนั้น ประชาสังคมยังเป็นเงื่อนไขให้เกิดเสถียรภาพและเป็นเงื่อนไขแห่งความเป็นประชาธิปไตย ที่มีลักษณะ 3 ประการ คือ ประการแรก เป็นบรรยากาศทางการเมืองของชนชั้นกลาง เป็นกระบวนการหนึ่งที่จะนำไปสู่ประชาธิปไตยที่มีพลังของชนชั้นกลาง (Middle Class) ซึ่งยอมรับกันว่าเป็นกลุ่มคนที่เอื้อต่อระบอบการเมืองแบบนี้ ประการที่สอง ประชาสังคมจะขัดขวางอำนาจรัฐ จึงทำให้บรรยากาศของการเกิดดุลยภาพของอำนาจแต่ละชนชั้น และเป็นการสร้างสรรค์เงื่อนไขไปสู่ประชาธิปไตย และประการสุดท้าย เพิ่มอำนาจของชนชั้นดังกล่าวนี้ ก็จะเป็นโอกาสที่จะนำไปสู่การเป็นประชาธิปไตย

เสกสรร ประเสริฐกุล (2548, หน้า 173) ได้ให้คำนิยามคำว่า “การเมืองภาคประชาชน” ไว้ว่าเป็นการเคลื่อนไหวอย่างมีจิตสำนึกทางการเมืองของกลุ่มประชาชนเพื่อลดฐานการครอบงำของรัฐ รวมทั้งเพื่อโอนอำนาจบางส่วนมาให้ประชาชนเพื่อใช้ดูแลชีวิตของตนเองโดยตรง

แก่นสารของการเมืองภาคประชาชนเป็นกระบวนการใช้อำนาจโดยตรงโดยประชาชนหมู่เหล่าต่างๆซึ่งมากกว่าการเลือกตั้ง และไม่น้อยไปกว่าการมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายตลอดจนตัดสินใจเรื่องซึ่งส่งผลกระทบต่อตน

สถานะของการเมืองภาคประชาชน การเมืองภาคประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของการเคลื่อนไหวในประชาสังคมโดยเทียบกับส่วนที่เป็นรัฐ ขณะที่ประชาสังคมรวมทุกส่วนที่ไม่ใช่ภาครัฐไว้

ด้วยกัน จึงมีทั้งสถาบันของประชาชนธรรมดา พ่อค่านายทุน และกลไกตลาดสามารถแสดงเป็นสัญลักษณ์ได้ว่า [ประชาสังคม (การเมืองภาคประชาชน) /รัฐ]

จุดหมายของการเมืองภาคประชาชน การเมืองภาคประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของการเคลื่อนไหวในประชาสังคม โดยเทียบกับส่วนที่เป็นรัฐกับสังคม บนพื้นฐานระดับการแทรกตัวของรัฐเข้าไปในสังคมดังที่เป็นอยู่ และขีดความสามารถของประชาชนในการจัดการดูแลแก้ปัญหาของตนเองที่เป็นจริง

เนื้อหาของการเมืองภาคประชาชน ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองเพื่อจำกัดขอบเขตการใช้อำนาจรัฐ ถ่วงดุลอำนาจรัฐด้วยประชาชนสังคมโดยไม่ยึดอำนาจ พร้อมกันนั้นก็ถ่วงดุลอำนาจของพลังตลาดหรือทุนซึ่งสังกัดประชาสังคมไปด้วย โดยช่วงชิงกับฝ่ายทุนเพื่อลดทอนและกำกับบทบาทของรัฐ แย่งกันโอนอำนาจบางส่วนที่เคยเป็นของรัฐมาเป็นของประชาชน (แทนที่จะตกเป็นของฝ่ายทุน) เพื่อใช้มันโดยตรงและไม่ต้องผ่านรัฐตั้งก่อน ผลักดันให้รัฐใช้อำนาจที่เหลือสนองเจตนาธรรมประชาชน (แทนที่จะสนองผลประโยชน์ของฝ่ายทุน) ดำเนินการต่อสู้ด้วยวิธีขยายสิทธิประชาธิปไตยออกไป และย้ายจุดเน้นจากการเมืองแบบเลือกตั้งผู้แทนมาเป็นการเมืองแบบมีส่วนร่วม (ขณะที่ฝ่ายทุนใช้ตลาดเสรีเป็นฐานที่มั่นสำคัญ)

พลังพลวัตใหม่ของการเมืองภาคประชาชน ได้แก่ กลุ่มธุรกิจรายย่อยและชั้นกลางทั่วไปในสังคมเมือง ซึ่งแตกต่าง ไม่วางใจ และอาจคัดค้านหรือปฏิเสธการตัดสินใจของกลุ่มทุนใหญ่ที่อยู่บนเวทีการเมืองกับกลุ่มปัญญาชนสาธารณะ สื่อมวลชนอิสระ และกลุ่มประชาชนผู้เสียเปรียบ

บุคลิกลักษณะของการเมืองภาคประชาชน เป็นขบวนการประชาธิปไตยที่เข้มข้นของกลุ่มย่อยที่ค่อนข้างกระจัดกระจายเป็นไปเองโดยปราศจากศูนย์บัญชาการ มุ่งใช้สิทธิทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยมาแก้ปัญหาเฉพาะเรื่องเฉพาะจุด ไม่มีกรอบอุดมการณ์ตายตัว ไม่ต้องการยึดอำนาจรัฐด้วยการโค่นอำนาจรัฐเก่าแล้วจัดตั้งอำนาจรัฐใหม่ เพื่อเปลี่ยนแปลงจัดระเบียบโครงสร้างสังคมใหม่หมดตามแนวคิดแบบใดแบบหนึ่งถือกระบวนทัศน์เอาประชาชนเป็นตัวตั้งตั้งนั้นจึงต่างจากขบวนการปฏิวัติสมัยก่อนที่เอารัฐเป็นตัวตั้ง และมุ่งยึดอำนาจรัฐมาดัดแปลงสังคมให้เป็นไปตามอุดมการณ์ที่ยึดมั่น ฉะนั้นการเคลื่อนไหวของกลุ่มต่างๆในการเมืองภาคประชาชนจึงมีประเด็นเรียกร้องต่อสู้ที่หลากหลายมาก แนวทางการเคลื่อนไหวก็ไม่เห็นพ้องต้องกันเสียทีเดียว จุดร่วมที่มีอยู่คือประเด็นปัญหาเหล่านั้นล้วนเกิดจากระบบอำนาจรัฐรวมศูนย์ส่วนกลาง และความจำกัดจำเขี่ย ไม่พอเพียงของประชาธิปไตยแบบตัวแทนในเวทีรัฐสภามากกว่าความเป็นเอกภาพของการเมืองภาคประชาชนเอง ดังที่เรียกกันว่า one no, many yeses

ส่วน ธีรยุทธ บุญมี (2546) ได้กล่าวถึงการเมืองภาคประชาชนไว้ว่า เป็นขบวนการทางสังคมแนวใหม่มุ่งเคลื่อนไหวสร้างจิตสำนึกของคนในประเด็นผลประโยชน์ร่วมของมนุษยชาติ อันได้แก่ สภาพแวดล้อมโลก การควบคุมทุนการเงินของโลก หรือการคัดค้านโลกาภิวัตน์ การเคารพอำนาจอธิปไตยในวิถีชีวิตตัวตนของชุมชน บุคคล โดยมีชื่อเรียกแตกต่างกันตามเป้าหมาย ดังนี้

การเมืองภาคปริมนทลสาธารณะ (Public sphere) มุ่งสร้างพื้นที่เวที กลไกส่วนกลางที่ไม่ใช่รัฐสภาที่จะถกเถียง สร้างประเด็นต่างๆ ขยายสิทธิอำนาจต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

การเมืองภาคประชาสังคม (Civil Society) หรือการเมืองภาคพลเมือง (Citizen politics) ที่เน้นการมีส่วนร่วมที่แข็งขันของบุคคลองค์กรต่าง ๆ ในสังคมที่จะถกเถียงและบรรลุข้อตกลงในประเด็นปัญหาต่าง ๆ หรือผลักดันบางประเด็นให้เป็นนโยบายของรัฐ

การเมืองภาคประชาชน (People's politics) หรือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movement) ที่มุ่งเคลื่อนไหวสร้างจิตสำนึกในประเด็นผลประโยชน์ร่วมของมนุษยชาติ ได้แก่ สภาพแวดล้อมโลก สภาพทุนโลก การคัดค้านโลกาภิวัตน์ เป็นต้น

ซึ่งไม่ว่าจะเป็นการเมืองภาคพลเมืองในรูปแบบใด การเคลื่อนไหวภาคประชาสังคม (civil society movement) หรือภาคพลเมืองดังกล่าวมีองค์ประกอบสำคัญคือ พลเมืองที่กระตือรือร้น (Active citizen) มุ่งปกป้องคุ้มครองสิทธิและมุ่งประโยชน์สาธารณะ (common good) เป็นพลังสำคัญ

นัยโดยทั่วไปของ “พลเมือง” (citizen) กำหนดไว้ 2 ระดับคือ

ระดับของการเป็นพลเมืองตามสภาพทางกฎหมายและการเมือง ซึ่งเป็นความหมายพื้นฐานที่ว่าพลเมืองคือฐานะสมาชิกของรัฐและชุมชน มีสิทธิและความรับผิดชอบตามกำหนดในกฎหมาย เช่น การเคารพกฎหมาย การออกเสียงเลือกตั้ง การชำระภาษี และการเป็นทหาร

ระดับของการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ (Public life) ซึ่งหมายถึงพฤติกรรมที่แสดงออกต่อกิจการสาธารณะที่มุ่งให้ชีวิตสาธารณะหรือชีวิตส่วนรวมดีขึ้น มีการแสดงความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ต่อสภาพส่วนรวมและการเมืองมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพทางการเมืองและชีวิตสาธารณะซึ่งสามารถปฏิบัติได้ตั้งแต่ การออกเสียงเลือกตั้ง การวิพากษ์วิจารณ์ การกำหนดนโยบายหรือกฎหมาย การเคลื่อนไหวทางการเมือง การยื่นหยัดทางการเมืองในประเด็นต่างๆ หรือการแสดงพลังในการผลักดันทิศทางการเมือง

แรงบันดาลใจของพลเมืองกับการมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะพลเมืองจะเกิดจากความต้องการ 3 ประการ คือ

1. ความต้องการควบคุมความไม่แน่นอนในอนาคต
2. ความต้องการแก้ปัญหาหรือทำให้ดีขึ้นของชีวิตสาธารณะของตนซึ่งรัฐหรือการเมืองในแบบที่คุ้นเคยแก้ไขไม่ได้หรือไม่เคยแก้ไข
3. ความต้องการเยียวยาความสัมพันธ์ที่อ่อนแอของชุมชนและความสับสนของการเมืองด้วยการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง

พลเมืองในการเมืองภาคพลเมืองจะครอบคลุมทั้ง 2 ระดับของการเป็นพลเมือง ด้วยสำนึกพื้นฐานของการเป็นพลเมืองในการเมืองภาคพลเมืองเป็นดังนี้

1. การมีเสรีภาพในการปกครองตนเอง ตระหนักในอำนาจอธิปไตยของตนเอง
2. ความรับผิดชอบต่อหน้าที่พลเมือง ตระหนักได้ว่าการทำหน้าที่ของตนอย่างตื่นตัว รู้เท่าทันและใช้ปัญญาและมีส่วนร่วมคือการกำหนดชีวิตสาธารณะของตนเอง (self-determination)

พลเมืองต้องทำงานร่วมกับรัฐและการเมืองระบบตัวแทนเป็นหุ้นส่วนที่สนับสนุนและเกื้อกูลกัน ไม่ล้มล้างหรืออยู่คนละฝ่าย เพราะพลเมืองต้องอาศัยการทำงานเชิงโครงสร้างโดยภาครัฐ

เพื่อประโยชน์ต่อบ้านเมืองและสังคม ดังนั้น การทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคม จึงเป็นของคู่กัน

การเป็นพลเมืองไม่มีความหมายเพียงพลเมืองแห่งประเทศใด แต่ในระบอบประชาธิปไตยเสรี (Liberal democracy) ที่เปิดกว้างในความเท่าเทียมและสิทธิเสรีภาพระดับโลก พลเมืองจึงต้องตระหนักรู้ในระดับสากลร่วมด้วย

การเมืองภาคพลเมืองในที่นี้จึงเป็นการรวมตัวของพลเมืองที่เป็นเจ้าของอำนาจการปกครองตนเอง (self-government) มีความเชื่อมั่นในการกำหนดอนาคตประเทศชาติ (self-determination) มีอำนาจในการถ่วงดุลการใช้อำนาจของตัวแทนที่ได้รับการเลือกเข้าไปโดยชอบธรรม

จุมพล หนิมพานิช (2550) ได้เขียนบทความเรื่องการเมืองภาคประชาชน: ลักษณะ บทบาท ความสำคัญ และผลที่มีต่อการเมืองไทย โดยกล่าวว่า การเมืองภาคประชาชนมีลักษณะ 6 ประการ คือ หนึ่ง เป็นการเมืองแนวใหม่ โดยมีการย้ายศูนย์กลางไปที่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ ซึ่งการเคลื่อนไหวนี้ภาคประชาชนจะเป็นผู้แสดงออกซึ่งความต้องการที่จะกำหนดประเด็นต่างๆ ในสังคม สอง เป็นการเมืองที่มุ่งตอบสนองผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่โดยมีกลุ่มนักวิชาการเพื่อสังคม องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรประชาชน สาม เป็นการสร้างกลุ่มหรือกระบวนการทางสังคมให้เป็นขั้วอำนาจที่สามขึ้นมาแทนที่พรรคการเมือง สี่ เป็นการต่อสู้ระหว่างคู่ขัดแย้งใหม่ คือภาคสังคม กับรัฐ ลักษณะที่ห้า เป็นรูปแบบการต่อสู้ที่แปรเปลี่ยนมาจากพลังการต่อสู้ขนาดใหญ่มาเป็นขบวนการแบบใหม่ที่มีการกระจายตัวแบบหลากหลายเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า หก การเมืองภาคประชาชนมาใช้สิ่งที่จะมาหักล้างการเมืองของนักการเมือง และในทางกลับกันการเมืองแบบเลือกตั้งก็ไม่ใช่สิ่งที่จะมีทดแทนการเมืองภาคประชาชนได้เช่นกัน

ณรงค์ บุญสวยขวัญ (2552) ได้กล่าวถึงการเมืองภาคประชาชน และการเมืองภาคพลเมืองในความหมายที่เหมือนกัน ไว้ในหนังสือการเมืองภาคพลเมือง บทวิเคราะห์แนวคิดและปฏิบัติการท้าทายอำนาจการเมืองในระบบตัวแทน ไว้ว่า การเมืองภาคพลเมือง (Citizen Politic) และ/หรือ การเมืองภาคประชาชน (People's Politics) เป็นแนวคิดกระแสรองในทศวรรษ 2540 ที่ถูกนำมาอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม เช่นคำว่า ประชาสังคม ทูตทางสังคม วัฒนธรรมชุมชน การเคลื่อนไหว ชุมชนเข้มแข็ง องค์กรชุมชนท้องถิ่น การบริหารจัดการ ขบวนการทางสังคม การเชื่อมโยงเครือข่ายทางสังคม โดยได้สังเคราะห์คำว่า ประชาสังคม ไว้หลายประการ ดังนี้

ประการแรก เป็นการกระทำร่วมกันของกลุ่มคนที่มีอิสระหรือนอกเหนือจากการกระทำของรัฐ หรือเป็นพื้นที่หรือแนวทางที่สามที่ไม่พึ่งพารัฐ ซึ่งดำเนินการในรูปแบบของกลุ่ม องค์กร หรือสมาคมต่างๆ โดยต้องประกอบขึ้นจากทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียมกัน

ประการที่สอง การเกิดขึ้นของกลุ่มต้องมาจากพื้นฐานของสมาชิกที่มีคุณธรรมร่วมกัน คือ มีความรู้สึกที่ดีต่อกัน หรือสมาชิกต้องมีจิตสาธารณะซึ่งพบคุณลักษณะนี้ได้ในนาม “พลเมือง”

ประการที่สาม เป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองของพลเมืองที่กระทำกิจกรรมร่วมกัน  
ประการที่สี่ การดำเนินกิจกรรมต้องเน้นที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

ประการที่ห้า เป็นการกระทำของอารยชนหรือคนที่มีจิตสำนึกต่อสาธารณประโยชน์ นั่นคือคนชั้นกลางหรือสมาคมของชนชั้นกลาง เพียงแต่บางทฤษฎีเน้นว่าสมาชิกของประชาสังคม อาจมาจากชนชั้นล่างก็ได้

ประการที่หก การปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มหรือองค์กรเป็นไปในลักษณะ ความสัมพันธ์เชิงภาคี ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่มีความเท่าเทียมกันในสังคม และมีความเท่าเทียมกัน ในทางการเมือง

ประการที่เจ็ด ประชาสังคมคือบรรยากาศของสังคมการเมืองที่มีสันติภาพแทน สภาวะสงคราม และเต็มไปด้วยบรรยากาศแห่งการค้าขายแบบเสรี

รูปแบบการปฏิบัติการประชาสังคมนั้น จะพบในรูปของกลุ่มองค์กร หมายถึง องค์กร อิสระจากการกำกับของราชการ (extra-bureaucratic organization) เป็นต้นว่า องค์กรประชาชน (People organization-POs) องค์กรพัฒนาเอกชน (Non-governmental organization-NGOs) ตัวอย่างเช่น องค์กรอาสาสมัคร องค์กรผู้ผลิตหรือกลุ่มทุน สหภาพแรงงาน กลุ่มแรงงาน กลุ่ม เกษตรกร กลุ่มนิสิตนักศึกษา กลุ่มวิชาชีพ องค์กรทางศาสนาและวัฒนธรรม หรือกลุ่มที่แสดงออกทาง วัฒนธรรมที่เป็นอิสระรูปแบบต่างๆ องค์กรทางชาติพันธุ์ สื่อสารมวลชนที่อิสระจากรัฐ กลุ่มปัญญาชน หรือกลุ่มนักวิชาการ สมาคม ชมรมต่างๆ มูลนิธิเอกชน และมูลนิธิเอกชนที่สนับสนุนทางการเงินแก่ องค์กรอื่นๆ ตลอดจนกลุ่มผลประโยชน์ (ณรงค์ บุญสวัญชัย, 2549, หน้า 3-4)

หรืออาจจะกล่าวในเชิงสรุปว่า ประชาสังคมเป็นองค์กรประชาชนที่เคลื่อนไหวโดยมี ความสัมพันธ์กันแบบตามธรรมชาติ มีปฏิสัมพันธ์กัน และการเคลื่อนไหวจะเกิดขึ้นเมื่อมีปัญหาหรือ วิกฤติต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน

### ลักษณะของการเมืองภาคประชาสังคม

ลักษณะการเมืองภาคประชาสังคม หรือการเมืองภาคพลเมือง อ้างถึงใน ณรงค์ บุญ สวัญชัย (2552) โดยได้สังเคราะห์การเมืองใหม่โดยมีลักษณะ ดังนี้

1. เพิ่มตัวละครทางการเมือง (Political Actors) โดยตัวละครใหม่นี้ คือ ประชาชน เข้าไปในกระบวนการทางการเมืองในระดับต่างๆ ได้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน
2. เปลี่ยนบทบาทของการตัดสินใจในการมีส่วนร่วมทางการเมือง (decision making in political participation) จากเดิมที่เป็นบทบาทของตัวแทนหรือสมาชิกรับสภา มาเป็นประชาชน หรือกลุ่มทางสังคมมากขึ้น หรือเป็นการคลี่คลายของการเมืองในระบบตัวแทนของประชาชน
3. ภายใต้กระบวนการเมืองใหม่นี้ บทบาทของประชาชนหรือประชาสังคมมีมากขึ้น แต่ก็ยังมีสถาบันทางการเมือง (Political Institution) ที่มีบทบาทในกระบวนการทางการเมืองด้วย เช่นเดียวกัน ลักษณะเช่นนี้คือ ให้ความสำคัญกับสถาบันทางการเมืองที่เคยสถาปนาความเป็นตัวแทน ซึ่งมีบทบาทมาตลอด แต่ก็ให้ความสำคัญกับกระบวนการทางสังคมในการเข้าไปมีบทบาททาง การเมืองและอำนาจรัฐด้วย
4. ทิศทางการเคลื่อนไหวของการเมืองภาคพลเมืองภาคพลเมืองตามทฤษฎี เสกสรร ประเสริฐกุล (2548, หน้า 174) มี 4 รูปแบบ คือ หนึ่ง การเคลื่อนไหวร้องทุกข์หรือเรียกร้อง ให้รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหาที่ไม่ได้รับการเหลียวแล สอง การเคลื่อนไหวเพื่อมุ่งตรวจสอบกระบวนการใช้

อำนาจรัฐ สาม การประท้วงอำนาจรัฐและเรียกร้องไม่ให้มีการถ่ายโอนอำนาจรัฐที่เคยมีเป็นของประชาชน สี่ ร่วมมือเชิงวิพากษ์ (critical cooperation) กับรัฐและผูกพันในทางสร้างสรรค์ (constructive engagement) เพื่อเบียดแย่งพื้นที่ในกระบวนการใช้อำนาจของประชาสังคม

นอกจากนี้ยังเปรียบเทียบลักษณะการเมืองภาคพลเมืองกับการเมืองเชิงสถาบันไว้

ดังนี้

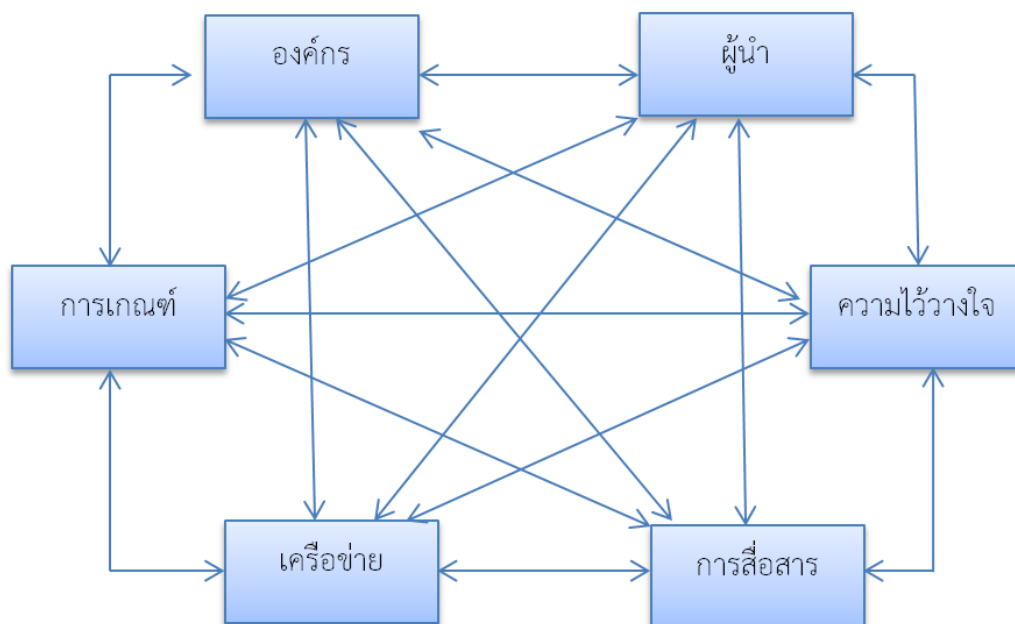
**ตารางที่ 2.1** เปรียบเทียบลักษณะการเมืองภาคพลเมืองหรือการเมืองใหม่กับการเมืองดั้งเดิมหรือการเมืองในเชิงสถาบัน

การเมืองดั้งเดิม หรือการเมืองเชิงสถาบัน	การเมืองภาคพลเมือง หรือการเมืองใหม่
เน้นการแก้ไขปัญหาอย่างรวดเร็ว หรือประสิทธิภาพของการดำเนินการ	เน้นการแก้ไขปัญหาอย่างรอบคอบและมีการนิยามปัญหาขึ้นมาก่อนจึงจะลงมือปฏิบัติ
เน้นการแก้ไขปัญหาตามความต้องการของผู้นำหรือกระบวนการแก้ไขปัญหาตามความต้องการของผู้นำ	ให้ความสำคัญกับการที่พลเมืองหรือสมาชิกมีความคิดความตระหนักรู้ว่าเป็นปัญหาก่อนจากนั้นกระบวนการแก้ไขปัญหาต้องดำเนินการด้วยตัวของเขาเอง
มีความพยายามใช้อำนาจที่มีอยู่อย่างกว้างขวาง และมีความพยายามเพิ่มอำนาจมิให้เสื่อมถอยหรือมิให้มีการลดทอดอำนาจ	เริ่มจากความพยายามรังสรรค์อำนาจรูปแบบใหม่ในทุกระดับของชุมชนการเมือง
ใช้ทรัพยากร คืองบประมาณจำนวนมากและมีการใช้อำนาจตามกฎหมายมาก	ใช้ทุนทางการเมือง คือ “เจตจำนงสาธารณะ หรือ ประโยชน์สาธารณะเป็นลำดับแรก
ใช้การเข้าถึงการเมืองด้วยการเอาความต้องการของประชาชนมาเป็นเงื่อนไขหรือตัวตั้งที่สำคัญ	ใช้การเข้าถึงการเมืองด้วย “ขีดความสามารถ” ของสมาชิกเป็นเงื่อนไขหรือตัวตั้งที่สำคัญ
ใช้ “ภาษา” ในการรณรงค์และเน้นการแข่งขันที่ตัดสินด้วย “ชัยชนะ”	ใช้การร่วมกันปฏิบัติการแก้ไขปัญหาและเน้นที่ “ความสัมพันธ์”
มีความเป็นเอกภาพ	มีความหลากหลาย และใช้ความหลากหลายนี้ปฏิบัติงานร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน
มองประเด็นสาธารณะเป็นความรับผิดชอบของผู้นำ	มองประเด็นสาธารณะเป็นกิจกรรมที่ทุกคนที่เป็นสมาชิกต้องรับผิดชอบโดยตรง
ให้ข้อมูลข่าวสารเสนอแก่สมาชิกหรือพลเมือง	สอนทักษะหรือให้การเรียนรู้การปฏิบัติงานแก่พลเมือง
การทำงานที่มีการประสานงาน	การทำงานที่เน้นความเป็นพันธมิตรร่วมกันเสริมการทำงานซึ่งกันและกัน
ริเริ่มจากเหตุการณ์ปรากฏการณ์สาธารณะ	ริเริ่มจากพื้นที่สาธารณะ
พิจารณาว่าพลเมืองเป็นเหยื่อที่ต้องสงเคราะห์	พลเมืองพิจารณาว่าตนเองเป็นหน่วยสำคัญ

ที่มา : ณรงค์ บุญสวยขวัญ (2552) ปรับปรุงจาก Mathews (1999, p. 136)

### การพัฒนากลไกกระบวนการของการเมืองภาคประชาสังคม

ณรงค์ บุญสวยขวัญ (2553) ได้กล่าวว่าลักษณะการจัดการทางสังคมต้องประกอบด้วย องค์กร (Organization) ความไว้วางใจ (Trust) ผู้นำ (Elite) การเชื่อมโยงเครือข่าย (networks) การเกณฑ์หรือการระดม (Mobilizing) การสื่อสาร (Communication) และการทำให้เป็นข่าวหรือเป็นประเด็นสาธารณะ (Public Issue) โดยแสดงแผนภูมิไว้ดังนี้



ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีการจัดการทางสังคมเพื่อการอธิบายการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองหรือการเมืองภาคประชาชน  
ที่มา : ณรงค์ บุญสวยขวัญ (2553, หน้า 56)

ดังนั้น การเมืองภาคประชาชน เป็นการเคลื่อนไหวของประชาชนในการขับเคลื่อนสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เรื่องใดเรื่องหนึ่ง เหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ซึ่งมีแนวคิดของนักวิชาการหลายท่านให้ความเห็นถึงลักษณะการเคลื่อนไหว

#### 2.2.2 แนวคิดกลุ่ม/องค์กร

จิตติ มงคลชัยอรัญญา ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับ “กลุ่ม” ว่าเป็นการรวมพลังของคนจำนวนหนึ่งเพื่อแก้ไขปัญหาที่ประสบอยู่หรือร่วมกันกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (หรือหลายสิ่ง) เพื่อให้ได้รับประโยชน์ตามที่ตน (และกลุ่มของตน)ปรารถนา การรวมพลังนี้อาจมองได้ 2 นัย คือ การรวมพลังเพื่อต่อรอง เรียกร้อง ขอรับความช่วยเหลือจากภายนอก และ รวมพลังเพื่อต่อรองให้สามารถดำเนินการด้วยตนเองให้มากที่สุดเพื่อการแก้ไขปัญหาของตน ซึ่งตามหลักการของการพัฒนารวมพลังแบบที่สองจะเหมาะสมในการพัฒนาเพราะสามารถนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ในที่สุด

นอกจากนี้ จิตติ มงคลชัยอรัญญา ยังได้กล่าวถึงองค์ประกอบของกลุ่ม ว่าต้องประกอบด้วยสมาชิก คณะผู้แทนที่มีความรู้ความสามารถบางประการที่เหนือกว่าสมาชิกและคณะจัดการ

สิน สื่อสวน ได้อธิบายถึงลักษณะที่สำคัญขององค์กรภาคประชาชนไว้ 6 ประการ ได้แก่

1. สามารถปกป้องผลประโยชน์ แก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้ และมีการกระจายผลประโยชน์อย่างเสมอภาค
2. สมาชิกองค์กรมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆขององค์กรอย่างมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและอย่างมีจิตสำนึกร่วมกัน
3. องค์กรมีผู้นำที่ดีสามารถแสดงบทบาทได้อย่างเหมาะสม
4. องค์กรมีความสามารถในการทำงานอย่างเป็นระบบด้วยตนเองไม่ต้องพึ่งพาคนนอก มีบทบาทในการตัดสินใจกำหนดเป้าหมายที่เหมาะสมสอดคล้องกับทรัพยากร และความสามารถของคนในชุมชน
5. องค์กรสามารถควบคุมปัจจัยต่างๆภายในชุมชนและสภาพแวดล้อมพื้นฐานขององค์กรให้เป็นไปตามทิศทางที่พึงประสงค์

โกวิทย์ พวงงาม ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มและองค์กรชุมชนตามโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญ ไว้ดังนี้

- กลุ่ม/องค์กรด้านเศรษฐกิจ หมายถึง กลุ่ม องค์กรที่มีการรวมตัวกันในทางการเกษตรสหกรณ์/ออมทรัพย์/กองทุน รวมตัวกันเป็นลักษณะกลุ่มอาชีพและกลุ่ม/องค์กรที่มีการรวมตัวกันทางด้านงานบริการ
- กลุ่ม/องค์กรด้านสังคม หมายถึง กลุ่มองค์กรที่มีการรวมตัวกันเพื่อพัฒนาชุมชน การรวมตัวกันในทางสาธารณสุข การศึกษา ศิลปวัฒนธรรมและศาสนา การพัฒนาและสงเคราะห์คนพิการ การพัฒนาเด็ก เยาวชน สตรีและผู้สูงอายุ การพัฒนาแรงงาน การคุ้มครองบริโภคและองค์กรสาธารณกุศล
- กลุ่ม/องค์กรด้านทรัพยากร หมายถึง กลุ่มองค์กรที่มีการรวมตัวกันเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ แหล่งน้ำ สิ่งแวดล้อม
- กลุ่ม/องค์กรผู้ทรงคุณวุฒิ หมายถึง กลุ่มองค์กรที่มีการรวมตัวกันทางวิชาการ ประชาชนชาวบ้าน
- กลุ่ม NGOs หมายถึง การรวมตัวของ กลุ่ม/องค์กรในลักษณะองค์กรพัฒนาเอกชน
- กลุ่ม/องค์กรที่รวมตัวในรูปแบบสมาคม/ชมรม/สมาพันธ์/ หมายถึง การรวมตัวกันในรูปแบบของสมาคม ชมรม สโมสร สมาพันธ์

สาเหตุของการเกิดกลุ่ม มีหลายหลายเหตุผล ดังนี้

1. เกิดจากธรรมชาติมนุษย์
2. เกิดจากความต้องการของมนุษย์
3. เกิดจากมนุษย์เป็นสัตว์ทางวัฒนธรรม

4. เกิดจากความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน
5. เกิดจากความต้องการความปลอดภัย

องค์ประกอบของกลุ่ม มี 4 ประการ คือ

1. ธรรมชาติ หมายถึง คณะกรรมการซึ่งเลือกมาจากสมาชิกเพื่อทำหน้าที่เป็นตัวแทนบริหารกิจการของกลุ่ม
2. กติกา หมายถึง ระเบียบข้อบังคับ หรือข้อตกลงต่างๆที่สมาชิกได้ช่วยกันกำหนดขึ้นเป็นแนวปฏิบัติ
3. กิจกรรม หมายถึง ความเคลื่อนไหวในการดำเนินงานของกลุ่มตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
4. กองทุน หมายถึง งบประมาณค่าใช้จ่าย รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการดำเนินงานของกลุ่ม

#### กระบวนการเสริมสร้างและพัฒนาความเข้มแข็งของกลุ่ม

พัตน์ บุญรัตนพันธุ์ อติตอติบัติกรรมการพัฒนาชุมชน เป็นบุคคลในยุคแรกๆที่อธิบายหลักการส่งเสริมการรวมกลุ่ม และกระบวนการพัฒนาองค์กรภาคประชาชนโดยเรียกกระบวนการนั้นว่า หลักการรวมกลุ่ม 3 ชั้น 8 ตอน ซึ่งเป็นกระบวนการและเป็นพื้นฐานของการเสริมสร้างกลุ่มและเครือข่าย ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ว่าด้วยการจัดตั้งกลุ่ม

ตอนที่ 1 ว่าด้วยการค้นหาผู้นำ หรือหน่วยนำของหมู่บ้าน

ตอนที่ 2 ว่าด้วยการหาความต้องการของแต่ละบุคคล ก่อนที่นำมากำหนดความต้องการร่วมของกลุ่ม

ตอนที่ 3 ว่าด้วยความสมัครใจในการเข้าร่วมกลุ่ม รวมถึงการสร้างความซื่อสัตย์ และความภักดีต่อกลุ่ม

ตอนที่ 4 ว่าด้วยสิ่งแวดล้อมที่คล้ายคลึงกัน มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน ทำให้สามารถทำงานร่วมกันได้ง่าย และเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ตอนที่ 5 ว่าด้วยการมีวิสัยทัศน์เดียวกัน ทำให้มีความคิดอ่าน ความสนใจ ความต้องการและความสามารถในการทำงานใกล้เคียงกัน เข้าใจกันง่ายในการทำงาน

ตอนที่ 6 ว่าด้วยเพศเดียวกัน กิจกรรมบางอย่างอาจจำเป็นต้องแบ่งแยกเพศ ในขณะที่บางกิจกรรมอาจร่วมกันทำทั้งหญิงและชาย

ตอนที่ 7 ว่าด้วยความสัมพันธ์ต่อกันไม่ขัดแย้ง การที่กลุ่มมีความสามัคคีกลมเกลียว ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ จนทำให้งานกลุ่มสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

ตอนที่ 8 ว่าด้วยการสถานการณ์บีบตัว

ขั้นที่ 2 ว่าด้วยการเคลื่อนไหวของกลุ่ม

ตอนที่ 1 ว่าด้วยการส่งเสริมการประชุมพบปะ

ตอนที่ 2 ว่าด้วยการส่งเสริมแนวคิด

- ตอนที่ 3 ว่าด้วยการส่งเสริมการมีระเบียบวินัย
  - ตอนที่ 4 ว่าด้วยการส่งเสริมสัมพันธภาพของบุคคล
  - ตอนที่ 5 ว่าด้วยการส่งเสริมกิจกรรม เพื่อให้กลุ่มได้เคลื่อนไหว
  - ตอนที่ 6 ว่าด้วยการส่งเสริมวิชาการ
  - ตอนที่ 7 ว่าด้วยการส่งเสริมผลประโยชน์ร่วม
- ขั้นที่ 3 ว่าด้วยการเจริญเติบโตของกลุ่ม
- ตอนที่ 1 ว่าด้วยสหพันธกรรมกลุ่ม
  - ตอนที่ 2 ว่าด้วยการสร้างหน่วยนำร่วม
  - ตอนที่ 3 ว่าด้วยการสร้างผลประโยชน์ร่วม
  - ตอนที่ 4 ว่าด้วยกิจกรรมพึงพา
  - ตอนที่ 5 ว่าด้วยสนธิวิชาการ
  - ตอนที่ 6 ว่าด้วยการสร้างพลังร่วม
  - ตอนที่ 7 ว่าด้วยลดความเปลืองร่วม

ณรงค์ บุญสวยขวัญ (2552) ได้สรุปการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับกลุ่ม/องค์กรทางสังคมไว้เป็นประเด็น ดังต่อไปนี้

1. การก่อเกิดกลุ่ม มาจากเงื่อนไขปัจจัยทั้งการมีประโยชน์ร่วมกัน มีโครงสร้างระบบความคิดความเชื่อ คุณค่าหรืออุดมการณ์ร่วมกัน ตลอดจนมาจากการมีประเด็นร่วมกัน และสุดท้ายคือ ดำรงอยู่ในพื้นที่เดียวกัน อาจจะมีประวัติศาสตร์ร่วมกันโดยมีปัจจัยเสริมจากภายนอกคือ รัฐ สังคมที่เปิดโอกาสให้มากขึ้น และสื่อสารมวลชนที่กระจายข้อมูลข่าวสารหรือทำให้เป็นข่าวขึ้นมาเป็นที่รับรู้และเข้าใจมากขึ้น โดยจะว่าไปแล้วเหล่านี้คือแรงเกาเกี่ยวความเป็นกลุ่ม/องค์กรด้วย
2. เป็นกลุ่ม/องค์กรหรือขบวนการที่อิสระจากจากราชการและหน่วยงานทางธุรกิจ เช่นเดียวกับเป็นกลุ่ม/องค์กรที่ไม่แสวงหากำไร แต่ต้องการให้เกิดประโยชน์สาธารณะ
3. ลักษณะกลุ่ม/องค์กร เป็นกลุ่ม/องค์กรทั้งแบบปิดและกลุ่ม/องค์กรแบบเปิด ดังที่กล่าวแล้วว่า กลุ่ม/องค์กรแบบปิดเน้นความเป็นระบบระเบียบหรือโครงสร้างที่ชัดเจนตามแนวการจัดองค์กรสมัยใหม่ ภายใต้แนวคิดการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ ส่วนลักษณะกลุ่ม/องค์กรประชาสังคมที่เป็นแบบเปิด มีลักษณะยืดหยุ่นและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทั้งเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ กิจกรรม กระบวนการ ตลอดจนถึงจำนวนสมาชิก โดยมีลักษณะร่วมกันคือ สมาชิกมีความรู้สึกร่วมหรือคุณค่าร่วมกัน รับประโยชน์และความเสี่ยงร่วมกัน
4. มีแรงเกาเกี่ยวการดำรงอยู่ของกลุ่ม/องค์กร หรือขบวนการ เช่น ระเบียบ กฎเกณฑ์ บรรทัดฐาน ค่านิยม ประเพณี วัฒนธรรม อุดมการณ์ ฯลฯ
5. ทิศทางและนโยบายของกลุ่ม/องค์กร มาจากสมาชิกที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับองค์กร ต้องเป็นผู้ที่มีอำนาจในการกำหนดทิศทางนโยบายของกลุ่ม/องค์กร ดังนั้น การมีส่วนร่วมของสมาชิกในขั้นตอนหรือกระบวนการต่างๆจึงมีความสำคัญ อาจจะช่วยในกระบวนการหรือขั้นใดๆก็ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นตอนการคิด ตัดสินใจ และการใช้ประโยชน์

6. มีภารกิจหรือมีกิจกรรมชัดเจน เป็นกิจกรรมที่มาจากความร่วมมือกันคิดร่วมกันทำ ของสมาชิก โดยมีการปฏิบัติกิจกรรมต่อเนื่องหรือมีการปรับเปลี่ยนภารกิจหรือกิจกรรมตาม สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

7. มีผู้นำที่ชัดเจน โดยผู้นำที่มีความสามารถ เป็นที่ไว้วางใจและศรัทธาของสมาชิก เป็นผู้มีบุคลิกภาพและมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สนใจใฝ่รู้และปรับตัวอยู่ตลอดเวลา เป็นที่ยอมรับของ สมาชิก และสมาชิกพร้อมจะปฏิบัติตาม

8. มีการระดมทรัพยากรมาจากภายในองค์กรหรือมาจากสมาชิก ตามศักยภาพ ของสมาชิก เป็นการระดมเพื่อการสนับสนุนให้เป็นไปได้ตามเป้าหมาย

จะเห็นได้ว่ากลุ่มจะมีประสิทธิภาพที่สามารถทำให้งานบรรลุผลได้นั้น สมาชิกต้องมีความเชื่อร่วมกัน โดยความเชื่อพื้นฐานของมนุษย์คือการที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคมจำเป็นต้องอาศัยอยู่ด้วยกัน เกื้อกูลกันเพื่อความอยู่รอดและปลอดภัย และนอกจากนั้น Fulmer (1982) ยังได้กล่าวถึง องค์ประกอบที่จำเป็นต้องมีกลุ่มว่า กลุ่มจะต้องมีความใกล้ชิดเคียงสปีบเนื่องมาจากทำเลที่ตั้ง สถานที่อยู่อาศัยมีความใกล้ชิดกัน มีค่านิยมความสนใจที่ตรงกัน มีความร่วมแรงร่วมใจกัน อีกทั้งยังต้องมาจาก ความต้องการและความปรารถนาส่วนบุคคล

แนวคิดทางสังคม (Sociological Perspective) (อ้างในโกวิทย์ พวงงาม, 2553 น. 12-13) บ็อปลิน (Poplin) ได้กล่าวว่า ชุมชนต้องประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 5 ประการ คือ

1. กลุ่มคนที่มาอยู่รวมกันในพื้นที่ หรือบริเวณหนึ่ง
2. สมาชิกมีการติดต่อระหว่างกันทางสังคม
3. สมาชิกมีความสัมพันธ์กันทางสังคม
4. มีความผูกพันทางด้านจิตใจต่อระบบนิเวศ
5. มีกิจกรรมส่วนรวม เพื่อใช้ประโยชน์

บ็อปลิน (Poplin) ยังได้กล่าวสถานะชุมชนไว้ 3 สถานะ ดังนี้

1. ชุมชนในฐานะหน่วยภูมิศาสตร์ มี 2 ลักษณะ คือ หนึ่ง อาณาบริเวณทาง ภูมิศาสตร์มีอิทธิพลต่อชุมชน จะเห็นได้ว่าในหลายกรณีสภาพภูมิศาสตร์จะเป็นตัวกำหนดสถานที่ตั้ง และศักยภาพในการเจริญเติบโตของชุมชน กล่าวคือ ชุมชนมักเกิดขึ้นในบริเวณที่มี ทรัพยากรธรรมชาติสมบูรณ์หรือที่ซึ่งมีการคมนาคมสะดวกเหมาะแก่การตั้งถิ่นฐานอย่างถาวร สอง ชุมชนมีอิทธิพลต่ออาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์จะมีอิทธิพลต่อสถานที่ตั้ง และพลวัตการเจริญเติบโต ของชุมชน แต่การปรับตัวของคนต่ออาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์ของชุมชนก็ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมและ Know-How ด้วย

2. ชุมชนในฐานะหน่วยทางสังคม ชุมชนในฐานะหน่วยสังคมเป็นการวิเคราะห์แบบ ระบบสังคมจากระดับล่างที่ประกอบด้วยคน 2 คน ไปจนถึงระดับชาติ หรือระดับโลก

3. ชุมชนในฐานะหน่วยทางจิตวิทยาวัฒนธรรมเน้นชุมชนว่าต้องมีความผูกพันใน ระหว่างสมาชิกด้วยกัน

โกวิทย์ พวงงาม (2551) ได้กล่าวถึงกรณีตัวอย่างประชาคมตำบลเมืองจิ้ง แบบอย่าง มาตรการทางสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาเสพติด ชุมชนตำบลเมืองจิ้ง กิ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ซึ่ง

มาตรการทางสังคมที่ใช้แก้ไขปัญหายาเสพติดและใช้เครือข่ายในแนวทางประชาคมตำบลเมืองจันท์ ทำให้สามารถแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพากลไกรัฐเพียงฝ่ายเดียว แต่ได้สร้างรากฐานทางสังคมที่เหนียวแน่น เข้มแข็ง และมีการใช้รากฐานเพื่อการแก้ปัญหาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

### 2.2.3 แนวคิดการมีส่วนร่วม

Arnstein (1969) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมสามารถใช้อำนาจของประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นเกณฑ์ในการจัดระดับของการมีส่วนร่วม โดยจำแนกออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

ประเภทแรก คือ การไม่ใช้การมีส่วนร่วม ซึ่งมี 2 ระดับ คือ ระดับการจัดการโดยใช้เล่ห์เหลี่ยม เป็นการกำหนดให้ประชาชนทำหน้าที่เสมือนตรายางในคณะกรรมการโดยมีเป้าประสงค์เพื่อให้ประชาชนสนับสนุนเป้าหมายของผู้จัดการการมีส่วนร่วม และระดับการจัดการแบบบำบัดรักษา ลักษณะการมีส่วนร่วมรูปแบบนี้ไร้ความยุติธรรม โดยให้ประชาชนร่วมในหลายกิจกรรมโดยจุดเน้นเป็นเพียงกิจกรรมเท่านั้น

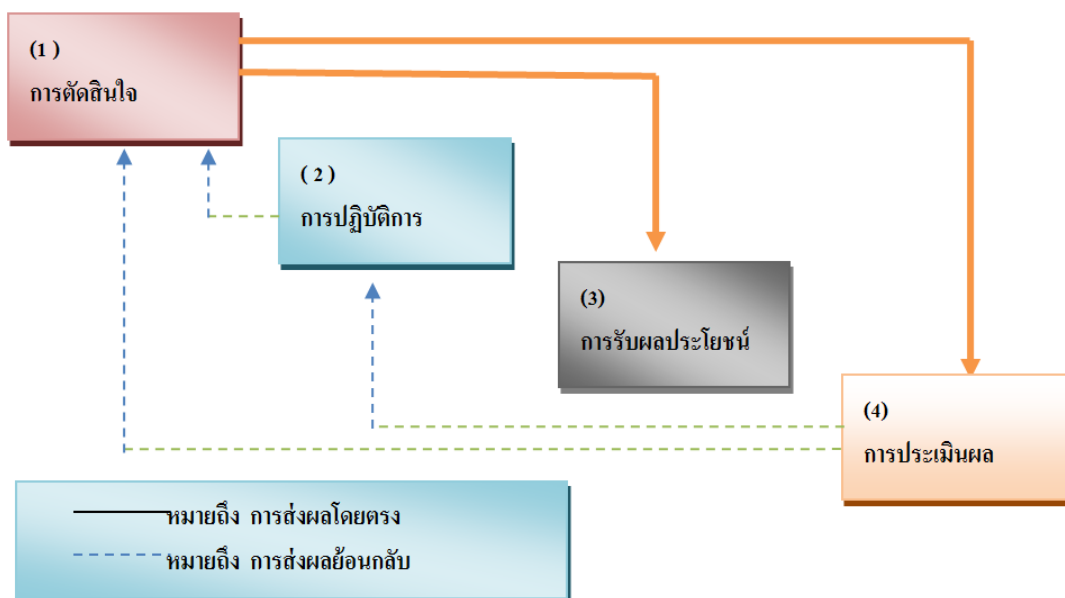
ประเภทที่สอง คือ การมีส่วนร่วมแบบสัญลักษณ์ เป็นการอนุญาตให้ประชาชนรับข้อมูลข่าวสารและแสดงความคิดเห็นของตนเองได้

ประเภทที่สาม คือ อำนาจเป็นของประชาชน เป็นการเพิ่มอำนาจการตัดสินใจให้กับประชาชน มี 3 ระดับ คือ ระดับหุ่นส่วน เป็นระดับที่อำนาจได้รับการกระจายระหว่างประชาชนกับผู้มีอำนาจรัฐ ระดับได้รับมอบอำนาจ เป็นลักษณะที่ประชาชนมีอำนาจในการกำหนดนโยบายหรือแผนงาน และระดับควบคุมโดยประชาชน ซึ่งประชาชนมีอำนาจเต็มในการกำหนดทิศทางนโยบาย การตัดสินใจ และการบริหารดำเนินงาน

โคเฮน และ อัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff.1977: 17 - 19) ได้อธิบายและวิเคราะห์รูปแบบการมีส่วนร่วมโดยสามารถแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision-making) ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอนคือการริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจลงมือปฏิบัติการ
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบไปด้วยการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหาร และการประสานขอความร่วมมือ
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ทางด้านต่างๆประกอบไปด้วยผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางด้านสังคมและผลประโยชน์ส่วนบุคคล
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เกี่ยวกับการควบคุมและ การตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด และเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ โคเฮน และอัฟฮอฟ เสนอไว้ สรุปได้ ดังภาพที่ 2.2 ที่แสดงให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นการตัดสินใจมีความสำคัญมาก สาเหตุว่าการตัดสินใจจะส่งผลต่อการปฏิบัติการ และการปฏิบัติการจึงมีผลต่อไปยังการรับ ผลประโยชน์และการประเมินผลในขณะเดียวกัน เพราะฉะนั้นการตัดสินใจจะมีผล โดยตรงต่อ การรับผลประโยชน์ และการประเมินผลด้วย



ภาพที่ 2.2 รูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนตามแนวคิดของ Cohen and Uphoff  
ที่มา : (Cohen and Uphoff, 1977, pp. 17-19)

ในการศึกษาครั้งนี้จะใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมของ โคเฮน และ อัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff) เป็นแนวทาง ในการศึกษา โดยการมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้ประกอบด้วย 4 รูปแบบ คือ การมีส่วนร่วมใน การตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง ระบุไว้ว่า การมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ไม่ว่าจะผ่านทางตรงหรือทางอ้อมในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ในสิ่งที่มีผลกระทบต่อตนเองหรือชุมชน

#### การมีส่วนร่วมในรูปแบบของการแสดงออก

บุคคลมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การเขียน การพูด การโฆษณา การพิมพ์ ซึ่งการแสดงออกเหล่านี้อาจอยู่ในรูปแบบของการวิพากษ์ วิจารณ์ตามสื่อต่าง ๆ รัฐบาลต้องไม่ขัดขวางหรือห้ามปรามการแสดงออกของประชาชน รัฐต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นก่อนลงมือดำเนินการทำกิจการใดที่มีผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนและชุมชน รวมทั้งความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ

การมีส่วนร่วมถือเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารประเทศตามระบอบประชาธิปไตย ประชาชนต้องตระหนักว่า ตนเป็นเจ้าของประเทศและต้องเข้าไปรับผิดชอบในกิจการของบ้านเมืองในทุกโอกาสที่สามารถกระทำได้ ต้องไม่ละเลยหรือเพิกเฉย และควรส่งเสริมคนดีให้เข้ามาบริหารบ้านเมือง

#### แนวทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

1. สนใจ ติดตามข่าวสารด้านการเมือง
2. ติดตามตรวจสอบการทำงานของนักรการเมือง
3. สนับสนุนผู้สมัครและนักรการเมืองที่ดี
4. ต่อต้านนักรการเมืองที่ไม่ดี
5. ให้ความร่วมมือกับทางราชการ ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดี
6. คัดค้านนโยบายที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ส่วนรวม
7. ศึกษาข้อเท็จจริงให้ถี่ถ้วน
8. เสนอปัญหาให้หน่วยงานแก้ไข
9. ชุมนุมคัดค้านโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น
10. ปกป้องคุ้มครองสิทธิของตนมิให้ถูกละเมิด
11. เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองที่ถูกต้อง

#### ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

1. การติดตามข่าวสารบ้านเมือง
2. การใช้สิทธิเลือกตั้ง
3. ริเริ่มพูดคุยประเด็นการเมือง
4. ชักจูง ธารรงค์ให้ผู้อื่นสนับสนุนบุคคลและพรรคการเมืองที่ตนสนับสนุน
5. เสนอแนวคิด นโยบายต่อนักรการเมืองและผู้นำทางการเมือง
6. บริจาคเงินสนับสนุนกิจกรรมทางการเมือง
7. ร่วมประชุมธารรงค์ในการเคลื่อนไหวทางการเมือง
8. เป็นสมาชิกระดับแกนนำพรรคการเมือง
9. ร่วมระดมทุน
10. เสนอตัวเป็นผู้ลงสมัครรับเลือกตั้ง
11. ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

#### บันไดการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

- บันไดขั้นที่ 1 สนใจติดตามข่าวสารและกิจกรรมทางการเมือง
- บันไดขั้นที่ 2 เริ่มพูดคุยประเด็นทางการเมือง
- บันไดขั้นที่ 3 ศึกษานโยบายของผู้สมัครและพรรคการเมือง
- บันไดขั้นที่ 4 แลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องทางการเมืองและการเลือกตั้งร่วมกับผู้อื่น
- บันไดขั้นที่ 5 เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองและการเลือกตั้งในชุมชน
- บันไดขั้นที่ 6 จัดกิจกรรมทางการเมืองและการเลือกตั้งในชุมชน
- บันไดขั้นที่ 7 ธารรงค์สนับสนุนบุคคลและพรรคที่ตนนิยม
- บันไดขั้นที่ 8 เป็นอาสาสมัครสอดส่องและช่วยเหลือการเลือกตั้ง
- บันไดขั้นที่ 9 ตัดสินใจเลือกตั้งตัวแทนอย่างรู้เท่าทัน

บันไดขั้นที่ 10 ติดตามตรวจสอบการทำงานของนักการเมือง พรรคการเมือง และเจ้าหน้าที่ของรัฐ

#### 2.2.4 แนวคิดผู้นำ

รูปแบบของผู้นำที่แตกต่างกันตามการแบ่งประเภทของผู้นำจะสามารถเห็นถึงทิศทางกลุ่มการเมืองภาคประชาชนได้ ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงรูปแบบผู้นำ ไว้ดังนี้

เกตเซล และกูบา (Getzel and Guba 1957, p. 129) แบ่งผู้นำออกเป็น 3 แบบ คือ

1. แบบยึดองค์การเป็นหลัก โดยคำนึงนโยบายและประโยชน์ของสถาบันหรือองค์การเป็นหลักในการปฏิบัติงาน
2. แบบยึดบุคคลเป็นหลัก คำนึงถึงความต้องการของบุคคลมากกว่านโยบายและผลประโยชน์ของสถาบันหรือองค์การเป็นหลัก
3. แบบประสานประโยชน์ เป็นการพิจารณาทั้งนโยบายและประโยชน์ของสถาบันองค์การและบุคคลในองค์การเป็นหลัก

ยงยุทธ เกษสาคร (2546) ได้สรุปรูปแบบของผู้นำหรือผู้บริหารองค์การอยู่ 4 แบบ คือ

หนึ่ง แบบเสรีนิยม เป็นผู้นำที่ยอมปล่อยให้ผู้บังคับบัญชามีอิสระเต็มที่ สามารถทำงานได้ตามชอบใจ ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นจะได้รับสิทธิในการตัดสินใจการดำเนินการโดยไม่ต้องรอรับคำอนุญาตจากผู้ใต้บังคับบัญชา สามารถนำจุดแข็งมาใช้เต็มศักยภาพ

สอง แบบเกื้อกูลหรือแบบใช้พระคุณ ผู้นำแบบนี้จะมีพฤติกรรมไปในทางอ่อนโยน มีความเห็นอกเห็นใจผู้ใต้บังคับบัญชา เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ พยายามนำเอาหลักมนุษยสัมพันธ์ และหลักธรรมมาใช้ในการปกครอง

สาม แบบเผด็จการ มีลักษณะเชื่อมั่นในตนเองมากที่สุด ชอบใช้อำนาจบังคับและชอบออกคำสั่งไม่ค่อยยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การตัดสินใจผูกขาด ไม่เปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาแสดงออก การปฏิบัติเป็นลักษณะบังคับกดขี่

สี่ แบบประชาธิปไตย เป็นผู้นำที่มีลักษณะตรงข้ามกับผู้นำแบบเผด็จการ พยายามใช้หลักการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา ทุกคนมีส่วนร่วมเห็นรับผิดชอบร่วมกันในองค์กร

ณัฐนรี ศรีทอง (2552) ได้เปรียบเทียบความหมายระหว่างผู้นำโดยทั่วไปกับผู้นำชุมชนไว้ดังนี้

ผู้นำทั่วไป

1. การได้รับตำแหน่งจะต้องได้รับการคัดเลือกจากกลุ่มสมาชิกในหน่วยงานและได้รับการแต่งตั้งจากหน่วยงาน

2. ความประพฤติของผู้นำโดยทั่วไป ผู้นำต้องประพฤติตนให้เหมาะสมบทบาท

3. ผู้นำเป็นผู้กำหนดเป้าหมายของหน่วยงาน
4. ผู้นำต้องปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งที่ได้รับมอบหมาย
5. ผู้ตามเป็นสมาชิกซึ่งทำงานในหน่วยงาน
6. ผู้นำมีอิทธิพลสูงสุดในกลุ่มสมาชิกในหน่วยงานตนเอง และมีอำนาจสั่งการให้สมาชิกปฏิบัติตามไปตามทิศทางที่ต้องการ
7. เป็นผู้มีความสามารถในการชักจูงให้สมาชิกทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทำงานตามความต้องการ และทำตามคำสั่งด้วยความสมัครใจเต็มใจอย่างกระตือรือร้นเพื่อให้ได้งานที่ต้องการ
8. ผู้นำต้องเป็นผู้ประสานความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกกลุ่ม และทำให้สมาชิกมีความสามัคคี

#### ผู้นำชุมชน

1. การกำหนดเป้าหมายของชุมชน ผู้นำชุมชนไม่ใช่เป็นผู้กำหนดเป้าหมายการทำงานในชุมชนเอง แต่ผู้นำชุมชนเป็นผู้ช่วยให้ประชาชนในชุมชนมีการตกลงร่วมกันและร่วมหาแนวทางการทำงานที่เหมาะสม เพื่อทำงานร่วมกันให้บรรลุเป้าหมายของชุมชนที่วางไว้
2. ผู้นำชุมชนปฏิบัติหน้าที่เป็นตัวกลางในการส่งเสริมความร่วมมือกันทำงานของประชาชนในชุมชน และช่วยให้ประชาชนในชุมชนมีการตกลงร่วมกันและต้องใช้ความพยายามในระดับสูงเพื่อการทำงานในชุมชนบรรลุตามวัตถุประสงค์
3. ผู้ตามเป็นประชาชนในชุมชน
4. ผู้นำชุมชนมีอำนาจ มีบารมี และมีอิทธิพลต่อประชาชนโดยตรง รวมทั้งการแสดงพฤติกรรมของผู้นำชุมชนมีอิทธิพลเหนือประชาชนในชุมชน
5. เป็นผู้ที่ชักจูงผู้ตาม
6. ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความสามารถสูงในด้านการสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างประชาชนในชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาคเอกชน และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายภายนอกชุมชน
7. ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในระดับสูง เพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีความสามัคคีกัน ร่วมมือ ร่วมใจ และรวมพลังชุมชน เพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมาย

นอกจากนี้ยังมีแนวคิดผู้นำที่นักวิชาการยังได้เสนอแนวคิดผู้นำเชิงบารมี เช่น Max Weber (1947) อ้างถึงใน พิชาย รัตนดิถก ณ ภูเก็ต 2552, p. 192 ดังนี้

ภาวะผู้นำเชิงบารมี (Charismatic Leadership) ภาวะผู้นำเชิงบารมี (Charismatic Leadership)

ผู้นำบารมีเป็นแนวคิดที่มีการศึกษากันมานานโดยนักสังคมวิทยาชื่อ Max Weber (1947) ซึ่งได้จากอำนาจหน้าที่ (Authority) ว่าเกิดจากสามด้านด้วยกันคือ ด้านประเพณี (Traditional Domination) ด้านเหตุผล-กฎหมาย (Rational-legal Domination) และด้านบารมี (Charismatic Domination) สำหรับการศึกษารื่องผู้นำบารมีในระยะแรก ผู้ศึกษามีแนวโน้มที่จะระบุลักษณะเฉพาะผู้นำบารมีที่แตกต่างจากผู้นำธรรมดาทั่วไป และวิธีการตลอดจนพฤติกรรมผู้นำที่

ช่วยให้ผู้ตามทำงานให้บรรลุประสิทธิผล ด้านนักวิชาการที่ศึกษาองค์การในระยะแรกไม่ให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำบารมีมากนัก จวบจนกระทั่งเมื่อทศวรรษที่ 1980s ภายหลังจากที่สถานการณ์ของโลกมีความซับซ้อนและมีพลวัตสูง มีการแข่งขันสูงระหว่างองค์กรต่างๆ ทำให้บางองค์กรรุ่งเรือง บางองค์กรล้มสลาย ส่งผลให้องค์การต้องมีการปรับตัวอย่างรุนแรงทั้งในระดับปัจเจกชนผู้ปฏิบัติงาน และโครงสร้างองค์กร และภาวะผู้นำเชิงบารมีดูเหมือนจะได้รับการยอมรับว่าเป็นปัจจัยที่อธิบายความเปลี่ยนแปลงอย่างถอนรากถอนโคนที่เกิดขึ้นกับองค์กรได้เป็นอย่างดี จึงทำให้นักวิชาการในระยะหลังหันกลับมาศึกษาภาวะผู้นำเชิงบารมีกันเป็นจำนวนมาก (Pillai and Meindl, 1998: 643-644)

Jay Conger และ Rabindra Kanungo (1998, p. 94) แห่งมหาวิทยาลัย McGill เสนอว่าผู้นำเชิงบารมีมีคุณลักษณะที่สำคัญห้าประการคือ

1. มีวิสัยทัศน์และความสามารถในการถ่ายทอด (Vision and Articulation) ผู้นำบารมีจะนำเสนอ เป้าหมายในเชิงอุดมคติ ซึ่งระบุถึงภาพในอนาคตที่ดีกว่าสภาพปัจจุบัน ยังมีความแตกต่างระหว่างเป้าหมายเชิงอุดมคติกับสถานการณ์เดิมนานเท่าไร ก็ยิ่งทำให้สาวกของเขาเชื่อว่าผู้นำมีวิสัยทัศน์ที่วิเศษมากขึ้นเท่านั้น ผู้นำบารมียังมีความสามารถสร้างความกระจ่างและชี้ให้เห็นความสำคัญของวิสัยทัศน์ด้วยภาษาที่ผู้อื่นเข้าใจง่าย และวิสัยทัศน์จะกลายเป็นสิ่งสร้างแรงดลใจ สร้างความใฝ่ฝันและจูงใจให้กับผู้ตามในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้
2. การกล้าเสี่ยง (Personal Risk) ผู้นำบารมีเป็นบุคคลที่มีความกล้าได้กล้าเสีย พร้อมทั้งจะทุ่มเท ทรัพยากรจำนวนมาก และพร้อมที่จะเสียสละสรรพสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตนเองเพื่อปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้
3. การมีความรับรู้ต่อสถานการณ์เร็ว (Environmental Sensitivity) ผู้นำเหล่านี้สามารถประเมิน สถานการณ์อย่างเป็นจริงทั้งในด้านขีดจำกัดและความต้องการทรัพยากรที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
4. การรับรู้ถึงความต้องการของผู้ตามเร็ว (Sensitivity to Follower Needs) ผู้นำบารมีจะสามารถรับรู้ ทักษะและศักยภาพของผู้ตามได้เร็ว รู้ว่าผู้ตามคนใดควรทำงานลักษณะใด รวมทั้งรับรู้อารมณ์ความรู้สึกและความต้องการของผู้ตามได้อย่างรวดเร็ว และสามารถตอบสนองความต้องการเหล่านั้นได้อย่างทันสถานการณ์
5. การมีพฤติกรรมที่แตกต่างจากธรรมดา (Unconventional Behavior) ผู้นำบารมีจะมีพฤติกรรมที่แปลกใหม่ ไม่เป็นไปตามกระแสหลักและท้าทายปทัศฐานเดิม หากประสบความสำเร็จ พฤติกรรมเหล่านี้จะนำมาซึ่งความตื่นตัวที่ดีและความชื่นชมในกลุ่มผู้ตาม

แหล่งอิทธิพล (Sources of Influence) ของผู้นำบารมีมาจากคุณสมบัติส่วนตัวมากกว่าตำแหน่งที่เป็นทางการ ผู้ตามชื่นชมและปรารถนาที่จะเป็นเหมือนเขา ผู้ตามให้ความเคารพนับถือเขาเนื่องจากมีความรู้ มีประสบการณ์ เสียสละ และทุ่มเทกับภารกิจที่ทำอย่างไม่มีวันย่อท้อ มาตรฐานผู้นำบารมีบางคนจะมีตำแหน่งทางการ มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายแต่ที่ผู้คนให้การยอมรับเขาในฐานะผู้นำบารมีมิใช่เพราะตำแหน่ง แต่เป็นคุณภาพส่วนบุคคลของเขาเป็นหลัก วิธีการที่ผู้นำเชิงบารมีใช้ในการสร้างอิทธิพลต่อผู้ตามกระบวนการนี้เริ่มต้นจาก

1. การสื่อสารวิสัยทัศน์ ผู้นำสื่อสารวิสัยทัศน์ออกไป วิสัยทัศน์จะเป็นฐานในการเชื่อมต่อทางความคิด ของผู้ตามระหว่างปัจจุบันและอนาคตที่ดีกว่าขององค์การ
2. การสร้างความคาดหวัง ผู้นำจะสื่อสารเกี่ยวกับการคาดหวังสูงในการปฏิบัติงาน และแสดงความ เชื่อมั่นว่าผู้ตามสามารถทำได้ สิ่งนี้จะเพิ่มความนับถือตนเองและความเชื่อมั่นของผู้ตาม
3. การถ่ายทอดค่านิยม ผู้นำจะถ่ายทอดค่านิยมใหม่ โดยใช้คำพูดและการกระทำของตนเองเพื่อให้เป็น แบบอย่างให้ผู้ตามได้เลียนแบบ
4. การปฏิบัติการ ผู้นำบารมีจะอุทิศตนเองและเข้าร่วมในพฤติกรรมที่มีใช้กระแสหลักเพื่อแสดงความ กล้าหาญและความเชื่อเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ (Robbin, 2003, pp. 341-342)

สำหรับผลการปฏิบัติงานของผู้นำบารมีภายในองค์การจากผลงานวิจัยของ Pillai and Meindl, (1998, p. 660) ได้แสดงให้เห็นถึงสหพันธ์เชิงบวกระหว่างผู้นำเชิงบารมีกับผลการปฏิบัติงานและความพึงพอใจในงานในกลุ่มผู้ตามอย่างชัดเจน ทั้งนี้เป็นเพราะบุคคลที่ทำงานร่วมกับผู้นำเชิงบารมีมีแรงจูงใจและมีความพยายามในการปฏิบัติงานมากขึ้นเป็นพิเศษ เหตุที่พวกเขาทุ่มเทความพยายามอย่างไม่เหน็ดเหนื่อยเนื่องจากพวกเขาศรัทธาในตัวผู้นำบารมีนั่นเอง

คำถามที่ว่าผู้นำบารมีสามารถเกิดจากการเรียนรู้หรือมาจากการกำเนิด มีบุคคลจำนวนไม่น้อยที่เชื่อว่าผู้นำเชิงบารมีเป็นสิ่งที่ดีตัวมาตั้งแต่เกิดและไม่อาจเรียนรู้หรือพัฒนาขึ้นได้ แต่ Richardson และ Thayer (1993) ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า ปัจจุบันคนแต่ละคนสามารถอบรมให้เป็นผู้นำเชิงบารมีได้ โดยใช้วิธีการสามขั้นตอน

1. สร้างทัศนคติเชิงบวก บุคคลซึ่งต้องการพัฒนาบารมีทำได้โดยการสร้างและรักษาทัศนคติในเชิงบวกซึ่ง มองว่าสรรพสิ่งมีทางปรับปรุงให้ดีขึ้นได้และปัญหาเป็นสิ่งที่ท้าทายความสามารถ และพิสูจน์ศักยภาพของมนุษย์ ไม่ใช่เป็นอุปสรรค
2. การสื่อสารด้วยจิตวิญญาณ โดยใช้อารมณ์ความรู้สึก น้ำเสียง และส่วนทั้งหมดของร่างกายอย่าง มั่นใจ ถ่ายทอดวิสัยทัศน์ให้กับผู้ตาม สร้างความคาดหวัง กระตุ้นให้เกิดความสำนึกถึงพันธกิจและเป้าหมาย ปลุกเร้าให้กระตือรือร้น ท้าทายและสร้างแรงดลใจ และเกิดความผูกพันต่อการปฏิบัติ
3. การสร้างความเชื่อมั่นในตัวผู้ตาม ดึงศักยภาพในกลุ่มผู้ตามโดยเจาะเข้าไปสู่อารมณ์ของพวกเขา ชี้ให้พวกเขาเห็นว่าพวกเขามีความสามารถและมีความสำคัญต่อการปฏิบัติงานอย่างไม้อาจขาดได้

Howell และ Frost (1989) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผู้นำบารมี โดยสอนนักศึกษาในเรื่องการสื่อสาร เกี่ยวกับเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ การสื่อสารเกี่ยวกับความคาดหวังในการปฏิบัติงานที่สูงโดยแสดงความเชื่อมั่นในศักยภาพของผู้ตามในการทำงานให้บรรลุถึงความคาดหวังและการเน้นความต้องการของผู้ตาม นักศึกษาเหล่านี้เรียนรู้ในการนำเสนออย่างทรงพลัง เชื่อมั่น และมีพลวัต พวกเขาเรียนรู้การใช้เสียงให้เกิดความประทับใจ นอกจากนั้นยังได้รับการสอนให้ใช้ภาษาท่าทาง พวกเขาเดินและนั่งบนขอบโต๊ะสลับกันไป เอียงตัวเข้าหาผู้ตามเวลาพูด รักษาการสบตาโดยตรงและมีท่าทางที่ผ่อนคลายและรักษาใบหน้าให้มีชีวิตชีวาอยู่ตลอดเวลา งานวิจัยชิ้นนี้พบว่า

นักศึกษาเรียนรู้วิธีการแสดงออกถึงบารมี ภายใต้การนำของผู้นำเหล่านี้ผู้ตามปฏิบัติตามได้อย่างมีประสิทธิภาพ ให้ความนับถือผู้นำและมีความสามัคคีภายในกลุ่มสูงกว่าผู้ตามซึ่งทำงานภายใต้การนำของผู้นำที่ไม่ได้รับการสอนให้เป็นผู้นำเชิงบารมี (Howell and Frost, 1989. Quoted in Robbin, 2003, pp. 342-344)

อย่างไรก็ตามผู้นำเชิงบารมีอาจจะไม่นำไปสู่การปฏิบัติงานที่บรรลุความสำเร็จเสมอไป แบบแผนผู้นำบารมีอาจเหมาะสมเมื่อลักษณะงานของผู้ตามมีองค์ประกอบด้านอุดมการณ์ผสมผสานอยู่ด้วย สิ่งนี้จึงอธิบายได้ว่าทำไมผู้นำเชิงบารมีจึงมีแนวโน้มที่อยู่ในวงการการเมือง ศาสนา ช่วงเกิดสงคราม หรือเมื่อองค์การตกอยู่ภายใต้ภาวะวิกฤติ

นอกจากนั้นผู้นำบารมีอาจกลายเป็นข้อเสียเปรียบขององค์การ หากวิกฤติการณ์หรือความต้องการในการเปลี่ยนแปลงลดความสำคัญลง ทั้งนี้เพราะผู้นำบารมีมีความเชื่อมั่นจนเกินไปและสิ่งนั้นจะกลายเป็นข้อด้อย ผู้นำบารมีจะกลายเป็นคนที่ไม่ฟังผู้อื่น ไม่อาจอดทนกับความต่อต้านหรือความคิดเห็นแย้งจากผู้ตามได้และเริ่มยึดถือความเชื่อที่ไม่อาจพิสูจน์ได้เกี่ยวกับความถูกต้องของตนเองในประเด็นต่างๆและท้ายที่สุดอาจนำไปสู่ความหายนะ

### ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ (Visionary Leadership)

ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ เป็นภาวะผู้นำอีกแบบหนึ่งที่มีการศึกษากันในปัจจุบัน ภาวะผู้นำแบบนี้เป็นการพัฒนาที่แตกกิ่งก้านจากภาวะผู้นำเชิงบารมี ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์หมายถึงความสามารถของผู้นำในการสร้างและสื่อสารวิสัยทัศน์ในอนาคตขององค์การ โดยใช้ให้เห็นว่าองค์การจะเจริญเติบโตและมีสภาพดีขึ้นจากปัจจุบันจนน่าเชื่อถือ น่าสนใจ และมีความเป็นไปได้จริง วิสัยทัศน์เช่นนี้หากมีการเลือกและปฏิบัติอย่างเหมาะสมจะเป็นพลังขับเคลื่อนต่อการสร้างอนาคตขององค์การ ซึ่งในกระบวนการนี้ ทักษะ พรสวรรค์ และทรัพยากรจะถูกนำมาใช้ไปอย่างเต็มที่เพื่อทำให้วิสัยทัศน์ปรากฏเป็นจริง (Robbin, 2003, pp. 344-345)

วิสัยทัศน์แตกต่างจากการกำหนดทิศทางอนาคตในรูปแบบอื่นหลายประการ กล่าวคือ วิสัยทัศน์มีความชัดเจนและมีอิทธิพลต่อจินตนาการ เป็นการเสนอวิถีทางใหม่เพื่อการปรับปรุงสิ่งต่างๆที่มีอยู่ดั้งเดิมให้ดีขึ้น วิสัยทัศน์ยังมีการเชื่อมต่อระหว่างสิ่งที่พึงปรารถนา กับแนวทางการปฏิบัติซึ่งบุคคลทั่วไปสามารถรับรู้ได้และสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นจริง หากมีการสื่อสารอย่างเหมาะสม วิสัยทัศน์จะแทรกซึมเข้าไปในอารมณ์ความรู้สึกของผู้ตามและจะเปลี่ยนสภาพจิตใจของผู้ตามให้เกิดการกระตือรือร้นก่อให้เกิดพลังขับเคลื่อนองค์การและสานสายใยสร้างความผูกพันที่แน่นแฟ้นระหว่างผู้ตาม ผู้นำ การปฏิบัติงานและองค์การ

คุณลักษณะที่ดีของวิสัยทัศน์ มีองค์ประกอบหลักคือ เน้นค่านิยม (Value Centered) สามารถทำให้เป็นจริงได้ (Realizable) สร้างแรงบันดาลใจ (Inspirational) และมีลักษณะพิเศษ (Unique) ที่แตกต่างจากองค์การอื่น วิสัยทัศน์จะล้มเหลวถ้าหากไม่เสนอทัศนยะต่ออนาคตให้มีความชัดเจนและปฏิบัติได้สำหรับองค์การและสมาชิกวิสัยทัศน์ที่พึงปรารถนาจะสอดคล้องกับเวลาและสถานการณ์และสะท้อนลักษณะพิเศษขององค์การ สมาชิกขององค์การจะต้องเชื่อว่าวิสัยทัศน์สามารถบรรลุและเป็นจริงได้ วิสัยทัศน์ควรจะถูกรับรู้ในฐานะเป็นสิ่งที่ท้าทายแต่สามารถทำได้

วิสัยทัศน์ที่มีการสื่อสารชัดเจนและมีจินตนาการที่ทรงพลังมีแนวโน้มทำให้ผู้ตามเข้าใจและยอมรับได้ง่าย

### ทักษะสามประการที่ผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ควรแสดงออกมา

1. ความสามารถในการอธิบายวิสัยทัศน์ต่อบุคคลอื่น ผู้นำมีความจำเป็นต้องทำให้วิสัยทัศน์ ชัดเจนใน รูปแบบของการกระทำและเป้าหมายที่ต้องปฏิบัติ โดยการสื่อสารด้วยการพูดและเขียนอย่างชัดเจน วิสัยทัศน์ที่ดีที่สุดมีแนวโน้มที่ไร้ประสิทธิผลถ้าผู้นำไม่มีการสื่อสารอย่างเข้มข้น
2. นอกจากความสามารถด้านภาษาแล้ว ผู้นำจะต้องแสดงพฤติกรรมในทิศทางที่สอดคล้องกับ วิสัยทัศน์ เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับผู้ตามได้ปฏิบัติตาม และเมื่อมีการผสมผสานพลังกันอย่างเข้มข้นระหว่างผู้นำกับผู้ตาม องค์กรก็จะมีพลังขับเคลื่อนให้บรรลุวิสัยทัศน์ได้ในที่สุด
3. มีทักษะที่สามารถขยายวิสัยทัศน์ในบริบทที่แตกต่างกัน เพื่อให้วิสัยทัศน์สามารถประยุกต์ใช้ ใน ความหลากหลายของสถานการณ์ ผู้นำจะต้องทำให้วิสัยทัศน์มีความหมายต่อหน่วยงานย่อยทุกหน่วยงานในองค์กร ให้พวกเขาทราบว่างานที่พวกเขาทำส่งเสริมเป้าประสงค์และวิสัยทัศน์ขององค์กรอย่างไร

### ตัวแบบภาวะผู้นำแบบเต็มขอบเขต (Full Range Leadership Model - FRLM)

จุดเปลี่ยนที่สำคัญในการศึกษาภาวะผู้นำเกิดจากข้อเสนอของ Burns (1978) ซึ่งเสนอแนวคิดเพื่ออธิบายความแตกต่างระหว่างผู้นำทางการเมืองแบบแลกเปลี่ยน (Transactional Political Leaders) กับผู้นำทางการเมืองแบบเปลี่ยนแปลง (Transformational Political Leaders) ต่อมาแนวคิดนี้ได้รับความสนใจและมีการนำไปพัฒนาในเชิงทฤษฎี มีการทดสอบทฤษฎีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ขององค์กรหลายประเภททั้งองค์กรภาครัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีขอบเขตการศึกษาในหลายประเทศและหลากหลายวัฒนธรรม

ผู้นำการแลกเปลี่ยนพฤติกรรมที่ผู้นำทางการเมืองเสนอสิ่งของหรือรางวัลเพื่อแลกเปลี่ยนกับการที่ผู้ตามปฏิบัติงานให้กับตนเอง หรือสนับสนุนตนเองในการเลือกตั้ง ผู้นำทางการเมืองอาจเสนอว่าหากตนได้รับการเลือกตั้ง จะสร้างงานให้กับประชาชนที่อยู่ในชุมชนมากขึ้น กรณีสังคมไทยนั้นภาพของผู้นำการแลกเปลี่ยนเป็นภาพที่ประชาชนรู้มาอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะเมื่อมีการเลือกตั้ง ผู้นำทางการเมืองทั้งระดับชาติและท้องถิ่นต่างก็เสนอสิ่งของ โครงการ หรือกระทั่งเงินทองแก่ผู้มีสิทธิลงคะแนน เพื่อแลกกับการสนับสนุนตนเอง ยิ่งไปกว่าภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยนยังเกิดขึ้นภายในกลุ่ม หน่วยงานหรือองค์กรแทบทุกองค์กรระหว่างตัวผู้นำกับสมาชิกองค์กร หากสมาชิกองค์กรทำงานสำเร็จได้ตามเป้าหมายก็จะได้รับรางวัลการเลื่อนขั้นเงินเดือน การให้เงินตอบแทนพิเศษ หรือการให้รางวัลโดยการไปท่องเที่ยวหรือดูงานต่างประเทศ ผู้นำทางการเมืองแบบแลกเปลี่ยนประกอบด้วย ผู้นำทางความคิด ผู้นำพรรคการเมือง ผู้นำฝ่ายนิติบัญญัติ และผู้นำฝ่ายบริหาร (Burns, 1978)

สำหรับผู้นำการเปลี่ยนแปลง Burns ระบุว่า นอกจากตระหนักถึงความต้องการขั้นต้นในเชิงเศรษฐกิจของผู้ตามแล้ว ยังดำเนินการเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ตามในระดับที่

สูงยิ่งขึ้นโดยเฉพาะความต้องการทางสังคม การนับถือตนเองและตระหนักรู้ในตนเอง ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะยกระดับและเปลี่ยนผู้ตามไปสู่การเป็นผู้นำ และอาจเปลี่ยนผู้นำไปสู่การเป็นสัญลักษณ์เชิงจริยธรรม ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะเป็นผู้นำทางปัญญา ผู้นำของการปฏิรูปหรือปฏิวัติ และวีรบุรุษหรือนักอุดมคติ

อย่างไรก็ตามการศึกษาวิจัยเชิงทดลองเกือบทั้งหมดหลังจากข้อเสนอของ Burns นักวิชาการกลับมุ่งเน้นไปที่ผู้นำการแลกเปลี่ยนทั้งที่ผู้ซึ่งขับเคลื่อนและเปลี่ยนแปลงโลกคือผู้นำการเปลี่ยนแปลง แม้ว่าผู้นำทั้งสองแบบมีความจำเป็นต่อองค์กรและประเทศ แต่ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะเป็นผู้ปลุกกระแสดความคิดใหม่ ค่านิยมใหม่ และจิตสำนึกใหม่ โดยการโน้มน้าวและปลุกเร้าจิตใจของผู้ตาม และยังสร้างแนวทางการปฏิบัติใหม่และประพุดิตนเป็นแบบอย่างให้กับผู้ตาม หากการปฏิบัติการณ์ของผู้นำบังเกิดผลสำเร็จ ก็จะทำให้ผู้ตามมีความคิด จิตสำนึกใหม่ และทุ่มเทพลังในการสร้างคุณภาพใหม่ให้กับองค์กร (Bass Bernard M., 1900, pp. 19-31)

ในช่วงเริ่มต้น Bass ได้พัฒนาทฤษฎีภาวะผู้นำโดยอาศัยรากฐานแนวความคิดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและแบบแลกเปลี่ยนจาก Burns และอาศัยแนวความคิดภาวะผู้นำเชิงบริหารจาก House (1977) ซึ่งเป็นผู้จุดประกายและพัฒนาแนวคิดนี้ต่อจากแนวคิดบริหารแบบดั้งเดิมที่เสนอโดย Weber (1947) Bass เรียกสิ่งที่ตนเองเสนอว่ากระบวนการทัศน์ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและภาวะผู้นำการแลกเปลี่ยน และเชื่อว่าข้อเสนอของตนเป็นการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์ที่สำคัญใจการศึกษาเรื่องภาวะผู้นำ

ฐานคติในการสร้างทฤษฎีภาวะผู้นำของ Bass ที่มีความแตกต่างจาก Burns คือฐานคติเกี่ยวกับผู้นำการเปลี่ยนแปลงและแบบแลกเปลี่ยน กล่าวคือในขณะที่ Burns เชื่อว่าภาวะผู้นำทั้งสองแบบเป็นสิ่งที่อยู่ในมิติเดียวกันในลักษณะที่เป็นขั้วตรงกันข้าม นั่นคือหากผู้นำคนใดมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงสูงก็ย่อมหมายความว่าผู้นำคนนั้นมีภาวะผู้นำการแลกเปลี่ยนต่ำและความสัมพันธ์นี้มีลักษณะในทางกลับกันด้วยแต่สำหรับ Bass เขาเห็นว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและภาวะผู้นำการแลกเปลี่ยนเป็นแนวความคิดที่มีความเป็นอิสระต่อกัน และแม้แต่ในแนวความคิดของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและภาวะผู้นำการแลกเปลี่ยนเองก็ยังมีองค์ประกอบย่อยที่มีความเป็นอิสระต่อกันด้วย

หากเปรียบเทียบความใหม่ของกระบวนการทัศน์ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของ Bass เมื่อเปรียบเทียบกับแนวทางการศึกษาภาวะผู้นำในอดีตคือ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นภาวะที่ผู้นำใช้ภาวะผู้นำเพื่อทำให้สถานการณ์ที่เผชิญหน้าอยู่เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาวะที่พึงประสงค์ ขณะที่การศึกษาภาวะผู้นำในอดีตไม่มีฐานคิดในลักษณะนี้ อาทิ แนวทางการศึกษาผู้นำเชิงคุณลักษณะ (Trait Approach) ซึ่งมุ่งเน้นในการอธิบายว่าผู้นำที่ยิ่งใหญ่มีคุณสมบัติอย่างไร แนวทางเชิงพฤติกรรม (Behavioral Approach) มุ่งเน้นการศึกษาพฤติกรรมมุ่งคนและมุ่งงานของผู้นำ แนวทางทวิปฏิสัมพันธ์ (Dyadic Approaches) เน้นความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้ตาม และแนวทางภาวะผู้นำสถานการณ์ (Contingency Approach) อธิบายว่าควรใช้ภาวะผู้นำประเภทใดให้สอดคล้องกับสถานการณ์ กล่าวอีกนัยหนึ่งสถานการณ์เป็นตัวกำหนดว่าผู้นำควรใช้ภาวะการนำแบบใดนั่นเอง แนวทางการศึกษาภาวะผู้นำเหล่านี้จึงแตกต่างจากแนวทางที่ Bass นำเสนอซึ่งเขาเชื่อว่าผู้นำสามารถใช้ภาวะการนำในการกำหนดและเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ได้ กระบวนทัศน์นี้จึงแตกต่างจากหลักคิด

เต็ม และทำให้ผู้นำเป็นผู้กระทำ (Subject) ในเชิงรุกมากกว่าจะถูกกำหนดโดยสถานการณ์ ซึ่งกรณีนี้ผู้นำจะเป็นฝ่ายถูกกระทำ (Object)

ต่อมา Bass ได้ร่วมมือกับ Avolio (1994) พัฒนาทฤษฎีภาวะผู้นำขึ้นมาเพื่อให้ครอบคลุมและสอดคล้องกับภาวะความเป็นจริงทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ โดยใช้ชื่อตัวแบบใหม่นี้ว่า “ตัวแบบภาวะผู้นำแบบเต็มขอบเขต (Full Range Leadership Model - FRLM)” ตัวแบบนี้จำแนกภาวะผู้นำออกเป็นสามประเภทหลังคือภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน และภาวะผู้นำแบบปล่อยเสรี (Laissez-faire Leadership)

### ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง

Bass (1985) นิยามผู้นำการเปลี่ยนแปลงว่า เป็นผู้เปลี่ยนแปลงความคาดหวัง ความต้องการ ความคิดและจิตสำนึกของผู้ตาม ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะกระตุ้นให้ผู้ตามมองสิ่งต่างๆ อย่างรอบด้านและเชื่อมโยงเพื่อให้เห็นผลประโยชน์และความสำเร็จขององค์การอยู่เหนือผลประโยชน์ส่วนบุคคล รวมทั้งตระหนักถึงความสามารถและสวัสดิการของผู้ตามด้วย ดังนั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจึงสามารถสร้างผลกระทบต่อผู้ตามได้อย่างลึกซึ้ง สำหรับในระดับองค์การผู้นำจะเปลี่ยนแปลงวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ วัฒนธรรม ส่งเสริมการสร้างนวัตกรรม และเทคโนโลยีให้กับองค์การ

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง มี 4 องค์ประกอบ คือ 1) องค์ประกอบด้านบารมีหรืออิทธิพลเชิงอุดมคติ (Charisma or Idealized Influence) 2) การจูงใจเพื่อสร้างแรงดลใจ (Inspiration Motivation) 3) การกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation) และ 4) การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล (Individualized Consideration)

1. บารมีหรือการใช้อิทธิพลเชิงอุดมคติ บารมีในทัศนะของ Bass และ Avolio มิใช่เป็นคุณลักษณะ พิเศษแบบดั้งเดิมที่อิงอยู่กับพลังที่เหนือธรรมชาติของผู้นำซึ่งผูกติดกับผู้นำทางศาสนา สังคม หรือการเมืองอีกต่อไป แต่เป็นแนวความคิดที่อธิบายการตอบสนองทางอารมณ์ของสมาชิกในองค์การภายใต้บรรยากาศหรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน และความเชื่อถือศรัทธาและความเชื่อมั่นของสมาชิกต่อค่านิยม หลักการ และอุดมคติของผู้นำ ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกมีแรงจูงใจในการปฏิบัติงานได้มากกว่าเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้

ผู้นำบารมีจะแสดงออกถึงความเชื่อและค่านิยมเกี่ยวกับหลักการที่ตนเองที่ยึดถือต่อสมาชิกอย่างชัดเจน ค่านิยมที่สำคัญ เช่น ความซื่อสัตย์ตรงไปตรงมายึดมั่นในหลักการและการยึดมั่นในความยุติธรรม เป็นต้น ผู้นำเน้นความสำคัญของเป้าประสงค์ วิสัยทัศน์ พันธกิจ ความผูกพันต่อผลสืบเนื่องเชิงจริยธรรมในการตัดสินใจ เสนอค่านิยมที่สำคัญที่สุดในการปฏิบัติงานแก่สมาชิก เน้นการสร้างความสำเร็จศรัทธาโดยแสดงให้เห็นถึงการมีมาตรฐานทางจริยธรรมที่สูงของตนเองและทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ตาม แสดงออกถึงความกล้าหาญทางจริยธรรมและจุดยืนอย่างชัดเจนต่อปัญหาที่เกิดขึ้น รวมทั้งเสียสละตนเองเพื่อประโยชน์ของกลุ่มหรือองค์การ (Bass, 1997, pp. 130-139)

จากพฤติกรรมที่แสดงออกมาทำให้ผู้นำได้รับความชื่นชมและศรัทธาจากผู้ตาม ในฐานะที่เป็นแบบอย่างที่ผู้ตามปรารถนาปฏิบัติตาม ทำให้ผู้ตามเกิดความภาคภูมิใจที่อยู่ภายใต้การ

นำของผู้ นำ เกิดความจงรักภักดีต่อตัวผู้ นำ มีความเชื่อมั่นในตัวผู้ นำและทิศทางที่ผู้ นำได้ชี้ นำพวกเขา และผู้ ตามจะปฏิบัติงานในแนวทางที่จะ นำไปสู่การบรรลุ เป้า ประสงค์ ร่วม ของ องค์ การ

2. การจูงใจเพื่อสร้างแรงดลใจ ในระยะแรกนักวิชาการจำนวนหนึ่งตั้งคำถามว่า ภาวะผู้ นำแบบจูงใจเพื่อ สร้างแรงดลใจแตกต่างจากผู้ นำบารมีอย่างไร เพราะผู้ นำบารมีก็มีแนวโน้มที่ มีความสามารถในการสร้างแรงดลใจแก่ผู้ ตามได้เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม Downton (1973) พยายามแยกแยะความแตกต่างของภาวะผู้ นำทั้งสองประเภทว่า ขึ้นอยู่กับการยอมรับและความ ยินยอมของผู้ ตาม หากผู้ ตามยอมรับในปรัชญาความเชื่อ ค่านิยม และแนวคิดของผู้นำ ก็จะเป็นภาวะ ผู้ นำแบบสร้างแรงดลใจตรงกันข้ามหากผู้ ตามยึดติดกับตัวตนคุณลักษณะและบุคลิกภาพของผู้นำ ก็จะเป็นภาวะผู้ นำแบบเชิงบารมี ถึงกระนั้น Bass (1990) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า การแยกแยะความแตกต่าง ระหว่างภาวะผู้ นำบารมีและภาวะผู้ นำแบบสร้างแรงดลใจเป็นเรื่องที่สามารถทำได้ในระดับ แนวความคิด แต่ในระดับปฏิบัติเชิงประจักษ์นั้นเป็นเรื่องที่มีความยากลำบากในการแยกแยะ ในความ เป็นจริงผู้นำเชิงบารมีมีแนวโน้มที่จะใช้การสร้างแรงดลใจสูง แม้ว่าผู้ นำแบบจูงใจเพื่อสร้างแรงดลใจ อาจจะไม่ใช้ผู้ นำบารมีก็ตาม

พฤติกรรมที่แสดงออกถึงการนำโดยใช้ภาวะผู้ นำแบบจูงใจเพื่อสร้างแรงดลใจ ได้แก่ การถ่ายทอดวิสัยทัศน์ขององค์การหรือชุมชนให้ผู้ตามเห็นได้อย่างกระจ่างว่าจะเป็นอย่างไรใน อนาคต ผู้ นำจะกำหนดวัตถุประสงค์และมาตรฐานระดับสูงในการปฏิบัติงาน ซึ่งเป็นการท้าทาย ความสามารถของสมาชิก และผู้ นำจะสร้างจิตสำนึกที่แข็งแกร่งแก่ผู้ ตามในการยึดกุมเป้าประสงค์ให้ มั่นคง มีการใช้สัญลักษณ์และภาษาอย่างชาญฉลาดเพื่อถ่ายทอดความคิดและปลูกเร้าอารมณ์ ความรู้สึกของผู้ ตาม อธิบายความหมายและความหมายสำคัญของการกระทำที่กำหนดไว้ระบุเหตุผล ว่าทำไมผู้ ตามจะประสบความสำเร็จ สามารถรักษาความสงบเยือกเย็นของจิตใจยามเผชิญหน้ากับ วิกฤติการณ์โดยการแสดงออกถึงการมองโลกในแง่ดีและมีความกระตือรือร้นในการรับมือและจัดการ กับปัญหา

ผู้ นำยังเรียกร้องผู้ ตามให้กระทำในสิ่งที่มีนัยสำคัญต่อความสำเร็จขององค์การ เน้นย้ำถึงชัยชนะและการพิชิตคู่แข่ง ซึ่งให้เห็นว่าอนาคตที่ดีกว่าจะสามารถบรรลุได้โดยการสนับสนุนให้ กำลังใจ ยก ระดับความคาดหวังและแสดงความเชื่อมั่นต่อผู้ ตามว่าพวกเขาสามารถบรรลุได้โดยการ สนับสนุนให้กำลังใจ ยก ระดับความคาดหวังและแสดงความเชื่อมั่นต่อผู้ ตามว่าพวกเขาสามารถ ปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายซึ่งดูเหมือนว่าจะไม่สามารถบรรลุได้ในอดีต รวมทั้งถ่ายทอดแนวทางและ วิธีการในการบรรลุเป้าหมายที่จะเกิดขึ้นในอนาคต (Bass, 1990)

การจัดการและการตีความเพื่อสร้างความหมายใหม่แก่เป้าหมายและแนว ทางการทำงานเป็นวิธีการที่ผู้ นำใช้ในการสร้างแรงดลใจแก่ผู้ ตามซึ่ง Cameron และ Ulrich (1986) ได้เสนอเอาไว้ว่าผู้ นำจะใช้การเปรียบเทียบกับกลุ่มอ้างอิงที่หลากหลายในการสร้างความหมายและ คุณค่าใหม่ให้เกิดขึ้นในองค์การเช่น “เราสามารถทำดีกว่าคู่แข่งทั้งหมดของเรา” “เราสามารถ บรรลุผลการปฏิบัติงานที่ดีที่สุดของเรา” “เราสามารถประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด” “เราสามารถทำได้ดีกว่าในอดีต” “เราสามารถทำให้สมาชิกในองค์การหรือประชาชนสนับสนุนเราได้ อย่างแน่นอน”

3. การกระตุ้นทางปัญญา การกระตุ้นทางปัญญาเป็นการที่ผู้นำแสดงพฤติกรรม โดยการตั้งคำถามกับฐาน คติ ความเชื่อ แนวทางและวิธีการปฏิบัติเดิมกับผู้ตาม พร้อมทั้งกระตุ้นและสนับสนุนการใช้มุมมองและวิธีการใหม่ๆ ในการดำเนินงานและแก้ปัญหา สนับสนุนการแสดงความคิดเห็นและเหตุผลอย่างเป็นระบบ และสนับสนุนให้แสดงความคิดเห็นที่แตกต่างจากผู้นำ (Bass, 1997)

การกระตุ้นทางปัญญาเป็นการสร้างภาวะความเป็นอิสระและอำนาจแก่ผู้ตาม และเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้ตามเกิดการเชื่อฟัง ศรัทธาและคลั่งไคล้ผู้นำอย่างมีขอบเขตซึ่งมีแนวโน้มที่มักจะเกิดขึ้นระหว่างภาวะผู้นำบารมีกับผู้ตาม (Graham, 1987)

Quinn และ Hall (1983) ได้เสนอวิธีการที่ผู้นำใช้ในการกระตุ้นปัญญาสี่ประการคือ ประการแรกการใช้เหตุผลซึ่งผู้นำจะโน้มน้าวใจให้สมาชิกใช้ความคิดอย่างเป็นอิสระ มีตรรกะและเหตุผลในการปรับปรุงวิธีการทำงาน การจัดการความขัดแย้งหรือปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในองค์กร ประการที่สอง การใช้สัมพันธภาพอย่างเพื่อนมนุษย์ ในกรณีผู้นำพยายามกระตุ้นให้ผู้ตามใช้ความคิดเชิงสร้างสรรค์ โดยการนำเสนอทางเลือกหรือทางแก้ปัญหาที่เป็นไปได้หลายทางในระหว่างที่เกิดการปฏิสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ ประการที่สาม การใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ ผู้นำจะสนับสนุนให้ผู้ตามแสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารอย่างรอบด้านในการวิเคราะห์ปัญหาและเลือกทางที่ดีที่สุดจากข้อมูลข่าวสารเหล่านั้น และประการที่สี่การใช้วิจารณญาณ ภายใจ กรณีมีเรื่องที่ต้องตัดสินใจภายใต้เวลาและข้อมูลที่จำกัด ผู้นำจะสนับสนุนให้ผู้ตามใช้ปัญญาญาณ (Intuition) และความต้องการที่อยู่ในจิตใต้สำนึก ผวนกับข้อมูลที่มีอยู่เพื่อวิเคราะห์และหาข้อสรุป

4. การคำนึงถึงเจกบุคคล การใช้ภาวะผู้นำแบบคำนึงถึงปัจเจกบุคคลนั้น ผู้นำจะให้การสนับสนุนทาง สังคมและอารมณ์แก่ผู้ตาม แสดงออกถึงความห่วงใยสวัสดิการและสวัสดิภาพของผู้ตามโดยพิจารณาว่าผู้ตามมีความต้องการอะไรบ้าง และสามารถตอบสนองได้อย่างไร การใส่ใจกับความสามารถในการทำงานของผู้ตามส่งผลให้พวกเขาปฏิบัติงานได้เต็มศักยภาพที่มีอยู่ ผู้นำจะไม่กีดกันความก้าวหน้าของผู้ตาม และบั่นทอนความเชื่อมั่นในการทำงานของผู้ตามโดยการสั่งให้ผู้ตามปฏิบัติงานที่ยากและเกินความสามารถของตนเอง มีการรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาภายในหน่วยงานและปัญหาส่วนตัวที่มีผลกระทบต่อจิตใจของผู้ตามอย่างตั้งใจ ให้การสนับสนุนผู้ตามเพื่อพัฒนาทักษะและความสามารถของตนเอง และให้ผู้ตามมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โดยเฉพาะการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับงานที่ผู้ตามรับผิดชอบและการตัดสินใจเกี่ยวกับระบบและมาตรฐานในการปฏิบัติงาน ตลอดจนจนระบบการให้รางวัลและการประเมินความดีความชอบ

ผู้นำที่มีภาวะการณนำแบบคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล รวมถึงการที่ผู้นำให้การแนะนำ สอนงานและให้คำปรึกษาแก่ผู้ตาม เมื่อมีความผิดพลาดในการทำงานเกิดขึ้นผู้นำจะชี้ให้ผู้ตามเห็นว่าความผิดพลาดนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร มีเงื่อนไขปัจจัยอะไรบ้างที่ส่งผลต่อการเกิดความผิดพลาดเหล่านั้น และให้การแนะนำแก่ผู้ตามถึงแนวทางในการปรับปรุงพฤติกรรมหรือวิธีการทำงานที่ไม่สร้างความผิดพลาดซ้ำขึ้นมาอีก หากมีเรื่องที่ต้องตำหนิผู้ตาม ผู้นำจะไม่ตำหนิผู้ตามในที่สาธารณะแต่จะใช้การพูดคุยเป็นการส่วนตัวเพื่อไม่ให้ผู้ตามเกิดความอับอายซึ่งจะนำไปสู่ความเจ็บแค้นและเกลียดชังได้

การรักษาความสัมพันธ์กับผู้ตามอย่างสม่ำเสมอและเป็นพฤติกรรมที่เด่นอีกประการหนึ่งของผู้นำแบบนี้ โดยผู้นำจะสนับสนุนการจัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ภายในหน่วยงาน เพื่อให้สมาชิกในองค์กรได้มีการสร้างสรรค์และแลกเปลี่ยนความคิดและความรู้สึกซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่การเปิดกำแพงใจและลดความห่างเหินของสมาชิก ซึ่งจะทำให้บรรยากาศขององค์กรเป็นเสมือนครอบครัวขยายที่สมาชิกในองค์กรมีความห่วงใย เอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและ

### ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน

พื้นฐานของภาวะแบบแลกเปลี่ยน คือกระบวนการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้นำกับผู้ตาม โดยผู้นำจะได้รับความสำเร็จของงานตามเป้าหมาย ขณะที่ผู้ตามจะได้รับรางวัลเป็นการตอบแทน

ผู้นำแบบแลกเปลี่ยนจะให้ความสนใจในสถานการณ์ปัจจุบันขององค์กร พยายามบริหารจัดการให้องค์กรดำเนินอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ ผู้นำประสบความสำเร็จมีความเชี่ยวชาญในการวางแผน การจัดงบประมาณ และเน้นงานในมิติที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องส่วนบุคคล ผู้นำแบบแลกเปลี่ยนสามารถสร้างประสิทธิภาพโดยการกำหนดความคาดหวังกับผู้ตามอย่างชัดเจน และตอบสนองความต้องการของผู้ตามดังที่ได้สัญญาไว้ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มผลผลิตขององค์กร อย่างไรก็ตาม ด้วยเหตุที่ลักษณะเด่นของผู้นำแบบแลกเปลี่ยนคือ การปฏิบัติตามกฎระเบียบ พวกเขาจึงเป็นเพียงผู้รักษาเสถียรภาพขององค์กรมากกว่าเป็นผู้ส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยนแบ่งออกเป็นสามประเภท คือ การแลกเปลี่ยนโดยให้รางวัลตามสถานการณ์ (Contingent Reward) การจัดการอย่างกระตือรือร้นภายใต้เงื่อนไขยกเว้น (Active Management by Exception) และการจัดการอย่างเฉื่อยชาภายใต้เงื่อนไขยกเว้น (Passive Management by Exception) (Bass, 1997, pp. 130-139)

1. การแลกเปลี่ยนโดยให้รางวัลตามสถานการณ์ เป็นภาวะผู้นำที่มีพื้นฐานอยู่บนการแลกเปลี่ยนทางอารมณ์และเศรษฐกิจ ผู้นำใช้การแลกเปลี่ยนโดยให้รางวัลแก่ผู้ตามสำหรับการมีผลการปฏิบัติงานที่ดี พวกเขาสร้างความกระจ่างแก่ผู้ตามว่าองค์กรมีความคาดหวังอย่างไร ระบุบทบาทที่ผู้ตามจะต้องปฏิบัติ ให้คำสัญญาและข้อตกลงที่สร้างความพึงพอใจของทั้งสองฝ่าย สนับสนุนทรัพยากรในการปฏิบัติงานแก่ผู้ตามเพื่อแลกเปลี่ยนความทุ่มเทในการทำงาน ให้การยกย่อง และให้รางวัลสำหรับผู้ตามที่ประสบความสำเร็จ ขณะเดียวกันก็จะตำหนิและชี้ให้เห็นผลเสียของความล้มเหลว

กฎสำหรับการเสริมแรงหรือการให้รางวัลตามสถานการณ์มีสี่ประการคือ ประการแรก ผู้นำสร้างข้อตกลงกับผู้ตามเกี่ยวกับเป้าหมาย รวมทั้งพฤติกรรมที่เหมาะสมสำหรับการบรรลุเป้าหมาย ตรวจสอบพฤติกรรมของผู้ตามว่ามีการปฏิบัติที่สอดคล้องกับการบรรลุเป้าหมายหรือไม่ ประการที่สอง หากมีการทำงานบรรลุเป้าหมายผู้นำจะให้คำชมเชยทันทีเท่าที่จะเป็นไปได้ บอกให้ผู้ตามทราบว่าการกระทำของเขามีส่วนช่วยเหลือคนอื่นและองค์กรอย่างไร ประการที่สาม หากผู้ตามทำงานไม่ได้อย่างที่คาดหวัง ผู้นำจะต้องตำหนิทันทีทันใดแม้ว่าจะตำหนิแต่ผู้นำก็ยังรักษาความคิดที่ดีต่อผู้ตามในเรื่องอื่นที่ไม่ใช่เรื่องที่มีการปฏิบัติผิดพลาดหรือล้มเหลว ประการที่สี่ เมื่อผู้ตามปฏิบัติงานความสำเร็จตามเป้าหมาย ผู้นำจะต้องกำหนดเป้าหมายใหม่ที่มีความท้าทายมากกว่าเดิม แต่หากล้มเหลวจะต้องทบทวนและตรวจสอบเป้าหมายเก่า (Blanchard และ Johnson, 1982)

สำหรับการรับรู้ของผู้ตามต่อผู้นำ การศึกษาของ Klimoski และ Hayes (1980) ชี้ให้เห็นว่ามีพฤติกรรมสี่ประการที่ผู้ตามคิดว่าหัวหน้าของตนจะให้รางวัลตามสถานการณ์คือ 1) มีงานที่ชัดเจนและเปิดเผย 2) อนุญาตให้ผู้ตามมีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติงาน 3) ให้การสนับสนุนสำหรับการทุ่มเทความพยายามในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ และ 4) มีการปฏิบัติกับผู้ตามโดยมีแบบแผนที่คงเส้นคงวา

2. การจัดการอย่างกระทื่อร้อนภายใต้เงื่อนไขที่เครียด เมื่อผู้นำลงมือแก้ไขและแทรกแซงการทำงาน เฉพาะเมื่อมีการปฏิบัติงานที่เบี่ยงเบนเกิดขึ้น ภาวะผู้นำแบบนี้เป็นการจัดการภายใต้เงื่อนไขที่เครียดซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนในเชิงลบเพราะว่าผู้นำควบคุมกำกับพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนจากบรรทัดฐาน และขจัดสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการบรรลุเป้าหมายของงานออกไป ภาวะผู้นำแบบนี้คล้ายคลึงกับการให้รางวัลตามสถานการณ์เพราะมุ่งเน้นที่ผลลัพธ์เหมือนกัน อย่างไรก็ตามในกรณีนี้ผู้นำจะเฝ้าระวังและจับตาพฤติกรรมของผู้ตามอย่างใกล้ชิดและลงมือแทรกแซงทันที หากมีความผิดพลาดเกิดขึ้น

ผู้นำแบบนี้กำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติงานและมีการควบคุมกำกับ การปฏิบัติงานของผู้ตามอย่างสม่ำเสมอเพื่อที่จะตรวจสอบว่าผู้ตามปฏิบัติงานได้ตามมาตรฐานที่กำหนดไว้หรือไม่ และยังคงมีความกระทื่อร้อนในการค้นหาความเบี่ยงเบนหรือลักษณะงานที่ผู้ตามทำไม่ได้ต่ำกว่าความคาดหวัง ถ้าหากผู้ตามมีผลการปฏิบัติงานต่ำกว่ามาตรฐาน ผู้นำจะเข้าไปแทรกแซงและสื่อสารหรือให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้ตามว่าพวกเขาทำงานได้ต่ำกว่าเส้นแดงที่กำหนด ผู้นำจะตอบสนองความล้มเหลวของผู้ตามในเชิงลบ เช่น การไม่ยอมรับผลงานเพราะทำงานได้ต่ำกว่ามาตรฐานและสั่งให้ไปแก้ไข การตักเตือน การตำหนิโดยตรง การภาคทัณฑ์ การสั่งพักหยุดงาน และการให้ออกจากงาน อย่างไรก็ตาม ก่อนจะมีการตอบสนองในเชิงลบผู้นำอาจมีความพยายามในการอธิบายแนวทางและวิธีปฏิบัติงานให้ผู้ตามได้เข้าใจอีกครั้ง และอาจมีการพูดกระตุ้นหรือให้กำลังใจผู้ตามก็ได้ (Bass, 1990, pp. 19-31)

3. การจัดการอย่างเฉื่อยชารายภายใต้เงื่อนไขที่เครียด แบบแผนพฤติกรรมของภาวะผู้นำแบบการจัดการอย่างเฉื่อยชารายภายใต้เงื่อนไขที่เครียดคล้ายคลึงกับการจัดการอย่างกระทื่อร้อนภายใต้เงื่อนไขที่เครียด สิ่งที่แตกต่างคือการจัดการอย่างเฉื่อยชานั้นผู้นำจะรอจนกระทั่งปัญหาหรือความเบี่ยงเบนเกิดขึ้นอย่างรุนแรงก่อนที่จะเข้าไปดำเนินการจัดการ ผู้นำแบบนี้มีแนวโน้มที่จะยึดและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์อย่างตายตัวขาดความยืดหยุ่นในการปฏิบัติงานเพราะกังวลว่าตนเองต้องรับผิดชอบเมื่อความผิดพลาดเกิดขึ้น หากเป็นความผิดพลาดเล็กน้อยผู้นำมีแนวโน้มที่จะปล่อยปละละเลยไม่สนใจ พวกเขาจะรอจนกระทั่งความผิดพลาดนั้นขยายตัวกลายเป็นเรื่องใหญ่และอาจส่งผลกระทบต่อตนเอง เมื่อเรื่องใกล้ตนเองมากขึ้นพวกเขาจึงลงไปจัดการกับปัญหา และคิดว่าใครเป็นคำทำผิดมากกว่าที่จะพิจารณาหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาดังกล่าว อีกทั้งยังพยายามคาดคั้นเอาผิดกับผู้ตามให้ได้ และนิยมใช้การตำหนิเตือนเป็นหลักในการปฏิบัติต่อผู้ตาม (Bass, 1997, pp. 130-139)

บรรยากาศการทำงานขององค์การภายใต้ผู้นำแบบนี้ ผู้ตามจะมีความระมัดระวังและทำงานอย่างหวาดระแวงเพราะต้องคอยกังวลว่าเมื่อไหร่ที่ตนเองจะถูกผู้นำจับผิด ซึ่งทำให้ผู้ตามมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานต่ำและทำให้เกิดผลการปฏิบัติงานต่ำไปด้วย

### ภาวะผู้นำแบบปล่อยเสรี

เป็นภาวะที่ผู้บริหารไม่ใช้ภาวะการนำ ผู้บริหารจะประพุดิตนในลักษณะที่หลีกเลี่ยงความรับผิดชอบไม่อยู่ในยามที่ผู้ตามต้องการความช่วยเหลือหรือยามมีปัญหา ปฏิเสธการแสดงทัศนคติของตนเองต่อประเด็นปัญหาที่สำคัญ ใช้วิธีหลีกเลี่ยงหรือปิดความรับผิดชอบ รอเวลาให้ผ่านไปแต่ละวันโดยไม่สนใจว่าผลลัพธ์ของงานจะเป็นอย่างไร ไม่ใส่ใจงานที่ผู้ตามปฏิบัติหรือบางคนไม่ทราบแม้กระทั่งว่างานของผู้ตามมีอะไรบ้าง สภาพภายในองค์กรคือผู้นำและผู้ตามมีลักษณะต่างคนต่างอยู่ (Bass, 1997, pp. 130-139)

ภายใต้บรรยากาศของการนำแบบปล่อยเสรีสิ่งที่จะเกิดขึ้นตามมาคือ ผู้ตามจะมีความรู้สึกไม่พึงพอใจในการทำงาน หน่วยงานไม่สามารถทำงานบรรลุเป้าหมายที่กำหนด คุณภาพงานที่ออกมาต่ำกว่ามาตรฐานหน่วยงานและผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานนั้นจะไม่น่าเชื่อถือของประชาชนทั่วไป อีกทั้งอาจได้รับการรังเกียจหรือดูถูกจากผู้ปฏิบัติในหน่วยงานอื่นๆ

### 2.2.5 แนวคิดการเคลื่อนไหว

ริชาร์ด ฟอล์ค (Richard Falk, 1987) ได้ตั้งแต่ข้อสังเกตไว้ว่า แนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ เป็นบทบาทที่ต้องการเสนอทางเลือกใหม่ในการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ในระดับโรค ที่การเมืองในระบบพรรคไม่อยู่ในฐานะที่จะทำได้ เนื่องจากการเมืองดังกล่าวมีลักษณะแข็งท้อมีเป้าหมายแคบๆ อยู่ที่ยังหวังผลในการชนะการเลือกตั้งมากกว่าสนใจปัญหาในระดับโลก นอกจากนี้การเมืองแบบปฏิวัติรุนแรงก็สามารถนำไปสู่การจัดระเบียบโลกอันเป็นที่ยอมรับของประชาคมโลกได้เช่นกัน

ลักษณะเด่นของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่อยู่ที่ความสามารถในการประสาน เชื่อมโยงชีวิตประจำวันเข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทั้งในระดับประเทศและในระดับโลก มีลักษณะของการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงในวงกว้างโดยรวมเอาเรื่องส่วนตัว เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างเพศ ความยากจน หรือราคาผลผลิตการเกษตรตกต่ำ กับเรื่องส่วนรวม เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม เข้าไว้ด้วยกันในการเคลื่อนไหวเรียกร้อง

ลักษณะร่วมที่สำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ ได้แก่ การก่อสร้างวัฒนธรรมการต่อต้าน/ขัดขืนโดยมีวัตถุประสงค์ที่หลากหลายมาก เช่น เพื่อระดมคนเพื่อยกระดับจิตสำนึก/ การรับรู้ของประชาชนในเรื่องที่ต่อต้าน/ขัดขืน หรือเพื่อสร้างคุณค่าความเชื่อชุดใหม่ ขณะเดียวกันก็เพื่อลดความชอบธรรมของระบบที่ดำรงอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การลดความชอบธรรมของอำนาจรัฐในรูปของการใช้สิทธิที่จะไม่เชื่อฟังรัฐ (civil disobedience) เป็นต้น แต่ที่สำคัญยิ่งกว่านั้นก็คือว่าวัฒนธรรมต่อต้าน/ขัดขืน ของขบวนการศรัทธาในพลังอำนาจของประชาชน จึงเป็นความพยายามที่จะเปิดพื้นที่ทางการเมืองให้กับ ประชาชนธรรมดาให้มีบทบาทเพิ่มมากขึ้น

ฟอล์ค ได้ชี้ให้เห็นว่าแม้เราจะปฏิเสธไม่ได้ว่ามีสิ่งที่เรียกว่า “ปัญหาโลก” และเราต่างก็เผชิญชะตากรรมร่วมกัน แต่เราก็ปฏิเสธไม่ได้เช่นกันว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ในแต่ละประเทศ ต่างก็กระทบด้วยปัญหาเฉพาะของตัวเองที่แตกต่างกันไป แต่ขบวนการ

เคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ของประเทศเหล่านี้ ก็สามารประสานเชื่อมโยงกันได้ เนื่องจากมีเป้าหมายคล้ายๆ กัน นั่นคือการสร้างนิยามความหมายใหม่ให้กับสิ่งที่เรียกว่า “การเมือง” ที่ไปไกลกว่าเรื่องของรัฐ อำนาจอรัฐ รัฐบาล พรรคการเมือง ฯลฯ แต่รวมถึงเอาชีวิตประจำวันและเรื่องของโลกเข้าไว้ด้วย

แนวคิดขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ คือ การเคลื่อนไหวเรียกร้องที่ต้องการสร้างนิยาม/ความหมายชุดใหม่ให้กับสิ่งที่เคลื่อนไหวเรียกร้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิยาม/ความหมายของสิ่งที่เรียกว่า “การเมือง” และ “สังคมโลก” ให้กว้างไกลไปจากเดิมที่ดำรงอยู่ ด้วยการชี้ชวนให้เห็นว่าชีวิตประจำวันนั้นเป็นทั้งสองเรื่องของการเมืองและเป็นเรื่องของโลกด้วย ยิ่งไปกว่านั้นแนวคิดนี้ยังปฏิเสธวิธีการใช้ ความรุนแรงและเป้าหมายของการต่อสู้เรียกร้องก็ไม่ใช่เพื่อการช่วงชิงอำนาจรัฐ ดังที่นิยมคิด หรือกระทำกันในแวดวงของการเมืองแบบเก่า ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ คือ ตัวอย่างรูปธรรมหนึ่งของการเมืองแบบใหม่หรือการเมืองภาคประชาชน ในฐานะที่เป็นตัวแสดงหรือผู้กระทำทางการเมือง ไม่นิยมใช้ความรุนแรง แต่หากจำเป็นต้องใช้ก็ใช้ในฐานะที่เป็นยุทธศาสตร์ในการทำหาย ตั้งคำถามกับการเมืองแบบที่ดำรงอยู่มากกว่าเป็นเป้าหมายของขบวนการ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545, หน้า 12)

กล่าวโดยสรุปแล้ว การเคลื่อนไหว เป็นตัวขับเคลื่อนหนึ่งที่ทำให้เกิดการเมืองภาคประชาชน และการเคลื่อนไหวจะเกิดขึ้นได้ จะต้องมีการรวมกลุ่ม เพื่อเป็นพลังในการต่อต้าน หรือสนับสนุนสิ่งๆนั้น หรือเหตุการณ์นั้นๆได้ตามความต้องการของภาคประชาชน

## 2.2.6 แนวคิดการสื่อสาร

ณรงค์ บุญสวยขวัญ (2552) ได้กล่าวถึงลักษณะของการสื่อสารและการทำให้เป็นประเด็นสาธารณะ 2 ลักษณะคือ

ประการแรก การสื่อสารทำความเข้าใจภายในขบวนการเคลื่อนไหวหรือภายในองค์กร เพื่อระดม การรวมพลัง รวมกลุ่ม หรือเพื่อทำความเข้าใจระหว่างกันเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายและวิธีการ โดยมีลักษณะเครื่องมือในการสื่อสารภายในองค์กรหรือกลุ่มทางสังคม ดังนี้

1. การให้ประชุมสัมมนา อบรม และการเสวนา โดยแจ้งข่าวสารภายในกลุ่มหรือองค์กรให้แก่สมาชิก อาจะกำหนดตามวาระที่แน่นอน เช่น ทุกวันที่ 1 ของเดือน หรือกำหนดประชุมตามสะดวกตามสถานการณ์ ในอดีตอาจจะมีสัญญาณนัดหมาย เช่น การตีเกราะของนายบ้าน เมื่อมีเหตุฉุกเฉินแล้วสมาชิกในบ้านจะมาร่วมประชุม

2. การสร้างจดหมายข่าว หนังสือเวียน แผ่นปลิว แผ่นพับ ที่ออกเป็นหนังสือภายในหน่วยงานหรือองค์กรชุมชน ที่จัดขึ้นตามรูปแบบที่กำหนดขึ้นมาจาก อาจจะเป็นกึ่งราชการ ออกเป็นรายประจำหรือออกมาตามสถานการณ์

3. คลื่นวิทยุ สถานีวิทยุภายใน หรือหอกระจายข่าวของบ้านเป็นสื่อวิทยุเฉพาะของกลุ่มหรือองค์กรหรือสถาบันนั้นๆ

ประการที่สอง การสื่อสารทำความเข้าใจกับภายนอก หรือสาธารณชน เป็นการแสวงหาการยอมรับของขบวนการเคลื่อนไหว จึงจำเป็นต้องมีการจัดการหรือเล่นกับข่าว หรือ เล่น

หรือเคลื่อนไหวให้เป็นข่าว หรือการยกระดับประเด็นปัญหาเล็กๆ ในระดับชุมชนหรือปัญหาเล็กๆ ให้เป็นปัญหาระดับกว้างหรือระดับชาติ หรือทำให้เป็นประเด็นสาธารณะ เหล่านี้ สัมพันธ์กับการสร้างภาพลักษณ์ที่ดี มีความชอบธรรม (ในสายตา) ของบุคคลอื่นๆ

## 2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชมรมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง (2545) ได้ศึกษาเรื่อง “การทำลายทรัพยากรชายฝั่งของเครื่องมือประมงอวนรุน” งานวิจัยชี้ให้เห็นผลกระทบของการทำลายทรัพยากรชายฝั่งด้วยเครื่องมือประมงอวนรุน อวนรุนเป็นเครื่องมือประมงที่ใช้อวนรูปปลุง ปากอวนประกอบด้วยคันรุนติดตั้งบริเวณหัวเรือ มี 2 แบบ คือ แบบรุนกึ่งและรุนเคย มีเรือประมงขนาดตั้งแต่ 4-20 เมตร หรือ 10 เมตรขึ้นไปทำการจับสัตว์น้ำโดยการผลักอวนให้เคลื่อนไปข้างหน้าในแนวราบ เพื่อให้สัตว์น้ำที่อยู่ด้านหน้าใกล้ปากอวนเข้ามาติดอยู่ที่ก้นถึงอวน รุนราว 20 – 60 นาทีจะถูกครึ่งหนึ่ง อวนรุนได้จับปลาเปิด (ปลาที่ทำอาหารสัตว์) สูงถึงราว 50 – 80 % ทำให้ทำลายมูลค่าสัตว์น้ำจำนวนมาก อวนรุนได้ทำลายหญ้าทะเล ปะการัง สัตว์หน้าดิน ดอนหอย เป็นต้น และอวนรุนได้สร้างความขัดแย้งให้กับชุมชน เนื่องจากสัตว์น้ำลดลงจำนวนมาก ก่อให้เกิดปัญหารายได้ลดลง ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น หนี้สินเพิ่มขึ้น เยาวชนขาดการศึกษา ยาเสพติดเพิ่มขึ้น คนว่างงานและออกไปทำงานนอกบ้าน

นอกจากนั้น สมเจตนา มุณีโมไนย (2546) ได้นำเสนอองค์ความรู้สิทธิชุมชนและภูมิปัญญาของชาวประมงพื้นบ้านในการจัดการทรัพยากรชายฝั่งและทะเลตรัง โดยสะท้อนจากกรณีบ้านเจ้าไหม ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง ชุมชนบ้านเจ้าไหมมีการปรับตัวต่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่งและทะเลท่ามกลางสถานการณ์ปัญหา โดยนำหลักศาสนาที่สอดคล้องกับหลักการของสิทธิชุมชนมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งและทะเล ตลอดจนการดำรงชีวิตร่วมกันของชุมชน ตัวอย่างของความรู้ที่สอดคล้องกับสิทธิชุมชน ได้แก่

1. สิทธิในที่ดินอยู่อาศัยและการทำกินชุมชนบ้านเจ้าไหมปกป้องสิทธิในที่ดินที่ตั้งบ้านเรือน โดยการคัดค้านไม่ยินยอมให้เจ้าหน้าที่รัฐมาบุกรุกที่ดินตั้งบ้านเรือน เพราะถ้าเสาป้ายปักลง นั่นหมายถึงการทำอาคารสถานที่ต่างๆ ต้องปลูกสร้างขึ้น และชาวบ้านต้องถอยเสาเรือนหนี สิทธิครอบครองบ้านเรือน และที่ดินเป็นสิทธิปัจเจกชนซึ่งเป็นสิทธิชั่วคราว ส่วนสิทธิชุมชนนั้นเป็นสิทธิถาวร สิทธิดังกล่าวสอดคล้องกับหลักความเชื่อทางศาสนาอิสลาม ที่มนุษย์เป็นเพียงผู้อยู่อาศัยใช้ประโยชน์จากทรัพยากร และมีหน้าที่ปกป้องดูแลทรัพยากรของพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าของ อยู่กินในโลกนี้เพื่อปฏิบัติตนเป็นมุสลิมที่ดีอันเป็นแนวทาง ไปสู่เป้าหมายชีวิตที่แท้

2. การใช้ประโยชน์จากทะเล ตามหลักศาสนาอิสลาม คำว่า “อาลาล” หมายถึงการเก็บเกี่ยวอย่างยั่งยืนและคำว่า “หะรอม” หมายถึงการอนุรักษ์ ทุกสรรพสิ่งพระเจ้าเป็นผู้สร้างไว้ให้มนุษย์ปฏิบัติต่อสรรพสิ่งตามหลักของ อาลาล และหะรอม เพราะฉะนั้นการใช้ประโยชน์ของชาวบ้านบ้านเจ้าไหมเมื่อเผชิญกับปัญหาความขัดแย้งการใช้ทรัพยากรซึ่งส่งผลให้ทรัพยากรสัตว์น้ำลดลง ปัญหาอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหมทับที่ตั้งบ้านเรือน ได้เป็นอุทาหรณ์ให้ชาวประมงบ้านเจ้าไหมมายึดหลักของศาสนาในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่ง สำหรับสิทธิการจับสัตว์น้ำด้วยเครื่องมือประมงเป็นที่ยอมรับกันทั้งชุมชน ซึ่งเป็นสิทธิชุมชน

3. สิทธิชุมชนในการจัดการ “ป่าชุมชน” ชุมชนบ้านเจ้าไหมเลือกสรรพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมทั้ง ป่าหมตอายุสัมปทาน ป่าไผ่สอย อันเป็นป่าชายเลน และขอใช้ป่าบกในเขตอุทยานแห่งชาติตรังรอยต่อ ป่าสัมปทานที่หมตอายุ จนได้ป่าผืนใหญ่มาฟื้นฟูเป็นป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ ครบรอบ 50 ปี ผลของการจัดการป่าชุมชน จึงทำให้มีความอุดมสมบูรณ์ ของพรรณพืชพรรณสัตว์อันหลากหลาย เหมือนเช่นอดีต ผู้ใหญ่อาหมาด แก้วทอง ได้กล่าววาทกรรมของสิทธิชุมชนในการจัดการป่าชุมชน ที่เด่นชัดคือ “เราต้องสร้างสวนในป่า ทำนาในเล” ซึ่งเป็นสำนึกทางวิญญาณที่มีการสั่งสอนสืบต่อกันมา จนทำให้บ้านเจ้าไหมประกาศศักดิ์ศรีสิทธิชุมชน ต่อกรกับสิทธิแห่งรัฐ โดยมีชุมชนทั้งประเทศเป็น เพื่อนร่วมทาง

วิเชียร บุราณรักษ์ (2548) ได้ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน ศึกษา กรณีกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี ผลจากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่นำไปสู่การเกิดขบวนการ เคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนเกิดจากปัจจัยด้านปัญหาเชิงโครงสร้าง เช่น ปัญหาที่เกิดจาก โครงการของรัฐ การร่วมมือกับขบวนการเครือข่ายพันธมิตรของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการ ปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมซึ่งเกิดจากบริบทส่งเสริมและเอื้ออำนวย 2 ด้าน คือวัฒนธรรมชุมชนการระดม ทรัพยากร ปัจจัยภายนอกได้แก่ โครงสร้างโอกาสทางการเมือง โครงสร้างโอกาสทางสังคม ฝ่าย ต่อต้าน ส่วนแนวทางการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชน พบว่า มีแนวทางการ เคลื่อนไหวที่หลากหลาย เช่น กลยุทธ์การยึดพื้นที่ทางการเมือง กลยุทธ์ชุมชนนิยม/วัฒนธรรมชุมชน กลยุทธ์การต่อสู้ทางการเมืองเชิงสัญลักษณ์ กลยุทธ์การสื่อสารทางการเมือง กลยุทธ์การต่อสู้ทาง การเมืองในระดับท้องถิ่น กลยุทธ์การต่อสู้ทางกฎหมายและนโยบายต่อภาครัฐ กลยุทธ์การแสวงหา เครือข่ายพันธมิตร กลยุทธ์ต่างๆใช้เป็นแนวทางการเคลื่อนไหว

มัทนา โกสุมภ์ (2548) ศึกษากระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของการเมืองภาคประชาชน ในกรณีสวนสัตว์กลางคืนจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยสรุปว่า ภาคีคนอีกเจียงใหม่ ประกอบด้วยภาค ส่วนต่างๆ เป็นการรวมตัวของภาคเคลื่อนไหวข้ามชนชั้นทางสังคมของเชียงใหม่ ที่มีนัยสำคัญของทั้ง พันธมิตรจากคนชั้นกลางและองค์กร เครือข่ายชาวบ้าน นักวิชาการ ศิลปิน นักเขียน ภาคธุรกิจ เอกชน หน่วยงานรัฐ สื่อมวลชน องค์กรทางศาสนา เยาวชน นักกฎหมาย ทั้งในระดับพื้นที่และ ระดับประเทศ การเคลื่อนไหวทางสังคมของภาคประชาชนกรณีสวนสัตว์กลางคืนเชียงใหม่ เกิดจาก การไม่เห็นด้วยกับทิศทางและนโยบายการพัฒนาแบบทุนนิยมที่ขาดการมีส่วนร่วมและการตัดสินใจ จากคนในท้องถิ่น ความไม่โปร่งใสในการดำเนินงานของโครงการ การสร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังพบว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมของภาคีอีกเจียงใหม่เป็น กระบวนการที่สำคัญในการพยายามนำเสนอรูปแบบการพัฒนาที่พึงปรารถนาของภาคประชาชนแบบ องค์กรรวมทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นมิติด้านสังคม วัฒนธรรม จิตวิญญาณ กฎหมาย สิ่งแวดล้อมและวิชาการ

ธนวัฒน์ คำภีลานนท์ (2550) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนา ท้องถิ่นเทศบาลเมืองคูคต จังหวัดปทุมธานี 4 ด้าน คือ ด้านการตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติการ ด้านการ รับผลประโยชน์ ด้านการประเมินผล และเพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนใน การพัฒนาท้องถิ่นพบว่า ผลการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่น เทศบาลเมืองคูคต จังหวัดปทุมธานี ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง รายด้านอยู่ในระดับมาก 1 ด้าน คือ ด้านการรับผลประโยชน์ และอยู่ในระดับปานกลาง 3 ด้าน เรียงลำดับ ดังนี้ ด้านการตัดสินใจ

ด้านการประเมินผล และด้านการปฏิบัติการ และผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของ กรรมการชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นเทศบาลเมืองคูคต จังหวัดปทุมธานี พบว่า กรรมการชุมชนที่มี เพศ อายุ การศึกษา ตำแหน่ง รายได้ ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน และความรู้ในด้านการพัฒนา ท้องถิ่น ไม่แตกต่างกัน ยกเว้นกรรมการชุมชนที่มีอาชีพต่างกัน การมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น เทศบาลเมืองคูคตจังหวัดปทุมธานี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ดาหวัน สันหลี่ (2552) ได้ศึกษางานวิจัยเขตเลเส (สี่) บ้าน พบว่าชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่ แนวเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนสีหมูบ้านมีความเห็นต่อกิจกรรมอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำในพื้นที่แนวเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนสีหมูบ้านในรูปแบบต่างๆในการสร้างประโยชน์ต่อตนเอง และส่วนรวมในระดับมาก ดังนี้

1. การกำหนดขอบเขตและกติกาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรประมงในพื้นที่แนวเขต อนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนสีหมูบ้าน ชาวประมงพื้นบ้านร้อยละ 97 มีความเห็นว่าการกำหนดพื้นที่ แนวเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนสีหมูบ้าน และมาตรการ กฎ กติกา ในการจัดการประมงโดยชุมชน ร่วมกับรัฐช่วยให้ตัวเองและชุมชนได้รับประโยชน์ เนื่องจากช่วยสร้างความยั่งยืนในการทำประมง

2. การเฝ้าระวังรักษาทะเลโดยชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจรักษาทะเล (ฉก.) ชาวประมงพื้นบ้าน ร้อยละ 94 มีความเห็นต่อการปฏิบัติงานของชุดเฉพาะกิจทางทะเล (ฉก.) ว่ามีส่วนช่วยในการลด เครื่องมือประมงผิดกฎหมาย ส่งผลให้ทรัพยากรประมงไม่ถูกทำลายจากเครื่องมือประมงประเภทอวน ลาก และเครื่องมือประมงประเภทลอบตาถี่ อวนชักตลิ่ง และการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าลดลง ซึ่งเกิด ประโยชน์ต่อตัวเองและต่อชุมชนประมงเป็นอย่างมาก

3. การวางปะการังเทียมเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรในพื้นที่แนวเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนสี หมูบ้านร้อยละ 96 มีความเห็นว่าการวางปะการังเทียมในพื้นที่แนวเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนสี หมูบ้าน ช่วยให้ปริมาณสัตว์น้ำโดยเฉพาะปลาชนิดต่างๆที่หายไปจากพื้นที่เข้ามาหลบอาศัยอยู่ในพื้นที่ แนวเขตมากขึ้น ซึ่งส่งผลดีมาทั้งต่อตนเอง และต่อชุมชน ตลอดจนชาวประมงจากพื้นที่ใกล้เคียง โดยชาวประมงเข้ามาตกปลาบริเวณชาวประมงพื้นบ้านมากยิ่งขึ้น

4. การปลูกป่าชายเลนเพื่อฟื้นฟูแหล่งที่อยู่อาศัยสัตว์น้ำ ชาวประมงพื้นบ้านร้อยละ 93 มี ความเห็นว่าการเฝ้าระวังรักษาป่าชายเลนไม่ให้มีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า และการร่วมกันปลูกป่า ชายเลนเพื่อฟื้นฟูแหล่งที่อยู่อาศัยสัตว์น้ำวัยอ่อน ช่วยให้สัตว์น้ำมีแหล่งที่อยู่อาศัย มากยิ่งขึ้น ซึ่งมี ประโยชน์ทั้งต่อตนเองและต่อ ชุมชน เป็นอย่างมาก

5. การปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำในพื้นที่แนวเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนสีหมูบ้าน ชาวประมง พื้นบ้านร้อยละ 90 มีความเห็นว่าการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำในพื้นที่แนวเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนสี มีส่วนช่วยในการฟื้นฟูทรัพยากรประมง ช่วยให้ชาวประมงมีรายได้จากการทำประมงอย่างยั่งยืนมาก ยิ่งขึ้น

สุกัญญาภักดิ์ ชูขุนทด (2552) ได้ศึกษาเรื่อง การเมืองภาคประชาชน กรณีศึกษาชุมชน คลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการทางการเมือง ภาคประชาชนและรูปแบบการเคลื่อนไหวของการเมืองประชาชนของชุมชนคลองด่าน พบว่า พัฒนาการทางการเมืองภาคประชาชนมาจากการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านการก่อสร้างโครงการบ่อ บำบัดน้ำเสียโดยเกิดจากจิตสำนึกกรีกชุมชน ร่องลงมา คือความไม่โปร่งใสของโครงการ การปกปิด

ข้อมูล/บิดเบือนข้อมูล และการให้ข้อมูลที่เป็นเท็จกับประชาชน และพบว่า รูปแบบการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน ได้แก่ การร้องทุกข์ โดยปัญหาในการดำเนินรูปแบบ คือ การที่รัฐบาลไม่มีความตั้งใจที่จะดำเนินคดีกับผู้กระทำผิดอย่างจริงจัง ฝ่ายรัฐบาลหรือฝ่ายนายทุนมุ่งใช้ความรุนแรงกับประชาชนที่เคลื่อนไหวต่อต้านการก่อสร้างโครงการบ่อบำบัดน้ำเสีย รวมทั้งความไม่เข้าใจและการวางเฉยของกลุ่มคนในสังคมที่ไม่เดือดร้อน และประชาชนขาดจิตสำนึกทางการเมืองและขาดแคลนทุนสนับสนุนในการเคลื่อนไหวต่อต้านการก่อสร้างโครงการบ่อบำบัดน้ำเสีย

ยุทธการ หัวหาญ (2552) ศึกษางานวิจัยหัวข้อ การเมืองภาคประชาชนกับการพัฒนาประชาธิปไตยไทย ศึกษากรณีสมัชชาคนจน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเมืองภาคประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยไทยและเพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสมัชชาคนจนในรูปแบบการเมืองภาคประชาชน พบว่า สมัชชาคนจนในรูปแบบของการเมืองภาคประชาชนมีบุคคลเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวที่ไม่ได้จำกัดอยู่ในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือชนชั้นใดชนชั้นหนึ่งเพียงอย่างเดียวโดยเรื่องที่เคลื่อนไหวเรียกร้องมีทั้งข้อเรียกร้องเฉพาะกลุ่มและประเด็นสาธารณะ โดยมีเป้าหมายของขบวนการเคลื่อนไหวที่ส่งผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมคือ หนึ่ง สมัชชาคนจนเป็นเวทีประสานความร่วมมือและรวบรวมกลุ่มปัญหาของประชาชนยากจนสอง สมัชชาคนจนทำให้เกิดการขยายพื้นที่ทางการเมืองของภาคประชาชนให้กว้างขวาง สาม ก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมในลักษณะประชาธิปไตยทางตรงมากยิ่งขึ้น ส่วนปัญหาอุปสรรคคือการปิดกั้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนโดยรัฐ การขาดกระบวนการเรียนรู้และทำความเข้าใจจากภาครัฐต่อขบวนการสังคม สภาพการณ์ที่มองว่าการชุมนุมการเคลื่อนไหวเป็นเรื่องที่ผิดหลักการประชาธิปไตย และเห็นว่าการเคลื่อนไหวบนท้องถนนไม่ใช่การเมืองตามระบบ ซึ่งปัญหาอุปสรรคดังกล่าวส่งผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของไทยอย่างยิ่ง

บุญชัย คนใจบุญ (2552) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชนระดับท้องถิ่นในเขตเทศบาลตำบลแกดำ อำเภอกำแพง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชนระดับท้องถิ่นในเขตเทศบาลตำบลแกดำ อำเภอกำแพง จังหวัดมหาสารคาม มีจำนวน 3 ด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งตัวแทน การมีส่วนร่วมในตำแหน่งต่างๆ และการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น โดยรวมอยู่ในระดับมาก จำแนกเป็นรายด้านเรียงลำดับค่าเฉลี่ยมากไปน้อยพบว่า การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งตัวแทน และการมีส่วนร่วมในตำแหน่งต่างๆ และข้อเสนอแนะด้านการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งตัวแทน ควรเลือกตั้งตัวแทนที่เป็นคนดีมีวิสัยทัศน์ เสียสละเพื่อส่วนรวม มีมนุษยสัมพันธ์ กล้าคิด กล้าพูด กล้าตัดสินใจ มีความรู้ความสามารถ และรับฟังข้อเสนอจากประชาชนอย่างสม่ำเสมอที่สำคัญควรเลือกคนในพื้นที่มาบริหารท้องถิ่นตนเอง ด้านการมีส่วนร่วมในตำแหน่งต่างๆควรเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน รู้จักหน้าที่ตนเอง มีความรับผิดชอบ และเคารพกฎกติกา และการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ควรเปิดเวทีประชาคมรายสัปดาห์ หรือรายเดือน เพื่อเสนอปัญหา ความต้องการอย่างทั่วถึง

จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยเห็นว่า แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาการเมืองภาคประชาชนเขตเลเส (สี่) บ้านที่เป็นตัวแบบการเมืองภาคประชาชนประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ ด้านกลุ่ม/เครือข่าย ด้านการมีส่วนร่วม ด้านผู้นำ ด้านการเคลื่อนไหว และด้านการ

สื่อสาร โดยด้านกลุ่ม/เครือข่ายของภาคประชาชน เป็นการรวมพลังของกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งเพื่อ ดำเนินการกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง โดยมีลักษณะปกป้องผลประโยชน์สาธารณะเพื่อการแก้ปัญหา สมาชิกองค์กรมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและอย่างมีจิตสำนึกร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีลักษณะของผู้นำที่สามารถแสดงบทบาทได้อย่างเหมาะสม ได้รับการยอมรับจาก สมาชิก รวมทั้งการบริหารจัดการของกลุ่มที่จะสามารถจัดการทรัพยากรในชุมชนได้

ด้านการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมที่สามารถกระทำในหลายรูปแบบ เช่น การแสดงความคิดเห็น การเขียน การพูด การโฆษณา การวิพากษ์ วิจารณ์ ซึ่งการมีส่วนร่วมถือเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารประเทศตามระบอบประชาธิปไตย โดยมีรูปแบบการมีส่วนร่วมตามแนวคิดนักวิชาการที่ แตกต่างกันไปทั้งรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในชั้นการตัดสินใจมีความสำคัญมาก สาเหตุ ว่าการตัดสินใจจะส่งผลต่อการปฏิบัติการ และการปฏิบัติการจึงมีผลต่อไปถึงการรับ ผลประโยชน์และการประเมินผลในขณะเดียวกัน เพราะฉะนั้นการตัดสินใจจะมีผล โดยตรงต่อ การรับผลประโยชน์ และการประเมินผลด้วย นอกจากนี้ ยังมีระดับการมีส่วนร่วมในระดับที่แตกต่างกันตั้งแต่การติดตาม ข่าวสารบ้านเมือง การใช้สิทธิการเลือกตั้ง ริเริ่มพูดคุยประเด็นการเมือง ชักจูง รมรงค์ เสนอแนวคิด บริจาคเงิน ร่วมประชุมรมรงค์ เป็นสมาชิกระดับแกนนำ ร่วมระดมทุน เสนอตัวเป็นผู้ลงสมัครและ ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นต้น

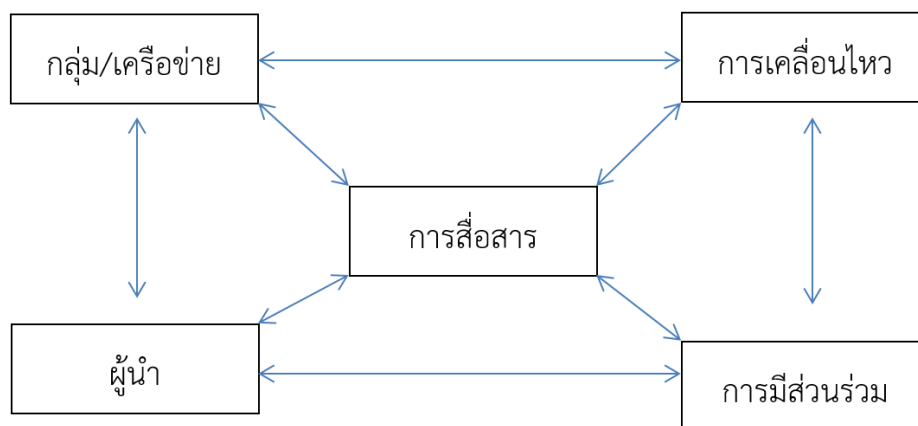
ด้านผู้นำ ผู้นำจะสามารถเห็นถึงทิศทางกลุ่มการเมืองภาคประชาชนได้ทั้งรูปแบบผู้นำแบบ อัตตาธิปไตย เป็นผู้นำแบบเผด็จการ โดยจะมีการบริหารงานแบบการสั่งการใช้อำนาจกดขี่ ยึดตัวเอง เป็นสำคัญ รู้ข้อเท็จจริงเพียงคนเดียว การตัดสินใจในการสั่งการเปลี่ยนแปลงตามอารมณ์ มุ่งประโยชน์ ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม เป็นลักษณะการสั่งการจากบนลงล่าง รูปแบบผู้นำแบบเสรี เป็นผู้นำที่ ปราศจากความรับผิดชอบ ลักษณะไม่มีการกำหนดวัตถุประสงค์การทำงานที่แน่นอน หากเห็นว่าไม่ ชัดต่อระเบียบ ยอมให้เปลี่ยนแปลงวัตถุประสงค์ตามความคิดเห็นผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้บังคับบัญชา ได้ง่าย ไม่คำนึงถึงเหตุผล กฎเกณฑ์ มักไม่ค่อยยุ่งกับใคร ผู้ใต้บังคับบัญชาจะทำอะไรก็ได้ ไม่มีความคิด ริเริ่มสร้างสรรค์ ไม่มีการประเมินผลงาน ผู้นำแบบประชาธิปไตย เป็นแบบที่ดีที่สุด ใจกว้าง รับฟัง ความคิดเห็นของผู้อื่น ยึดความคิดเห็นส่วนรวมมากกว่าความคิดเห็นตนเอง เปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชา แสดงความคิดเห็น จัดสรรตามความเหมาะสมของแต่ละคนแต่ละหน้าที่ มีสัมพันธภาพที่ดีระหว่าง ผู้นำกับผู้ร่วมงาน เกิดความร่วมมือประสานงานอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับรูปแบบผู้นำตาม แนวทางแบบยึดองค์การเป็นหลัก โดยคำนึงนโยบายและประโยชน์ของสถาบันหรือองค์การเป็นหลัก ในการปฏิบัติงาน แบบยึดบุคคลเป็นหลัก คำนึงถึงความต้องการของบุคคลมากกว่านโยบายและ ผลประโยชน์ของสถาบันหรือองค์การเป็นหลัก และแบบประสานประโยชน์ เป็นการพิจารณาทั้ง นโยบายและประโยชน์ของสถาบัน องค์การและบุคคลในองค์การเป็นหลัก นอกจากนี้คุณลักษณะที่ สำคัญผู้นำชุมชนยังต้องมีวิสัยทัศน์ กล้าเสี่ยง รับผิดชอบต่อสถานการณ์ มีทักษะ และมีพฤติกรรมที่ท้าทาย เป็นที่ยอมรับของสมาชิก

ด้านการเคลื่อนไหว ลักษณะเด่นของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมอยู่ที่ความสามารถใน การประสาน เชื่อมโยงชีวิตประจำวันเข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทุกระดับ ลักษณะร่วมที่ สำคัญของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ คือ การก่อสร้างวัฒนธรรมการต่อต้าน/ขัดขึ้น

โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อระดมคนเพื่อยกระดับจิตสำนึก/การรับรู้ของประชาชนในเรื่องที่ต่อต้าน/ขัดแย้ง หรือเพื่อสร้างคุณค่าความเชื่อในเรื่องนั้นๆ

ด้านการสื่อสารที่จะต้องทำความเข้าใจภายในขบวนการเคลื่อนไหวหรือภายในองค์กรและการสื่อสารทำความเข้าใจกับภายนอก หรือสาธารณชน ด้วยวิธีการสื่อสารต่างๆ ทั้งการประชุมสัมมนา อบรม และการเสวนา การสร้างจดหมายข่าว หนังสือเวียน แผ่นปลิว แผ่นพับ สื่อวิทยุ โทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ รวมถึงการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อกลุ่มด้วย

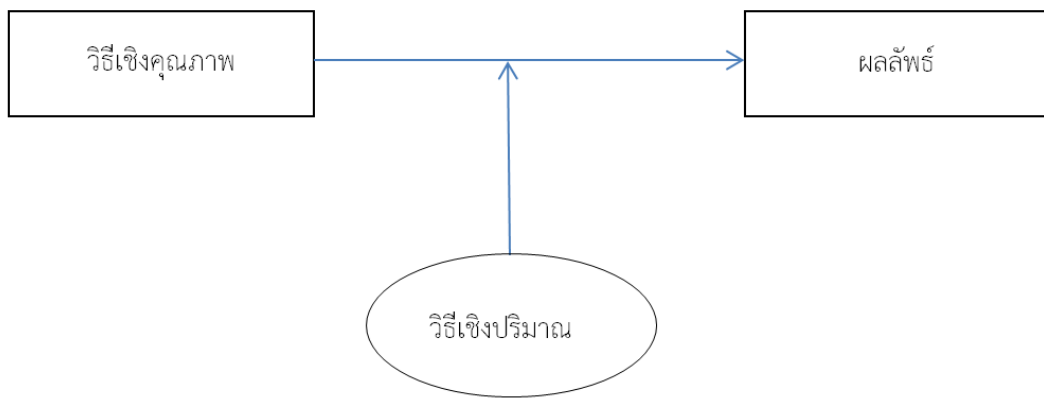
### กรอบแนวคิดในการวิจัย



ภาพที่ 2.3 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

### บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน จังหวัดตรัง ครั้งนี้ใช้การวิจัยประยุกต์ผสมผสาน (Mixed Method) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งมีลักษณะตามแผนภาพ



ภาพที่ 3.1 แสดงการผสมผสานการออกแบบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณเข้าด้วยกัน  
ที่มา: จุมพล หนิมพานิช (2551)

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษา โดยมีวิธีการศึกษาแบบผสมผสานการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ซึ่งจะจำแนกวิธีการศึกษาในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณในลำดับต่อไป สำหรับการผสมผสานผู้วิจัยมีวิธีการศึกษา ดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย เอกสารวิชาการเขตเลเส (สี่) บ้าน บทความ เอกสารการประชุมส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับเขตเลเส (สี่) บ้าน เอกสารสรุปบทเรียนการพัฒนานโยบายสาธารณะการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยชุมชนท้องถิ่นจังหวัดตรัง รายงานเวทีบันทึกความร่วมมือการกำหนดพื้นที่เขตอนุรักษ์ การคุ้มครองหญ้าทะเล การอนุรักษ์พะยูนและการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลิบงว่าด้วยการอนุรักษ์พะยูน พ.ศ.2554 คู่มืออนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งจังหวัดกระบี่ ตรัง และสตูล คู่มือสิทธิชุมชนท้องถิ่นร่วมบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเขตเลเส (สี่) บ้าน เพื่อศึกษารูปแบบตามกรอบแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

2. การศึกษาข้อมูลจากภาคสนามด้วยเครื่องมือแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างในเขตเลเส (สี่) บ้าน จำนวน 400 ตัวอย่าง

3. สอบถามผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยเทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกกับสมาชิกชาวประมงพื้นบ้าน ประชาชน ในบ้านฉางกลาง บ้านเกาะมุกด์ บ้านควนตุงกู และบ้านน้ำราบ จำนวน 18 คน โดยอาศัยกลยุทธ์แบบลูกโซ่ (snowball sampling)

4. การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้สนทนากลุ่มย่อยหลายวงสนทนาอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมทั้งสภากาแฟรุ่งฟ้าแสง เป็นการพบปะ พูดคุยก่อนออกเรือไปเก็บอวนลงปู ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการพูดคุยและบันทึกทุกครั้ง

## การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

### ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการวิจัยเชิงคุณภาพรูปแบบการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน ประชากร ประกอบด้วยประชาชนในพื้นที่เขตเลเส (สี่) บ้าน ที่ประกอบอาชีพประมง ประชาชนที่ไม่ได้ประกอบอาชีพประมง แต่อาศัยอยู่บนดอนในเขตเลเส (สี่) บ้าน ซึ่งส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม สมาชิกชมรมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง ในเขตการปกครอง 5 อำเภอที่มีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเลอันดามัน ได้แก่ อำเภอสิเกา อำเภอกันตัง อำเภอปะเหลียน อำเภอย่านตาขาว และอำเภอหาดสำราญ

กลุ่มตัวอย่างการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล ผู้วิจัยใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างวิธีแบบลูกโซ่หรือก้อนหิมะ (Chain or Snowball Sampling) จำนวน 18 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกของกลุ่มเขตเลเส (สี่) บ้านในประเด็นผู้นำ การมีส่วนร่วม การเคลื่อนไหว และการสื่อสาร ในการปกป้องทรัพยากรทางทะเลในเขตเลเส (สี่) บ้าน และเพื่อให้เข้าใจและรับรู้ถึงบริบทของชุมชนทั้ง 4 หมู่บ้าน (บ้านฉางกลาง บ้านเกาะมุกด์ บ้านควนตุงกู และบ้านน้ำราบ) เข้าใจถึงวิถีชีวิต วิถีคิด อารมณ์ความรู้สึก ความหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรทางทะเล การสร้างกฎ กติกา วิธีการปฏิบัติ การอยู่ร่วมกันของกลุ่ม วิถีของผู้นำ วิธีการสื่อสารภายในชุมชน ภายนอกชุมชน การมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน กำหนดกฎระเบียบ พื้นฟูระบบนิเวศ แนวปะการัง ป่าชายเลน หญ้าทะเล สัตว์น้ำวัยอ่อน การกระตุ้นให้ภาครัฐ นายทุนได้เห็นความสำคัญของทรัพยากรทางทะเล ตลอดจนการต่อสู้เพื่อการปกป้องทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเลทั้งจากภาครัฐและนายทุนเรือประมงพาณิชย์ โดยผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่บ้านเกาะมุกด์ ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง เป็นพื้นที่แรก ด้วยเหตุผลว่าเป็นพื้นที่ที่ไกลที่สุดจากอำเภอเมืองตรัง ระยะทางทางบกประมาณ 55 กิโลเมตร และระยะทางทะเลจากท่าเรือเกาะมุกด์หรือท่าเรือควนตุงกูไปยังเกาะมุกด์อีกประมาณ 12 กิโลเมตร และมีความจำเป็นต้องคำนึงถึงสภาพดินฟ้าอากาศ ฤดูกาล โดยในอดีตฤดูกาลสามารถเป็นตัวชี้วัดการพิจารณาสภาพดินฟ้าอากาศได้ แต่ในปัจจุบันด้วยสภาวะความแปรปรวนของสภาพอากาศจึงไม่สามารถคาดการณ์ได้ตามฤดูกาล จากนั้นผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ภาคสนามบ้านน้ำราบ ตำบลบางสัก อำเภอกันตัง เป็นพื้นที่ที่ 2 ควนตุงกู ตำบลบางสัก อำเภอกันตัง และบ้านฉางกลาง ตำบลไม้ฝาด อำเภอสิเกา ซึ่งเป็นหมู่บ้านชายฝั่งทะเลอันดามันในเขตเลเส (สี่) บ้าน ตามลำดับ โดยเริ่มต้นจาก นายมะเร่ สารภักดี สมาชิกกลุ่มประมงพื้นบ้าน ซึ่งมีกำลังเตรียมเครื่องมือประมงเพื่อออกทะเลหาปลาตามวิถีชีวิต ผู้วิจัย

ได้พูดคุยและบันทึกข้อมูลด้วยเครื่องมือทั้งการจดบันทึก และเครื่องอัดเสียง หลังจากนั้นนายมะเร่ ได้นำมาให้ข้อมูลลำดับต่อไป คือ นายอะเหริน พระคง ประธานชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง และประธานกลุ่มประมงเกาะมุกด์ ซึ่งทำให้ผู้วิจัยมีข้อมูลมากขึ้นเรื่อยๆ โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง มีรายนามตามลำดับ ดังต่อไปนี้

ผู้ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์รายบุคคล ได้แก่

ลำดับที่ 1 นายมะเร่ สารภักดี สมาชิกกลุ่มประมงพื้นบ้าน

ลำดับที่ 2 นายอะเหริน พระคง ประธานชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง และประธานกลุ่มประมงเกาะมุกด์

ลำดับที่ 3 นายต่อหล้า กักใหญ่ สมาชิกกลุ่มประมงพื้นบ้าน

ลำดับที่ 4 นายเสรี ทะเลลึก สมาชิกกลุ่มประมงพื้นบ้าน

ลำดับที่ 5 นายม้ออะหมาด แหลมเกาะ สมาชิกกลุ่มประมงพื้นบ้าน

ลำดับที่ 6 นางสาวจันทรา คงสมุทร สมาชิกกลุ่มประมงพื้นบ้าน

ลำดับที่ 7 นายเกรียงศักดิ์ ทะเลลึก สมาชิกกลุ่มประมงพื้นบ้าน

ลำดับที่ 8 นายหลงเฝียะ บางสัก ประธานกลุ่มประมงพื้นบ้านน้ำราบ

ลำดับที่ 9 นายสมพร มุนนวน ประธานกลุ่มออมทรัพย์บ้านน้ำราบ

ลำดับที่ 10 นายไสว กายแก้ว สมาชิกกลุ่มประมงพื้นบ้าน

ลำดับที่ 11 นายไพโรจน์ สุดสวาท สมาชิกกลุ่มประมงพื้นบ้าน

ลำดับที่ 12 นายन्छหวัดณ์ มากิตติธรร ประธานกลุ่มประมงพื้นบ้านควนตุงกู

ลำดับที่ 13 นายจรูญ บุญศิริ รองประธานกลุ่ม ควนตุงกู

ลำดับที่ 14 นายตะเหวน บุญญา สมาชิกกลุ่มประมงพื้นบ้าน

ลำดับที่ 15 นายการุณย์ คงสมุทร สมาชิกกลุ่มประมงพื้นบ้าน

ลำดับที่ 16 นายพรชัย เขาบาท สมาชิกกลุ่มประมงพื้นบ้าน

ลำดับที่ 17 นายวิเชียร เอียดศรี ประธานกลุ่มประมงพื้นบ้านฉางกลาง

ลำดับที่ 18 นายประวิทย์ กิ่งเกาะยาว สมาชิกกลุ่มประมงพื้นบ้าน

สำหรับการลงพื้นที่ภาคสนาม ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยเฝ้าดูและเรียนรู้วิถีปฏิบัติของชุมชนด้วยความเอาใจใส่ อ่อนน้อมถ่อมตน ด้วยการสร้างมวลชนและความสัมพันธ์ที่ดี สร้างความคุ้นเคย การใช้ภาษาท้องถิ่นในการสื่อสาร การกินอยู่แบบวิถีชาวประมง การแต่งกายในชีวิตประจำวันที่ไม่แตกต่างกับชาวบ้านในพื้นที่ การร่วมเดินทางทางทะเลไปกับชาวประมงตามวิถีชีวิตประจำวัน เพื่อให้รับรู้เรื่องราว วิถีชีวิต การออกเรือหาปลา ปู ฯลฯ การเข้าร่วมประชุมชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง การเกาะติดสถานการณ์การเคลื่อนไหวเรียกร้องความเป็นธรรมเรือประมงพาณิชย์รุกทะเลในฤดูกาลปิดอ่าวอันดามัน ซึ่งเป็นช่วงฤดูปลาวางไข่ ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน - 30 มิถุนายน ของทุกปี ตามประกาศของกรมประมงต่อผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง ซึ่งสอดคล้องตามแนวคิดการตั้งสมมุติฐานที่ จุมพล หนีมพานิช, 2551, หน้า 186 ระบุว่า การสังเกตแบบมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดเป็นการมองภาพของผู้ที่ถูกรวบรวมข้อมูลอย่างทั่วถึงทุกด้าน โดยเชื่อว่าการเข้าใจพฤติกรรมของผู้ที่ถูกรวบรวมข้อมูลอย่างทั่วถึงทุกด้าน จะทำให้นักวิจัยได้ข้อเท็จจริงมากยิ่งขึ้น

และการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้วิจัยใช้วิธีแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเจาะจงผู้ที่เป็นสมาชิกชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง 10 ปีขึ้นไป จำนวน 6 คน

ผู้ให้ข้อมูลการสนทนากลุ่ม (Focus Group) มีรายชื่อดังต่อไปนี้

1. นางวิไลรัตน์ ยูโส๊ะ สมาชิกกลุ่มประมงพื้นบ้านบ้านน้ำราบ
2. นายแสวง ขุนอาจ รองประธานชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง
3. นายอิสแอน เบญจสะอาด คณะกรรมการอ่าวเลสี่บ้าน
4. นายแหล่หมั่น หยังโส๊ะ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลิบง
5. นายสุเวทย์ เกตุแก้ว สมาชิกชมรมประมงพื้นบ้าน จากเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน
6. นายตะวัน พุ่นอัน ชมรมอนุรักษ์โลมาบ้านตะเสะ อำเภอหาดสำราญ

### เครื่องมือในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ตัวผู้วิจัยเอง ผู้ช่วยวิจัย บันทึกเสียง กล้องถ่ายภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง ซึ่งใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคลและใช้สำหรับการสนทนากลุ่มด้วย

สำหรับแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ตามกรอบแนวคิด และนำแบบสัมภาษณ์เสนอแก่ที่ปรึกษางานวิจัยในครั้งนี และนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุง จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบพิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหา โดยมีผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านรัฐศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญด้านรัฐประศาสนศาสตร์ และผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง โดยมีประเด็นที่สะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้าน ได้แก่ การสร้างกลุ่ม/เครือข่าย ผู้นำ การมีส่วนร่วมในการร่วมเฝ้าระวังทรัพยากรทางทะเล ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม การเคลื่อนไหว การต่อสู้เพื่อปกป้องทรัพยากรทางทะเลและทรัพยากรสิ่งแวดล้อม รวมถึงวิธีการสื่อสารทั้งภายในและภายนอกกลุ่ม

### การเก็บรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล

ในการเก็บข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้คำนึงถึงคุณภาพและความน่าเชื่อถือของงานวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ฉะนั้นผู้วิจัยจึงดำเนินการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) ตามที่ สุกงศ์ จันทวานิช (2553, หน้า 128-130) ได้กล่าวไว้ว่า ในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น มีผู้สงสัยในความแม่นยำและความน่าเชื่อถือของข้อมูลเพราะแคลงใจในความลำเอียงของนักวิจัยที่อาจเกิดขึ้นเมื่อไปคลุกคลีกับปรากฏการณ์และผู้ให้ข้อมูล ดังนั้นนักวิจัยเชิงคุณภาพจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องตรวจสอบข้อมูลก่อนทำการวิเคราะห์ การตรวจสอบข้อมูลที่ใช้กันมากในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การตรวจสอบข้อมูลแบบ

สามเส้า นั่นเอง และผู้วิจัยได้ใช้การตรวจสอบสามเส้าประกอบด้วย การตรวจสอบแหล่งของข้อมูล การตรวจสอบด้านผู้วิจัย การตรวจสอบวิธีการรวบรวมข้อมูล

### การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารต่างๆตามที่ได้ศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาข้อมูลโดยทำการแยกแยะประเด็นการวิจัยให้เป็นระบบ เชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของกลุ่มเครือข่าย ผู้นำ การเคลื่อนไหว การสื่อสาร ของกลุ่มประมงพื้นบ้านในเขตเลเส (สี่) บ้าน เพื่อนำไปสู่รูปแบบการเมืองภาคประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้านที่ชัดเจน และผู้วิจัยได้นำกรอบสำหรับการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของ M.B Miles และ A.M. Huberman (อ้างถึงในจุมพล หนีพพานิช, 2551) ซึ่งมี 3 องค์ประกอบ คือ การลดข้อมูล (Data Reduction) การแสดงข้อมูล (Data Display) และการสรุปและยืนยันข้อสรุป ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ระหว่างเก็บข้อมูลภาคสนาม และวิเคราะห์หลังการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

### การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

#### ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ประกอบด้วย ประชาชนในเขตเลเส (สี่) บ้าน จำนวน 6,139 คน  
บ้านฉางหลวง ตำบลไม้ฝาด อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง มีประชากรจำนวน 1,930 คน  
บ้านเกาะมุกด์ ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง มีประชากรจำนวน 1,703 คน  
บ้านควนตุงกู ตำบลบางสัก อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง มีประชากรจำนวน 1,092 คน  
และบ้านน้ำราบ ตำบลบางสัก อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง มีประชากรจำนวน 1,414 คน  
รวมทั้งสิ้นจำนวน 6,139 คน ข้อมูล ณ เดือนพฤษภาคม 2555

กลุ่มตัวอย่าง การสุ่มตัวอย่างสำหรับงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ไม่อยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีความน่าจะเป็น (Non-Probability) ตามที่ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ (2551, หน้า 68) กล่าวว่า กรณีนี้วิจัยมีข้อจำกัดเรื่องเวลาและงบประมาณและการค้นหาที่อยู่ที่อยู่แท้จริงของหน่วยประชากรกระทำได้อย่างยาก และหากไม่มีความจำเป็นต้องทำนายผลหรือทดสอบสมมุติฐานผู้วิจัยสามารถเลือกใช้การเลือกตัวอย่างแบบดังกล่าวได้ ทั้งนี้เราไม่สามารถบอกได้ว่าจะมีความมั่นใจกี่เปอร์เซ็นต์ ค่าสถิติที่เราคำนวณได้จากตัวอย่างจะคลาดเคลื่อนไปจากค่าพารามิเตอร์ของประชากรเท่าไร ในที่นี้ผู้วิจัยได้เลือกแบบคอนวีเนียนแซมปลิง (Convenience Sampling) หรือการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) โดยให้ผู้ช่วยวิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลประชาชนใน 4 หมู่บ้าน 3 ตำบล 2 อำเภอ ซึ่งเป็นพื้นที่เขตเลเส (สี่) บ้าน

ขนาดตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้ตารางสำเร็จ ซึ่งเป็นตารางแสดงจำนวนตัวอย่างที่ได้คำนวณมาจากสูตรของทาโร ยามาเน (Taro Yamane) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% โดยมีจำนวนประชากรใน

เขตเลเส (สี่) บ้าน จำนวน 6,139 คน ขนาดตัวอย่างตามความคลาดเคลื่อน  $\pm 5\%$  จำนวน 376 ตัวอย่าง ในที่นี้ผู้วิจัยจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจำนวน 400 ตัวอย่าง

### การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลจาก 4 หมู่บ้าน ในเขตเลเส (สี่) บ้าน ประกอบด้วย บ้านฉางกลาง บ้านเกาะมุกด์ บ้านควนตุงกู และบ้านน้ำราบ โดยมีผู้ช่วยวิจัยช่วยในการเก็บข้อมูล โดยเก็บจำนวน 400 ตัวอย่าง สามารถสรุปจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามหมู่บ้าน ได้ดังนี้

ตารางที่ 3.1 ตารางสรุปจำนวนตัวอย่างการเก็บรวบรวมข้อมูลเขตเลเส (สี่) บ้าน จำแนกตามหมู่บ้าน

หมู่บ้าน	ประชาชน	แผนการเก็บ	เก็บจริง
หมู่บ้านที่ 1 บ้านฉางกลาง	1,930	126	126
หมู่บ้านที่ 2 บ้านเกาะมุกด์	1,703	111	111
หมู่บ้านที่ 3 บ้านควนตุงกู	1,092	71	71
หมู่บ้านที่ 4 บ้านน้ำราบ	1,414	92	92
รวม	6,139	400	400

### เครื่องมือในการวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

เครื่องมือในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถาม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสอบถามความคิดเห็นรูปแบบของกลุ่ม/เครือข่าย ผู้นำ การมีส่วนร่วม การเคลื่อนไหว การสื่อสาร ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน จังหวัดตรัง ลักษณะของแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย หมู่บ้านที่อยู่อาศัย เพศ อายุ ศาสนา สถานภาพ ระดับการศึกษา สถานะในกลุ่มประมงพื้นบ้าน

ส่วนที่ 2 รูปแบบการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน ซึ่งใช้มาตราวัด Likert Scale จำนวน 5 ระดับ คือ มากที่สุด มากปานกลาง น้อย น้อยที่สุด โดยมี 5 ประเด็น 34 ข้อ ได้แก่ ประเด็นกลุ่ม/เครือข่าย ประเด็นการมีส่วนร่วม ประเด็นผู้นำ ประเด็นการเคลื่อนไหว และประเด็นการสื่อสาร ทั้งนี้ในแต่ละข้อคำถามเปิดโอกาสให้ผู้ตอบได้เลือกตอบ “ไม่เคย” และ “ไม่ทราบ” อีกด้วย

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

ขั้นตอนการสร้างแบบสอบถาม

1. ศึกษาทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับกรอบแนวคิด
2. ทบทวนวัตถุประสงค์ของการศึกษา

3. สร้างแบบสอบถามครอบคลุมตามกรอบแนวคิด
4. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอแก่ที่ปรึกษางานวิจัยในครั้งนี้
5. นำแบบสอบถามมาปรับปรุงแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบพิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหา โดยมีผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านรัฐศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญด้านรัฐประศาสนศาสตร์ และผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง
6. นำแบบสอบถามมาปรับปรุงตามข้อเสนอของผู้เชี่ยวชาญที่ได้พิจารณาตรวจสอบเนื้อหาและโครงสร้างของแบบสอบถามทั้งหมดแล้วนั้น
7. นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาและหาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยไปทดสอบ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะประชากรคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างจริง คือ พื้นที่ตำบลไม้ฝาด อำเภอเสีเกา จังหวัดตรัง จำนวน 30 คน ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach's Alpha) โดยใช้โปรแกรมทดสอบสถิติสำเร็จรูป ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.946
8. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ที่ผ่านการหาค่าความเชื่อมั่นไปใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่าง

### การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้รวบรวมแบบสอบถามและนำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ครบถ้วนของแบบสอบถามทุกฉบับ จากนั้นนำไปบันทึกข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนในการวัดระดับความคิดเห็นในส่วนที่ 2 ซึ่งใช้มาตรวัดแบบ Likert Scale ดังนี้

- ระดับ 5 หมายถึงระดับความคิดเห็นมากที่สุด
- ระดับ 4 หมายถึงระดับความคิดเห็นมาก
- ระดับ 3 หมายถึงระดับความคิดเห็นปานกลาง
- ระดับ 2 หมายถึงระดับความคิดเห็นน้อย
- ระดับ 1 หมายถึงระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

เมื่อคำนวณค่าเฉลี่ยแล้วนำค่าที่คำนวณได้นั้นมาเทียบเกณฑ์ที่กำหนดไว้แบบมาตราอันตรภาคชั้น (Interval Scale) ซึ่งแปรผลความหมายของค่าเฉลี่ย ดังนี้

- ค่าเฉลี่ย 4.21 - 5.00 หมายถึงความคิดเห็นมากที่สุด
- ค่าเฉลี่ย 3.41 - 4.20 หมายถึงความคิดเห็นมาก
- ค่าเฉลี่ย 2.61 - 3.40 หมายถึงความคิดเห็นปานกลาง
- ค่าเฉลี่ย 1.81 - 2.60 หมายถึงความคิดเห็นน้อย
- ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.80 หมายถึงความคิดเห็นน้อยที่สุด

ในส่วนของ “ไม่ทราบ” ให้ค่าเท่ากับ 6 และ “ไม่เคย” ให้ค่าเท่ากับ 7 ในการคำนวณวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบค่าร้อยละเท่านั้น ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ปรึกษาและขอคำแนะนำจากนักวิชาการด้านสถิติ ซึ่งนักวิชาการด้านสถิติให้ความเห็นว่า หากนำมาวิเคราะห์เพียง

เพื่อทราบค่าร้อยละ สามารถกระทำได้ และให้แทนค่า “ไม่ทราบ” เท่ากับ 6 และ “ไม่เคย” ให้ค่าเท่ากับ 7

### สถิติที่ใช้ในการศึกษา

สถิติที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าร้อยละ (Percentage) อธิบายคุณลักษณะทางประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่างได้แก่ หมู่บ้านที่อยู่อาศัย เพศ อายุ ศาสนา สถานภาพสมรส ระดับการศึกษาสูงสุด สถานะในกลุ่มประมงพื้นบ้าน

การวัดแนวโน้มสู่ส่วนกลางคือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และการวัดการกระจายของข้อมูลคือ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ใช้อธิบายระดับความคิดเห็น 5 ระดับ ในรูปแบบการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน

## บทที่ 4 ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน จังหวัดตรัง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะและวิเคราะห์การเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเขตเลเส (สี่) บ้าน โดยมีวิธีการศึกษาทั้งวิจัยเชิงคุณภาพและวิจัยเชิงปริมาณ ในส่วนของการวิจัยเชิงคุณภาพก็รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม กลุ่มสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 18 คน และจากการสนทนากลุ่ม จำนวน 6 คน สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 400 คน ผลการวิจัยสามารถอธิบายได้ 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ผลการวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการอธิบายพรรณนาตามกรอบแนวคิด 5 ด้าน ดังนี้

- 1.1 ลักษณะการเกิดกลุ่ม/เครือข่าย
- 1.2 ลักษณะการมีส่วนร่วมของกลุ่มประมงพื้นบ้าน
- 1.3 ลักษณะผู้นำ
- 1.4 ลักษณะการเคลื่อนไหว
- 1.5 ลักษณะการสื่อสาร

ส่วนที่ 2 ผลการวิจัยเชิงปริมาณได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยแสดงเป็นตารางและคำอธิบาย แบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

- 2.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
- 2.2 ลักษณะการเมืองภาคประชาชน 5 ด้าน ประกอบด้วย ด้านกลุ่ม/เครือข่าย ด้านการมีส่วนร่วม ด้านผู้นำ ด้านการเคลื่อนไหว และด้านการสื่อสาร

ส่วนที่ 3 การวิเคราะห์ลักษณะการเมืองภาคประชาชนของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน

### ส่วนที่ 1 ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

#### 1.1 ลักษณะการเกิดกลุ่ม/เครือข่าย

ลักษณะของเขตเลเสบ้าน เป็นเขตทะเลประกอบด้วยสี่หมู่บ้าน ซึ่งเขตเลเสบ้านเป็นภาษาพูดท้องถิ่นได้ มาจากคำเต็มที่ว่า เขตทะเลสี่หมู่บ้าน หรือเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนสี่หมู่บ้าน ประกอบด้วย 2 อำเภอ 3 ตำบล 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านน้ำราบ ตำบลบางสัก อำเภอกันตัง บ้านเกาะมุกด์ ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง บ้านควนตุงกู ตำบลบางสัก อำเภอกันตัง และบ้านฉางหลวง ตำบลไม้ฝาด อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง มีขอบเขตของพื้นที่อนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อน 4 หมู่บ้าน

และป้องกันเครื่องมือประมงทำลายล้างมีเนื้อที่ประมาณ 44.02 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นไร่ 27,518 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ชายฝั่งบนเกาะมุกด์ 8.44 กิโลเมตร ตั้งแต่บ้านฉางกลาง – แหลมหยงหลิง มีความยาวประมาณ 15.62 กิโลเมตร

กลุ่มชาวประมงพื้นบ้านใน 4 หมู่บ้าน บ้านน้ำราบ บ้านเกาะมุกด์ บ้านควนตุงกู และบ้านฉางกลาง มีการทำประมงในเขตภูมินิเวศน์เดียวกัน และยังประสบกับปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรทางทะเลอันเกิดจากการทำประมงด้วยเครื่องมือทำลายล้างหรือการทำประมงที่ผิดกฎหมาย เช่น เรืออวนรุน อวนประกอบเครื่องมือกะตุงน้ำ อวนชัก อวนทับตลิ่ง ระเบิดยาเบื่อ ลอบหรือไซ้ขนาดตาอวนต่ำกว่า 2 นิ้ว การดำหอยโดยใช้เครื่องมือ รวมถึงอวนลาก และเรือไฟปั่น อวนล้อมหินปะการัง ซึ่งมีการลักลอบเข้ามาทำการในเขตหวงห้ามเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน ปัญหาเหล่านี้ยิ่งทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นทำให้ชุมชนได้ตระหนักเห็นความสำคัญ และร่วมกันทบทวนการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนสู่รุ่นลูกหลานต่อไป

นอกจากนั้น การศึกษาสภาวะการประมงและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในพื้นที่ 12 หมู่บ้าน โดยใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (Geographic Information System:GIS) และข้อมูลพื้นที่ของชุมชน ภายใต้โครงการเสริมสร้างศักยภาพการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งจังหวัดตรัง ในปีพ.ศ. 2549 โดยความร่วมมือจากรัฐบาลออสเตรเลีย ผ่านการประสานความร่วมมือจากภาคีต่างๆ เช่น กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ศูนย์เครือข่ายงานวิเคราะห์ วิจัย และฝึกอบรมแห่งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เครือข่ายความร่วมมือพื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามันและเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้าน ซึ่งเป็นการดำเนินการภายใต้กระบวนการศึกษาอย่างมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ยิ่งเป็นส่วนที่ทำให้ชุมชนเห็นความสำคัญของทรัพยากรมากขึ้น จึงทำให้ชุมชนร่วมกันทบทวนตนเองเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างพึ่งพิงกับธรรมชาติและพยายามที่จะฟื้นฟูทะเลเพื่อให้มีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน จึงเกิดการกิจกรรมสำคัญเกิดขึ้น คือ การร่วมพูดคุยปรึกษาหารือในกลุ่มพี่น้องประมงพื้นบ้านทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยใช้ระยะเวลา 9 เดือน เพื่อสร้างความเข้าใจและร่วมมือร่วมใจกันกำหนดขอบเขตพื้นที่อนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อน 4 หมู่บ้าน และป้องกันเครื่องมือประมงทำลายล้าง โดยมีกระบวนการขั้นตอนที่นำไปสู่การจัดทำแนวเขตอนุรักษ์ฯ ดังนี้

1. การประชุมปรึกษาหารือภายในชุมชนเพื่อหาวิธีการและมาตรการฟื้นฟู อนุรักษ์ และป้องกันทรัพยากรประมงในเบื้องต้น โดยกลุ่มออมทรัพย์ประมงพื้นบ้านน้ำราบเป็นตัวประสานงานร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชน

2. จัดเวทีระดับหมู่บ้านเพื่อทำความเข้าใจเรื่องการจัดทำแนวเขต พร้อมระดมความคิดเห็นรูปแบบในการจัดการของแต่ละหมู่บ้าน

3. จัดเวทีปรึกษาหารือร่วมกันระหว่าง 4 หมู่บ้านเพื่อหาข้อสรุป และกำหนดรูปแบบการดำเนินงาน รวมถึงกติกา และกลไกในการบริหารแนวเขตร่วมกัน

4. จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อทำแผนร่วมกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และหน่วยงานที่มีศักยภาพในการสนับสนุนโครงการดังกล่าวเช่นสำนักงานประมงจังหวัด กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง สำนักงานวิจัยทางทะเลและชายฝั่งฯ ทรัพยากรจังหวัด และองค์กรเอกชนในพื้นที่ ตลอดจนองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

5. สํารวจความเป็นไปได้ในการวางฟุ่่นแนวเขต และการวางปะการังเทียมในแต่ละหมู่บ้าน พร้้อมหาซื้อตกลร่ว่มก่อนวางฟุ่่น
  6. จัดทำฟุ่่นแนวเขต และปะการังเทียม ในแต่ละหมู่บ้าน
  7. จัดทำกระชังเพาะฟักปูไข่นอก 2 ชุมชน เพื่อขยายพันธุ์ปูบริเวณลำคลองบ้านน้ำราบ และบ้านควนตุงกู
  8. ดำเนินการจัดวางแนวเขต โดยความร่วมมือของหน่วยงาน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง
  9. เผยแพร่ข้อมูลพร้้อมประชาสัมพันธ์สู่ชุมชนใกล้เคียงและสาธารณชน
  10. จัดตั้งคณะทำงานเพื่อติดตามเฝ้าระวังและบริหารแนวเขตดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง โดยกำหนดให้มีการประชุมประเมินผลตามระยะเวลาที่เหมาะสม
- ทั้งนี้หลักสําคัญของการร่ว่มมือในการจัดทำแนวเขตอนุรักษั์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อน 4 หมู่บ้าน คือการเน้นถึงความร่ว่มมือของชุมชนรอบอ่าวที่ใช้ทะเลร่ว่มกัน จนเกิดการร่ว่มวางแผนจัดการทรัพยากรอย่างเป็นระบบ ในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้
1. การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่ว่มกันได้ของกลุ่มชาวประมงในพื้นที่และหมู่บ้านใกล้เคียง
  2. การร่ว่มกันกำหนดกฎ ระเบียบ ข้อบ้ังคับ ต่างๆ เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ได้แก่ การจำกัดประเภทของเครื่องมือบางประเภทในบริเวณบางขอบเขตที่กำหนด (เขตอนุรักษั์หญ้าทะเล เขตสัตว์น้ำวัยอ่อน ฯลฯ) การห้ามเครื่องมือประเภทที่ทำลายล้างอย่างเด็ดขาด และการจำกัดและห้ามตามช่วงเวลา ตามฤดูกาลในบางพื้นที่ (ช่วงวางไข่ ช่วงระยะเติบโต)
  3. การร่ว่มกันฟื้นฟูระบบนิเวศน์โดยรวม เช่นวางแนวปะการัง ปลูกป่าชายเลน ฯลฯ

การดำเนินการจัดทำเขตเลเสบ้าน ชุมชนเป็นแกนหลักในการบริหารจัดการ ผู้รับผิดชอบหลัก คือคณะกรรมการบริหารแนวเขตฯ 4 หมู่บ้าน ชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจทางทะเล จังหวัดตรัง (ฉก.ทะเล) กลุ่มออมทรัพย์ประมงพื้นบ้าน 4 หมู่บ้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และ อบต.ในพื้นที่ โดยคณะกรรมการบริหารแนวเขตมาจากการแต่งตั้งตัวแทนชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจทางทะเล ระดับหมู่บ้านของ 4 หมู่บ้าน บ้านละ 3 คน ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบ้านละ 1 คน นายก หรือผู้แทนนายกองค์การบริหารส่วนตำบล รวม 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลบางสัก ตำบลไม้ฝาด และตำบลเกาะลิบง ตำบลละ 1 คน และเพื่อเป็นการบูรณาการร่ว่มกัน และอยู่ร่ว่มกันอย่างสันติด้วยความเข้าใจซึ่งกันและกันอย่างแท้จริง ยังมีหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องมาร่ว่มเป็นคณะที่ปรึกษาเขตอนุรักษั์พันธุ์สัตว์น้ำ ประกอบด้วย นายอำเภอกันตัง เจ้าหน้าที่สำนักงานประมงอำเภอ, จังหวัด หัวหน้าหน่วยเฉพาะกิจทางทะเล ตำรวจภูธรจังหวัดตรัง สถานีพัฒนาป่าชายเลนที่ 31 (สีเกา) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตตรัง อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม ศูนย์ป้องกันและปราบปรามการใช้เครื่องมือประมงผิดกฎหมายกรมประมง (ไปไม้เขียว) ศูนย์อนุรักษั์ทรัพยากรที่ 4 จังหวัดภูเก็ต ตัวแทนจากเครือข่ายความร่วมมือฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยทำหน้าที่บริหารจัดการเขตอนุรักษั์รักษา พื้นฟู ธรณรงค์เผยแพร่ กำกับดูแลการบ้ังคับใช้กติกาสุมชนที่ได้รับการรับรองจากการประชุมตกลร่ว่มของ 4 หมู่บ้าน ดำเนินการอื่นๆตามที่ได้รับกรมอบหมายจาก

การประชุมของชุมชนทั้ง 4 หมู่บ้าน นอกจากนั้นยังมีศูนย์อนุรักษ์ฯ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งจังหวัดภูเก็ต หน่วยปฏิบัติการเฉพาะกิจทางทะเล ตำรวจภูธรจังหวัดตรัง เครือข่ายฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน จังหวัดตรัง มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นหน่วยงานร่วมสนับสนุนอีกด้วย

จากการวางแผนนำไปสู่การปฏิบัติ และเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เพื่อประโยชน์ของทุกคน มิใช่เรื่องง่าย เขตเลเสบ้านมีรูปแบบอย่างไรเพื่อการอนุรักษ์ ปกป้องทรัพยากรทางทะเล และทรัพยากรชายฝั่งอย่างไร ผู้วิจัยใช้กรอบ 5 ประเด็น ในการอธิบาย ได้แก่ กลุ่ม / เครือข่าย ผู้นำ การมีส่วนร่วม การเคลื่อนไหว และการสื่อสาร โดยอธิบายผลการศึกษาได้ดังนี้

### การเกิดกลุ่มเขตเลเสบ้าน

ย้อนไปเมื่อวันอาทิตย์ที่ 26 ธันวาคม 2547 เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทยและส่งผลกระทบต่อพี่น้องชายฝั่งอันดามัน 6 จังหวัดภาคใต้ และหนึ่งในนั้นคือจังหวัดตรังต้องสูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน “สินามิ” คลื่นยักษ์ที่พัดพาเรือและเครื่องมือประมงรวมทั้งซัดบ้านเรือนกลุ่มชาวประมงซึ่งเป็นความทรงจำที่ทุกคนที่อยู่ในเหตุการณ์มีอาลัยมึน

บังเดียด หรือหลงใญะ บางสัก ประธานกลุ่มอ้อมทรัพย์บ้านน้ำราบ เล่าให้ฟังว่า มันมาแบบไม่รู้ตัว ไม่รู้ว่ามันเป็นอะไร เสียงดังโครมคราม มันเป็นเสียงไม้หัก ไม้มารวมกองไว้เหมือนรถแทรกเตอร์ดัน ถือว่าได้รับความเสียหายไม่มากสำหรับบ้านน้ำราบ แต่ทำให้รู้ว่าผลของการเสียหายน้อยมันมาจากป่าชายเลนที่ช่วยรับลูกคลื่นที่ทะเลลักเข้ามาอย่างไม่รู้ตัวมาก่อน และถ้าเรามีป่าที่หนาแน่นกว่านี้ ก็สามารถช่วยชีวิตชาวบ้านได้มากขึ้นด้วย

จากนั้นก็มาเป็นนักอนุรักษ์

อย่างไร เพราะเหตุใด?

ชีวิตใหม่ที่หัวใจรำลึกถึงผลเสียหายในระยะยาว เขาได้รู้คุณค่าของป่าชายเลนและทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางทะเล ผู้ชายธรรมดาที่ไม่ธรรมดา มาดเข้ม ตอรับมิตรไมตรีด้วยสายตาและรอยยิ้ม ทำงานเพื่อส่วนร่วมมากกว่าส่วนตนเสมือนปิดทองหลังพระโดยไม่หวังผลประโยชน์ใดๆมา แอบแฝง พูดน้อยทำมาก ทำจริง มีน้ำใจ และยอมแม้จะเฉียดกับความเป็นความตายเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เขามีใจให้การอนุรักษ์ป่าทะเลและคนในชุมชนที่เขาพร้อมอยู่อาศัยในตำบลน้ำราบ อำเภอกันตัง ในเขตทะเลอันดามันที่เป็นอยู่ช้ำอู่น้ำ ความจริงจังต่อการหาทางทดแทนทรัพยากรทางทะเล ทรัพยากรป่าชายเลนที่ขาดหายจากการบุกรุก ด้วยแรงจูงใจร่วมออกฎกติกาอย่างชัดเจนเพื่อให้ทั้งคนในชุมชนและนอกชุมชนปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เช่น กรณีในการใช้ไม้ป่าชายเลนเป็นสิ่งที่กรรมการต้องนำมาพิจารณา บ้านใด คนใดจะต้องใช้ไม้ ต้องนำเรื่องเข้าแจ้งในที่ประชุมชุมชนร่วมพิจารณา ที่สำคัญว่า ผู้ใดตัดผู้นั้นจะต้องปลุกทดแทนทันทีจำนวน 2 ต้น/การตัดไม้ 1 ต้น ปัจจุบันต้นโกงกางแซมป่าชายเลนที่บ้านน้ำราบจึงเขียวชะอุ่มทรัพยากรทางทะเลที่นับวันจะสูญหายไปกับการล่าอย่างไร้คุณธรรมและกฎกติกา จากชาวประมงทั้งในและนอกพื้นที่ในอดีตนั้นปัจจุบันทุกครัวเรือนก็มีความเข้าใจและร่วมใจปกป้องมากขึ้น ไม่ให้เรือประมงขนาดใหญ่มาบุกรุกแบบกอบโกยเพื่อผลทาง

ธุรกิจ ด้วยการเฝ้าระวังและประสานเป็นอาสาให้กับหน่วยงานส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง บางครั้งมีการต่อสู้ และจำเป็นต้องฟันต่อฟันตาต่อตา แต่นั่นหมายถึงเลยขีดของการใกล้เคียงเจรจาครั้งแล้วครั้งเล่า และจำเป็นต้องทำให้ผู้บุกรุกยอมถอยห่าง

ข้อมูลจากดาววรรณ สันหลี่ ในเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์และนวัตกรรมจากการปฏิบัติงานในพื้นที่ การฟื้นฟูป่าชายเลนกับการบริหารจัดการบนฐานระบบนิเวศและความร่วมมือพหุภาคี ได้พูดในหัวข้อการบริหารจัดการป่าชายเลนชุมชนบ้านน้ำราบ และการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เขิงภูมินิเวศ (เขตเล-เสบ้าน) การจัดการความขัดแย้ง รัฐ กับชุมชน ไว้ว่า เมื่อปี พ.ศ.2534 แกนนำชาวบ้านซึ่งเป็นกลุ่มประมงในพื้นที่ ได้ร่วมกับชมรมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดตรังและนักพัฒนาเอกชนในการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบจากการใช้เครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมายและทำลายพันธุ์สัตว์น้ำ ทำให้คนในพื้นที่บางส่วนยุติการใช้เครื่องมือประมงที่ทำลายพันธุ์สัตว์น้ำ แต่ก็ยังมีคนนอกพื้นที่ยังคงเข้ามาลักลอบทำประมงอวนรุน บริเวณลำคลองบ้านน้ำราบ ด้วยเพราะมูลค่าของสัตว์น้ำที่จับได้ในแต่ละครั้งมีจำนวนมหาศาล จึงเป็นสาเหตุให้เกิดการปะทะกันระหว่างแกนนำที่เป็นนักอนุรักษ์กับเรืออวนรุน แต่โชคดีที่ไม่มีใครได้รับบาดเจ็บหรือเสียชีวิต ทำให้เรืออวนรุนยุติการทำประมงไปสักระยะหนึ่ง แต่ก็ยังคงลักลอบเข้ามาทำประมงอยู่เสมอ และเป็นที่น่าสังเกตว่าในช่วงนั้นหน่วยงานภาครัฐยังเข้ามามีบทบาทน้อย

“เริ่มต้นมาจากการจัดการป่าชายเลนบ้านน้ำราบ เดิมทีดูแลป่าชายเลนซึ่งถือว่าการฟื้นฟูประสบความสำเร็จพอควร เรามองว่าท้องทะเลเสื่อมโทรมมาก มันมีเครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมาย ผิดประเภท เบ็ดราไว อวนตาถี่เหล่านี้ สำคัญนัก ต่างคนต่างกอบโกยทำอย่างไรให้ตนเองได้มากเข้าไว้ ลืมนึกถึงตนเองจะอยู่อย่างไรต่อไป ลูกหลานจะอยู่อย่างไร จึงคิดวิธีที่จะจัดการรักษาทรัพยากรเหล่านี้”

วิถีและวิธีการจัดการเขตเลเสบ้าน ได้เดินตามรอยการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนของบ้านน้ำราบ ซึ่งได้รับการยอมรับทั้งชุมชนใกล้เคียง ภาครัฐ ภาครัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชน ภาคการศึกษา ที่หันมาให้ความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของบ้านน้ำราบอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งรางวัลที่บ้านน้ำราบได้รับ เช่น รางวัลชุมชนดีเด่นการอนุรักษ์ป่าชายเลน เป็นเครื่องหมายการันตีว่าแม้จะเหนื่อย แต่วันนี้ทุกคนก็ยิ้มได้ เพราะความชุ่มเทตลอดสิบกว่าปีที่ผ่านมา

9 เดือนเต็มกว่าจะได้มาซึ่งเขตเลเสบ้าน บังเดี่ยมาถึงระยะเวลาที่กว่าจะมาถึงวันนี้ ด้วยน้ำเสียงที่ลากยาวเมื่อนึกย้อนไปในอดีต

“9 เดือนเต็มที่พูดคุย พูดคุยกันอย่างเดียว เพราะพื้นที่มันกว้าง เครื่องมือประมงแต่ละบ้านที่ใช้ก็ไม่เหมือนกัน หลากหลาย ก็เป็นสิ่งที่คุยยาก หากผิดกฎหมายสามารถใช้อำนาจรัฐได้ แต่ผิดประเภทต้องใช้การคุย คุยแล้วคุยอีก อาศัยผู้ที่สามารถคุยได้ให้ไปคุย ถ้ายังไม่ได้ผล ก็ต้องหาคนที่พอเจรจาได้ไปเจรจาอีก อยู่อย่างนี้ ต้องใช้เวลา 3 ตำบล 2 อำเภอ พื้นที่มันกว้าง”

“ก็ได้แบบอย่างจากการดูแลป่าซึ่งลำบากมากในสมัยก่อนเพราะมีนายทุน ก็ต้องใช้วิธีการพูดคุย เกาะแก่งมีพื้นที่เป็นร้อยๆไร่ หลายคนอยากจะอยู่ แต่ก็ไม่อนุญาต สิ่งนี้เป็นที่ยอมรับของเจ้าหน้าที่ภาครัฐด้วย การตัดไม้ทำลายป่าเป็นสิ่งที่ผิดอยู่แล้ว แต่ถ้าเราดูแลก็สามารถใช้ได้ ใช้เพื่อทำกิน ไม่ใช่เพื่อธุรกิจ โดยจะต้องผ่านคณะกรรมการอนุมัติ ซึ่งแรกๆก็มีการลักลอบจากนายทุน ไม่ว่า

เขาจะเป็นใครเราที่เป็นคณะกรรมการก็ต้องคุย ซึ่งถ้าเขาต้องการใช้ไม้จริงๆก็ต้องขออนุญาตจากคณะกรรมการ ชุมชนจะได้ทราบว่าใช้ไม้ไปเท่าไร

พื้นที่เขตเลเสบ้าน บ้านน้ำราบจะอยู่ตำบลบางสัก พื้นที่ในท้องทะเลส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ตำบลเกาะลิบง แต่เราก็ไปหากินบริเวณนั้น และเห็นความเสื่อมโทรมมาก กุ้ง หอบ ปู ปลา ตัวเล็กๆแต่ละคืนมากมายเหลือเกิน ปูตัวเล็กๆก็ตืดไซเสียแล้ว เราเลยมาคิดร่วมกันเพื่อให้ท้องทะเลสมบูรณ์ อย่านำเครื่องมือที่ผิดกฎหมาย ผิดประเภทเข้ามา และให้หญ้าทะเลเพิ่มขึ้น ช่วงนั้นถือว่าหนักพอสมควร เริ่มหายาก แล้วเราก็คิดแบบแค่ว่า เราน่าจะคิดเป็นอาณาเขตขึ้นมาเพื่อให้เครื่องมือเหล่านั้นมันเบาบางลง ภาครัฐเองตอนนั้นเองก็ไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้อง เราทำเราไม่ได้คิดว่าทะเลเป็นของเรา แต่เราคิดว่าเป็นของทุกคน ถ้าไม่ทำก็หมด”

แม้การเจรจาตลอดระยะเวลา 9 เดือนจะดำเนินไปและสามารถบริหารจัดการการแบ่งเขตสี่หมู่บ้านเป็นเขตเลเสบ้านตามที่ชาวบ้านริมเลเรียกกันนั้น ทว่าก็มีการต่อเรื่องอาณาเขตเล็กน้อย ซึ่งคณะกรรมการก็ตกลงยินยอม

เขตเลเสบ้าน มิได้ทำในนามบังเดีย แต่มั่นของทุกคน ดูแลในรูปแบบของคณะกรรมการ และมีแกนนำหลักของแต่ละบ้านประกอบด้วย บังเดีย แห่งบ้านน้ำราบ บังอะเหริน แห่งเกาะมุกด์ คุณจรรยา ความตุงกู และบังบูรณ์ จากบ้านฉางกลาง

“เขตเลนี้คลุมไปด้วยข้อบัญญัติเกาะลิบง มันดีขึ้น ดีขึ้น แต่ต้องใช้เวลา เราไปบอกเล่ากันในทะเล ไปประชาสัมพันธ์กันในทะเล สิ่งใดไม่ถูกต้องก็แกมขอร้อง ซึ่งตอนนี้เบาบางลงมาก ไม่ต่ำกว่า 80 เปอร์เซ็นต์ที่ได้ผล ซึ่งเป็นแบบอย่างของอีกหลายพื้นที่ได้ในการบริหารจัดการ ความเป็นจริงจะให้ได้ผล 100 เปอร์เซ็นต์ คงเป็นไปได้ยากเพราะทะเลมันกว้าง”

ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มซึ่งประกอบด้วยชาวประมงพื้นบ้านที่อยู่ในเขตเลเสบ้าน ชาวประมงพื้นบ้านในบ้านใกล้เคียง แต่ก็คืออันดามันฝั่งตะวันตกเหมือนกัน ให้ความเห็นถึงเขตเลเสบ้านว่า

“ลักษณะการทำงานนั้นเชื่อมกัน แต่ที่แบ่งเป็นอ่าวนี้ เพื่อกระจายการดูแลให้ทั่วถึงพื้นที่ แต่ละพื้นที่นั้นสภาพแตกต่างกัน ก็จะมีรูปแบบที่แตกต่างกันด้วย มีกติกาการทำประมง ในเขตทะเลจะมีเรื่องข้อบัญญัติตำบลเกาะลิบงร่วมอยู่ด้วย ซึ่งแต่ละพื้นที่นั้นจะแตกต่างกัน แต่ด้วยข้อตกลงเราก็ร่วมกันได้ เช่น เขตเลสามารถใช้วนประมงหนึ่งได้ตามที่ชุมชนกำหนด แต่จะเอามาใช้ในเขตปากแม่น้ำไม่ได้ ใช้ได้เฉพาะพื้นที่ แต่จะมีข้อบัญญัติตำบลเกาะลิบง ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างตำบลบางสัก ตำบลเกาะลิบง และตำบลนาเกลือ สามตำบลนี้ใช้ข้อบัญญัติเดียวกัน แต่การทำงานแตกต่างกัน ในส่วนของเขตทะเลสี่บ้านจะมีความเข้มข้นในเรื่องของการจัดการตนเอง การปลูกป่าชายเลน การปลูกหญ้าทะเล การทำกระชังปลา และมีการตรวจตราเฝ้าระวัง ที่อื่นอาจจะมีข้อตกลงแตกต่างกัน อยู่ภายใต้ข้อตกลงของชุมชน”

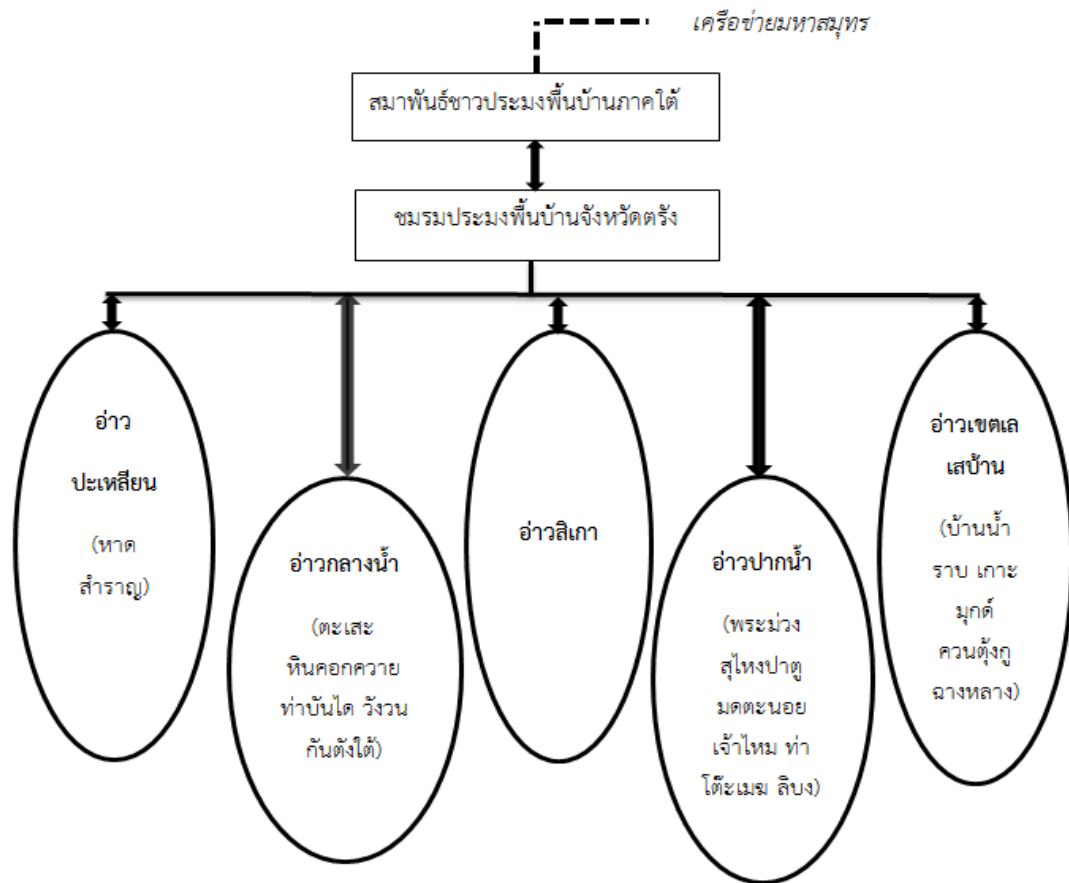
อิสบังแอน เพิ่มเติมความหมายของเลเสบ้านว่า “เลเสบ้าน” เป็นชื่อเรียกภาษาใต้ มาจากการประกอบอาชีพของชาวบ้านประมงพื้นบ้าน ที่ได้พูดคุยกันว่าน่าจะให้เป็นชุมชนต้นแบบช่วยกันเฝ้าระวัง ดูแล ทรัพยากรทางทะเล 4 หมู่บ้าน เป็นพื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เพื่อเป็นแหล่งอาหารของทะเลจริง เฝ้าระวังห้ามเครื่องมือการประมงที่เป็นอันตรายต่อสัตว์น้ำ และเครื่องมือ 8 ชนิดตาม

ประกาศของกระทรวงเกษตร กลุ่มทะเลสีบ้านเป็นงานมวลชน โดยสายการทำงานนั้น ชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดตรังเป็นแม่ข่ายในการทำงาน คือทุกวันที่ 9 จะมีการประชุมกัน ถ้ามีปัญหาระหว่างพื้นที่ สมมุติว่าพื้นที่อ่าวนี้มีปัญหา มีการประมงผิดกฎหมายที่อ่าวนี้ ชมรมจะเป็นตัวกลางที่จะช่วยตัดสินใจ ช่วยประสานงานว่า เป็นเรื่องของการล้ำเขตแล้วนะ พื้นที่นี้เขาห้าม สมมุติว่าเป็นเรื่องคำหยอยชักตั้น ในเขตพื้นที่เกาะลิบงอนุญาตให้ดำด้วยเครื่อง แต่ในเขตทะเลไม่อนุญาต ชมรมจะพิจารณาแก้ปัญหาระหว่างพื้นที่แต่ละอ่าว”

### ลักษณะของกลุ่ม / เครือข่าย เขตทะเล (สี) บ้าน

1. ดำเนินการในรูปแบบคณะกรรมการ โดยคัดเลือกแกนนำหลักของแต่ละบ้านจากสมาชิก เพื่อทำหน้าที่แทนสมาชิก เช่น การประชุม กิจกรรมกลุ่ม การดำเนินงานของกลุ่ม
2. ดำเนินการภายใต้ชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง นั้นหมายความว่าประมงพื้นบ้านในเขตทะเลสีบ้านเป็นสมาชิกชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง
3. จัดตั้งขึ้นเพื่อง่ายต่อการแบ่งเขตดูแลทะเลหน้าบ้านตนเอง
4. เป็นกลุ่มที่มีการพัฒนาที่เดิมมีเพียงคณะกรรมการที่มาจากแต่ละบ้าน กระทั่งมีการแต่งตั้งคณะกรรมการเขตทะเล (สี) บ้านชัดเจน ประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารแนวเขตฯ 4 หมู่บ้าน ชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจทางทะเล จังหวัดตรัง (ฉก.ทะเล) กลุ่มออมทรัพย์ประมงพื้นบ้าน 4 หมู่บ้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และ อบต.ในพื้นที่ โดยคณะกรรมการบริหารแนวเขตมาจากการแต่งตั้งตัวแทนชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจทางทะเลระดับหมู่บ้านของ 4 หมู่บ้าน บ้านละ 3 คน ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบ้านละ 1 คน นายก หรือผู้แทนนายกองค์การบริหารส่วนตำบล รวม 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลบางสัก ตำบลไม้ฝาด และตำบลเกาะลิบง ตำบลละ 1 คน และเพื่อเป็นการบูรณาการร่วมกัน
5. กลุ่มมีวางแผนร่วมกันในการจัดการทรัพยากรทางทะเล และสามารถจัดการเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรม ด้วยวิธีการจัดเวที การประชุมส่วนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ
6. กลุ่มเกิดจากความรู้สึกรักของแกนนำซึ่งมีความรู้สึกรักและหวงแหนทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุการณ์สึนามิที่ทำให้เห็นคุณค่ามากยิ่งขึ้น

จากการวิจัย สามารถเขียนแผนภาพแสดงถึงความเชื่อมโยงระหว่างสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้าน ชมรมประมงพื้นบ้าน และเขตทะเล (สี) บ้าน ดังนี้



ภาพที่ 4.1 แสดงถึงความเชื่อมโยงระหว่างสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้าน ชมรมชาวประมงพื้นบ้าน และเขตเลเส (สี่) บ้าน

จากภาพแสดงแผนภาพกลุ่มอธิบายได้ว่าชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดตรังมีความเชื่อมโยงเครือข่ายกับระดับชาติ และสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ ซึ่งมีการรวมตัวกันอย่างเป็นทางการเมื่อปี 2536 โดยเครือข่ายมีฐานทรัพยากรและระบบนิเวศน์มีลักษณะที่เหมือนและคล้ายคลึงกัน มีเป้าหมายร่วมกันคือการแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ การเฝ้าระวังและหยุดใช้เครื่องมือประมงทำลายล้างในทุกพื้นที่

การจัดการทรัพยากรทางทะเลในจังหวัดตรังมีชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดตรังเป็นแม่ข่าย แบ่งออกเป็น 5 อ่าว ดังนี้

1. อ่าวปะเหลียน หาดสำราญ ทิศใต้ติด จ.สตูล
2. อ่าวกลางน้ำ อยู่ระหว่างอ่าวปากแม่น้ำตรังกับอ่าวปะเหลียน จะมีลุ่มน้ำปะเหลียน นับมาตั้งแต่บ้านที่เป็นสมาชิก คือ บ้านแถวทุ่งตะเสะ ทำบันได หินคอกควาย วังวน และกั้นตังใต้
3. อ่าวสิเกา
4. อ่าวปากน้ำ จะประกอบไปด้วย พระม่วง สุโหงปาตู มดตะนอย เจ้าไหม ท่าโต๊ะแมม ลิบง
5. อ่าวเขตทะเลเสบ้าน มี 4 หมู่บ้าน คือ ควนตุงกู น้ำราบ เกาะมุกต์ ฉางกลาง

อย่างไรก็ตามการแบ่งอ่าวต่างๆ เหล่านี้ เดิมที่มีการแบ่งอ่าวเขตเลเสบ้านเท่านั้น และเมื่อเห็นว่าการแบ่งเขตพื้นที่ดังกล่าวสามารถทำให้สมาชิกประมงพื้นบ้าน คณะกรรมการของแต่ละบ้าน หน่วยเฉพาะกิจทางทะเลสามารถดูแลพื้นที่ได้ง่ายยิ่งขึ้น และเป็นประโยชน์ต่อทรัพยากรทางธรรมชาติและทรัพยากรทางทะเลที่ทำให้เพิ่มจำนวนมากขึ้นจริง ทำให้เกิดการพิจารณาและมีการแบ่งอ่าวแนวเขตเพิ่มอีก 4 อ่าว คือ อ่าวปะเหลียน อ่าวกลางน้ำ อ่าวปากน้ำ อ่าวสิเกา ขึ้น มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและเชื่อมโยงกับชมรมประมงพื้นบ้านโดยสามารถเขียนแผนภาพ ได้ดังนี้



ภาพที่ 4.2 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างเขตเลเส (สี่) บ้านกับชมรมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง

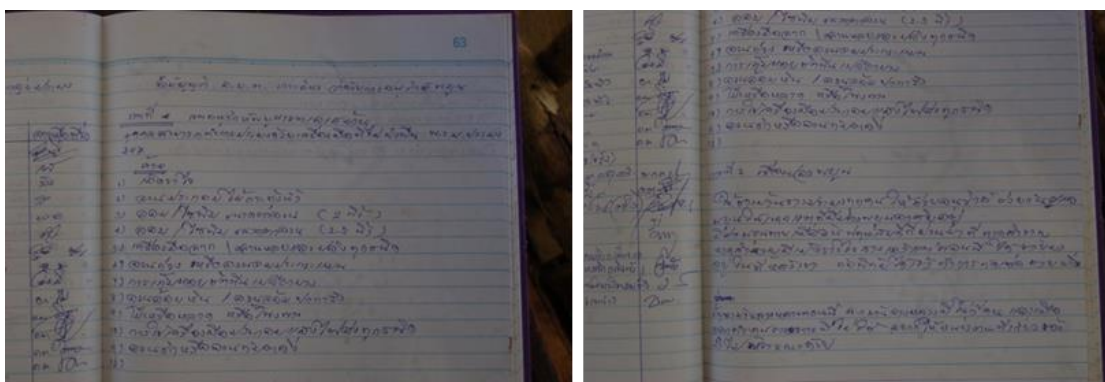
จากภาพแสดงให้เห็นว่า เขตเลเส (สี่) บ้านมีความสัมพันธ์กับชมรมประมงพื้นบ้าน โดยมีเป้าหมายเดียวกันคือร่วมกันแก้ไข ฝ้าระวังจากเครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมาย ผิดประเภท และทำลายล้าง เขตเลเส (สี่) บ้านมีการบริหารจัดการด้วยตนเอง มีคณะกรรมการภายในของเขตการปกครอง แต่ขณะเดียวกันก็เป็นการดูแลร่วมกันของกลุ่มประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง สมาชิกชาวประมงในจังหวัดตรังทุกพื้นที่ใช้ความเป็นเครือข่าย มีความเป็นพี่น้อง แก้ไขปัญหาาร่วมกัน ก่อนจะใช้กฎหมาย

การจัดแนวเขตเลเส (สี่) บ้านได้ดำเนินการภายใต้โครงการเสริมสร้างศักยภาพการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งจังหวัดตรัง ในปีพ.ศ.2549 โดยความร่วมมือจากรัฐบาลออสเตรเลียผ่านการประสานความร่วมมือจากภาคีต่างๆ เช่น กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ศูนย์เครือข่ายงานวิเคราะห์ วิจัย และฝึกอบรมแห่งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน เครือข่ายความร่วมมือฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามันและเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้าน ซึ่งเป็นการดำเนินการภายใต้กระบวนการศึกษาอย่างมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน โดยมีการศึกษาสภาวะการประมงและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งในพื้นที่ 12 หมู่บ้าน โดยใช้ระบบข้อมูลสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (Geographic Information System : GIS) และข้อมูลพื้นที่ของชุมชน ซึ่งชุมชนสามารถมองเห็นถึงภาพรวมของปัญหาในพื้นที่ได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น รวมทั้งตระหนักและเห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรมากยิ่งขึ้นด้วย และเมื่อกลุ่มกำเนินการจากการระดมความคิดเห็นของแต่ละบ้าน และเห็นว่ามีความพร้อม เพื่อให้เกิดความจริงจังและร่วมกันให้ความสำคัญ คณะกรรมการซึ่งขณะนั้นมาจากแกนนำของแต่ละบ้านก็เห็นพ้องต้องกันให้มีพิธีเปิดแนว

เขตเลเส (สี่) บ้านอย่างเป็นทางการ เพื่อเป็นการประกาศเจตนารมณ์ร่วมกันในการจัดการทรัพยากร ประมงชายฝั่งของกลุ่มประมงพื้นบ้าน เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2550 ขึ้น ซึ่งมี นายอานนท์ มนต์วานิช ผู้ว่าราชการจังหวัดตรังในขณะนั้น มาเป็นเกียรติในพิธีเปิด พร้อมหน่วยงานภาครัฐหลายส่วนมาร่วม เป็นสักขีพยาน

ฉะนั้น จะเห็นได้ว่า การพัฒนามาเป็นเขตเลเส (สี่) บ้านมาจากความเข้มแข็งของ ชุมรมประมงพื้นบ้าน ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกประมงพื้นบ้าน โดยแต่ละบ้านจะมีกลุ่มย่อยเพื่อการบริหารจัดการหมู่บ้านของตนเองให้และสอดคล้องกับความต้องการของคนในแต่ละบ้าน ดังนี้

**กลุ่มออมทรัพย์ประมงพื้นบ้าน** เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเอง ได้ในระยะยาว ถือเป็นกรมีส่วนร่วมของชุมชนและการรู้จักการบริหารจัดการตนเองเพื่อความยั่งยืน และสามารถอยู่ได้ด้วยชุมชนเอง โดยมีการประชุมทุกวันที 10 ของเดือน สำหรับบ้านน้ำราบ วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อให้สมาชิกมีเงินออมและสามารถกู้ยืมเงินเพื่อซื้ออุปกรณ์ เครื่องมือที่ใช้ประกอบอาชีพ เช่นเรือ เครื่องยนต์ สำหรับผู้ประกอบอาชีพประมง ฯลฯ นอกจากนั้นยัง แบ่งปันความช่วยเหลือแก่คนชรา คนพิการ และด้อยโอกาสในชุมชน เป็นทุนการศึกษาแก่เด็กและ เยาวชนที่มีฐานะยากจน รวมทั้งการจัดการเขตเลเสบ้าน การอนุรักษ์พะยูน ดังนั้นสมาชิกจะต้อง ยอมรับและปฏิบัติตามกฎกติกาของกลุ่ม และจะเปิดโอกาสให้สมาชิกได้ออมและกู้เงินได้ รวมทั้งการ พุดคุยในประเด็นเรื่องราวต่างๆ เช่น เครื่องมือประมงผิดกฎหมายทำลายล้างเช่น เรืออวนรุน อวนลาก ที่มีอยู่ในพื้นที่ การถ่ายทอดจากตัวแทนที่เข้าร่วมประชุมชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดตรังและการเข้า ร่วมประชุมกับภาครัฐที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรในชุมชน ถือเป็นกรพัฒนา ชุมชนที่ชุมชนมีส่วนร่วม ทั้งการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมตรวจสอบและรับประโยชน์ ร่วมกัน โดยกลุ่มได้ทำการบันทึกการประชุมด้วยลายมือเขียนในสมุดทุกครั้ง ถือเป็นวิถีชุมชนพื้นบ้าน แต่สามารถนำมาปฏิบัติให้เห็นรูปธรรมด้วยความตั้งใจอย่างแท้จริง ดังภาพ



ภาพที่ 4.3 แสดงการบันทึกการประชุมกลุ่มออมทรัพย์ประมงพื้นบ้าน

ประธานกลุ่มออมทรัพย์แห่งบ้านน้ำราบ อีกหนึ่งผู้มีร่วมคิด ร่วมทำมาตลอด และเห็นการพัฒนาในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง แม้ไม่ใช่ชาวเลแต่กำเนิด แต่วันนี้อาศัยริมชายฝั่งและทุ่มเทแรงกายแรงใจให้กลุ่มดำเนินไปได้อย่างดี

“กลุ่มออมทรัพย์บ้านน้ำราบเป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่ดี แต่มีปัญหาอยู่เรื่องเดียว คือ เรื่องกู้แล้วไม่ค่อยผ่อนคืน เพราะเมื่อสมัยก่อนจะใช้ระบบการค้ำประกัน ซึ่งปัจจุบันนี้จะเป็นระบบการทำสัจจะ ซึ่งมีการออมเป็นปี เก็บเงินเป็นรายเดือนซึ่งสมาชิกจะฝากเงินได้สูงสุดถึง 500 บาท จนถึงต่ำสุด 50 บาท สมาชิกจะต้องฝากเงินเป็นจำนวนเท่ากันทั้งปี สาเหตุที่กลุ่มออมทรัพย์จำกัดการฝากเงินสัจจะ 500 บาท ก็เพราะว่ากลัวจะมีนายทุนเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากกลุ่มออมทรัพย์ การทำสัจจะเราจะไม่เรียกว่าดอกเบี้ย แต่จะเรียกว่า เบี้ยบำรุง และที่สำคัญอย่างหนึ่งคือชาวบ้านส่วนใหญ่ นับถือศาสนาอิสลาม ดังนั้นจึงไม่ใช่คำว่าดอกเบี้ย กลุ่มออมทรัพย์บ้านน้ำราบจะมีคณะกรรมการที่เลือกมาจากสมาชิกในกลุ่ม และในตอนนี้มีสมาชิกทั้งหมดประมาณ 100 กว่าคน ชาวบ้านที่นี่ประกอบอาชีพหลายอาชีพ เช่นทำสวนยางพารา ประมง และอื่นๆ”

“ในสมัยก่อนนั้นมีการพัฒนาสภาพแวดล้อมของบ้านน้ำราบน้อยมาก เพราะในสมัยนั้นมีพวคนายทุนเข้าไปอยู่เป็นจำนวนมาก เพื่อหวังผลประโยชน์จากป่าชายเลน มีการลักลอบตัดไม้ในพื้นที่ป่าชายเลนไปเผาถ่าน จนทำให้ป่าไม้ลดน้อยลง จนได้มีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นเพื่อทำประโยชน์แก่บ้านน้ำราบ ชาวบ้านช่วยกันปลูกป่าเพื่อคืนธรรมชาติให้เหมือนเดิม สมัยก่อนนั้นชาวบ้านอยู่กันโดยไม่สนใจกัน ต่างคนต่างทำงาน ไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับใครเลย จนเมื่อมีการจัดตั้งกลุ่มนี้ขึ้นมาทำให้ชาวบ้านมีความสามัคคี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน 4-5 ปีที่ผ่านมา ก็มี โรงเรียน มหาวิทยาลัย นักศึกษา ธนาคาร มูลนิธิ มาช่วยเหลือ มีการจัดเวรยามตรวจตราความปลอดภัย และ เผ่าระวังผู้บุกรุกพื้นที่ป่าชายเลน และพวกตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งถ้าจับได้ว่ามีบุกรุกดังกล่าว จะมีการดำเนินการการตัดสินจากกฎระเบียบของกลุ่ม เช่น ทุกครั้งที่มีการจัดกิจกรรมในกลุ่มจะเชิญมาทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งพวกเขาก็ได้ปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่มด้วยดี”

“พ.ศ. 2547 ได้มีการพัฒนาอย่างมาก ซึ่งตอนนั้นเป็นช่วงที่เกิดสึนามิ คณะกรรมการได้จัดบันทึกการขึ้นลงของลูกคลื่นที่เกิดในเวลากลางวัน เป็นจำนวน 11 ครั้ง เหตุการณ์สึนามิในครั้งนั้นทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน เรือเสียหายหลายลำ มีผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์นี้ 1 คน ทางคณะกรรมการจึงขอความช่วยเหลือจากทางราชการ เพื่อทำการขุดพื้นที่บางส่วน แต่ไม่ได้รับการช่วยเหลืออย่างเป็นทางการ คณะกรรมการจึงระดมความเห็นชอบจากชาวบ้านจึงได้ดำเนินการดังกล่าวจนสำเร็จ ซึ่งหลังจากเหตุการณ์คลื่นยักษ์สึนามิเกิดในครั้งนั้น ทำให้ชาวบ้านตระหนักแล้วว่า ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญมาก ถ้าไม่มีป่าไม้คนในหมู่บ้านก็ตายกันหมดในครั้งนั้นแล้ว ปัจจุบันนี้กลุ่มออมทรัพย์บ้านน้ำราบ มีส่วนสำคัญที่ทำให้หมู่บ้านเกิดการพัฒนามากเพราะเมื่อชาวบ้านคนใดเดือดร้อนเรื่องเงิน ก็สามารถมากู้ยืมเงินจากกลุ่มออมทรัพย์ได้”

**กลุ่มที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน** เป็นกลุ่มที่ดำเนินการโดยคณะกรรมการที่มาจากการเลือกตั้ง บางบ้าน เช่น บ้านเกาะมุกด์จะหมายรวมถึงกลุ่มออมทรัพย์ด้วย โดยจัดตั้งขึ้นมีเป้าหมายเพื่อให้สมาชิกรู้จักการออม สามารถทำงานเป็นกลุ่มได้ เป็นการสร้างสวัสดิการการจัดตั้งทุนให้แก่

ชุมชน ทำให้เกิดความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจและสามารถเป็นชุมชนที่เข้มแข็งได้สอดคล้องตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง โดยสมาชิกได้มีที่อยู่อาศัยที่ถูกสุขลักษณะและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมทั้งสมาชิกมีความมั่นคงต่อที่อยู่อาศัยที่ดินทำกินและรู้สึกปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยมีการกำหนดกฎระเบียบ ซึ่งสมาชิกจะต้องปฏิบัติ โดยหากไม่ปฏิบัติก็จะถือว่าได้ออกจากสมาชิกที่ดินทำกิน โฉนดชุมชน ดังนี้

1. สมาชิกขาดประชุม 3 ครั้ง ติดต่อกันเท่ากับสมาชิกผู้นั้นสละสิทธิ์จากการเป็นสมาชิกที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย โฉนดชุมชน แต่หากมีภารกิจจำเป็น หรือเหตุสำคัญที่จำเป็น เช่น ตนเองป่วย ญาติป่วย ญาติเสียชีวิต หรืออาจเป็นเหตุอย่างอื่นจะต้องแจ้งต่อคณะกรรมการ
2. การใช้ไม้เพื่อการใช้สอย หากสมาชิกมีความต้องการใช้ไม้สอยเพื่อการซ่อมบ้าน เรือ จะต้องแจ้งต่อคณะกรรมการ และจะต้องระบุว่าใช้จำนวนกี่แผ่นเพื่อการซ่อมบ้าน เรือ โดยสมาชิกสามารถตัดต้นไม้เพื่อใช้สอยดังกล่าวได้ แต่จะต้องปลูกทดแทน 5 ต้น และห้ามตัดป่าในชุมชน
3. ต้นยางพาราที่หมดยุคและเสื่อมโทรม สมาชิกสามารถโค่นเพื่อปลูกใหม่ได้ แปลงละไม่เกิน 5 ไร่ ต่อ 1 คน และใน 1 ปี ไม่เกิน 50 ไร่ และสมาชิกจะต้องแจ้งแก่คณะกรรมการ ก่อนดำเนินการ
4. สมาชิกที่มีที่ดินติดกับห้วยจะต้องถอยออกจากห้วย 3 เมตร เพื่อปลูกต้นไม้ ป้องกันดินพังและห้ามตัดต้นไม้เดิมที่มีอยู่ ห้ามตัด ที่ดินที่ติดกันให้ถอยออกมาคนละ 1 เมตร ที่ดินติดภูเขาให้ถอยออก 10 เมตร
5. สมาชิกทุกคนไม่มีสิทธิ์ขายแต่สามารถสืบทอดให้กับลูกหลานได้ ไม่สามารถสร้างรีสอร์ท สร้างโรงแรมไม่ได้ จะต้องเพื่อทำการเกษตร ทำกินเท่านั้น

**กลุ่มธนาคารปู** ธนาคารปู หรือกะชังปูมาเกิดขึ้นเพื่อให้สมาชิกได้นำปูม้าที่มีไขนอกกระดองติดเครื่องมือประมงมาปล่อยและเพาะฟักตัวอ่อนในกระชังที่สร้างไว้สำหรับสมาชิกแต่ละคน คือคนละ 1 ช่อง ขนาด 1x1 เมตร หลังจากปูปล่อยไขก็จะนำกลับมาขายเป็นราย ๆ ไป เพื่อเป็นการเพิ่มปริมาณพันธุ์สัตว์น้ำในธรรมชาติ ในแต่ละวันจะมีสมาชิกนำปูไขมาใส่กระชังประมาณ 10 – 20 ตัว/วัน ขึ้นอยู่กับปริมาณปูม้าไขนอกกระดองที่จับได้ โดยเริ่มมาตั้งแต่ปี 2551 พร้อมทั้งกำหนดมาตรการห้ามทำประมงในคลองบ้านน้ำราบ ในช่วงฤดูแล้ง ตั้งแต่มีนาคมถึงเดือนกันยายนและห้ามทำประมง โดยใช้ไซปูม้าที่มีขนาดตาอวนต่ำกว่า 2 นิ้ว ในบริเวณแหล่งหญ้าทะเล เพื่อให้ปูให้ลูกปูตัวเล็กมีโอกาสรอดต่อไป ส่วนกรณีที่มีปูนิ่ม (ปูลอกคราบ) ก็สามารถเลี้ยงในกระชังเพื่อให้กลายเป็นปูกระดองแข็งต่อไป กรณีกระชังรวมมีระบบจัดการ คือ กระชังรวมขนาด 3x3 เมตร สำหรับใส่ปูนิ่มเป็นกระชังส่วนรวมของกลุ่ม โดยกลุ่มจะมีรายได้จากการรับซื้อปูนิ่มจากสมาชิก เนื่องจากปูนิ่มจะมีราคาสูงกว่าปูปกติ คือ ถ้าปูปกติราคาขายที่ 70 บาท ปูนิ่มจะตกในราคา 40 บาท (ทุกขนาด) แต่ถ้ากลุ่มรับซื้อและเลี้ยงไว้จนกระดองแข็งราคาจะเพิ่มขึ้นตามขนาดตัวปู ซึ่งอาจสูงถึง 100 – 120 บาท กลุ่มจะเป็นผู้รับผิดชอบจัดการซื้อขาย และดูแลกระชังกลาง โดยการมอบหมายผู้รับผิดชอบ ซึ่งจะแบ่งรายได้ส่วนหนึ่งให้ ส่วนที่เหลือกลุ่มจะจัดสรรเพื่อใช้ประโยชน์อื่นๆของกลุ่ม เช่น เพื่อสังคม และเพื่อดูแลรักษาทะเล

ผลที่ได้จากธนาคารปูทำให้พี่น้องชาวประมงเห็นอย่างชัดเจนนั่นคือการเพิ่มปริมาณพันธุ์สัตว์น้ำในพื้นที่เขตอนุรักษ์ และกลุ่มจะมีปูเป็น ปุสโตไว้ขายกับคนทั่วไปได้ ซึ่งจะมีปูเพาะเลี้ยงในกระชังตลอดเวลา ในแต่ละวันจะมีสมาชิกนำปูไข่ และปูนิ่มมาใส่กระชังประมาณ 50 – 100 ตัว/วัน ถือเป็นความสำเร็จอีกกลุ่มที่ผู้ทำก็มีความสุข สมาชิกกลุ่มก็มีความสุข เพราะเป็นของจริงที่สามารถสร้างรายได้ และเพิ่มจำนวนทรัพยากรแก่ชุมชนประมงด้วยตนเอง

**กลุ่มชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจทางทะเล (ฉก.)** สมาชิกเป็นผู้ที่ประกอบอาชีพประมง มีหน้าที่เฝ้าระวังรักษา ตรวจสอบตรา สิ่งแวดล้อมทางทะเล ทั้งการตรวจตราบริเวณตามแนวเขตของสมาชิกฉก.แต่ละบ้าน และร่วมกับหน่วยงานจากภาครัฐที่เกี่ยวข้องเช่นกองกำกับการตำรวจภูธรจังหวัดตรัง และสถานีพัฒนาป่าชายเลนที่ 31 (สิเกา) ไข่มุกเขียว ประมงจังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัด รวมทั้งองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น ชมรมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง เครือข่ายความร่วมมือฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน (SAN) และสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้เพื่อร่วมกันผลักดันนโยบายและกฎหมายคุ้มครองสิทธิการทำประมงโดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ทั้งนี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยกลุ่มชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจทางทะเล (ฉก.) เพื่อแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรโดยเครื่องมือประมงที่ผิดประเภท ผิดกฎหมาย ในช่วงที่มีปัญหาเรืออวนรุนอวนลาก และเรือปั่นไฟ ซึ่งทำลายล้างทรัพยากรทางทะเลมากทำให้ปริมาณสัตว์น้ำที่เคยมีอยู่ชุกชุมลดลงอย่างรวดเร็วและยิ่งกว่านั้นยังมีการวางระเบิด และการใช้ยาเบื่ออันส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรทางทะเลซึ่งเป็นแหล่งทำมาหากินอย่างมหันต์

**กลุ่มป่าชายเลน** กลุ่มมีการตั้งคณะกรรมการป่าชายเลนชุมชนเพื่อจัดการ ควบคุม ดูแล และรักษาทรัพยากรป่า ซึ่งมีการประชุมอย่างสม่ำเสมอการตรวจพื้นที่ป่าอย่างน้อย 2 ครั้งต่อสัปดาห์ มีการปลูกพรรณไม้เสริมซ่อมแซมป่าอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง ทุกวันที่ 12 ธันวาคม และ 5 ธันวาคม ของทุกปี มีการประเมินและสำรวจทรัพยากรในป่าอย่างน้อย 1 ครั้ง ต่อ 3 ปีขึ้นไป มีการกำหนดข้อตกลง กฎเกณฑ์ในชุมชนเพื่อควบคุม ดูแล รักษาและการใช้ประโยชน์ของคนในชุมชนและนอกชุมชน พร้อมทั้งกำหนด กฎ กติกา การใช้ไม้ไผ่อย่างชัดเจนเพื่อให้คนทั้งในและนอกชุมชนปฏิบัติ โดยพื้นที่ป่าชายเลนชุมชนบ้านน้ำราบ มีเนื้อที่ 2,800 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์กันคลื่น ลม พายุ พื้นที่ป่าใช้สอยเพื่อให้ชาวบ้านใช้ประโยชน์และมีการปลูกทดแทนที่ไ้ไป รวมทั้งพื้นที่ศึกษาระบบนิเวศน์ เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้แก่เด็กและเยาวชน รวมทั้งผู้สนใจทั่วไป ป่าชายเลนชุมชนบ้านควนตุงกู มีเนื้อที่ 3,000 ไร่ ป่าชายเลนชุมชนบ้านฉางกลางมีเนื้อที่ 500 ไร่ นอกจากนั้นแบ่งเป็นป่าเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และป่าชายเลนชุมชนบ้านเกาะมุกด์ที่มีเนื้อที่ไม่มากนัก การดูแล ติดตาม เอาใจใส่พื้นที่ฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนจะใช้กลไกการเฝ้าระวังตรวจตราโดยกลุ่มปฏิบัติการเฉพาะกิจทางทะเล (ฉก.)

**กลุ่มอู่เรือ** คนในชุมชนขึ้นโครงเรือ คานเรือ ซ่อมเรือ ทาสีเรือ นอกจากนั้นยังมีกลุ่มสตรีประมงพื้นบ้าน กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มสตรีแต่ไม่มีโครงสร้างและรูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มชัดเจน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม กลุ่มเขตเลเสบ้าน ซึ่งมีเครือข่ายใหญ่เป็นชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง เป็นเพียงการแบ่งเขตทะเลเพื่อให้ง่ายต่อการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่ง ทรัพยากรทางทะเลเท่านั้น ซึ่ง “บังอะเหริน” อะเหริน พระคง ประธานชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง ซึ่งเป็นหนึ่งในแกนนำของการจัดตั้งกลุ่ม เคยกล่าวไว้ว่า “เราไม่ได้ยึดติดกับการแบ่งเขต เราเป็นพี่น้องชาวประมงพื้นบ้านเหมือนกัน เราใช้ประโยชน์ร่วมกัน ฉะนั้น เราก็จะต้องร่วมกันดูแลและรักษาด้วยเช่นกัน”

ผู้วิจัยได้พูดคุยกับแกนนำประมงพื้นบ้านและชาวประมงพื้นบ้านในเขตเลเสบ้าน ต่างพูดถึงและให้ความสำคัญแก่เครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมาย และเครื่องมือประมงที่ผิดประเภท หากเป็นชาวเลลงเข้าใจได้ไม่ยาก ว่าอวนรุน อวนลาก เบ็ดราไว เครื่องลม ระเบิด ยาเบื่อ ไฟป่นปลากระตัก ไฟซ็อต สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องมือที่ร้ายแรงและมีผลกระทบต่อทำลายสัตว์ในท้องทะเลได้อย่างมากมาย และสร้างความสูญเสียทรัพยากรทางทะเลได้อย่างมหาศาล ผู้วิจัยได้สอบถามจากพี่น้องชาวประมงพื้นบ้านเพื่อขอดูเครื่องมือประมงทำลายล้างดังกล่าวข้างต้นเพื่อนำมาถ่ายทอดให้เห็นภาพในงานวิจัยครั้งนี้ แต่ในพื้นที่เลเสบ้าน ทั้งบ้านน้ำราบ เกาะมุกด์ ควนตุงกู และบ้านฉางกลาง ไม่มีเครื่องมือเหล่านี้อีกเลย เนื่องจากสมาชิกได้ขายแยกชิ้นส่วนไปหมดแล้ว แต่หากถามว่าเครื่องมือเหล่านี้ยังคงพบเจอในท้องทะเลอันดามันฝั่งตะวันตกอีกหรือไม่ คำตอบคือ ใช่ ซึ่งมาจากเรือประมงพาณิชย์ คนดอน คนต่างพื้นที่ที่พยายามลักลอบเข้ามาครอบงำผลประโยชน์จากความอุดมสมบูรณ์ของท้องทะเลตรังโดยไม่เกรงกลัวบทลงโทษจากกฎหมาย และบางครั้งก็ยังสามารถแหวกกฎหมายชุมชน ฉะนั้น หน้าที่ของสมาชิกชาวประมงพื้นบ้านทุกคน จะต้องร่วมเฝ้าระวังท้องทะเลมิให้คนต่างถิ่นมาฉกฉวยผลประโยชน์เพียงชั่วครู่ชั่วยามนอกเหนือจากหน่วยปฏิบัติการเฉพาะกิจทางทะเล (ฉก.) ที่ต้องปฏิบัติกันเป็นเวรยามตลอด 24 ชั่วโมง

## 1.2 ลักษณะการมีส่วนร่วม

ลักษณะการมีส่วนร่วมของเขตเลเสบ้าน จัดทำเป็นแนวเขตทะเลของ 4 หมู่บ้าน ประกอบด้วยบ้านน้ำราบ เกาะมุกด์ บ้านควนตุงกู และบ้านฉางกลาง เป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อน 4 หมู่บ้าน โดยมีหลักการสำคัญในการจัดการร่วมกันคือการเน้นความร่วมมือของชุมชนรอบอ่าวที่ใช้ทะเลร่วมกัน จนเกิดการร่วมวางแผนจัดการทรัพยากรอย่างเป็นระบบ ในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกันได้ของกลุ่มชาวประมงในพื้นที่และหมู่บ้านใกล้เคียง

2. การร่วมกันกำหนดกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ต่างๆเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ดังนี้

2.1 การจำกัดประเภทของเครื่องมือบางประเภทในบริเวณบางขอบเขตที่กำหนด (เขตอนุรักษ์หญ้าทะเล เขตสัตว์น้ำวัยอ่อน ฯลฯ)

2.2 การห้ามเครื่องมือประเภทที่ทำลายล้างอย่างเด็ดขาด

2.3 การจำกัดและห้ามตามช่วงเวลา ตามฤดูกาลในบางพื้นที่ (ช่วงวางไข่ ช่วงระยะเติบโต)

3. การร่วมกันฟื้นฟูระบบนิเวศน์โดยรวม เช่นวางแนวปะการัง ปลูกป่าชายเลน ฯลฯ

ตารางที่ 4.1 แสดงการเปรียบเทียบกฎ กติกาชุมชนแต่ละชุมชน

กฎ กติกาชุมชน	4 หมู่บ้าน เกาะลิบง	บ้านมด ตะนอย-หาด เจ้าไหม	บ้านเกาะ มุกด์	เขตเลเส (สี่) บ้าน
<b>ห้ามใช้เครื่องมือการประมงที่กระทบต่อ พะยูน และหญ้าทะเล และสัตว์น้ำวัยอ่อน</b>				
เบ็ดราว	/	/	/	/
อวนประกอบไม้กระทุ้งน้ำ	/	/	/	/
เครื่องมือลอบปูม้าต่ำกว่าขนาด	2 นิ้ว	3 นิ้ว	2.5 นิ้ว	2 นิ้ว
ดำหอยทุกชนิดโดยเครื่องลม	-	/	/	/
ห้ามเก็บหอยชักตีนเปลือกบางในเขต อนุรักษ์	/	/	/	/
อวนหมึก	/	-	-	-
อวนถ่วง	/	-	-	-
อวนลอยเขียว	/	-	-	-
ห้ามปักไม้ทุกชนิดในทะเล	-	/	-	-
อวนชักความยาวห้ามเกิน 20 วา ระหว่าง เขตห้ามอวนชักตามประกาศจังหวัดตรัง พ.ศ. 2535 ถึงเขตอนุรักษ์พะยูนเกาะลิบง	/	-	-	-
ห้ามจับปลาสวยงามในเขตอนุรักษ์	-	-	/	-
<b>เครื่องมือการประมงที่ผิดกฎหมาย</b>				
อวนรุนประกอบเครื่องยนต์ทุกชนิด	/	/	/	/
อวนลากประกอบเครื่องยนต์ทุกชนิด	/	/	/	/
เรือปั่นไฟทุกชนิด	/	/	/	/
ระเบิด	/	/	/	/
การใช้ยาเบื่อปลาและสารเคมีที่ก่อให้เกิด อันตราย	/	/	/	/
อวนถ่วงหรืออวนจมปลากะเบน	/	/	/	/
อวนทับตลิ่ง (อวนชัก)	/	/	/	/
โป๊ะหรือโพงพาง	/	/	/	-
เครื่องมือลากคราดหอยและปลิงทุกชนิด	/	/	/	/
อวนลอยปลาทรายประกอบไม้กระทุ้งน้ำ	/	/	/	/
ด้านการท่องเที่ยว				
ห้ามก่อไฟริมหาด	-	/	-	-

กฎ กติกาชุมชน	4 หมู่บ้าน เกาะลิบง	บ้านมด ตะนอย-หาด เจ้าไหม	บ้านเกาะ มุกด์	เขตเลเส (สี่) บ้าน
ห้ามรถขนาด 4 ล้อขึ้นไป / ยกเว้นได้รับ ความเห็นชอบจากชุมชน	-	/	-	-
ห้ามตัดไม้ทุกชนิดในบริเวณแหล่ง ท่องเที่ยว/ริมหาด	/	/	-	-
ห้ามทิ้งขยะเศษแก้วขวดทุกชนิดและ ขวด พลาสติก	/	/	-	-
นักท่องเที่ยวควรแต่งกายให้มิดชิดในพื้นที่ ชุมชน	/	/	/	/
บทลงโทษ				
ตักเตือน	/	/	/	/
ปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท	/	/	/	-
ริบเครื่องมือการประมง	/	/	/	-
ดำเนินการตาม กฎหมายตามกรณี	/	/	/	-

ที่มา : ชมรมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง

จากตารางที่ 4.1 แสดงถึงการเปรียบเทียบกฎ กติกาชุมชนแต่ละชุมชน ประกอบด้วย เขต 4 หมู่บ้านตำบลเกาะลิบง บ้านมดตะนอย หาดเจ้าไหม เกาะมุกด์ และเขตเลเสบ้าน โดยสามารถอธิบายรายละเอียด ได้แต่ละชุมชน ดังนี้

**กฎ กติกา ข้อบังคับและบทลงโทษในพื้นที่เขตอนุรักษ์และแหล่งหญ้าทะเล 4 หมู่บ้าน ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง**

**การควบคุมการใช้เครื่องมือการประมงทำลายพันธุ์สัตว์น้ำในแหล่งหญ้าทะเล**

1. ห้ามใช้เครื่องมือการประมงที่กระทบต่อพะยูน และแหล่งหญ้าทะเล
  - 1.1 เบ็ดราว
  - 1.2 อวนหมึก
  - 1.3 อวนถ่วง
  - 1.4 อวนลอยเชียว
  - 1.5 ลอบปูม้าขนาดตาอวนต่ำกว่า 2 นิ้ว
  - 1.6 การเก็บหอยชักตีนเปลือกบางบริเวณเขตอนุรักษ์เป็นอันตราย
  - 1.7 อวนชักในระหว่างแนวเขตหญ้าทะเลตามประกาศจังหวัดตรัง พ.ศ. 2535

ถึงเขตอนุรักษ์พะยูนเกาะลิบง

2. เครื่องมือการประมงที่ผิดกฎหมาย
  - 2.1 อวนรุนประกอบเครื่องยนต์ทุกชนิด
  - 2.2 อวนลากประกอบเครื่องยนต์ทุกชนิด
  - 2.3 เรือปั่นไฟทุกชนิด
  - 2.4 ระเบิดทุกชนิด
  - 2.5 การใช้ยาเบื่อปลาและสารเคมีที่ก่อให้เกิดพิษในน้ำทุกชนิด
  - 2.6 อวนปลากระเบน
  - 2.7 อวนทับตลิ่งทุกชนิด / อวนซัก ขนาดยาวกว่า 20 วา
  - 2.8 โป๊ะ / โพงพาง
  - 2.9 อวนประกอบไม้กระทุ้งน้ำ
  - 2.10 เครื่องมือลาก คราดหอยและปลิงทุกชนิด
3. ข้อบังคับเกี่ยวกับทรัพยากรทางธรรมชาติ
  - 3.1 ห้ามทิ้งขยะ เศษแก้ว ขวดทุกชนิด ขวดพลาสติก และกระป๋อง
  - 3.2 นักท่องเที่ยวควรแต่งกายให้มิดชิดเมื่ออยู่ในบริเวณชุมชน
  - 3.3 ห้ามตัดต้นไม้ทุกชนิดในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว

บทลงโทษ ตักเตือน ดำเนินคดีตามกฎหมายตามกรณี ปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท ริบเครื่องมือการประมงที่ผิดกฎหมายทุกชนิด

**หมู่บ้านมดตะนอย ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง**  
**ข้อบังคับเกี่ยวกับเครื่องมือการประมง**

**การควบคุมการใช้เครื่องมือการประมงทำลายพันธุ์สัตว์น้ำในแหล่งหญ้าทะเล**  
**และสัตว์น้ำวัยอ่อน**

1. ห้ามใช้เครื่องมือการประมงที่กระทบพะยูน และแหล่งหญ้าทะเลและสัตว์น้ำวัยอ่อน

- 1.1 อวนทับตลิ่งทุกชนิด
- 1.2 อวนรุนประกอบเครื่องยนต์ทุกชนิด
- 1.3 อวนลากประกอบเครื่องยนต์ทุกชนิดเรือปั่นไฟทุกชนิด
- 1.4 เบ็ดราไวทุกชนิด
- 1.5 อวนปลากระเบน
- 1.6 อวนประกอบไม้กระทุ้งน้ำ
- 1.7 การใช้ยาเบื่อปลาและสารเคมีที่ก่อให้เกิดพิษในน้ำทุกชนิด
- 1.8 ระเบิด
- 1.9 เครื่องมือลาก คราดหอยและปลิงทุกชนิด
- 1.10 ลอบปูม้าขนาดตาอวนต่ำกว่า 3 นิ้ว

- 1.11 การเก็บหอยชักตีนเปลือกบางในเขตอนุรักษ์เป็นอันตราย
  - 1.12 ห้ามเก็บหอยโดยใช้เครื่องมือทุกชนิด
  - 1.13 ห้ามตัดต้นไม้ริมหาดและปักไม้ทุกชนิดในพื้นที่ทะเล
  2. ข้อบังคับเกี่ยวกับทรัพยากรทางธรรมชาติ
    - 2.1 ห้ามก่อไฟริมชายหาด
    - 2.2 ห้ามทิ้งขยะ เศษแก้ว ขวดทุกชนิด ขวดพลาสติก และกระป๋อง
    - 2.3 นักท่องเที่ยวควรแต่งกายให้มิดชิดเมื่ออยู่ในบริเวณชุมชน
    - 2.4 ห้ามรถกระบะและรถอื่น ลงในบริเวณชายหาด
    - 2.5 ห้ามตัดต้นไม้ทุกชนิดในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว
- บทลงโทษ ตักเตือน ดำเนินคดีตามกฎหมายตามกรณี ปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท ริบเครื่องมือการประมงที่ผิดกฎหมายชุมชน

กติกา ข้อบังคับ และบทลงโทษในพื้นที่เขตอนุรักษ์และแหล่งหญ้าทะเลบ้าน  
เกาะมุกต์ ม.2 อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง

ข้อบังคับเกี่ยวกับเครื่องมือการประมง  
การควบคุมการใช้เครื่องมือการประมงที่ทำลายพันธุ์สัตว์น้ำในแหล่งหญ้าทะเล  
และสัตว์น้ำวัยอ่อน

1. ห้ามใช้เครื่องมือการประมงที่กระทบต่อพะยูน และแหล่งหญ้าทะเล และสัตว์น้ำวัยอ่อน
  - 1.1 เบ็ดราว
  - 1.2 อวนลากปลิงทะเล
  - 1.3 ลอบปูม้าขนาดตาอวนต่ำกว่า 2.5 นิ้ว
  - 1.4 การเก็บหอยโดยใช้เครื่องมือทุกชนิด
  - 1.5 ห้ามเก็บหอยชักตีนเปลือกบาง
  - 1.6 ห้ามจับปลาสวยงาม
2. เครื่องมือการประมงที่ผิดกฎหมาย
  - 2.1 อวนรุนประกอบเครื่องยนต์ทุกชนิด
  - 2.2 อวนลากประกอบเครื่องยนต์ทุกชนิด
  - 2.3 เรือปั่นไฟทุกชนิด
  - 2.4 ระเบิด
  - 2.5 การใช้ยาเบื่อปลาและสารเคมีที่ก่อให้เกิดพิษในน้ำทุกชนิด
  - 2.6 อวนปลากระเบน
  - 2.7 อวนทับตลิ่งทุกชนิด / อวนชัก
  - 2.8 โป๊ะ / โพงพาง/หลาด
  - 2.9 อวนประกอบไม้กระทุ้งน้ำ
  - 2.10 เครื่องมือลาก คราดหอยและปลิงทุกชนิด

3. ข้อบังคับเกี่ยวกับทรัพยากรทางธรรมชาติ
  - 3.1 ห้ามทิ้งขยะ เศษแก้ว ขวดทุกชนิด ขวดพลาสติก และกระป๋อง
  - 3.2 นักท่องเที่ยวควรแต่งกายให้มิดชิดเมื่ออยู่ในบริเวณชุมชน
  - 3.3 ห้ามตัดต้นไม้ทุกชนิดในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว

บทลงโทษ ตักเตือน ดำเนินคดีตามกฎหมายตามกรณี ปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท  
 รับเครื่องมือการประมงที่ผิดกฎหมายชุมชน

### กฎกติกา การใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรการประมงทะเลในพื้นที่แนวเขต อนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนสีหมูบ้านหรือเขตเลเสบ้าน

หลักการสำคัญในการบริหารจัดการ มีดังต่อไปนี้

1. การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกันได้ของกลุ่มชาวประมงในพื้นที่และ  
 หมู่บ้านใกล้เคียง

2. กฎระเบียบข้อบังคับเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ดังนี้

2.1 การจำกัดเครื่องมือการประมง ในบริเวณขอบเขตที่กำหนด (เขตอนุรักษ์  
 หย้าทะเล เขตสัตว์น้ำวัยอ่อน) ประกอบด้วย เรืออวนรุน อวนประกอบเครื่องมือกระทุ้งน้ำ อวนชัก  
 อวนทับตลิ่ง เบ็ดราไว ระเบิด ยาเบื่อ ลอบหรือไซปู ขนาดตาอวนต่ำกว่า 2 นิ้ว การดำหอยโดยใช้  
 เครื่องลม

2.2 การห้ามใช้เครื่องมือการประมง ได้แก่ เรืออวนลาก เรือปั่นไฟเข้ามาในเขต  
 3,000 เมตรห่างจาก เกาะมุกด์, เกาะกระดาน, เกาะเชือก, เกาะแหวนอย่างเด็ดขาด (จำกัดและห้าม  
 ตามช่วงเวลา ตามฤดูกาลในบางพื้นที่ เช่น ช่วงวางไข่ ช่วงระยะเติบโต)

3. การร่วมกันฟื้นฟูระบบนิเวศโดยรวม เช่น วางแนวเขตปะการัง ปลูกป่าชายเลน  
 ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ฯลฯ

นอกจากนี้ ยังมีข้อบังคับที่เกี่ยวกับทรัพยากรทางธรรมชาติ คือ นักท่องเที่ยวควร  
 แต่งกายให้มิดชิดในบริเวณชุมชน สำหรับบทลงโทษ เป็นการตักเตือน

ในขณะเดียวกันนอกจากกฎ กติกาของชุมชนแล้ว กฎหมายที่เป็นบทลงโทษชัดเจน  
 เป็นกลไกที่ใช้ในการควบคุม ดูแลเฝ้าระวัง การใช้เครื่องมือประมงผิดกฎหมายและผิดประเภทในเขต  
 ทะเลพื้นที่จังหวัดตรัง

### กลไกที่ใช้ในการควบคุม ดูแลเฝ้าระวัง การใช้เครื่องมือประมงผิดกฎหมายและ ผิดประเภทในเขตทะเลพื้นที่จังหวัดตรัง

1. กฎหมาย หรือข้อห้ามการทำเครื่องมือผิดกฎหมายในเขตทะเลพื้นที่จังหวัดตรัง  
 โดยชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจเฝ้าระวังรักษาทะเลจังหวัดตรัง

อาศัยอำนาจตามคำสั่งแต่งตั้งชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากร  
 ประมงจังหวัดตรัง (ฉก.ทะเล) ที่ 170/2549 เมื่อวันที่ 31 มกราคม 2549 เพื่อร่วมกับเจ้าหน้าที่ฝ่าย  
 ปกครอง, ฝ่ายตำรวจ และฝ่ายประมง ในการตรวจตราปราบปรามผู้กระทำความผิดกฎหมายประมงในเขต

หมู่บ้าน ตำบล และอำเภอของตนเอง รวมถึงการประชาสัมพันธ์ ชี้แจง ทำความเข้าใจ สร้างจิตสำนึก ให้ประชาชนเกิดความเข้าใจในการทำประมงที่ถูกต้องตามกฎหมาย และให้เกิดความหวงแหน ทรัพยากร จึงอาศัยอำนาจตามคำสั่งดังกล่าว และอ้างถึงพระราชบัญญัติการประมง ปี พ.ศ. 2490, ประกาศกระทรวงเกษตร และสหกรณ์ และประกาศจังหวัดที่เกี่ยวข้องกับการห้ามปรามการทำ เครื่องมือผิดกฎหมาย ดังนี้ คือ

1. พระราชบัญญัติการประมง ปี พ.ศ. 2490 (สรุปความสำคัญ)

มาตรา 22 ห้ามมิให้บุคคลใด ตัดตั้ง วาง หรือสร้างเขื่อน ทำนบ รั้ว เครื่องมือที่เป็นตาข่าย หรือเครื่องมือทำการประมงอื่นๆ ในที่จับสัตว์น้ำ ซึ่งกั้นทางเดินของสัตว์น้ำ เว้นแต่จะ ได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือกระทำการเช่นนั้นเพื่อประโยชน์แก่การกสิกรรมในที่ดิน อันบุคคลถือกรรมสิทธิ์

2. ประกาศกระทรวงเกษตร และสหกรณ์

เรื่องห้ามใช้เครื่องมือโพงพาง รั้วไซมาน หรือกั้นขูรั้วไซมาน ลี หรือ เครื่องมือที่มีลักษณะ และวิธีการใช้คล้ายคลึงกันทำการประมง อาศัยอำนาจตามความของพระราชบัญญัติการประมง ปี พ.ศ. 2490 มาตรา 32 (2) เพื่อออกประกาศห้ามใช้เครื่องมือดังกล่าว ประกาศเมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2521 โดย นายนริศ วรรณสุต รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

3. ประกาศจังหวัดตรัง (สรุปความสำคัญ)

เรื่อง กำหนดห้ามใช้เครื่องมือประมงบางชนิดทำการประมงในบริเวณแหล่งหญ้าทะเล หรือภายในพื้นที่กำหนด อาศัยอำนาจตามมาตรา 32 (2) แห่งพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 โดยผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง โดยการอนุมัติของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร และสหกรณ์ ณ วันที่ 16 พฤษภาคม 2535 โดย นายยงยุทธ วิชัยดิษฐ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง ให้ออกประกาศดังนี้ “ห้ามมิให้ผู้หนึ่งผู้ใด ใช้เครื่องมือทำการประมงประเภทอวนลาก อวนรุนทุกประเภท ทุกชนิด ซึ่งใช้ประกอบกับเรือยนต์ทำการประมง อวนทับตลิ่ง (อวนชัก) อวนลอยปลาทราย ซึ่งใช้ประกอบกับเครื่องมือกระทุ้งน้ำทำการประมง อวนถ่วง หรืออวนจมกระเบน ทำการประมงภายในเส้นล้อมรอบที่กำหนด”

4. ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

เรื่องกำหนดห้ามใช้เครื่องมืออวนลากอวนรุนที่ใช้ประกอบเรือยนต์ทำการประมงในที่จับสัตว์น้ำบางแห่งของจังหวัดตรัง โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 32 (2) และ (4) แห่งพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 มีสาระสำคัญดังนี้ “ห้ามบุคคลใดใช้เครื่องมืออวนลาก ชนิดมีถูง เครื่องมืออวนรุน ละวะ ชิบ หรือรุนกึ่ง รุนเคย หรืออวนถูงทุกชนิดและทุกขนาด ที่ใช้ประกอบเรือยนต์ทำการประมงไม่ว่าด้วยวิธีใดๆ ภายในบริเวณพื้นที่ตามจุดพิกัดที่ปรากฏในแผนที่แนบท้ายประกาศฉบับนี้โดยเด็ดขาด” ประกาศ ณ วันที่ 9 ตุลาคม 2550

บทกำหนดโทษ (ที่เกี่ยวข้องกับข้อห้ามดังกล่าวแล้ว)

มาตรา 62 บุคคลใดฝ่าฝืนมาตรา 9, 13, 18, 21, 22, 30, 54 หรือมาตรา 55 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 70 เครื่องมือทำการประมงที่ได้มีประกาศตามความในมาตรา 32 ห้ามมิให้บุคคลใดใช้โดยเด็ดขาดนั้น ถ้านำมาใช้ทำการประมงในที่จับสัตว์น้ำ ให้ศาลริบเครื่องมือนั้นเสีย

การจัดการทรัพยากรในพื้นที่ต่างๆทั้งบ้านใกล้เขตเลเสบ้านและเขตเลเสบ้านเอง ยังคงแก้ไขปัญหาการทำประมงที่ผิดกฎหมาย และยังคงมีเครื่องมือประมงบางประเภทที่ไม่ได้ระบุไว้ในกฎหมายแต่ส่งผลกระทบต่อสัตว์น้ำเศรษฐกิจและสัตว์คุ้มครอง ได้แก่ การใช้ลอบตาถี่ เนื่องจากจะส่งผลกระทบต่อลูกปูม้าขนาดเล็ก การใช้เบ็ดราว เนื่องจากจะส่งผลกระทบต่อพะยูนที่หากินบริเวณแนวหญ้าทะเล การใช้เครื่องลมหอยเนื่องจากจะส่งผลกระทบต่อปริมาณหอยถูกจับมากเกินไปเกินกำลังการผลิตของธรรมชาติ และที่สำคัญก็คือเจ้าหน้าที่ของรัฐมีอยู่น้อยและดูแลไม่ทั่วถึง การช่วยกันทุกฝ่ายอย่างต่อเนื่องและจริงจังจึงเป็นเรื่องสำคัญต่อการเฝ้าระวังทรัพยากรทางทะเล ทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

คงมิใช่เรื่องง่ายนักที่จะตั้งใจให้ทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมและมีหัวใจดวงเดียวกันเพื่อปกป้องทรัพยากรอันมีค่าในท้องทะเลอันแสนกว้างไกล ยอมรับและปฏิบัติตามกฎและกติกาทั้งที่มีกฎหมายบังคับและกฎชุมชน รวมทั้งเห็นประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ไม่เห็นแก่รายได้เพียงช่วงระยะเวลาหนึ่ง กับคุณค่าที่ได้กลับคืนมาในระยะยาว

อิสมาแอน ในฐานะแกนนำบ้านเคียงจากเกาะลิบง กล่าวเพิ่มเติมว่า “ผมว่าการเฝ้าระวังของเขตทะเลนี้จะเข้มข้นกว่าพื้นที่อื่น และจะมีกรรมการเครือข่ายต้องลงไปช่วยลาดตระเวน ชูตฉก ต้องช่วยกันดูแล บางครั้งกำลังเฉพาะในเขตทะเลนั้นไม่พอ เพราะคนทำประมงผิดกฎหมายเพิ่มขึ้น ต้องขอกำลังเพิ่มจากพื้นที่ใกล้เคียง”

### การสร้างการมีส่วนร่วมให้เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

กระบวนการมีส่วนร่วมจากพี่น้องประชาชน ด้วยพื้นฐานแนวคิดที่ว่าทะเลเป็นพื้นที่สาธารณะ ทุกคนสามารถมาใช้พื้นที่นั้นได้ กระบวนการได้มาด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน นักอนุรักษ์หลายท่านเห็นว่าต้องมีการจัดเวทีประชาคมหลายครั้ง โดยนำมาซึ่งความคิดเห็น การถอดบทเรียนจากประสบการณ์ หรือข้อบัญญัติที่มาจากความร่วมมือของประชาชนอย่างแท้จริง และสำหรับพื้นที่แนวเขตเลเสบ้านนั้น ก็ได้ใช้ข้อบัญญัติเกาะลิบงด้วยเช่นกัน

“ถ้าไม่จัดเวทีประชาคม โดยการที่ทำบัญญัติเกาะลิบงนี้ไม่สามารถทำข้อบัญญัติตำบลได้ ต้องได้รับการยินยอม เพราะมีกฎหมายในการทำข้อบัญญัติอยู่ กระบวนการมีส่วนร่วมนี้โดยกระบวนการเครือข่ายที่มีความเข้มข้นสำหรับคนที่เป็เครือข่าย และผู้ที่ไม่ได้อยู่ในเครือข่าย หรือที่เรียกว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เขาก็ต้องรับรู้ ต้องผ่านการประชุมกัน” บังแอน กล่าว

ดังที่กล่าวข้างต้นความเชื่อมโยงระหว่างเขตเลเส (สี่) บ้านกบชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง และอำเภอใกล้เคียง ซึ่งมีการประชุมเพื่อพูดคุย แสดงความคิดเห็น เพื่อหาข้อตกลงเพื่อร่วมกันอนุรักษ์บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แน่นนอนว่าพลังของชุมชนเป็นส่วน

สำคัญผลักดันให้เกิดขึ้น แต่ในขณะเดียวกัน หน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง องค์กรเอกชน ก็เป็นพลังหนึ่งที่ทำให้ข้อบัญญัติท้องถิ่นได้เกิดขึ้น เช่นเดียวกัน ทั้งจากผู้บริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลิบง ตำบลนาเกลือ ตำบลบางสัก กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอกันตัง ผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหมู่เกาะลิบง สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดตรัง มูลนิธิอันดามัน โครงการเสริมสร้างจิตสำนึกนิเวศวิทยา มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ที่ได้ร่วมกันหารือว่าและมีความเห็นตรงกันว่า การจะให้มีการบริหารจัดการทะเลตรงตอนกลางแบบใช้พื้นที่เป็นหลักในการบูรณาการการทำงานร่วมกัน และรับรองสิทธิชุมชน จำเป็นจะต้องมีการจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่นขึ้น นั่นคือ ข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลิบง เพื่อใช้บังคับ เนื่องจากเป็นพื้นที่ตำบลเกาะลิบงมีทรัพยากรธรรมชาติทั้งชายหาด ป่าชายเลน ภูเขาทะเล สถานที่ท่องเที่ยว และพื้นที่ดังกล่าวที่มีทรัพยากรเหล่านี้ยังใช้เพื่อประโยชน์ดังนี้

1. ด้านการจัดทำศูนย์เฝ้าระวังของชุดเฉพาะกิจทางทะเลบ้านมดตะนอย พื้นที่ป่าชายหาดหมู่ที่ 3 ตำบลเกาะลิบง

2. เป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อน เป็นแหล่งอาหาร เป็นที่อยู่อาศัยของนกน้ำชนิดต่างๆ และเป็นที่ยึดเกาะคลื่นลมที่สำคัญในช่วงมรสุมและภัยพิบัติ พื้นที่ป่าชายเลน 11,613 ไร่ ของหมู่ที่ 1, 2, 3, 4, 6 และ 7

3. เป็นแหล่งภูเขาทะเล ซึ่งพบอย่างน้อย 8 ชนิด พื้นที่เกาะมุกด์ พบจำนวน 9 ชนิด และเกาะลิบงพบจำนวน 11 ชนิด เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญและในพบมากในจังหวัดตรัง ประมาณ 211,66 ไร่ ถือเป็น 1 ใน 4 จากแปลงภูเขาทะเลไทยในพื้นที่ประมาณ 104,686

4. เป็นสถานที่ท่องเที่ยว ในพื้นที่หมู่ที่ 1 แหลมจุโหย และหมู่ที่ 6 หาดหยงหลิง ถ้าเจ้าคุณ ส่วนหมู่ที่ 2 ซึ่งเป็นพื้นที่เกาะมุกด์ มีสถานที่ท่องเที่ยวและดำน้ำดูปะการัง ทั้งถ้ำมรกต เกาะกระดาน เกาะแหวน เกาะเชือก

ข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลิบงว่าด้วยการอนุรักษ์พะยูนพ.ศ.2554 ถือเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ตลอดจนร่วมเฝ้าระวังการใช้เครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมาย ผิดประเภทภายใต้กรอบข้อบัญญัตินี้ ซึ่งการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตั้งแต่กระบวนการจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่นในเวทีการประชุมเครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดตรังเพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ต่อทรัพยากรทางทะเล เช่น พะยูน โลมา เต่า การประชุมภายในชุมชนเพื่อร่วมกำหนดกติกา โดยหลักสำคัญผู้เกี่ยวข้องได้เข้าร่วมประชุมและได้เห็นพ้องกันต้องกันในทิศทางเดียวกันโดยไม่มีข้อโต้แย้งใดๆ แต่หากมีข้อโต้แย้งในสาระสำคัญจะต้องนำไปประชุมเพื่อหาข้อตกลงร่วมกันให้ได้ และในที่สุดก็นำมาซึ่งข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลิบงว่าด้วย การอนุรักษ์พะยูน พ.ศ.2554 กรอบที่ชาวประมงพื้นบ้านในเขตทะเล (สี่) บ้านและในพื้นที่เกาะลิบงใช้และดำเนินการตามหลักการที่ว่า พื้นที่ทางทะเลและชายฝั่งในท้องที่ตำบลเกาะลิบงเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางระบบนิเวศของทะเลอันดามัน มีความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งเป็นแหล่งเพาะพันธุ์อนุบาลและเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำรวมถึงพะยูนฝูงใหญ่ที่สุดของประเทศไทย

นอกเหนือจากการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อกำหนดเป็นข้อบัญญัติดังกล่าวนี้แล้ว เขตทะเล (สี่) บ้านยังใช้การฟื้นฟูระบบนิเวศ เช่น แนวปะการัง ป่าชายเลน ภูเขาทะเล สัตว์น้ำวัย

อ่อนทางทะเล เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละบ้านเพื่อให้ผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลได้ร่วมกัน

“กิจกรรมที่เราจัดขึ้นทุกปี คือให้นักเรียน นักศึกษาลงไปปลูกหญ้าทะเล ซึ่งจัดในวันแม่ วันพ่อ รวมทั้งชาวบ้าน หน่วยงานต่างๆ มีส่วนร่วมกันมาก เข้ามาร่วมกิจกรรม และก็คือเป็นกิจกรรมของของเครือข่าย” วิไลรัตน์ ยูโส๊ะ หรือจะยะ สตรีบนดอนแห่งบ้านน้ำราบที่เป็นคณะกรรมการของบ้านน้ำราบ และบ่อยครั้งที่เป็นตัวแทนเข้าประชุมทั้งในการประชุมชมรมประมงพื้นบ้าน หรือการเข้าประชุมในระดับตำบล อำเภอและจังหวัด อย่างเสมอต้นเสมอปลายตลอดมา ซึ่งเธอบอกว่า สบายใจที่ได้ทำ และรู้สึกดีที่ได้มีส่วนในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นตนเอง

“ถ้าเราไม่เห็นความสำคัญก่อนแล้วใครจะเห็นความสำคัญนั้นเล่า” เป็นคำกล่าวสั้นๆ พร้อมรอยยิ้ม

โครงการ/กิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปีเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมทางทะเล เช่น ปลูกป่าชายเลน หญ้าทะเล อนุรักษ์พะยูน ปล่อยสัตว์น้ำ พันธุ์กุ้ง ปูม้า หอยชักตีน คีนความสมดุลท้องทะเล และเป็นการรณรงค์สร้างจิตสำนึกร่วมฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งตรง ซึ่งมีหน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงานทั้งระดับจังหวัด อำเภอ และตำบลให้ความสำคัญ ข้าราชการ ประชาชน นักเรียน นักศึกษาภายในหมู่บ้านที่จัดโครงการ/กิจกรรม รวมทั้งหมู่บ้านใกล้เคียงในเขตเลเสบ้านและสมาชิกประมงพื้นบ้านในอ่าวทะเลตรังร่วมด้วย นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการแสดงบนเวที ประกวดวาดภาพ ประกวดการเขียนเรียงความ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การแสดงร้องเงี้ยวศิลปะพื้นบ้านท้องถิ่น การแข่งเรือ เป็นต้น

แต่กว่าจะมีหน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชน รัฐวิสาหกิจ สถาบันการศึกษาทั้งจากในพื้นที่ นอกพื้นที่ และพี่น้องประชาชนจะให้ความสนใจเพิ่มมากขึ้น มากขึ้นทุกปี บังเดี่ย ประธานกลุ่มประมงพื้นบ้านน้ำราบ กล่าวว่า “เราต้องทำก่อน ทำให้เขาเห็นว่าเราทำจริง แต่ก็เป็นการร่วมมือของทุกฝ่าย ตอนนี้ก็ดีขึ้นเยอะ มีหลายงานเข้ามาเพื่อสนับสนุนเพิ่มมากขึ้น”

ถือเป็นกำลังใจสำคัญของคนทำงาน เพราะต้องยอมรับว่ามีใช้เพียงแค่การรณรงค์เพื่อให้เห็นความสำคัญเพียงแค่การจัดโครงการ/กิจกรรมในพื้นที่เขตเลเสบ้าน แต่เป็นเพียงส่วนหนึ่งและจะต้องทำอย่างต่อเนื่องต่อไป

### 1.3 ลักษณะผู้นำ

การเมืองภาคประชาชนของกลุ่มประมงพื้นบ้านจังหวัดตรังเป็นพลังจากจากกลุ่มเครือข่าย กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และอีกหนึ่งรูปแบบที่มีส่วนสำคัญคือ ผู้นำ

จากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสังเกต สัมภาษณ์แกนนำ ซึ่งหมายถึง ประธานกลุ่มประมงพื้นบ้านแต่ละบ้าน เช่น ประธานกลุ่มประมงพื้นบ้าน ประธานกลุ่มออมทรัพย์ ประธานกลุ่มชุดเฉพาะกิจทางทะเล (ฉก.) รวมทั้งมุมมองต่อผู้นำของสมาชิกประมงพื้นบ้าน หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง กรมทรัพยากรธรรมชาติ ชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจทางทะเล (ตำรวจ) เป็นต้น

### มุมมองสมาชิก มุมมองจากภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

“ยอมรับว่าชุมชนบ้านน้ำราบเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ความอุดมสมบูรณ์ของป่ามากขึ้น สัตว์น้ำสมบูรณ์ขึ้น และมีเรื่องราวที่ดำเนินไปได้เพราะผู้นำที่เข้มแข็ง สมาชิกทุกคนที่ให้ความร่วมมือ ผู้นำตรวจสอบได้ ตรงไปตรงมา พูดอย่างไรทำอย่างนั้น เดินไปช้าๆ แต่ไปที่ละขั้น”

“สมัยก่อนชาวบ้านอยู่กันโดยไม่สนใจกัน ต่างคนต่างทำงาน ไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับใครเลย จนเมื่อมีการจัดตั้งกลุ่มนี้ขึ้น มีแกนนำ มาทำให้ชาวบ้านมีความสามัคคี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีโรงเรียน มหาวิทยาลัย นักศึกษา ธนาคาร มูลนิธิ มาช่วยเหลือ มีการจัดเวรยามตรวจตราความปลอดภัย และการเฝ้าระวังผู้บุกรุกพื้นที่ป่าชายเลน และพวกตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งถ้าจับได้ว่ามีบุกรุกดังกล่าว จะมีการดำเนินการการตัดสินจากกฎระเบียบของกลุ่ม และก็สามารถปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่มด้วยดี”

“ผู้นำเข้มงวดกับกติกาเกี่ยวกับคนในพื้นที่มากจนเกินไป”

### มุมมองผู้นำ

“คนที่มาทำตรงนี้ ต้องมาด้วยใจ แต่ถ้ามาด้วยการหวังผลก็จะอยู่ได้ไม่นาน

“การใช้เครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมาย ผิดประเภท น้อยกว่าที่เคยมีมามาก ซึ่งเราต้องเป็นแบบอย่างต่อผู้อื่นก่อน เมื่อก่อนผมทำยาสูบ แต่เราก็เลิก การเป็นผู้นำต้องมองไปข้างหน้า ถ้าผู้นำอ่อนแอก็ไปไม่ไหว ต้องเสียสละ ช่วงแรกๆก็มีผลกับครอบครัวบ้าง แต่เมื่อเข้ารูปลูกเข้าร่าง มีความร่วมมือจากทุกฝ่าย ใจว่าเราจะต้องทำทุกอย่าง แต่เป็นความร่วมมือกันทำ”

“เราไม่สามารถเด็ดขาดได้ทุกอย่าง การตัดสินใจบางอย่างต้องร่วมพูดคุยกับสมาชิก หาข้อสรุป ถ้าเราปล่อยไว้ก็จะเหมือนดินพอกหางหมู”

“ต้องมีใจรักการอนุรักษ์ มีความจริงใจในการทำงาน มีความรับผิดชอบในงานที่ทำ”

“มองว่าเราสามารถช่วยกันดูแล ป้องกันการประมงผิดกฎหมาย ช่วยกันดูแลอนุรักษ์ แหล่งทำมาหากินให้มีความยั่งยืน”

“เจ้าหน้าที่รัฐส่วนใหญ่ทำงานไม่จริงจัง ไม่โปร่งใส มีส่วนได้ส่วนเสียกับการประมงผิดกฎหมาย สิ่งที่ฉก. ทำได้ดีที่สุดในตอนนี้คือดูแลพื้นที่ของตัวเองให้ดีที่สุด”

### ลักษณะของผู้นำในเขตเลเสบ้าน

จากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา สัมภาษณ์ สังเกต วิธีการการทำงาน แนวคิด โดยสามารถแบ่งลักษณะของผู้นำ ได้ 3 แนว ในเขตเลเสบ้าน ดังนี้

#### 1. แนวประนีประนอม

เป็นลักษณะของผู้นำที่ใช้วิธีการพูด โกล่เกลี่ย ทำความเข้าใจด้วยหลักการและเหตุผล เพื่อหาข้อยุติ มียืดหยุ่น เสียสละ มีความเมตตา ใช้หลักการทำงานร่วมกัน

## 2. แนวปะทะ

เป็นลักษณะของผู้นำที่มีความเด็ดขาด เข้มงวดกับกฎกติการะเบียบวินัยเพื่อความถูกต้องและผลประโยชน์ส่วนรวม กล้าเผชิญหน้า กล้าเรียกร้องขอความเป็นธรรมต่อภาครัฐ

## 3. แนวผสม

เป็นลักษณะของผู้นำที่มีทั้งแนวประนีประนอม และแนวปะทะอยู่ในคนๆ เดียวกัน คือใช้วิธีการพูดคุย เจรจา ทำความเข้าใจด้วยหลักการและเหตุผล ใช้หลักการทำงานร่วมกันปรึกษาหารือกันเพื่อหาข้อยุติ ในขณะที่เดียวกันก็มีความเด็ดขาด ยึดปฏิบัติกฎกติกาที่ชุมชนเป็นผู้ร่วมกำหนด และคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก และเมื่อได้รับคำชมหรือประสบความสำเร็จจะถือว่าเป็นความร่วมมือจากทีมงาน แต่หากได้รับผลในสิ่งตรงกันข้ามจะถือว่าเป็นความรับผิดชอบตนเองเป็นหลัก ดังตำราพิชัยสงครามของซื่อหม่าฝ่า แห่งรัฐฉี ในสมัยชุนชิว ที่ว่า เมื่อออกศึกได้ชัยชนะ ควรถือเป็นวีรกรรมร่วมกัน หากพ่ายแพ้ถือเป็นความรับผิดชอบตนเองเป็นหลัก และหากออกศึกในครั้งต่อไปเราจะนำพากองทัพด้วยยุทธวิธีใหม่

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ประมวลลักษณะของผู้นำกลุ่มประมงพื้นบ้านได้ ดังนี้

1. เข้มแข็ง
2. มีความกล้าหาญ
3. เสียเวลาส่วนตนให้ส่วนรวม
4. ใช้หลักประนีประนอมด้วยเหตุและผล
5. มีมวลชน
6. รอบรู้เรื่องทรัพยากรทางทะเล และทรัพยากรธรรมชาติ
7. รับผิดชอบต่อหน้าที่
8. เป็นแบบอย่างที่ดี
9. เป็นที่ยอมรับของเพื่อนสมาชิก
10. บุคลิกน่าเชื่อถือ
11. กล้าพูด กล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้อง
12. ตัดสินใจร่วม
13. กล้าเผชิญปัญหา
14. มีใจอนุรักษ์

### 1.4 ลักษณะการเคลื่อนไหว

“ต้นหยง ต้นหยง

บังไปไม่รอดเสียแล้วแล้วได้

คดข้าวสักหวัค

ถูกเหน่น้ำตาปลาตุหยง

หยงไทรละน้อง เจ้าดอกเหมร

ถูกเหน่น้ำตาปลาตุหยง

คิดถึงน้องรักบังกินไม่ลง

บังกินไม่ลงสักคำเดียว”

เสียงรอนเงิ่งยังดังก้องริมชายเลเล้าเรื่องราวของพะยูนที่แปลความได้ว่า  
“พี่จะไปไหนเสียได้เล่าในเมื่อถูกเสนอห์จากน้ำตาพะยูน และจะคงคิดถึงน้องแต่เพียง  
ผู้เดียว”

เป็นคำบอกเล่า ที่พี่น้องชาวประมงพื้นบ้านริมชายฝั่งเขตเลเสบ้านมีความเชื่อว่า  
น้ำตาพะยูนสามารถนำมาทำเสน่ห์ได้ บางท่านถึงกับยืนยันหนักแน่นว่า

“มันเป็นเรื่องจริงนะ”

ผู้เฒ่ามุสลิมวัย 71 ปี ที่ลูกหลานบ้านเกาะมุกด์และชายเลตรังจะเรียกว่า “ป๊ะ”  
ทายาทหนึ่งในกลุ่มผู้อพยพที่มาจากมาลาญ จากคำบอกเล่าของรุ่นพ่อรุ่นแม่ที่อพยพมาอาศัยเกาะมุกด์  
ตั้งแต่สมัยที่ป๊ะยังไม่เกิด เกาะมุกด์นับเป็นดินแดนผืนน้ำผืนดินไทยที่ป๊ะได้อาศัยกินอยู่มาจนกระทั่งทุก  
วันนี้ และมีความชำนาญการใช้ชีวิตในทะเลอันดามันอย่างเรียบง่าย อาชีพที่สืบทอดกันมาคือการหาปู  
ปลามาประทังชีวิต และหาหอยมุกที่มีราคาและความสวยงามมากที่สุดกว่าหอยเกาะใดๆในละแวกนี้  
และก็ได้เป็นที่มาในนามว่า “เกาะมุกด์” นั่นเอง วันนี้ป๊ะเป็นชายวัยชราแต่ทว่ายังแข็งแรงและ  
ทะมัดทะแมงที่มีเรื่องเล่าจากวิถีชีวิตและความผูกพันกับท้องทะเลรวมถึงสรรพสัตว์ทั้งหลาย  
โดยเฉพาะ “พะยูน” หรือที่ชาวยุโรปเรียกกันว่า “ดุก็อง”

ยามอัสดงสู่...ฟ้าสางของวันใหม่ที่พอเห็นแสงตะวัน เวลา 05. 30 น. คือเวลาที่ป๊ะได้  
นัดให้ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยร่วมเดินทางออกเลไปแลดูปลาตามวิถีและตามรอยพะยูน จากการพูดคุย  
ทำให้ผู้วิจัยเชื่อมั่นในสายตาและคำพูดว่า “ป๊ะ” รักและเชื่อมั่นว่าทะเลคือส่วนสำคัญของชีวิตป๊ะ  
จนป๊ะลดละการล่าและหาสัตว์น้ำทุกชนิดในทะเล ป๊ะเล่าด้วยสายตาที่มีรอยยิ้มแห่งความภูมิใจใน  
ความสมบูรณ์ของทะเลอันดามันในอดีตก่อนว่า

พะยูนนับเป็นสัตว์น้ำที่มีความมหัศจรรย์ เป็นสัตว์เสมือนคนมาก รูปร่างภายนอก  
เหมือนสัตว์น้ำเป็นปลาทั่วไป แต่โครงร่างมีอ เท้า โครงกระดูกพะยูนคล้ายๆคน ตรงที่สองครีบปลาย  
หางนั้นเป็นเท้าคู่ติดกัน ส่วนครีบคู่หน้าไว้แวกว่ายน้ำนั้นเสมือนมือ ด้วยเพราะเวลาที่พะยูนตายป๊ะจะ  
เห็นซากที่พู่เน่ามีกระดูกครีบเป็นโครงสร้างเช่นเดียวกับมือเท้าของมนุษย์ จากชีวิตที่ป๊ะสัมผัสและเห็น  
พะยูน พะยูนจะจำเพื่อนมนุษย์ที่ไม่ทำร้ายพวกเขาได้ โดยอาศัยจำสีของเสื้อผ้าที่ป๊ะสวมใส่ ออกทะเล  
ครั้งใดป๊ะจะใส่ชุดแบบชาวบ้านในชุดเดิม พะยูนเขาจำได้ เหตุที่พะยูนจำได้ด้วยระบบหายใจของ  
พะยูนจะเหมือนคน คือขึ้นหายใจเหนือน้ำ ดังนั้นด้วยสายตาที่ระวิงศรัทธาจึงทำให้จำได้

“พะยูนมันจะลอยโผล่หัว จะเจอบ่อยๆ คุณคน น่าเอ็นดู เหมือนลูกโตนถ้าเรียกเขา  
จะมาทันที”

ลูกโตนคือชื่อที่ชาวเลริมฝั่งตั้งให้ ก็ไม่ได้แตกต่างจากสัตว์เลี้ยงอื่นๆที่เจ้าของตั้งชื่อให้  
แต่นี้มีใครเป็นเจ้าของและมีใช้สัตว์เลี้ยงทั่วไป แต่เป็นสัตว์ที่ได้รับการคุ้มครองและอนุรักษ์

“ลูกโตน ลูกโตน มาเร็ว มีคนมาดูลูกโตน”

“เขาจะมาทันที แต่เราต้องใส่เสื้อตัวที่เราเคยเจอเขานะ แต่น่าเสียดาย ลูกโตนตาย  
เสียแล้ว ติดกระชังที่เขาเลี้ยงปลา” ป๊ะพูดอย่างเศร้าใจ

นับย้อนหลังไป 40-50 ปี ชาวเลเห็นว่า พะยูนเป็นสัตว์ทะเลที่เพื่อเป็นอาหารได้ บ้าง  
ก็ล่าเพื่อนำมาแลเนื้อกิน บ้างก็ล่าเพื่อนำมาทำเสน่ห์ให้หญิงสาวหลงรัก และล่าเพื่อนำมาทำ

เครื่องรางของขลัง ปะเล่าด้วยสายตาที่แฝงไปด้วยความเศร้าถึงเหตุการณ์ที่กลุ่มชายฉกรรจ์สมัยก่อน จะตามล่าหาพะยูนนำมาเขี่ยนตีให้น้ำตาไหล แล้วเอาน้ำตาพะยูนไปทอวงเวทย์มนต์คาถาเพื่อลงเสน่ห์ ให้ได้มาซึ่งสตรีที่ตนหมายมั่นรักเขาข้างเดียว

“งาพะยูนราคาคู่หนึ่งเป็นหลักแสน .... มันมีทุกตัวไม่ว่าตัวผู้หรือตัวเมีย ถ้ามันตาย จะตัดคอ ดองในดิน 15 วัน จะถอดงาออกมาได้เลย มันแพงมาก”

“พะยูนออกลูกทีละตัว เป็นสัตว์กินนมแม่ สมัยเด็กๆตอนอายุ 18 ปี เป็นพันๆตัว ขึ้นมาไล่ล่าหัวดำ ดำ เวลาเค้าลากอวนติดขึ้นมาทีละตัวสองตัว ได้มาเค้ามามาเชือดคอ เอาเนื้อไปขายกิโล ละ 5 บาท กระจุกซี่โครงขายได้หมด คนมาจากต่างถิ่นเขาจะเอาเสื้อผ้ามาแลกกับกระจุก เอาไปเป็น ยา ไปทำแหวนบ้าง สร้อยคอบ้าง คือตอนนั้นเขาไม่รู้กันว่ามันมีคุณค่าอย่างไร รู้ก็คือ พะยูน แต่เมื่อ ได้มาก็ต้องกินก็ต้องแกงกัน แต่ปะไม่เคยกินนะ คนที่กินเขาว่ามันเหมือนเนื้อคน นิ้วมือนิ้วเท้า มี 5 นิ้ว เพียงแต่มันติดกัน”

จะเหมือนคนได้อย่างไร และเนื้อพะยูนก็เหมือนเนื้อคนอย่างนั้นหรือ?

ผู้วิจัยได้สอบถามพูดคุยชาวเล 3-4 คน ได้รับการยอมรับว่าเคยกินเนื้อพะยูนจริง เหมือนคนจริงๆ ยิ่งเสียงร้องให้ที่เขี่ยนตีเพื่อให้ได้น้ำตา ยิ่งเหมือนคนร้องไห้

ปะเล่าว่ามีตำนานที่เล่าขานกันมาถึงพะยูนว่าในสมัยก่อน มีหญิงสาวคนหนึ่งมีสามี โดยอยู่กินกันฉันท์สามีภรรยาทั่วไป กระทั่งเธอตั้งครรภ์ประมาณ 5-6 เดือน และเป็นธรรมดาของหญิง ตั้งครรภ์ที่มีความรู้สึกอยากจะกินอะไรต้องรับประทานสิ่งนั้นให้ได้ หรืออาจจะกินของแปลกที่ไม่เคย กินมาก่อน หญิงสาวผู้นี้อยากกินลูกชะเงา (หญ้าทะเลชนิดหนึ่ง) สามีที่ต้องออกหาปลาก็หามาให้ไม่ทันตามความต้องการ จึงตัดสินใจลงไปที่เก็บลูกชะเงาเอง ลงไปเรื่อยๆ กระทั่งน้ำขึ้นมาเรื่อยๆก็ยังกินเพลินด้วยความอยาก กินจนลืมไปว่าตนต้องเดินกลับฝั่ง จนไปเป็นพะยูน กลับมาบนฝั่งไม่ได้ ชาวบ้าน ออกตามหา หญิงสาวบอกว่า ถ้าจะให้กลับมา ให้เอาไม้ปักไว้ แล้วเอาสานสิญจน์พันไว้ แล้วให้อ่าน วิชาคาถา แล้วเขาจะกลับมา แต่จะมาเป็นคนไม่ได้แล้ว เป็นพันธุ์ปลาไปแล้ว

“ลูกชะเงาหญ้าคา กินได้ ต้มแล้วคลุกกับมะพร้าว กินอร่อยกว่าข้าวโพด ลักษณะ เป็นสีเขียว”

แต่นับจากมีการประกาศอนุรักษ์พะยูนอย่างเป็นทางการ ชาวเลทุกหมู่เกาะได้เรียนรู้ ถึงสิ่งต้องห้ามและคุณประโยชน์ของสัตว์สงวน ส่งผลให้เกิดความรู้ความเข้าใจตามคำบอกเล่าและ คุณค่าของการสำนึกถึงชีวิตนักล่า โดยเฉพาะปะที่บอกว่าแม้แต่ลากอวนปูก็หยุดและเลิกหมดแล้ว ส่วนหนุ่มใหญ่ชายฉกรรจ์ในหมู่เกาะก็เลิกล่าพะยูน แล้วหันมาร่วมอนุรักษ์

จวบจนทุกวันนี้ปะบอกว่า ทุกคนที่เคยล่าและฆ่าพะยูนต่างมาเป็นนักอนุรักษ์และเฝ้า ระวังไม่ให้เรือประมงพาณิชย์เข้ามาลากอวน หรือใช้เครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมาย ผิดประเภท เพราะ จะเป็นการสร้างความเสียหายให้ครัวอาหารแหล่งหญ้าทะเลของพะยูน และทรัพยากรทางทะเลอีก มากมายด้วย

“ตอนนี้ก็น่าจะ 60-70 ตัว ถ้าเป็นบริเวณเกาะมุกด์ แต่ถ้ารวมของเกาะลิบงก็น่าจะ เกือบร้อยตัว พะยูนตายเยอะ บางครั้งก็ติดอวนบ้าง ติดเบ็ดราวบ้าง ก็จะต้องนำไปที่ภูเก็ตเพื่อพิสูจน์ หลักฐานการตาย เตาตาย พะยูนตาย ศูนย์ 6 จะรู้ พะยูนนี้เราต้องรีบแจ้งโรงพักนะ แล้วเค้าจะออก หนังสือให้ เพราะเราต้องเดินทางนำพะยูนไปบนถนนทางหลวง”

แม้การตายของพะยูนจะมาจากการผสมพันธุ์เพื่อแย่งตัวเมียเป็นผู้ชนะบ้าง โดยตัวผู้จะเข้ามาเพื่อต่อสู้แย่งตัวเมีย 7-8 ตัว ซนกัน ไส้กัน ตัวใดแพ้จะถอยออก และจะมีผู้ชนะตัวเดียว แต่ทว่าการตายของพะยูนหลายครั้งมาจากเครื่องมือประมงทั้งอวน เบ็ดราไว ทำให้ไม่สามารถขึ้นมาหายใจ มันจึงเสียชีวิต

จังหวัดตรังได้รับการขนานนามว่าพะยูนฝูงใหญ่ยังคงอยู่ในท้องทะเลตรัง เป็นสัญลักษณ์ประจำจังหวัดตรัง เป็นสัตว์ที่ได้รับการคุ้มครองและให้อนุรักษ์ ฉะนั้นการเสียชีวิตของพะยูนนำมาซึ่งการเคลื่อนไหวการเมืองภาคประชาชนกลุ่มประมงพื้นบ้านหลายต่อหลายครั้งในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ซึ่งการเคลื่อนไหวจะนำโดยชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง ถือเป็นความร่วมมือจากทุกบ้านทุกอ่าวในเลตรัง มีเหตุการณ์สำคัญของการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องต่อภาครัฐดังนี้

เดือนมีนาคม ปี พ.ศ.2554 เหตุการณ์ชาวประมงพื้นบ้านนำซากพะยูนเพศเมียอายุประมาณ 5 ปี น้ำหนัก 57 กิโลกรัม ความยาว 1.56 เมตร ซึ่งพบเกยตื้นบริเวณหน้าเกาะลิบง หมู่ 7 บ้านทรายแก้ว ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง มาประท้วงหน้าศาลากลางจังหวัดตรัง เนื่องจากตั้งแต่ปี 2550-2554 พะยูนเสียชีวิตไปแล้วกว่า 50 ตัว เต่าทะเลมากกว่า 100 ตัว โลมา มากกว่า 60 ตัว และในปี 2554 ขณะนั้น ก็เสียชีวิตเป็นครั้งที่ 8 ซึ่งสาเหตุมาจากการใช้เครื่องมือที่ผิดกฎหมาย จึงนำพะยูนมาประท้วงเพื่อเรียกร้องให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เห็นความสำคัญและจริงจังในการป้องกันการปราบปรามอย่างต่อเนื่อง

ข้อเรียกร้องของกลุ่มประมงพื้นบ้าน

ให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องหามาตรการอนุรักษ์พะยูน เต่าทะเล โลมา และสัตว์ทะเลอย่างจริงจัง

ผลการเรียกร้อง คือ หลักจากนั้นผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง ได้ประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นายอำเภอ สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดตรัง ประมงจังหวัดตรัง สมาคมชาวประมงอำเภอกันตัง ชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง ร่วมพิจารณารื้อหรือเพื่อร่วมหามาตรการ โดยได้ดำเนินการรื้อถอนอวนปลากระเบน และเบ็ดราไวในพื้นที่เสี่ยงที่เป็นอันตรายต่อพะยูนและโลมา พร้อมทั้งประกาศพื้นที่เป็นเขตห้ามใช้เครื่องมือผิดกฎหมายเพิ่มเติม

“เราเจอพะยูนที่หาดยาว ปี 54 เอาซากพะยูนไปหน้าศาลากลางจังหวัด ไปกับรถกระบะหลายคัน โดยมีแกนนำแต่ละพื้นที่ทั้งหมด เพราะผลการพิสูจน์เบ็ดราไว”

“ยอมรับว่าเราอาศัยพะยูน เพราะถ้าเราเรียกร้องเพียงแค่ความเป็นอยู่ ไม่มีใครเห็นความสำคัญหรอก แต่เราใช้พะยูนซึ่งเป็นสัญลักษณ์จังหวัดตรัง ก็มีคนสนใจมากขึ้น ภาครัฐให้ความสำคัญมากขึ้น รับผิดชอบให้การช่วยเหลือ และประมงด้วยกันเองก็มีความสามัคคีกันมากขึ้น เห็นความสำคัญของทรัพยากรมากขึ้น” หนึ่งในผู้เข้าร่วม และเป็นความคิดเห็นในฐานะผู้เข้าร่วมเรียกร้อง เขาคือประธานฉก. หรือชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจทางทะเลบ้านเกาะมุกด์ ชายรูปร่างเล็ก ผมปรกหน้า หนวดเครารุงรังเสมือนพวกโจรสลัด จากนักฆ่ามาเป็นนักอนุรักษ์ อีกหนึ่งผู้ซึ่งได้รับฉายาเช่นนี้ เขาเป็นหนึ่งในการใช้สิทธิของชุมชนคนทะเล ได้นำพะยูนที่ถูกอวนลากอวนรุนของเรือประมงพาณิชย์ โดยช่วยกันนำซากศพพะยูนไปยังศาลากลางจังหวัดตรัง เพื่อเรียกร้องให้หน่วยงานที่

เกี่ยวข้องของภาครัฐหันมาสนใจการบุกรุกล้ำหน้าน้ำชายฝั่งของกลุ่มนายทุน โดยเฉพาะการปิดล้อมถ้ำมรกตและเรียกร้องให้ความยุติธรรมต่ออุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม”

เดือนพฤษภาคม ปีพ.ศ.2556 ชมรมประมงพื้นบ้าน เรียกร้องให้จังหวัดตรังช่วยแก้ไขอวนลากจากประมงนอกพื้นที่ ซึ่งชาวบ้านพบและสังเกตการณ์ว่ามีชาวประมงนอกพื้นที่ เรือประมงพาณิชย์เข้ามาลักลอบทำการประมงในพื้นที่อนุรักษ์ช่วงฤดูปิดอ่าว (ตามประกาศกรมประมง ปิดอ่าวอันดามัน ฤดูปลาวางไข่ จ.ภูเก็ต พังงา กระบี่ ตรัง ตั้งแต่วันที่ 1 เม.ย.-30 มิ.ย) ทำให้อวนปูของชาวประมงพื้นบ้านได้รับความเสียหายในหลายพื้นที่ โดยเรียกร้องให้ผู้ว่าราชการจังหวัดหาทางดำเนินการ

ผลการเรียกร้อง ผู้ว่าราชการสั่งการให้มีการตรวจสอบเรือประมงพาณิชย์ที่ลักลอบเข้ามาทำการประมงอย่างเร่งด่วน

สำหรับการเรียกร้องในครั้งนี้ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าสังเกตการณ์แกนนำประมงพื้นบ้านถึงการเรียกร้อง ต่อรองกับผู้ที่มีอำนาจคือผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง ในการดำเนินการ ติดตาม สั่งการหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ดำเนินการต่อผู้กระทำความผิด โดยมีประมงพื้นบ้านมาร่วมประมาณ 20 คน และมีตัวแทนเข้าเจรจา และให้แกนนำสตรีประมงพื้นบ้านนำในการเจรจาด้วยน้ำเสียงเข้มขัน โดยได้รับการเปิดเผยจากแกนนำชมรมประมงพื้นบ้านว่า เป็นกลยุทธ์การเจรจาที่ให้สตรีนำและใช้น้ำเสียงดุขัน เพื่อเป็นการกดดันให้ภาครัฐดำเนินการอย่างเร่งด่วน

และมันก็เป็นพลังสามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามที่น้องวิวครูสอนศาสนาบ้านเกาะมุกต์ว่าไว้ “เมื่อเรามีกลุ่ม เราจะมีพลัง ภาครัฐจะฟังเรา เขาจะไม่กล้าเพิกเฉยต่อสิ่งที่เราเสนอ”

จากการสนทนากลุ่ม แกนนำได้ยกตัวอย่างการกดดันภาครัฐ เช่น การเสนอผู้ว่าราชการจังหวัด ให้พื้นที่เป็นประกาศคุ้มครองพื้นที่หญ้าทะเล เรือปั่น การยกเลิกบอลลูน ผลักดันเรื่องป่าชุมชน ปี2556 มีนวัตกรรมใหม่ 3 อบต. ออกข้อบัญญัติการดูแลทรัพยากรทางทะเล (พะยูน โลมา เต่า) ซึ่งก่อนดำเนินการกดดันภาครัฐกลุ่มต้องปรึกษากันภายในก่อน

ส่วนประเด็นของประท้วงจะเป็นเรื่องการบังคับใช้กฎหมาย สัตว์สงวนหายากที่เกิดมีผลกระทบจากเครื่องมือประมง อาชีพของชาวประมงพื้นบ้าน (อวนรุน) การผลักดันให้อวนลาก อวนรุนหมดในจังหวัดตรัง การประกาศจังหวัดให้เป็นพื้นที่คุ้มครอง นโยบายจังหวัดบังคับใช้กฎหมาย แนวทางการแก้ไขการจัดการทรัพยากร การขยายแนวเขตจาก 3,000 เมตร 5,400 เมตร

สำหรับส่วนสำคัญการกดดันภาครัฐนั้น แกนนำกลุ่มระบุว่ามาจากการรวมกลุ่มของเครือข่ายและเป็นวิธีรบก่อนเจรจา แต่ช่วงหลังมาเราใช้สันติวิธี เจริญก่อนรบ ข้อดี คือประหยัดทรัพยากรคน ไม่ต้องมีกำลังคนมากในการเจรจา แต่ในขณะที่เดียวกันก็เกิดเป็นข้อเสีย คือคณะกรรมการ หรือผู้มีอำนาจไม่ทำตามนโยบาย ทำให้เกิดปัญหาเพิ่มขึ้น

“ถ้าพูดเรื่องการข้อบังคับ ข้อบัญญัติ เรียกร้องกฎหมายนั้นการเจรจาก็ได้ผลว่าเพราะว่า ในการทำงานเป็นเครือข่ายสามารถคุยกันง่าย งบประมาณลงมาในพื้นที่ก็มากขึ้น มันจะได้ อย่างเสียอย่าง การประสานงานง่ายขึ้น บางครั้งก็มีโอกาสในวิกฤต ต้องปรับ ต้องเรียนรู้กันไป”

วงสนทนากลุ่ม ระบุอีกว่า เหตุการณ์ประท้วงส่วนใหญ่ได้ผล เพราะกลุ่มเป็นหน่วยงานภาคประชาชน เป็นตัวของตนเอง มติร่วมที่เป็นของเครือข่าย การเจรจาก่อนที่ไม่ได้ผลจะเป็นเรื่องนโยบาย

การประชุม การปรึกษาหารือ ในนามของกลุ่มประมงพื้นบ้าน ซึ่งดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง มีความคืบหน้าในการดำเนินการ ซึ่งเป็นผลต่อการสร้างพลังภาคประชาชนของกลุ่มประมงพื้นบ้าน

“เราต้องมีการประสานงานกัน ค่อยแลกเปลี่ยนเพื่อช่วยตักเตือนและดูแลพื้นที่ ในการประชุมแต่ละครั้งพยายามดึงพื้นที่ใหม่ๆมาร่วม ปัญหาไหนที่กลุ่มแก้ไม่ได้ ให้รัฐเข้ามาช่วยแก้ไข”

มีเหตุการณ์การเรียกร้องและประท้วงในนามของชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดตรังทั้งในรูปแบบการประชุมร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ การพบปะผู้มีอำนาจการตัดสินใจเพื่อหาข้อยุติและข้อตกลงเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลตรัง แต่สำหรับกลุ่มเขตเลเสบ้านมิได้ทำการเคลื่อนไหวในนามกลุ่มด้วยวิธีการประท้วง แต่เป็นวิธีการณรงค์ด้วยการจัดโครงการกิจกรรมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางทะเล เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประชาชนในพื้นที่ ประชาชนนอกพื้นที่ สื่อมวลชนเห็นความสำคัญ และร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ด้วยโครงการปลูกป่าชายเลน อนุรักษ์หญ้าทะเล ปล่อยพันธุ์สัตว์ ซึ่งจัดในพื้นที่แต่ละบ้านของเขตเลและใช้ชื่อโครงการที่แตกต่างกันออกไป เช่น บ้านน้ำราบ จะจัดโครงการปลูกป่าชายเลน อนุรักษ์หญ้าทะเล ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ เนื่องในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ครบ 80 พรรษา มหาราชินี ซึ่งบ้านน้ำราบจะจัดโครงการลักษณะนี้ในเดือนสิงหาคม และธันวาคม ของทุกปี บ้านเกาะมุกด์ จัดโครงการรวมพลคนรักเกาะมุกด์ ในขณะที่ควนตุงจัดโครงการปลูกป่าชายเลนในเดือนสิงหาคม และธันวาคม ของทุกปีเช่นเดียวกัน ส่วนบ้านฉางกลางมีนักเรียน นักศึกษาปลูกป่าชายเลน โดยทุกบ้านที่จัดโครงการกิจกรรมมีเป้าหมายเดียวกัน คือการรวมพลังกำลังของคนอนุรักษ์ให้สร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนเห็นความสำคัญของทรัพยากรทางทะเล ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อุดมสมบูรณ์

## 1.5 ลักษณะการสื่อสาร

เขตเลเสบ้านเกิดขึ้นจากการพูดคุย ร่วมแก้ปัญหาของชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่ เพื่อแก้ปัญหาเครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมาย ผิดประเภท เป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและทรัพยากรธรรมชาติ และในการวิจัยรูปแบบการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเสบ้านในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึกทั้งจากพื้นที่ 4 บ้าน บ้านน้ำราบ บ้านเกาะมุกด์ บ้านควนตุง บ้านฉางกลาง พบว่า ระยะเวลาที่ยาวนานถึง 9 เดือน เพื่อพูดคุยข้อตกลงการจัดทำเขตและกำหนดกฎข้อบังคับในแนวเขตเลเสบ้านนั้น แกนนำและสมาชิกใช้วิธีการพูดคุยทั้งเป็นแบบทางการและไม่เป็นทางการ กระทั่งได้เขตที่แน่ชัดและกติกาของกลุ่มเป็นที่เรียบร้อยแล้ว กลุ่มเขตเลเสบ้าน ยังคงใช้วิธีการสื่อสารด้วยการพูดคุยทั้งแบบทางการและไม่เป็นทางการเช่นเดียวกัน โดยสามารถอธิบายรายละเอียด ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งการสื่อสารออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. การสื่อสารภายใน
2. การสื่อสารภายนอก

### การสื่อสารภายใน

การสื่อสารภายใน หมายถึง การส่งสารและรับสารผ่านสื่อบุคคลของกลุ่มประมงพื้นบ้าน 4 หมู่บ้าน ในเขตเลเสบ้าน ได้แก่ บ้านน้าราบ บ้านเกาะมุกด์ บ้านควนตุงกู บ้านฉางหลาง โดยแกนนำและสมาชิกประมงพื้นบ้านเขตเลเสบ้านเป็นทั้งผู้ส่งและผู้รับสารในขณะเดียวกัน เนื่องจากต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา ทั้งจากการลาดตระเวน การร่วมเฝ้าระวังร่วมกัน

#### วิธีการสื่อสารภายใน

1. การประชุมกลุ่มทั้งแบบทางการ และไม่ใช่วิธีทางการ โดยการดำเนินการประชุมที่เป็นทางการ มีดังนี้

##### การประชุมกลุ่มที่เป็นทางการ

บ้านน้าราบ ทุกวันที่ 10 ของทุกเดือน คณะกรรมการหลักจะมาพร้อมเพรียงและเตรียมการดำเนินการในเวลา 12.30 น. และเวลา 14.00 น. สมาชิกจะพร้อมและเริ่มทำการประชุม เป็นการประชุมกลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้าน และวาระที่เกี่ยวข้องด้านเครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมายและการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

บ้านเกาะมุกด์ ทุกวันที่ 20 ของเดือน เป็นการประชุมกลุ่มบ้านมั่นคงของหมู่บ้าน และวาระที่เกี่ยวข้องด้านเครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมายและการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

บ้านควนตุงกู ขึ้น 15 ค่ำของทุกเดือน เนื่องจากเป็นวันที่สมาชิกเว้นจากการทำประมงเนื่องจากเป็นวันพระ

การประชุมกลุ่มที่ไม่เป็นทางการ เช่น การประชุมกลุ่มเล็ก สภากาแฟเข้ามิดก่อนออกเรือหาปลา เก็บอวนปู ซึ่งกลุ่มประมงพื้นบ้าน 4 หมู่บ้านนี้ใช้วิธีการประชุมแบบไม่เป็นทางการมากที่สุด ซึ่งจะเป็นการสื่อสารระหว่างแกนนำในบ้านเดียวกัน แกนนำระหว่าง 4 หมู่บ้าน โดยสลับกันเดินทางไปร่วมพูดคุยทั้งในพื้นที่ 4 หมู่บ้าน และบางครั้งก็เป็นสมาชิกประมงในพื้นที่ร่วมกับแกนนำ เครือข่ายด้วย

“บางที่เรานั่งคุยกันจนค่ำมืด ดึกๆ คุยกันเรื่องการวางแผนเขตนี้แหละ โดยเฉพาะที่เริ่มแบ่งแนวเขตและต้องเจรจาข้อตกลงกติกา คุยกันทุกวัน มากทีเดียว”

นอกจากนั้น สมาชิกกลุ่มประมงพื้นบ้านจังหวัดตรังทั้ง 5 อ่าวในทะเลตรังประกอบด้วย อ่าวประเหลียน อ่าวกลางน้ำ อ่าวสิเกาอ่าวปากน้ำ อ่าวเขตทะเลเสบ้าน มี 4 หมู่บ้านคือ ควนตุงกู น้าราบ เกาะมุกด์ ฉางหลาง จะประชุมร่วมกันอย่างเป็นทางการทุกเดือนในวันที่ 9 และ 17 ของเดือน โดยมีตัวแทนจากทุกบ้านในทุกอ่าวทะเลตรัง หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น ไข่มุขวิเชียร อำเภอบางขัน ชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจทางทะเล (ตำรวจ) มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช วิทยาลัยอาชีวศึกษาเขตตรัง มูลนิธิอานามัน เพื่อร่วมพูดคุยในประเด็นปัญหาของประมงพื้นบ้านและหาทางออกร่วมกัน

## 2. การใช้สื่อบุคคลและสื่อเครื่องมือสื่อสารโทรศัพท์

การใช้สื่อบุคคลเพื่อสื่อสารให้สมาชิกในกลุ่มเกิดความเข้าใจในทิศทาง เป้าหมายเดียวกัน หากบุคคลที่ไปสื่อสารด้วยไม่สามารถทำความเข้าใจได้ เช่น การขอร้องให้เลิกใช้เครื่องมือที่ผิดกฎหมายและผิดประเภท ก็จะส่งบุคคลที่ผู้นั้นยอมรับและนับถือเข้าร่วมในการเจรจาต่อรองเพื่อสร้างความเข้าใจอีกครั้ง และหากยังไม่สามารถเจรจาก็จะทำวิธีการเดิม คือให้บุคคลที่ผู้นั้นไว้วางใจเข้าเจรจาเพื่อคลี่คลาย กระทั่งสามารถเจรจาต่อรองได้ช่วยยุติของการเจรจา

“กลุ่มที่จะต้องปะทะกับผู้อื่นมากที่สุด คือชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจทางทะเล ซึ่งต้องใจเย็นมาก”

“ผู้ใหญ่บ้านดูแลไม่ทั่วถึง เราต้องช่วยกันดูแล ช่วยกันไกล่เกลี่ย”

สำหรับเครื่องมือสื่อสารโทรศัพท์ ต้องยอมรับว่า ปัจจุบันเป็นเครื่องมือที่สามารถติดต่อสื่อสาร รวดเร็ว ทันการณ์ ดังนั้น กลุ่มประมงพื้นบ้านจังหวัดตรังเขตเลเสบ้านก็ใช้โทรศัพท์เพื่อแจ้งในกรณีการประชุมด่วน การรวมพลเพื่อการเรียกร้อง สนับสนุน เคลื่อนไหว การแจ้งข่าวสารการเฝ้าระวังทางทะเล

## การสื่อสารภายนอก

การสื่อสารภายนอก หมายถึง การส่งสารผ่านสื่อต่างๆ เช่น สื่อบุคคล สื่อมวลชน สื่อสิ่งพิมพ์ แผ่นพับของเขตเลเสบ้าน โดยมีผู้รับสารเป็นบุคคลภายนอก

### วิธีการสื่อสาร

1. การจัดประชุม เวทีเสวนา การจัดเวทีเสวนาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและทรัพยากรธรรมชาติโดยหน่วยงาน องค์กรต่างๆ

“เราควรพูดในเวทีประชุมโดยมีผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจร่วมรับฟัง เพื่อแก้ไขปัญหาและตัดสินใจได้ เพราะหากไม่มีผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจแล้ว พูดไปก็ไร้ประโยชน์ และบางครั้งอาจมีผลกระทบในทางลบกับตัวเราเองอีก”

2. การจัดโครงการ กิจกรรมเพื่อเล่าเรื่องแต่ละพื้นที่ ซึ่งแต่ละบ้านจะมีแผนงานของตนเอง และแต่ละพื้นที่จะมีกิจกรรมที่จะนำเสนอให้สาธารณะ รวมทั้งคนในและนอกพื้นที่ได้รับรู้และเข้าใจ โดยจะมีความร่วมมือทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน รัฐวิสาหกิจ สถาบันการศึกษา มูลนิธิอันดามัน

“เราใช้การประชาสัมพันธ์โครงการ กิจกรรมทั้งจากภายในและภายนอกมาร่วมกิจกรรมทั้งวันพ่อ วันแม่ ประชาสัมพันธ์ทั้งทางบกทางทะเล หน่วยงานภาครัฐจะจัดสรรงบประมาณให้ ส่วนใหญ่จะเป็นกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง มูลนิธิอันดามัน”

3. การประชาสัมพันธ์ ด้วยสื่อต่างๆ เช่น แผ่นพับ ป้าย การเล่าเรื่องราวของกลุ่มในแต่ละบ้าน ณ ที่ทำการกลุ่ม เพื่อให้บุคคลภายนอกได้รับรู้และศึกษา

## ส่วนที่ 2 ผลการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณ

สำหรับการวิจัยเรื่องรูปแบบการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเสบ้าน จังหวัดตรัง ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเครื่องมือแบบสอบถาม มีผลการวิเคราะห์ ดังนี้

### ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 4.2 แสดงข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามในเขตเลเส (สี่) บ้าน

ข้อมูลส่วนบุคคล n = 400	จำนวน	ร้อยละ
<b>หมู่บ้าน</b>		
บ้านฉางกลาง	126	31.50
บ้านควนตุงกู	71	17.75
บ้านเกาะมุกด์	111	27.75
บ้านน้ำราบ	92	23.00
<b>เพศ</b>		
ชาย	226	56.47
หญิง	174	43.53
<b>อายุ</b>		
วัยรุ่น (13-17 ปี)	10	2.50
วัยหนุ่มสาว (18-35 ปี)	159	39.75
วัยกลางคนช่วงต้น (36-45 ปี)	127	31.75
วัยกลางคนช่วงปลาย (46-60 ปี)	82	20.50
วัยสูงอายุ (61 ปีขึ้นไป)	22	5.50
<b>ศาสนา</b>		
พุทธ	101	25.25
อิสลาม	299	74.75
<b>สถานภาพ</b>		
โสด	59	14.75
สมรส	323	80.75
หม้าย/แยกกันอยู่/หย่าร้าง	18	4.50
<b>การศึกษา</b>		
ไม่รู้หนังสือ	16	4.00
ประถมศึกษา/เทียบเท่า	247	61.75

ข้อมูลส่วนบุคคล n = 400	จำนวน	ร้อยละ
ม.ต้น/เทียบเท่า	65	16.25
ม.ปลาย/ปวช. เทียบเท่า	44	11.00
อนุปริญญา ปวส./เทียบเท่า	10	2.50
ปริญญาตรี	18	4.50
สูงกว่าปริญญาตรี	-	-
<b>สถานะ</b>		
ผู้นำกลุ่ม	3	0.75
คณะกรรมการเขตเลเส(สี่)บ้าน	3	0.75
สมาชิกกลุ่มประมงพื้นบ้าน	225	56.25
ประชาชนทั่วไป	169	42.25
	400	100.00

จากตารางที่ 4.2 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มาจากบ้านฉางกลาง จำนวน 126 คน คิดเป็นร้อยละ 31.50 รองลงมาคือบ้านเกาะมุกด์ จำนวน 111 คน คิดเป็นร้อยละ 27.75 บ้านน้ำราบ จำนวน 92 คน คิดเป็นร้อยละ 23.00 และบ้านควนตุงกู จำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 17.75 ตามลำดับ เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง โดยเพศชายมีจำนวน 226 คน คิดเป็นร้อยละ 56.47 เพศหญิงจำนวน 174 คน คิดเป็นร้อยละ 43.53 อยู่ในวัยหนุ่มสาว(18-35 ปี) มีจำนวน 159 คน คิดเป็นร้อยละ 39.75 รองลงมา เป็นวัยกลางคนช่วงต้น (36-45 ปี) จำนวน 127 คน คิดเป็นร้อยละ 31.75 และวัยกลางคนช่วงปลาย (46-60 ปี) จำนวน 82 คน คิดเป็นร้อยละ 20.50 ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม จำนวน 299 คน คิดเป็นร้อยละ 74.75 รองลงมานับถือศาสนาพุทธ จำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 25.25 สถานภาพสมรส จำนวน 323 คน คิดเป็นร้อยละ 80.75 ระดับการศึกษาส่วนใหญ่คือระดับประถมศึกษา/เทียบเท่า จำนวน 247 คน คิดเป็นร้อยละ 61.75 และมีสถานะเป็นสมาชิกกลุ่มประมงพื้นบ้านจำนวน 225 คน คิดเป็นร้อยละ 56.25

ลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขต  
เลเส (สี่) บ้าน

ตารางที่ 4.3 แสดงข้อมูลลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่ม  
ประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน ด้านกลุ่ม/เครือข่าย

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น						ไม่เคย	ไม่ทราบ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	รวม		
<b>กลุ่ม/เครือข่าย</b>								
1. เมื่อท่านพบปัญหา ผลกระทบต่อการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ท่านร่วม ปรึกษาหารือกับกลุ่ม	52 16.72%	87 27.97%	125 40.19%	40 12.86%	7 2.25%	311 77.75%	71 17.75%	18 4.50%
2. สมาชิกในกลุ่มรัก และหวงแหน ทรัพยากรทางทะเล และทรัพยากร สิ่งแวดล้อม	61 19.12%	119 37.30%	99 31.03%	31 9.72%	9 2.82%	319 79.75%	62 15.50%	19 4.75%
3. สมาชิกมีความผูกพัน บ้านที่อยู่อาศัยใน ปัจจุบัน	124 37.92%	110 33.64%	56 17.13%	15 4.59%	22 6.73%	327 81.75%	52 13.00%	21 5.25%
4. สมาชิกมีความผูกพัน กับกลุ่ม	36 11.01%	99 30.28%	96 29.36%	53 16.21%	43 13.15%	327 81.75%	49 12.25%	24 6.00%
5. กลุ่ม/เครือข่ายมาจาก ความสัมพันธ์ที่เกิด จากการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ แบ่งปัน ประสบการณ์ซึ่งกัน และกัน	43 13.07%	76 23.10%	113 34.35%	48 14.59%	49 14.89%	329 82.25%	49 12.25%	22 5.50%
6. กลุ่ม/เครือข่ายได้รับ การช่วยเหลือ สนับสนุนจากมูลนิธิ อันตามัน	45 13.72%	80 24.39%	90 27.44%	58 17.68%	55 16.77%	328 82.00%	53 13.25%	19 4.75%

จากตารางที่ 4.3 แสดงลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่ม  
ประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน ด้านกลุ่ม / เครือข่าย โดยวัดจากความคิดเห็นระดับมากที่สุดและ  
มาก พบว่า สมาชิกมีความผูกพันบ้านที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 71.56 รองลงมา

สมาชิกในกลุ่มรักและหวงแหนทรัพยากรทางทะเลและทรัพยากรสิ่งแวดล้อม คิดเป็นร้อยละ 56.42 และสมาชิกมีความผูกพันกับกลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 41.29 น้อยที่สุด คือ กลุ่ม/เครือข่ายมาจากความสัมพันธ์ที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แบ่งปันประสบการณ์ซึ่งกันและกัน คิดเป็นร้อยละ 36.17 กลุ่มตัวอย่างที่ตอบว่าไม่เคยมากที่สุด คือ เมื่อท่านพบปัญหา ผลกระทบต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมท่านร่วมปรึกษาหารือกับกลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 17.75 กลุ่มตัวอย่างที่ตอบว่าไม่ทราบมากที่สุด คือ สมาชิกมีความผูกพันบ้านที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน คิดเป็นร้อยละ 6.00

**ตารางที่ 4.4** แสดงข้อมูลลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน ด้านการมีส่วนร่วม

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น						ไม่เคย	ไม่ทราบ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	รวม		
<b>การมีส่วนร่วม</b>								
7. ท่านมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน การอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม	34 10.73%	96 30.28%	118 37.22%	49 15.46%	20 6.31%	317 79.25%	70 17.50%	13 3.25%
8. ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎ ระเบียบ ข้อห้าม กติกา การอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม	44 13.75%	93 29.06%	107 33.44%	53 16.56%	23 7.19%	320 80.00%	71 17.75%	9 2.25%
9. ท่านมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูระบบนิเวศ เช่น แนวปะการัง ป่าชายเลน หญ้าทะเล สัตว์น้ำวัยอ่อนทางทะเล	59 17.30%	124 36.36%	106 31.09%	33 9.68%	19 5.57%	341 85.25%	47 11.75%	12 3.00%
10. ท่านได้รับผลประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเล	121 32.53%	113 30.38%	78 20.97%	28 7.53%	32 8.60%	372 93.00%	22 5.50%	6 1.50%

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น						ไม่เคย	ไม่ทราบ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	รวม		
11. ท่านมีส่วนร่วมในการ กระตุ้นให้หน่วยงาน ภาครัฐ เอกชน และ ประชาชนทั่วไปได้เห็น ความสำคัญของ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรทางทะเล	57 15.92%	87 24.30%	131 35.69%	44 12.29%	39 10.89%	358 89.50%	37 9.25%	5 1.25%
12. ท่านมีส่วนร่วมในการ เฝ้าระวังทรัพยากร ทางทะเล เช่น การใช้ เครื่องมือประมงที่ผิด กฎหมาย	58 16.67%	89 25.57%	107 30.75%	49 14.08%	45 12.93%	348 87.00%	46 11.50%	6 1.50%

จากตารางที่ 4.4 แสดงลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตทะเล (สี่) บ้าน ด้านการมีส่วนร่วม โดยวัดจากความคิดเห็นระดับมากที่สุดและมาก พบว่า กลุ่มตัวอย่างได้รับผลประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเล มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 62.91 รองลงมามีส่วนร่วมในการกำหนดกฎ ระเบียบ ข้อห้าม กติกา การอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม คิดเป็นร้อยละ 53.66 และมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังทรัพยากรทางทะเล เช่น การใช้เครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมาย คิดเป็นร้อยละ 42.24 น้อยที่สุด คือ มีส่วนร่วมในการคิดวางแผน การอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม คิดเป็นร้อยละ 41.01 กลุ่มตัวอย่างที่ตอบว่าไม่เคยมากที่สุด คือ มีส่วนร่วมในการกำหนดกฎ ระเบียบ ข้อห้าม กติกา การอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม คิดเป็นร้อยละ 17.50 กลุ่มตัวอย่างที่ตอบว่าไม่ทราบมากที่สุด คือ มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน การอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม คิดเป็นร้อยละ 3.25

ตารางที่ 4.5 แสดงข้อมูลลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่ม  
ประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน ด้านผู้นำ

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น						ไม่เคย	ไม่ทราบ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	รวม		
<b>ผู้นำ</b>								
13. ท่านคิดว่าผู้นำกลุ่มมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา แสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะ	48 14.20%	87 25.74%	100 29.59%	60 17.75%	43 12.72%	338 84.50%	51 12.75%	11 2.75%
14. ท่านคิดว่าผู้นำกลุ่มเป็นผู้กำหนดทิศทางร่วมกับสมาชิกและให้สมาชิกกลุ่มเป็นผู้ตัดสินใจ	49 14.50%	96 28.40%	90 26.63%	54 15.98%	49 14.50%	338 84.50%	46 11.50%	16 4.00%
15. ท่านคิดว่าผู้นำกลุ่มเขตเลเส (สี่) บ้าน มีเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจน คือ การอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม	56 16.67%	92 27.38%	89 26.49%	52 15.48%	47 13.99%	336 84.00%	41 10.25%	23 5.75%
16. ท่านคิดว่าผู้นำกลุ่มกล้าเผชิญหน้าต่อหน่วยงานราชการ/เอกชน เพื่อเรียกร้อง แสดงออกถึงการปกป้องทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเล	66 20.18%	86 26.30%	79 24.16%	57 17.43%	39 11.93%	327 81.75%	50 12.50%	23 5.75%

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น						ไม่เคย	ไม่ทราบ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	รวม		
17. ท่านคิดว่าผู้นำกลุ่มเป็นผู้ที่มีข้อมูลถูกต้อง เชื่อถือได้	49 14.67%	82 24.55%	100 29.94%	49 14.67%	54 16.17%	334 83.50%	41 10.25%	25 6.25%
18. ท่านคิดว่าผู้นำกลุ่มเป็นที่ยอมรับของสมาชิก	55 16.92%	103 31.69%	94 28.92%	39 12.00%	34 10.46%	325 81.25%	46 11.50%	29 7.25%
19. ท่านคิดว่าผู้นำกลุ่มเป็นที่ยอมรับของหน่วยงานราชการและมูลนิธิอันตามัน	48 15.05%	93 29.15%	103 32.29%	39 12.23%	36 11.29%	319 79.75%	48 12.00%	33 8.25%
20. ท่านคิดว่าผู้นำกลุ่มได้รับความเคารพนับถือจากสมาชิกกลุ่ม และสมาชิกกลุ่มยินดีให้ความร่วมมือเสมอ	60 18.29%	90 27.44%	92 28.05%	45 13.72%	41 12.50%	328 82.00%	46 11.50%	26 6.50%

จากตารางที่ 4.5 พบว่า ลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน ด้านผู้นำ โดยวัดจากความคิดเห็นระดับมากที่สุดและมาก พบว่า ผู้นำกลุ่มเป็นที่ยอมรับของสมาชิก มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 48.61 รองลงมา ผู้นำกลุ่มกล้าเผชิญหน้าต่อหน่วยงานราชการ/เอกชน เพื่อเรียกร้อง แสดงออกถึงการปกป้องทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเล คิดเป็นร้อยละ 46.48 และผู้นำกลุ่มผู้นำกลุ่มได้รับความเคารพนับถือจากสมาชิกกลุ่ม และสมาชิกกลุ่มยินดีให้ความร่วมมือเสมอ คิดเป็นร้อยละ 45.73 กลุ่มตัวอย่างที่ตอบว่าไม่เคยมากที่สุด คือ ผู้นำกลุ่มมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา แสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 12.75 กลุ่มตัวอย่างที่ตอบว่าไม่ทราบมากที่สุด คือ ผู้นำกลุ่มเป็นที่ยอมรับของหน่วยงานราชการ และมูลนิธิอันตามัน คิดเป็นร้อยละ 8.25

ตารางที่ 4.6 แสดงข้อมูลลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่ม  
ประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน ด้านการเคลื่อนไหว

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น						ไม่เคย	ไม่ทราบ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	รวม		
<b>การเคลื่อนไหว</b>								
21. ท่านเรียกร้องต่อรัฐ โดยผ่านตัวแทนทาง การเมือง	33 11.66%	53 18.73%	79 27.92%	77 27.21%	41 14.49%	283 70.75%	93 23.25%	24 6.00%
22. ท่านต่อสู้เพื่อความ เข้มแข็งของกลุ่ม/ เครือข่าย	37 12.29%	78 25.91%	96 31.89%	47 15.61%	43 14.29%	301 75.25%	82 20.50%	17 4.25%
23. ท่านคิดว่าผู้ที่เข้าร่วม การต่อสู้เพื่อปกป้อง ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรทาง ทะเลมาจากกลุ่มที่มี ความเชื่อเหมือนกัน	39 12.19%	100 31.25%	96 30.00%	42 13.13%	43 13.44%	320 80.00%	51 12.75%	29 7.25%
24. ท่านได้แสดงออกถึง การต่อสู้ในการ ปกป้องทรัพยากร สิ่งแวดล้อมและ ทรัพยากรทางทะเล	55 16.52%	99 29.73%	105 31.53%	37 11.11%	37 11.11%	333 83.25%	53 13.25%	14 3.50%
25. ท่านพร้อมออกมา ต่อสู้เพื่อความถูกต้อง หากเห็นความไม่ชอบ มาพากลของรัฐและ การเอาผลประโยชน์ จากนายทุน หรือกลุ่ม เรือประมงพาณิชย์	100 29.15%	95 27.70%	65 18.95%	46 13.41%	37 10.79%	343 85.75%	38 9.50%	19 5.75%

จากตารางที่ 4.6 ลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมง  
พื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน ด้านการเคลื่อนไหว โดยวัดจากความคิดเห็นระดับมากที่สุดและมาก พบว่า  
กลุ่มตัวอย่างพร้อมออกมาต่อสู้เพื่อความถูกต้องหากเห็นความไม่ชอบมาพากลของรัฐและการเอา  
ผลประโยชน์จากนายทุน หรือกลุ่มเรือประมงพาณิชย์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 56.85 รองลงมาได้  
แสดงออกถึงการต่อสู้ในการปกป้องทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเล คิดเป็นร้อยละ  
46.25 และผู้ที่เข้าร่วมการต่อสู้เพื่อปกป้องทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเลมาจากกลุ่มที่  
มีความเชื่อเหมือนกัน คิดเป็นร้อยละ 43.44 น้อยที่สุด คือ การเรียกร้องต่อรัฐโดยผ่านตัวแทนทาง

การเมือง คิดเป็นร้อยละ 30.39 กลุ่มตัวอย่างที่ตอบว่าไม่เคย มากที่สุด คือ การเรียกร้องต่อรัฐโดยผ่านตัวแทนทางการเมือง คิดเป็นร้อยละ 23.25 กลุ่มตัวอย่างที่ตอบว่าไม่ทราบ มากที่สุด คือ ผู้ที่เข้าร่วมการต่อสู้เพื่อปกป้องทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเลมาจากกลุ่มที่มีความเชื่อเหมือนกัน คิดเป็นร้อยละ 7.25

**ตารางที่ 4.7** แสดงข้อมูลลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน ด้านการสื่อสาร

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น						ไม่เคย	ไม่ทราบ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	รวม		
<b>การสื่อสาร</b>								
26. การติดต่อสื่อสารระหว่าง ท่านกับผู้นำกลุ่ม ใช้วิธีการ พูดคุยต่อหน้า	67 20.94%	67 20.94%	83 25.94%	69 21.56%	34 10.63%	320 80.00%	69 17.25%	11 2.75%
27. การติดต่อสื่อสารระหว่าง ท่านกับผู้นำกลุ่ม ใช้วิธีการ ประชุมกลุ่ม	61 19.12%	80 25.08%	85 26.65%	59 18.50%	34 10.66%	319 79.75%	66 16.50%	15 3.75%
28. การติดต่อสื่อสารระหว่าง ท่านกับสมาชิก ใช้วิธีการ ประชุมกลุ่ม	59 18.10%	74 22.70%	87 26.69%	63 19.33%	43 13.19%	326 81.50%	63 15.75%	11 2.75%
29. การติดต่อสื่อสารระหว่าง ท่านกับสมาชิก ใช้วิธีการ พูดคุยต่อหน้า	63 19.27%	65 19.88%	82 25.08%	77 23.55%	40 12.23%	327 81.75%	62 15.50%	11 2.75%
30. กลุ่ม/เครือข่าย/ผู้นำ/ สมาชิก มีประชุม การ แสดงความคิดเห็นถึงการ แก้ไขปัญหาอยู่เสมอ	50 15.02%	83 24.92%	80 24.02%	64 19.22%	56 16.82%	333 83.25%	46 11.50%	21 5.25%
31. การเสนอข้อมูลข่าวสาร จากสื่อมวลชนถึงการ ต่อสู้ของกลุ่ม เช่น ทีวี หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น วิทยู ท้องถิ่น ส่งผลต่อการ อนุรักษ์ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ทางทะเลในเขตเลเส(สี่) บ้าน	38 11.76%	81 25.08%	91 28.17%	51 15.79%	62 19.20%	323 80.75%	48 12.00%	29 7.25%

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น						ไม่เคย	ไม่ทราบ
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	รวม		
32. การพูดคุย การประชุม กลุ่มมีส่วนช่วยให้สมาชิกมี ความสนใจ และเห็น ความสำคัญของทรัพยากร สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ทางทะเล รวมทั้งร่วมเฝ้า ระวังมากยิ่งขึ้น	46 13.73%	103 30.75%	89 26.57%	45 13.43%	52 15.52%	335 83.75%	45 11.25%	20 5.00%
33. ท่านได้รับความรู้จากการ ประชุมกลุ่ม	46 14.20%	89 27.47%	92 28.40%	56 17.28%	41 12.65%	324 81.00%	56 14.00%	20 5.00%
34. กลุ่ม มีการเสวนา อภิปรายร่วมกับหน่วยงาน ราชการเพื่อร่วมหาแนว ทางการอนุรักษ์ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ทางทะเล	45 13.89%	96 29.63%	85 26.23%	50 15.43%	48 14.81%	324 81.00%	46 11.50%	30 7.50%

จากตารางที่ 4.7 ลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส(สี่)บ้าน ด้านการสื่อสาร โดยวัดจากความคิดเห็นระดับมากที่สุดและมาก พบว่า การพูดคุย การประชุมกลุ่มมีส่วนช่วยให้สมาชิกมีความสนใจ และเห็นความสำคัญของทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเล รวมทั้งร่วมเฝ้าระวังมากยิ่งขึ้น มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 44.48 รองลงมา กลุ่ม มีการเสวนา อภิปรายร่วมกับหน่วยงานราชการเพื่อร่วมหาแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเล คิดเป็นร้อยละ 43.52 และการติดต่อสื่อสารระหว่างท่านกับผู้นำกลุ่ม ใช้วิธีการประชุมกลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 44.20 น้อยที่สุด คือ การเสนอข้อมูลข่าวสารจากสื่อมวลชนถึงการต่อสู้ของกลุ่ม เช่น ทวี หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น วิทยูท้องถิ่น ส่งผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเลในเขตเลเส(สี่)บ้าน คิดเป็นร้อยละ 36.84 กลุ่มตัวอย่างที่ตอบว่าไม่เคย มากที่สุด คือ การติดต่อสื่อสารระหว่างท่านกับผู้นำกลุ่ม ใช้วิธีการพูดคุยต่อหน้า มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 17.25 กลุ่มตัวอย่างที่ตอบว่าไม่ทราบ มากที่สุด คือ กลุ่ม มีการเสวนา อภิปรายร่วมกับหน่วยงานราชการเพื่อร่วมหาแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเลคิดเป็นร้อยละ 7.50

**ตารางที่ 4.8** แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละของลักษณะการเมืองภาคประชาชน  
ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน

ประเด็น		$\bar{X}$	S.D	ร้อยละ	แปลผล
<b>กลุ่ม/เครือข่าย</b>		<b>3.91</b>	<b>1.58</b>	<b>78.20</b>	<b>มาก</b>
1. เมื่อท่านพบปัญหา ผลกระทบต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมท่านร่วมปรึกษาหารือกับกลุ่ม	311	4.06	1.46	81.20	มาก
2. สมาชิกในกลุ่มรักและหวงแหนทรัพยากรทางทะเลและทรัพยากรสิ่งแวดล้อม	319	4.14	1.40	82.80	มาก
3. สมาชิกมีความผูกพันบ้านที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน	327	4.35	1.40	87.00	มากที่สุด
4. สมาชิกมีความผูกพันกับกลุ่ม	327	3.69	1.66	73.80	มาก
5. กลุ่ม/เครือข่ายมาจากความสัมพันธ์ที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แบ่งปันประสบการณ์ซึ่งกันและกัน	329	3.63	1.68	72.60	มาก
6. กลุ่ม/เครือข่ายได้รับการช่วยเหลือ สนับสนุนจากมูลนิธิ อื่นตามัน	328	3.59	1.72	71.80	มาก
<b>การมีส่วนร่วม</b>		<b>3.76</b>	<b>1.46</b>	<b>75.20</b>	<b>มาก</b>
7. ท่านมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน การอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม	317	3.84	1.51	76.80	มาก
8. ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎ ระเบียบ ข้อห้าม กติกา การอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม	320	3.83	1.52	76.60	มาก
9. ท่านมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูระบบนิเวศ เช่น แนวปะการัง ป่าชายเลน หญ้าทะเล สัตว์น้ำวัยอ่อนทางทะเล	341	3.90	1.38	78.00	มาก
10. ท่านได้รับผลประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเล	372	3.88	1.36	77.60	มาก
11. ท่านมีส่วนร่วมในการกระตุ้นให้หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และประชาชนทั่วไปได้เห็นความสำคัญของทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรทางทะเล	358	3.53	1.43	70.60	มาก
12. ท่านมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังทรัพยากรทางทะเล เช่น การใช้เครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมาย	348	3.57	1.53	71.40	มาก
<b>ผู้นำ</b>		<b>3.74</b>	<b>1.66</b>	<b>74.80</b>	<b>มาก</b>
13. ท่านคิดว่าผู้นำกลุ่มมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา แสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะ	338	3.59	1.59	71.80	มาก
14. ท่านคิดว่าผู้นำกลุ่มเป็นผู้กำหนดทิศทางร่วมกันกับสมาชิกและให้สมาชิกกลุ่มเป็นผู้ตัดสินใจ	338	3.61	1.63	72.20	มาก

ประเด็น		$\bar{X}$	S.D	ร้อยละ	แปลผล
15. ท่านคิดว่าผู้นำกลุ่มเขตเลเส (สี่) บ้าน มีเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจน คือการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม	336	3.68	1.67	73.60	มาก
16. ท่านคิดว่าผู้นำกลุ่มกล้าเผชิญหน้าต่อหน่วยงานราชการ/เอกชน เพื่อเรียกร้อง แสดงออกถึงการปกป้องทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเล	327	3.81	1.67	76.20	มาก
17. ท่านคิดว่าผู้นำกลุ่มเป็นผู้ที่มีข้อมูลถูกต้อง เชื่อถือได้	334	3.62	1.71	72.40	มาก
18. ท่านคิดว่าผู้นำกลุ่มเป็นที่ยอมรับของสมาชิก	325	3.90	1.62	78.00	มาก
19. ท่านคิดว่าผู้นำกลุ่มเป็นที่ยอมรับของหน่วยงานราชการและมูลนิธิอื่นตามัน	319	3.89	1.67	77.80	มาก
20. ท่านคิดว่าผู้นำกลุ่มได้รับความเคารพนับถือจากสมาชิกกลุ่ม และสมาชิกกลุ่มยินดีให้ความร่วมมือเสมอ	328	3.81	1.66	76.20	มาก
<b>การเคลื่อนไหว</b>		<b>3.83</b>	<b>1.68</b>	<b>76.60</b>	<b>มาก</b>
21. ท่านเรียกร้องต่อรัฐโดยผ่านตัวแทนทางการเมือง	283	3.84	1.85	76.80	มาก
22. ท่านต่อสู้เพื่อความเข้มแข็งของกลุ่ม/เครือข่าย	301	3.83	1.72	76.60	มาก
23. ท่านคิดว่าผู้ที่เข้าร่วมการต่อสู้เพื่อปกป้องทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเลมาจากกลุ่มที่มีความเชื่อเหมือนกัน	320	3.80	1.69	76.00	มาก
24. ท่านได้แสดงออกถึงการต่อสู้ในการปกป้องทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเล	333	3.78	1.55	75.60	มาก
25. ท่านพร้อมออกมาต่อสู้เพื่อความถูกต้องหากเห็นความไม่ชอบมาพากลของรัฐและการเอาผลประโยชน์จากนายทุน หรือกลุ่มเรือประมงพาณิชย์	343	3.91	1.58	78.20	มาก
<b>การสื่อสาร</b>		<b>3.70</b>	<b>1.69</b>	<b>74.00</b>	<b>มาก</b>
26. การติดต่อสื่อสารระหว่างท่านกับผู้นำกลุ่ม ใช้วิธีการพูดคุยต่อหน้า	320	3.79	1.65	75.80	มาก
27. การติดต่อสื่อสารระหว่างท่านกับผู้นำกลุ่ม ใช้วิธีการประชุมกลุ่ม	319	3.83	1.64	76.60	มาก
28. การติดต่อสื่อสารระหว่างท่านกับสมาชิก ใช้วิธีการประชุมกลุ่ม	326	3.69	1.66	73.80	มาก
29. การติดต่อสื่อสารระหว่างท่านกับสมาชิก ใช้วิธีการพูดคุยต่อหน้า	327	3.66	1.67	73.20	มาก
30. กลุ่ม/เครือข่าย/ผู้นำ/สมาชิก มีประชุม การแสดงความคิดเห็นถึงการแก้ไขปัญหาอยู่เสมอ	333	3.57	1.73	71.40	มาก
31. การเสนอข้อมูลข่าวสารจากสื่อสารมวลชนถึงการต่อสู้ของกลุ่ม เช่น ทวี หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น วิทยูท้องถิ่น ส่งผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเลในเขตเลเส (สี่) บ้าน	323	3.61	1.79	72.20	มาก

ประเด็น		$\bar{X}$	S.D	ร้อยละ	แปลผล
32. การพูดคุย การประชุมกลุ่มมีส่วนช่วยให้สมาชิกมีความสนใจ และเห็นความสำคัญของทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเล รวมทั้งร่วมเฝ้าระวังมากยิ่งขึ้น	335	3.65	1.66	73.00	มาก
33. ท่านได้รับความรู้จากการประชุมกลุ่ม	324	3.73	1.66	74.60	มาก
34. กลุ่ม มีการเสวนา อภิปรายร่วมกับหน่วยงานราชการ เพื่อร่วมหาแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเล	324	3.75	1.73	75.00	มาก

จากตารางที่ 4.8 พบว่า ลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน ทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มากที่สุด คือ กลุ่ม/เครือข่าย คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 78.20 รองลงมา การเคลื่อนไหว คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 76.60 การมีส่วนร่วม คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 75.20 ผู้นำ คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 74.20 และการสื่อสาร คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 74.00 ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็น พบว่า

1. ประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างเห็นถึงลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน ด้านกลุ่ม/เครือข่าย โดยมีค่าเฉลี่ย 3.91 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.58 คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 78.20 โดยพิจารณารายข้อ พบว่า สมาชิกมีความผูกพันบ้านที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 4.35 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.40 คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 87.00 รองลงมา สมาชิกในกลุ่มรักและหวงแหนทรัพยากรทางทะเลและทรัพยากรสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.14 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.40 คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 82.80 และเมื่อท่านพบปัญหา ผลกระทบต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมท่านร่วมปรึกษาหารือกับกลุ่ม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.06 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.46 คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 81.20 ตามลำดับ ข้อที่ต่ำสุดคือ กลุ่ม/เครือข่ายได้รับการช่วยเหลือ สนับสนุนจากมูลนิธิอันตามัน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.59 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.72 คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 71.80

2. ประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างเห็นถึงลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน ด้านการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.76 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.46 คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 75.20 โดยพิจารณารายข้อ พบว่า มีส่วนร่วมในการฟื้นฟูระบบนิเวศ เช่น แนวปะการัง ป่าชายเลน หาดทรายเลน สัตว์น้ำวัยอ่อนทางทะเล อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.90 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.38 คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 78.00 รองลงมา การได้รับผลประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเล อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.88 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.36 คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 77.60 และมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน การอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.84 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.51 คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 76.80 ตามลำดับ ข้อที่ต่ำสุดคือ ท่านมีส่วนร่วมในการกระตุ้นให้หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และ

ประชาชนทั่วไปได้เห็นความสำคัญของทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรทางทะเล อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.53 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.43 คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 70.60

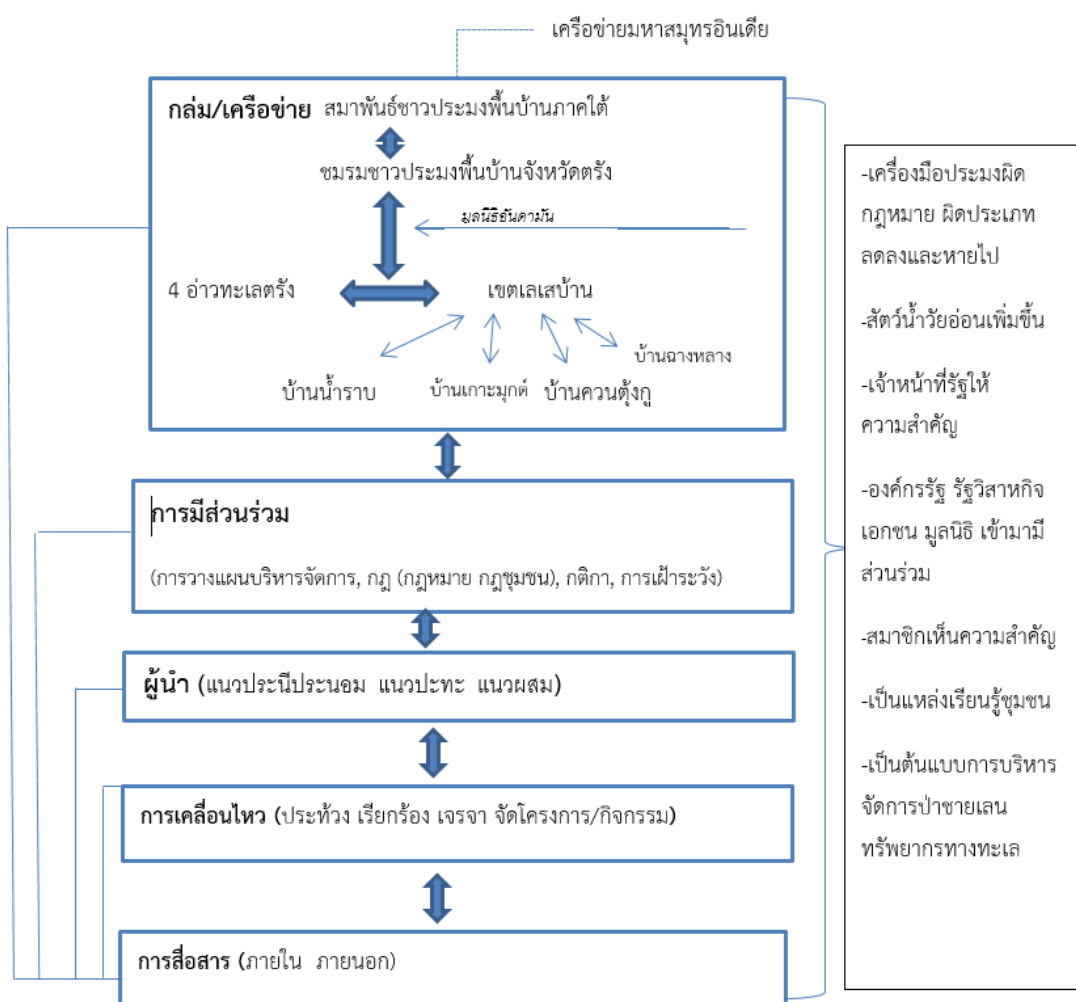
3. ประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างเห็นถึงลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตทะเลสาบ (สี่) บ้าน ด้านผู้นำ อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.74 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.66 คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 74.80 โดยพิจารณารายข้อ พบว่า ท่านคิดว่าผู้นำกลุ่มเป็นที่ยอมรับของสมาชิก อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.90 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.62 คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 78.00 รองลงมา ท่านคิดว่าผู้นำกลุ่มเป็นที่ยอมรับของหน่วยงานราชการ และมูลนิธิอันดามัน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.89 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.67 คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 77.80 และผู้นำกลุ่มกล้าเผชิญหน้าต่อหน่วยงานราชการ/เอกชน เพื่อเรียกร้อง แสดงออกถึงการปกป้องทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเล ผู้นำกลุ่มได้รับความเคารพนับถือจากสมาชิกกลุ่ม และสมาชิกกลุ่มยินดีให้ความร่วมมือเสมอ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.81 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.67, 1.66 คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 76.20 ตามลำดับ ข้อที่ต่ำสุดคือ ผู้นำกลุ่มมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา แสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.59 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.59 คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 71.80

4. ประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างเห็นถึงลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตทะเลสาบ (สี่) บ้าน ด้านการเคลื่อนไหว อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.83 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.68 คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 76.60 โดยพิจารณารายข้อ พบว่า ท่านพร้อมออกมาต่อสู้เพื่อความถูกต้องหากเห็นความไม่ชอบมาพากลของรัฐและการเอาผลประโยชน์จากนายทุน หรือกลุ่มเรือประมงพาณิชย์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.91 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.58 คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 78.20 รองลงมาคือ เรียกร้องต่อรัฐโดยผ่านตัวแทนทางการเมือง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.84 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.85 คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 76.80 และต่อสู้เพื่อความเข้มแข็งของกลุ่ม/เครือข่าย อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.83 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.72 คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 76.60 ตามลำดับ ข้อที่ต่ำสุดคือ แสดงออกถึงการต่อสู้ในการปกป้องทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเล อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.78 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.55 คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 75.60

5. ประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างเห็นถึงลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตทะเลสาบ (สี่) บ้าน ด้านการสื่อสาร อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย 3.70 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.69 คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 74.00 โดยพิจารณารายข้อ พบว่า การติดต่อสื่อสารระหว่างท่านกับผู้นำกลุ่ม ใช้วิธีการประชุมกลุ่ม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.83 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.64 คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 76.60 รองลงมา การติดต่อสื่อสารระหว่างท่านกับผู้นำกลุ่ม ใช้วิธีการพูดคุยต่อหน้า อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.79 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.65 คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 75.60 และกลุ่มมีการเสวนา อภิปรายร่วมกับหน่วยงานราชการเพื่อร่วมหาแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเลอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.75 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.73 คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 75.00 ตามลำดับ ข้อที่ต่ำสุดคือ กลุ่ม/เครือข่าย/ผู้นำ/สมาชิก มีประชุม การแสดงความคิดเห็นถึงการแก้ไขปัญหาอยู่เสมอ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.57 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.73 คิดเป็นร้อยละเท่ากับ 71.40

### ส่วนที่ 3 การวิเคราะห์ลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน

การศึกษาถึงรูปแบบการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในเขตเลเสบ้านในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการผสมผสานการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยได้นำผลการวิจัยทั้ง 2 วิธีนำมาวิเคราะห์ถึงลักษณะการเมืองภาคประชาชนลักษณะ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านกลุ่ม/เครือข่าย ด้านการมีส่วนร่วม ด้านผู้นำ ด้านการเคลื่อนไหว และด้านการสื่อสารสามารถแสดงเป็นแผนภาพดังนี้



ภาพที่ 4.4 ลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน จังหวัดตรัง

จากภาพแสดงรูปแบบการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน จังหวัดตรัง ซึ่งประกอบด้วยลักษณะ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านกลุ่ม/เครือข่าย

ด้านการมีส่วนร่วม ด้านผู้นำ ด้านการเคลื่อนไหว และด้านการสื่อสาร โดยสามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

### ลักษณะกลุ่ม / เครือข่าย

กลุ่มประมงพื้นบ้านจังหวัดตรังมีความเชื่อมโยงเครือข่ายกับระดับชาติ และสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ ซึ่งมีการรวมตัวกันอย่างเป็นทางการ โดยเครือข่ายมีฐานทรัพยากรและระบบนิเวศที่มีลักษณะที่เหมือนและคล้ายคลึงกัน มีเป้าหมายร่วมกันคือการแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ การเฝ้าระวังและหยุดใช้เครื่องมือประมงทำลายล้างในทุกพื้นที่ กลุ่มประมงพื้นบ้านยังรวมตัวกันเป็นชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดตรังและเป็นแม่ข่าย แบ่งออกเป็น 5 อ่าว ได้แก่ อ่าวปะเหลียน อ่าวกลางน้ำ อ่าวสิเกา อ่าวปากน้ำ และอ่าวเขตทะเลเสบ้าน มี 4 หมู่บ้าน คือ ควนตุงกู น้ำราบ เกาะมุกต์ ฉางกลาง

1. ดำเนินการในรูปแบบคณะกรรมการ โดยคัดเลือกแกนนำหลักของแต่ละบ้าน จากสมาชิก เพื่อทำหน้าที่แทนสมาชิก เช่น การประชุม กิจกรรมกลุ่ม การดำเนินงานของกลุ่ม
2. ดำเนินการภายใต้ชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง นั้นหมายความว่าประมงพื้นบ้านในเขตทะเลเสบ้านเป็นสมาชิกชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง
3. จัดตั้งขึ้นเพื่อง่ายต่อการแบ่งเขตดูแลทะเลหน้าบ้านตนเอง
4. เป็นกลุ่มที่มีการพัฒนาที่เดิมมีเพียงคณะกรรมการที่มาจากแต่ละบ้าน กระทั่งมีการแต่งตั้งคณะกรรมการเขตทะเล (สี่) บ้านชัดเจน ประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารแนวเขตฯ 4 หมู่บ้าน ชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจทางทะเล จังหวัดตรัง (ฉก.ทะเล) กลุ่มออมทรัพย์ประมงพื้นบ้าน 4 หมู่บ้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และ อบต.ในพื้นที่ โดยคณะกรรมการบริหารแนวเขตมาจากการแต่งตั้งตัวแทนชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจทางทะเลระดับหมู่บ้านของ 4 หมู่บ้าน บ้านละ 3 คน ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบ้านละ 1 คน นายก หรือผู้แทนนายกองค์การบริหารส่วนตำบล รวม 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลบางสัก ตำบลไม้ฝาด และตำบลเกาะลิบง ตำบลละ 1 คน และเพื่อเป็นการบูรณาการร่วมกัน
5. กลุ่มมีวางแผนร่วมกันในการจัดการทรัพยากรทางทะเล และสามารถจัดการเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรม ด้วยวิธีการจัดเวที การประชุมส่วนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ
6. กลุ่มเกิดจากความรู้สึกของแกนนำซึ่งมีความรู้สึกรักและหวงแหนทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุการณ์สึนามิที่ทำให้เห็นคุณค่ามากยิ่งขึ้น

### ลักษณะการมีส่วนร่วม

หลักการสำคัญในการจัดการร่วมกันคือการเน้นความร่วมมือของชุมชนรอบอ่าวที่ใช้ทะเลร่วมกัน จนเกิดการร่วมวางแผนจัดการทรัพยากรอย่างเป็นระบบ ในด้านต่างๆ ได้แก่ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกันได้ของกลุ่มชาวประมงในพื้นที่และหมู่บ้านใกล้เคียง การร่วมกันกำหนดกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ต่างๆ เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ทั้งการจำกัดประเภทของเครื่องมือบางประเภทในบริเวณบางขอบเขตที่กำหนด (เขตอนุรักษ์หญ้าทะเล เขตสัตว์น้ำวัยอ่อน

ฯลฯ) การห้ามเครื่องมือประเภทที่ทำลายล้างอย่างเด็ดขาด การจำกัดและห้ามตามช่วงเวลา ตามฤดูกาลในบางพื้นที่ (ช่วงวางไข่ ช่วงระยะเติบโต) การร่วมกันฟื้นฟูระบบนิเวศโดยรวม เช่นวางแนวปะการัง ปลูกป่าชายเลน โดยเขตเลเสบ้านได้กำหนดกฎกติกา การใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรการประมงทะเลในพื้นที่แนวเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนสี่หมู่บ้านหรือเขตเลเสบ้านซึ่งมีหลักการสำคัญในการบริหารจัดการ มีดังต่อไปนี้

1. การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกันได้ของกลุ่มชาวประมงในพื้นที่และหมู่บ้านใกล้เคียง

2. กฎระเบียบข้อบังคับเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนดังนี้

2.1 การจำกัดเครื่องมือการประมง ในบริเวณขอบเขตที่กำหนด (เขตอนุรักษ์หญ้าทะเล เขตสัตว์น้ำวัยอ่อน) ประกอบด้วย เรืออวนรุน อวนประกอบเครื่องมือกระทุ้งน้ำ อวนชัก อวนทับตลิ่ง เบ็ดราไว ระเบิด ยาเบื่อ ลอบหรือไซปู ขนาดตาอวนต่ำกว่า 2 นิ้ว การดำหอยโดยใช้เครื่องมือ

2.2 การห้ามใช้เครื่องมือการประมง ได้แก่ เรืออวนลาก เรือปั่นไฟเข้ามาในเขต 3,000 เมตรห่างจาก เกาะมุกด์, เกาะกระดาน, เกาะเชือก, เกาะแหวนอย่างเด็ดขาด (จำกัดและห้ามตามช่วงเวลา ตามฤดูกาลในบางพื้นที่ เช่น ช่วงวางไข่ ช่วงระยะเติบโต)

3. การร่วมกันฟื้นฟูระบบนิเวศโดยรวม เช่น วางแนวเขตปะการัง ปลูกป่าชายเลน ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ฯลฯ

นอกจากนั้น ยังมีข้อบังคับที่เกี่ยวกับทรัพยากรทางธรรมชาติ คือ นักท่องเที่ยวควรแต่งกายให้มิดชิดในบริเวณชุมชน สำหรับบตลงโทษ เป็นการตักเตือน ในขณะที่เดียวกันนอกจากกฎกติกาของชุมชนแล้ว กฎหมายที่เป็นบทลงโทษชัดเจนเป็นกลไกที่ใช้ในการควบคุม ดูแลเฝ้าระวัง การใช้เครื่องมือประมงผิดกฎหมายและผิดประเภทในเขตทะเลพื้นที่จังหวัดตรัง

### ลักษณะผู้นำ

จากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา สัมภาษณ์ สังเกต วิธีการการทำงาน แนวคิด โดยสามารถแบ่งลักษณะของผู้นำ ได้ 3 แนว ในเขตเลเสบ้าน ดังนี้

1. แนวประนีประนอม

เป็นลักษณะของผู้นำที่ใช้วิธีการพูด โกล่เกลี่ย ทำความเข้าใจด้วยหลักการและเหตุผล เพื่อหาข้อยุติ มียืดหยุ่น เสียสละ มีความเมตตา ใช้หลักการทำงานร่วมกัน

2. แนวปะทะ

เป็นลักษณะของผู้นำที่มีความเด็ดขาด เข้มงวดกับกฎกติการะเบียบวินัยเพื่อความถูกต้องและผลประโยชน์ส่วนรวม กล้าเผชิญหน้า กล้าเรียกร้องขอความเป็นธรรมต่อภาครัฐ

3. แนวผสม

เป็นลักษณะของผู้นำที่มีทั้งแนวประนีประนอม และแนวปะทะอยู่ในคนๆ เดียวกัน คือใช้วิธีการพูดคุย เกรงใจ ทำความเข้าใจด้วยหลักการและเหตุผล ใช้หลักการทำงานร่วมกันปรึกษาหารือกันเพื่อหาข้อยุติ ในขณะเดียวกันก็มีความเด็ดขาด ยึดปฏิบัติกฎกติกาที่ชุมชนเป็นผู้ร่วม

กำหนด และคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก และเมื่อได้รับคำชมหรือประสบความสำเร็จจะถือว่าเป็นความร่วมมือจากทีมงาน แต่หากได้รับผลในสิ่งตรงกันข้ามจะถือว่าเป็นความรับผิดชอบตนเองเป็นหลัก ดังตำราพิชัยสงครามของซือหม่าฝัว แห่งรัฐฉี ในสมัยชุนชิว ที่ว่า เมื่อออกศึกได้ชัยชนะ ควรถือเป็นวีรกรรมร่วมกัน หากพ่ายแพ้ถือเป็นความรับผิดชอบตนเองเป็นหลัก และหากออกศึกในครั้งต่อไป เราจะนำพากองทัพด้วยยุทธวิธีใหม่

นอกจากนั้นผู้วิจัยได้ประมวลลักษณะของผู้นำกลุ่มประมงพื้นบ้านได้ ดังนี้

1. เข้มแข็ง
2. มีความกล้าหาญ
3. เสียเวลาส่วนตนให้ส่วนรวม
4. ใช้หลักประนีประนอมด้วยเหตุและผล
5. มีมวลชน
6. รอบรู้เรื่องทรัพยากรทางทะเล และทรัพยากรธรรมชาติ
7. รับผิดชอบต่อหน้าที่
8. เป็นแบบอย่างที่ดี
9. เป็นที่ยอมรับของเพื่อนสมาชิก
10. บุคลิกน่าเชื่อถือ
11. กล้าพูด กล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้อง
12. ตัดสินใจร่วม
13. กล้าเผชิญปัญหา
14. มีใจอนุรักษ์

### ลักษณะการเคลื่อนไหว

กลุ่มประมงพื้นบ้านใช้วิธี การเรียกร้อง การกดดันภาครัฐ โดยการเรียกร้องจะกระทำต่อผู้ว่าราชการจังหวัด เนื่องจากมีความเชื่อว่า การเรียกร้องต่อผู้ที่มีอำนาจในระดับสูงจะสามารถตอบสนองการแก้ปัญหาได้รวดเร็วยิ่งขึ้น เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง จัดประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลังการเรียกร้อง ประกอบด้วย นายอำเภอ สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดตรัง ประมงจังหวัดตรัง สมาคมชาวประมงอำเภอกันตัง ชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง ร่วมพิจารณาหารือเพื่อร่วมหามาตรการ โดยได้ดำเนินการรื้อถอนอวนปลากระเบน และเบ็ดราวในพื้นที่เสี่ยงที่เป็นอันตรายต่อพะยูนและโลมา พร้อมทั้งประกาศพื้นที่เป็นเขตห้ามใช้เครื่องมือผิดกฎหมายเพิ่มเติม

อีกหนึ่งตัวอย่างของการเรียกร้อง ได้แก่ เดือนพฤษภาคม ปีพ.ศ.2556 ชมรมประมงพื้นบ้าน เรียกร้องให้จังหวัดตรังช่วยแก้ไขอวนลากจากประมงนอกพื้นที่ ซึ่งชาวบ้านพบและสังเกตการณ์ว่ามีชาวประมงนอกพื้นที่ เรือประมงพาณิชย์เข้ามาลักลอบทำการประมงในพื้นที่อนุรักษ์ ช่วงฤดูปิดอ่าว (ตามประกาศกรมประมง ปิดอ่าวอันดามัน ฤดูปลาวางไข่ จ.ภูเก็ต พังงา กระบี่ ตรัง

ตั้งแต่วันที่ 1 เม.ย.-30 มิ.ย) ทำให้อวนปูของชาวประมงพื้นบ้านได้รับความเสียหายในหลายพื้นที่ โดยเรียกร้องให้ผู้ว่าราชการจังหวัดหาทางดำเนินการ

ผลการเรียกร้อง ผู้ว่าราชการสั่งการให้มีการตรวจสอบเรือประมงพาณิชย์ที่ลักลอบเข้ามาทำการประมงอย่างเร่งด่วน

สำหรับวิธีการกดดันภาครัฐ แกนนำชมรมชาวประมงพื้นบ้านใช้สันติวิธีด้วยการเจรจา ข้อดี คือประหยัดทรัพยากรคน ไม่ต้องมีกำลังคนมากในการเจรจา แต่ในขณะเดียวกันก็เกิดเป็นข้อเสีย คือคณะกรรมการ หรือผู้มีอำนาจไม่ทำตามนโยบาย ทำให้เกิดปัญหาเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามแนวเขตเลเส (สี่) บ้าน ใช้วิธีการเคลื่อนไหว ด้วยการจัดโครงการ/กิจกรรม โดยมีหลายภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม มากกว่าการเรียกร้องหรือการกดดันด้วยวิธีการประท้วงต่อภาครัฐ

### ลักษณะการสื่อสาร

รูปแบบการสื่อสารของแนวเขตเลเส (สี่) บ้าน จังหวัดตรัง มีการสื่อสาร 2 ประเภท ดังนี้

1. การสื่อสารภายใน หมายถึง การส่งสารและรับสารผ่านสื่อบุคคลของกลุ่มประมงพื้นบ้าน 4 หมู่บ้าน ในเขตเลเสบ้าน ได้แก่ บ้านน้ำราบ บ้านเกาะมุกด์ บ้านควนตุงกู บ้านฉางหลาง โดยแกนนำและสมาชิกประมงพื้นบ้านเขตเลเสบ้านเป็นทั้งผู้ส่งและผู้รับสารในขณะเดียวกัน เนื่องจากต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา ทั้งจากการลาดตระเวน การร่วมเผ่าะวังร่วมกัน

#### วิธีการสื่อสาร

วิธีที่ 1 การประชุมกลุ่มทั้งแบบทางการ และไม่เป็นทางการ โดยการดำเนินการประชุมที่เป็นทางการสำหรับบ้านน้ำราบทุกวันที่ 10 ของทุกเดือน บ้านเกาะมุกด์ ทุกวันที่ 20 ของเดือน บ้านควนตุงกู ขึ้น 15 ค่ำของทุกเดือน ประชุมชมรมชาวประมงพื้นบ้านอย่างเป็นทางการทุกเดือนในวันที่ 9 และ 17 ของเดือน โดยมีตัวแทนจากทุกบ้านในทุกอำเภอทะเลตรัง หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น ไปไม้เขียว อำเภอบางขัน ศูนย์ปฏิบัติการเฉพาะกิจทางทะเล (ตำรวจ) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตตรัง มูลนิธิอันดามัน เพื่อร่วมพูดคุยในประเด็นปัญหาของประมงพื้นบ้าน และหาทางออกร่วมกัน ส่วนการประชุมที่ไม่เป็นทางการเช่น การประชุมกลุ่มเล็ก สภากาแฟเช้ามีดก่อนออกเรือหาปลา เก็บอวนปู ซึ่งกลุ่มประมงพื้นบ้าน 4 หมู่บ้านนี้ใช้วิธีการประชุมแบบไม่เป็นทางการมากที่สุด ซึ่งจะเป็นการสื่อสารระหว่างแกนนำในบ้านเดียวกัน แกนนำระหว่าง 4 หมู่บ้าน โดยสลับกันเดินทางไปร่วมพูดคุยทั้งในพื้นที่ 4 หมู่บ้าน และบางครั้งก็เป็นสมาชิกประมงในพื้นที่ร่วมกับแกนนำ และเครือข่ายด้วย

วิธีที่ 2 การใช้สื่อบุคคลและสื่อเครื่องมือสื่อสารโทรศัพท์ การใช้สื่อบุคคลเพื่อสื่อสารให้สมาชิกในกลุ่มเกิดความเข้าใจในทิศทาง เป้าหมายเดียวกัน หากบุคคลที่ไปสื่อสารด้วยไม่สามารถทำความเข้าใจได้ เช่น การขอร้องให้เลิกใช้เครื่องมือที่ผิดกฎหมายและผิดประเภท ก็จะส่งบุคคลที่ผู้นั้นยอมรับและนับถือเข้าร่วมในการเจรจาต่อรองเพื่อสร้างความเข้าใจอีกครั้ง และหากยังไม่สามารถเจรจาก็ จะทำวิธีการเดิม คือให้บุคคลที่ผู้นั้นไว้วางใจเข้าเจรจาเพื่อคลี่คลาย กระทั่งสามารถ

เจรจาต่อรองได้ข้อยุติของการเจรจา นอกจากนี้ กลุ่มประมงพื้นบ้านจังหวัดตรังเขตเลเสบ้านก็ใช้โทรศัพท์เพื่อแจ้งในกรณีการประชุมด่วน การรวมพลเพื่อการเรียกร้อง สนับสนุน เคลื่อนไหว การแจ้งข่าวสารการเฝ้าระวังทางทะเลอีกด้วย

2. การสื่อสารภายนอก หมายถึง การส่งสารผ่านสื่อต่างๆ เช่น สื่อบุคคล สื่อมวลชน สื่อสิ่งพิมพ์ แผ่นพับของเขตเลเสบ้าน โดยมีผู้รับสารเป็นบุคคลภายนอก

#### วิธีการสื่อสาร

วิธีที่ 1 การจัดประชุม เวทีเสวนา การจัดเวทีเสวนาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและทรัพยากรธรรมชาติโดยหน่วยงาน องค์กรต่างๆ

วิธีที่ 2 การจัดโครงการ กิจกรรมเพื่อเล่าเรื่องแต่ละพื้นที่ ซึ่งแต่ละบ้านจะมีแผนงานของตนเอง และแต่ละพื้นที่จะมีกิจกรรมที่จะนำเสนอให้สาธารณะ รวมทั้งคนในและนอกพื้นที่ได้รับรู้และเข้าใจ โดยจะมีความร่วมมือทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน รัฐวิสาหกิจ สถาบันการศึกษา มูลนิธิอันดามัน

วิธีที่ 3 การประชาสัมพันธ์ ด้วยสื่อต่างๆ เช่น แผ่นพับ ป้าย การเล่าเรื่องราวของกลุ่มในแต่ละบ้าน ณ ที่ทำการกลุ่ม เพื่อให้บุคคลภายนอกได้รับรู้และศึกษา

อย่างไรก็ตามจากการวิเคราะห์รูปแบบการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน จังหวัดตรัง ซึ่งประกอบด้วย 5 ลักษณะ ได้แก่ ด้านกลุ่ม/เครือข่าย ด้านการมีส่วนร่วม ด้านผู้นำ ด้านการเคลื่อนไหว และด้านการสื่อสาร ซึ่งทั้ง 5 ด้าน มีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน และมีผลทำให้เครื่องมือประมงผิดกฎหมาย ผิดประเภทลดลงและหายไป สัตว์น้ำวัยอ่อนในเขตเลเส (สี่) บ้านเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องให้ความสำคัญมากขึ้น องค์กรรัฐ รัฐวิสาหกิจ เอกชน มูลนิธิ เข้ามามีส่วนร่วม สมาชิกผู้ใช้ทรัพยากรเห็นความสำคัญและร่วมรักษามากยิ่งขึ้น เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน เป็นต้นแบบการบริหารจัดการป่าชายเลนทรัพยากรทางทะเล

## บทที่ 5

### สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

#### สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน จังหวัดตรัง ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเขตเลเส (สี่) บ้าน และเพื่อวิเคราะห์ลักษณะการเมืองภาคประชาชนในด้านการปกป้องทรัพยากรทางทะเลของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเล (สี่) บ้าน จังหวัดตรัง โดยมีผลสรุปการวิจัยดังนี้

#### บริบทในพื้นที่

เขตเลเสบ้านเป็นภาษาพูดท้องถิ่นใต้ มาจากคำเต็มที่ว่า เขตทะเลสี่หมู่บ้าน หรือเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนสี่หมู่บ้าน ประกอบด้วย 2 อำเภอ 3 ตำบล 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านน้ำราบ ตำบลบางสัก อำเภอกันตัง บ้านเกาะมุกด์ ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง บ้านควนตุงกู ตำบลบางสัก อำเภอกันตัง และบ้านฉางกลาง ตำบลไม้ผาด อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชายมาจากหมู่บ้านเกาะมุกด์ รองลงมาใกล้เคียงกันคือบ้านน้ำราบ บ้านฉางกลาง และบ้านควนตุงกู ส่วนมากอยู่ในวัยหนุ่มสาว รองลงมาเป็นวัยกลางคนช่วงต้น (36-45 ปี) และวัยกลางคนช่วงปลาย (46-60 ปี) นับถือศาสนาอิสลามมากที่สุด รองลงมานับถือศาสนาพุทธ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษาส่วนใหญ่คือระดับประถมศึกษา/เทียบเท่า และมีสถานะเป็นสมาชิกกลุ่มประมงพื้นบ้าน

#### สรุปผลการศึกษาเชิงปริมาณ

รูปแบบการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน ประกอบด้วยด้านกลุ่ม/เครือข่าย ด้านการเคลื่อนไหว ด้านการมีส่วนร่วม ด้านผู้นำ และด้านการสื่อสาร โดยทุกด้านอยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่มากที่สุด คือ ด้านกลุ่ม/เครือข่าย รองลงมาด้านการเคลื่อนไหว ด้านการมีส่วนร่วม ด้านด้านผู้นำ และด้านการสื่อสาร ตามลำดับ

ด้านกลุ่ม/เครือข่าย อยู่ในระดับมาก พบว่า สมาชิกมีความผูกพันบ้านที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา สมาชิกในกลุ่มรักและหวงแหนทรัพยากรทางทะเลและทรัพยากรสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก และเมื่อพบปัญหา ผลกระทบต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมท่านร่วมปรึกษาหารือกับกลุ่ม อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ ข้อที่ต่ำสุดคือ กลุ่ม/เครือข่ายได้รับการช่วยเหลือ สนับสนุนจากมูลนิธิอันตามัน อยู่ในระดับมาก

ด้านการเคลื่อนไหว อยู่ในระดับมาก พบว่า มีความพร้อมออกมาต่อสู้เพื่อความถูกต้องหากเห็นความไม่ชอบมาพากลของรัฐและการเอาผลประโยชน์จากนายทุน หรือกลุ่มเรือประมง

พาณิชย์ อยู่ในระดับมาก รองลงมา การเรียกร้องต่อรัฐโดยผ่านตัวแทนทางการเมือง อยู่ในระดับมาก การต่อสู้เพื่อความเข้มแข็งของกลุ่ม/เครือข่าย อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ ข้อที่ต่ำสุดคือ การได้แสดงออกถึงการต่อสู้ในการปกป้องทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเล อยู่ในระดับมาก

ด้านการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับมาก พบว่า การมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูระบบนิเวศ เช่น แนวปะการัง ป่าชายเลน หญ้าทะเล สัตว์น้ำวัยอ่อนทางทะเล อยู่ในระดับมาก รองลงมา การได้รับผลประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเล อยู่ในระดับมาก และการมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน การอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ ข้อที่ต่ำสุดคือ การมีส่วนร่วมในการกระตุ้นให้หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และประชาชนทั่วไปได้เห็นความสำคัญของทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรทางทะเล อยู่ในระดับมาก

ด้านผู้นำ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ผู้นำกลุ่มเป็นที่ยอมรับของสมาชิก อยู่ในระดับมาก รองลงมา ผู้นำกลุ่มเป็นที่ยอมรับของหน่วยงานราชการ และมูลนิธิอื่นตามัน อยู่ในระดับมาก และผู้นำกลุ่มได้รับความเคารพนับถือจากสมาชิกกลุ่ม และสมาชิกกลุ่มยินดีให้ความร่วมมือเสมอ อยู่ในระดับมาก ข้อที่ต่ำสุดคือ ท่านผู้นำกลุ่มมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา แสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะ อยู่ในระดับมาก

ด้านการสื่อสาร อยู่ในระดับมาก พบว่า การติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกชาวประมง ชาวบ้านกับผู้นำกลุ่ม ใช้วิธีการประชุมกลุ่ม อยู่ในระดับมาก รองลงมา การติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิกชาวประมง ชาวบ้านกับผู้นำกลุ่ม ใช้วิธีการพูดคุยต่อหน้า อยู่ในระดับมาก และกลุ่มมีการเสวนา อภิปรายร่วมกับหน่วยงานราชการเพื่อร่วมหาแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเลอยู่ในระดับมาก ตามลำดับ ข้อที่ต่ำสุดคือ กลุ่ม/เครือข่าย/ผู้นำ/สมาชิก มีประชุม การแสดงความคิดเห็นถึงการแก้ไขปัญหาอยู่เสมอ อยู่ในระดับมาก

## สรุปผลการศึกษาเชิงคุณภาพ

### ลักษณะของกลุ่ม / เครือข่าย เขตเลเสบ้าน

1. ดำเนินการในรูปแบบคณะกรรมการ โดยคัดเลือกแกนนำหลักของแต่ละบ้านจากสมาชิก เพื่อทำหน้าที่แทนสมาชิก เช่น การประชุม กิจกรรมกลุ่ม การดำเนินงานของกลุ่มแต่ไม่มีโครงสร้างของกลุ่มที่ชัดเจน
2. ดำเนินการภายใต้ชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง นั้นหมายความว่าประมงพื้นบ้านในเขตเลเสบ้านเป็นสมาชิกชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง
3. กลุ่มเขตเลเส (สี่) บ้านจัดตั้งขึ้นเพื่อต่อการแบ่งเขตดูแลทรัพยากรทางทะเลอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหน้าบ้านตนเอง และสมาชิกไม่ได้ยึดติดกับการแบ่งเขต เนื่องจากมีความเป็นพี่เป็นน้องชาวประมงพื้นบ้านด้วยกัน ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ฉะนั้นจึงต้องช่วยกันดูแลและรักษาด้วยกัน
4. ความเข้มแข็งของจัดการทรัพยากรป่าชายเลนบ้านน้ำราบ นำมาสู่การแบ่งเขตเลเส (สี่) บ้าน

5. เป็นกลุ่มที่มีการพัฒนาที่เดิมมีเพียงคณะกรรมการที่มาจากแต่ละบ้าน กระทั่งมีการแต่งตั้งคณะกรรมการเขตเลเสบ้านชัดเจน ประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารแนวเขตฯ 4 หมู่บ้าน ชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจทางทะเล จังหวัดตรัง (ฉก.ทะเล) กลุ่มออมทรัพย์ประมงพื้นบ้าน 4 หมู่บ้าน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และ อบต.ในพื้นที่ โดยคณะกรรมการบริหารแนวเขตมาจากการแต่งตั้งตัวแทนชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจทางทะเลระดับหมู่บ้านของ 4 หมู่บ้าน บ้านละ 3 คน ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบ้านละ 1 คน นายก หรือผู้แทนนายกองค์การบริหารส่วนตำบล รวม 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลบางสัก ตำบลไม้ฝาด และตำบลเกาะลิบง ตำบลละ 1 คน และเพื่อเป็นการบูรณาการร่วมกัน

6. กลุ่มมีวางแผนร่วมกันในการจัดการทรัพยากรทางทะเล และสามารถจัดการเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรม ด้วยวิธีการจัดเวที การประชุมส่วนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

7. กลุ่มเกิดจากความรู้สึกรักของแกนนำซึ่งมีความรู้สึกรักและหวงแหนทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุการณ์สึนามิที่ทำให้เห็นคุณค่ามากยิ่งขึ้น

8. เขตเลเส (สี่) บ้าน มีเครือข่ายระดับพื้นที่อ่าวทะเลตรัง ประกอบด้วย อ่าวปะเหลียน (หาดสำราญ) อ่าวกลางน้ำ (บ้านแถวทุ่งตะเชะ ท่าบันได หินคอกควาย วังวน และกันตังใต้) อ่าวสิเกา อ่าวปากน้ำ (พระม่วง สุโหวงปาตุ มดตะนอย เจ้าไหม ท่าโต๊ะเมฆ ลิบง) และอ่าวเขตทะเลเส บ้าน มี 4 หมู่บ้าน (ควนตุงกู น้ำราบ เกาะมุกด์ ฉางกลาง) เครือข่ายของเขตเลเส (สี่) บ้าน ในระดับจังหวัดเป็นชมรมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง และชมรมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง มีเครือข่ายประมงพื้นบ้านระดับภาค คือ สมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มและชมรมชาวประมงพื้นบ้านและเครือข่ายระดับภูมิภาคในพื้นที่ 13 จังหวัดชายฝั่งทะเลภาคใต้ ได้แก่ ชมรมชาวประมงพื้นบ้าน จังหวัดนราธิวาส ชมรมชาวประมงพื้นบ้าน จังหวัดปัตตานี ชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล จังหวัดสงขลา ชมรมชาวประมงทะเลสาบสงขลาตอนล่าง ชมรมชาวประมง อ.สทิงพระ จ.สงขลา ชมรมชาวประมง อ.เขาชัยสน-บางแก้ว จ.พัทลุง ชมรมชาวประมง อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง กลุ่มอนุรักษ์ทะเลน้อย จ.พัทลุง ชมรมชาวประมงพื้นบ้าน อ.สิชล จ.นครศรีธรรมราช ชมรมชาวประมงพื้นบ้านอ่าวท่าชนะ อ.ท่าชนะ จ.สุราษฎร์ธานี กลุ่มอนุรักษ์พิทักษ์ชายฝั่ง อ.หลังสวน จ.ชุมพร ชมรมชาวประมงพื้นบ้าน อ.สุขสำราญ จ.ระนอง ชมรมชาวประมงพื้นบ้าน ต.เกาะยาวน้อย จ.พังงา เครือข่ายชาวประมงพื้นบ้าน ต.เกาะยาวใหญ่ จ.พังงา กลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน ต.เกาะศรีบอยา จ.กระบี่ กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรบ้านป่าคอก ต.ป่าคอก จ.ภูเก็ต ชมรมชาวประมงพื้นบ้าน จังหวัดสตูล โดยมีเป้าหมายร่วมกันคือการแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ การเฝ้าระวังและหยุดใช้เครื่องมือประมงทำลายล้างในพื้นที่

9. พื้นที่แต่ละบ้านในเขตเลเส (สี่) บ้าน มีการบริหารจัดการบ้านตนเอง โดยมีกลุ่มย่อยภายในแต่ละบ้าน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ประมงพื้นบ้าน วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ฯ เพื่อให้สมาชิกมีเงินออมและสามารถกู้ยืมเงินเพื่อซื้ออุปกรณ์ เครื่องมือที่ใช้ประกอบอาชีพ เช่น เรือ เครื่องยนต์ สำหรับผู้ประกอบอาชีพประมง ฯลฯ นอกจากนั้นยังแบ่งปันความช่วยเหลือแก่คนชรา คนพิการ และด้อยโอกาสในชุมชน เป็นทุนการศึกษาแก่เด็กและเยาวชนที่มีฐานะยากจน รวมทั้งการจัดการเขตเลเสบ้าน การอนุรักษ์พะยูนด้วย กลุ่มที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน จัดตั้งขึ้นมีเป้าหมายเพื่อให้สมาชิกรู้จักการออม สามารถทำงานเป็นกลุ่มได้ เป็นการสร้างสวัสดิการการจัดตั้งทุนให้แก่ชุมชน ทำให้เกิดความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจและสามารถเป็นชุมชนที่เข้มแข็งได้สอดคล้องตามแนวพระราชดำริ



วัยอ่อน ฯลฯ การจำกัดและห้ามตามช่วงเวลา ตามฤดูกาลในบางพื้นที่ (ช่วงวางไข่ ช่วงระยะเติบโต) และการร่วมกันฟื้นฟูระบบนิเวศน์โดยรวม เช่นวางแนวปะการัง ปลุกป่าชายเลน ฯลฯ

3. กฎกติกา การใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรการประมงทะเลในพื้นที่แนวเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนสีหมู่บ้านหรือเขตเลเสบ้าน มีหลักการสำคัญคือ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกันได้ของกลุ่มชาวประมงในพื้นที่และหมู่บ้านใกล้เคียง กุฎระเบียบข้อบังคับเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนดังนี้ จำกัดเครื่องมือการประมง ในบริเวณขอบเขตที่กำหนดเขตอนุรักษ์หล้าทะเล เขตสัตว์น้ำวัยอ่อน ได้แก่ เรืออวนรุน อวนประกอบเครื่องมือกระทุ้งน้ำ อวนชัก อวนทับตลิ่ง เบ็ดราว ระเบิด ยาเบื่อ ลอบหรือไซปู ขนาดตาอวนต่ำกว่า 2 นิ้ว การดำหอยโดยใช้เครื่องมือ สำหรับเครื่องมือการประมงที่ห้ามใช้ ประกอบด้วย เรืออวนลาก เรือปั่นไฟเข้ามาในเขต 3,000 เมตรห่างจาก เกาะมุกต์, เกาะกระดาน, เกาะเชือก, เกาะแหวนอย่างเด็ดขาด (จำกัดและห้ามตามช่วงเวลา ตามฤดูกาลในบางพื้นที่ เช่น ช่วงวางไข่ ช่วงระยะเติบโต) การร่วมกันฟื้นฟูระบบนิเวศน์โดยรวม เช่น วางแนวเขตปะการัง ปลุกป่าชายเลน ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ฯลฯ

บทลงโทษ คือการตักเตือน ในขณะเดียวกันนอกจากกฎ กติกาของชุมชนแล้ว กฎหมายที่เป็นบทลงโทษชัดเจนเป็นกลไกที่ใช้ในการควบคุม ดูแลเฝ้าระวัง การใช้เครื่องมือประมงผิดกฎหมายและผิดประเภทในเขตทะเลพื้นที่จังหวัดตรัง เช่น

พระราชบัญญัติการประมง ปี พ.ศ. 2490

มาตรา 22 ห้ามมิให้บุคคลใด ตัดตั้ง วาง หรือสร้างเขื่อน ทำนบ รั้ว เครื่องมือที่เป็นตาข่าย หรือเครื่องมือทำการประมงอื่นๆ ในที่จับสัตว์น้ำ ซึ่งกั้นทางเดินของสัตว์น้ำ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ หรือกระทำการเช่นนั้นเพื่อประโยชน์แก่การกสิกรรมในที่ดินอันบุคคลถือกรรมสิทธิ์

ประกาศกระทรวงเกษตร และสหกรณ์

เรื่องห้ามใช้เครื่องมือโพงพาง รั้วไซมาน หรือกั้นรั้วไซมาน ลี หรือ เครื่องมือที่มีลักษณะ และวิธีการใช้คล้ายคลึงกันทำการประมง อาศัยอำนาจตามความของพระราชบัญญัติการประมง ปี พ.ศ. 2490 มาตรา 32 (2) เพื่อออกประกาศห้ามใช้เครื่องมือดังกล่าว ประกาศเมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2521 โดย นายนรีดา กรรณสูต รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ประกาศจังหวัดตรัง

เรื่อง กำหนดห้ามใช้เครื่องมือประมงบางชนิดทำการประมงในบริเวณแหล่งหล้าทะเล หรือภายในพื้นที่กำหนดอาศัยอำนาจตามมาตรา 32 (2) แห่งพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 โดยผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง โดยการอนุมัติของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร และสหกรณ์ ณ วันที่ 16 พฤษภาคม 2535 โดย นายยงยุทธ วิชัยดิษฐ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง ให้ออกประกาศดังนี้

“ห้ามมิให้ผู้หนึ่งผู้ใด ใช้เครื่องมือทำการประมงประเภทอวนลาก อวนรุนทุกประเภท ทุกชนิด ซึ่งใช้ประกอบกับเรือยนต์ทำการประมง อวนทับตลิ่ง (อวนชัก) อวนลอยปลาทราย ซึ่งใช้ประกอบกับเครื่องมือกระทุ้งน้ำทำการประมง อวนถ่วง หรืออวนจมกระเบน ทำการประมงภายในเส้นล้อมรอบที่กำหนด”

### ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

เรื่องกำหนดห้ามใช้เครื่องมืออวนลากอวนรุนที่ใช้ประกอบเรือยนต์ทำการประมงในที่จับสัตว์น้ำบางแห่งของจังหวัดตรัง โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 32 (2) และ (4) แห่งพระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 มีสาระสำคัญดังนี้ “ห้ามบุคคลใดใช้เครื่องมืออวนลากชนิดมีถุ เครื่องมืออวนรุน ละวะ ชิบ หรือรูงัก รุนเคย หรืออวนถุทุกชนิดและทุกขนาด ที่ใช้ประกอบเรือยนต์ทำการประมงไม่ว่าด้วยวิธีใดๆ ภายในบริเวณพื้นที่ตามจุดพิกัดที่ปรากฏในแผนที่แนบท้ายประกาศฉบับนี้โดยเด็ดขาด” ประกาศ ณ วันที่ 9 ตุลาคม 2550

บทกำหนดโทษ (ที่เกี่ยวข้องกับข้อห้ามดังกล่าวแล้ว)

มาตรา 62 บุคคลใดฝ่าฝืนมาตรา 9, 13, 18, 21, 22, 30, 54 หรือมาตรา 55 ต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 70 เครื่องมือทำการประมงที่ได้มีประกาศตามความในมาตรา 32 ห้ามมิให้บุคคลใดใช้โดยเด็ดขาดนั้น ถ้านำมาใช้ทำการประมงในที่จับสัตว์น้ำ ให้ศาลริบเครื่องมืออันนั้นเสีย

นอกจากนั้น ยังอยู่ภายใต้ข้อบัญญัติที่เรียกว่า “ข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลิบงว่าด้วย” การอนุรักษ์พะยูน พ.ศ. 2554

4. เขตทะเล (สี่) บ้านใช้การฟื้นฟูระบบนิเวศ เช่น แนวปะการัง ป่าชายเลน หล้าทะเล สัตว์น้ำวัยอ่อนทางทะเล ด้วยการจัดโครงการ/กิจกรรมในแต่ละบ้านประจำทุกปี เพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมทางทะเล เช่น ปลูกป่าชายเลน หล้าทะเล อนุรักษ์พะยูน ปล่อยุทธ์สัตว์น้ำ พันธุ์กุ้ง ปูม้า หอยชักตีน คั้นความสมดุลสู่ท้องทะเล และเป็นการรณรงค์สร้างจิตสำนึก ร่วมฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งตรัง ซึ่งมีหน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงานทั้งระดับจังหวัด อำเภอ และตำบลให้ความสำคัญ ข้าราชการ ประชาชน นักเรียน นักศึกษารวมทั้งหมู่บ้านใกล้เคียงในเขตทะเลบ้านและสมาชิกประมงพื้นบ้านในอ่าวทะเลตรังมาร่วมด้วย นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการแสดงบนเวทีประกวดวาดภาพ ประกวดการเขียนเรียงความด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การแสดงร้องเงืงศิลปะพื้นบ้านท้องถิ่น การแข่งเรือ เป็นต้น

### ลักษณะการเคลื่อนไหวน

การเสียชีวิตของพะยูนนำมาซึ่งการเคลื่อนไหวนการเมืองภาคประชาชนกลุ่มประมงพื้นบ้านหลายครั้งในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม โดยการเคลื่อนไหวนจะนำโดยชมรมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง ถือเป็นความร่วมมือจากทุกบ้านทุกอ่าวในเลตรัง มีเหตุการณ์สำคัญของการเคลื่อนไหวนเพื่อเรียกร้องต่อภาครัฐ ดังนี้

เดือนมีนาคม ปี พ.ศ.2554 เหตุการณ์ชาวประมงพื้นบ้านนำซากพะยูนเพศเมียอายุประมาณ 5 ปี น้ำหนัก 57 กิโลกรัม ความยาว 1.56 เมตร ซึ่งพบเกยตื้นบริเวณหน้าเกาะลิบง หมู่ 7 บ้านทรายแก้ว ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง มาประท้วงหน้าศาลากลางจังหวัดตรัง เนื่องจากตั้งแต่ปี 2550-2554 พะยูนเสียชีวิตไปแล้วกว่า 50 ตัว เต่าทะเลมากกว่า 100 ตัว โลมา มากกว่า 60 ตัว และในปี 2554 ขณะนั้น ก็เสียชีวิตเป็นตัวที่ 8 ซึ่งสาเหตุมาจากการใช้เครื่องมือที่ผิด

กฎหมาย จึงนำพะยูนมาประท้วงเพื่อเรียกร้องให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เห็นความสำคัญและจริงจังในการป้องกันการปราบปรามอย่างต่อเนื่อง

ข้อเรียกร้องของกลุ่มประมงพื้นบ้าน ให้หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องหามาตรการอนุรักษ์พะยูน เต่าทะเล โลมา และสัตว์ทะเลอย่างจริงจัง

ผลการเรียกร้อง คือ หลักจากนั้นผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง ได้ประชุมหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นายอำเภอ สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดตรัง ประมงจังหวัดตรัง สมาคมชาวประมงอำเภอกันตัง ชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง ร่วมพิจารณาหารือเพื่อร่วมหามาตรการ โดยได้ดำเนินการรื้อถอนอวนปลากระเบน และเบ็ดราไวในพื้นที่เสี่ยงที่เป็นอันตรายต่อพะยูนและโลมา พร้อมทั้งประกาศพื้นที่เป็นเขตห้ามใช้เครื่องมือผิดกฎหมายเพิ่มเติม

เดือนพฤษภาคม ปีพ.ศ.2556 ชมรมประมงพื้นบ้าน เรียกร้องให้จังหวัดตรังช่วยแก้ไขอวนลากจากประมงนอกพื้นที่ ซึ่งชาวบ้านพบและสังเกตการณ์ว่ามีชาวประมงนอกพื้นที่ เรือประมงพาณิชย์เข้ามาลักลอบทำการประมงในพื้นที่อนุรักษ์ช่วงฤดูปิดอ่าว (ตามประกาศกรมประมง ปิดอ่าวอันดามัน ฤดูปลาวางไข่ จ.ภูเก็ต พังงา กระบี่ ตรัง ตั้งแต่วันที่ 1 เม.ย.-30 มิ.ย) ทำให้อวนปูของชาวประมงพื้นบ้านได้รับความเสียหายในหลายพื้นที่ โดยเรียกร้องให้ผู้ว่าราชการจังหวัดหาทางดำเนินการ

ผลการเรียกร้อง ผู้ว่าราชการสั่งการให้มีการตรวจสอบเรือประมงพาณิชย์ที่ลักลอบเข้ามาทำการประมงอย่างเร่งด่วน

สำหรับวิธีการกีดกันภาครัฐ แกนนำชมรมชาวประมงพื้นบ้านใช้สันติวิธีด้วยการเจรจา ข้อดี คือประหยัดทรัพยากรคน ไม่ต้องมีกำลังคนมากในการเจรจา แต่ในขณะเดียวกันก็เกิดเป็นข้อเสีย คือคณะกรรมการ หรือผู้มีอำนาจไม่ทำตามนโยบาย ทำให้เกิดปัญหาเพิ่มขึ้น

อย่างไรก็ตามแนวเขตทะเลเส (สี่) บ้าน ใช้วิธีการเคลื่อนไหว ด้วยการจัดโครงการ/กิจกรรม โดยมีหลายภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม มากกว่าการเรียกร้องหรือการกีดกันด้วยวิธีการประท้วงต่อภาครัฐ

### ลักษณะผู้นำ

ผู้นำ หมายถึง ผู้นำกลุ่มเขตทะเลเส (สี่) บ้าน อันประกอบด้วยบ้านฉางกลาง บ้านเกาะมุกด์ บ้านควนตุงกู และบ้านน้ำราบ ซึ่งร่วมกำหนดทิศทาง เป้าหมาย โน้มน้าวและจูงใจให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการดูแล เฝ้าระวังทรัพยากรทางทะเลและทรัพยากรสิ่งแวดล้อม โดยการวิจัยครั้งสามารถสรุปลักษณะผู้นำได้ 3 แนว ดังนี้

#### 1. แนวประนีประนอม

เป็นลักษณะของผู้นำที่ใช้วิธีการพูด โกล่เกลี่ย ทำความเข้าใจด้วยหลักการและเหตุผล เพื่อหาข้อยุติ มียืดหยุ่น เสียสละ มีความเมตตา ใช้หลักการทำงานร่วมกัน

#### 2. แนวปะทะ

เป็นลักษณะของผู้นำที่มีความเด็ดขาด เข้มงวดกับกฎกติการะเบียบวินัยเพื่อความถูกต้องและผลประโยชน์ส่วนรวม กล้าเผชิญหน้า กล้าเรียกร้องขอความเป็นธรรมต่อภาครัฐ

### 3. แนวผสม

เป็นลักษณะของผู้นำที่มีทั้งแนวประนีประนอม และแนวปะทะอยู่ในคนๆ เดียวกัน คือใช้วิธีการพูดคุย เจรจา ทำความเข้าใจด้วยหลักการและเหตุผล ใช้หลักการทำงานร่วมกันปรึกษาหารือกันเพื่อหาข้อยุติ ในขณะที่เดียวกันก็มีความเด็ดขาด ยึดปฏิบัติกฎกติกาที่ชุมชนเป็นผู้ร่วมกำหนด และคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก และเมื่อได้รับคำชมหรือประสบความสำเร็จจะถือว่าเป็นความร่วมมือจากทีมงาน แต่หากได้รับผลในสิ่งตรงกันข้ามจะถือว่าเป็นความรับผิดชอบตนเองเป็นหลัก ดังตำราพิชัยสงครามของซือหม่าฝัว แห่งรัฐฉี ในสมัยชุนชิว ที่ว่า เมื่อออกศึกได้ชัยชนะ ควรถือเป็นวีรกรรมร่วมกัน หากพ่ายแพ้ถือเป็นความรับผิดชอบตนเองเป็นหลัก และหากออกศึกในครั้งต่อไปเราจะนำพากองทัพด้วยยุทธวิธีใหม่

ลักษณะของผู้นำกลุ่มประมงพื้นบ้าน

1. เข้มแข็ง
2. มีความกล้าหาญ
3. เสียเวลาส่วนตนให้ส่วนรวม
4. ใช้หลักประนีประนอมด้วยเหตุและผล
5. มีมวลชน
6. รอบรู้เรื่องทรัพยากรทางทะเล และทรัพยากรธรรมชาติ
7. รับผิดชอบต่อหน้าที่
8. เป็นแบบอย่างที่ดี
9. เป็นที่ยอมรับของเพื่อนสมาชิก
10. บุคลิกน่าเชื่อถือ
11. กล้าพูด กล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้อง
12. ตัดสินใจร่วม
13. กล้าเผชิญปัญหา
14. มีใจอนุรักษ์

### ลักษณะการสื่อสาร

รูปแบบการสื่อสารของแนวเขตเลเส (สี่) บ้าน จังหวัดตรัง มีการสื่อสาร 2 ประเภท ดังนี้

1. การสื่อสารภายใน หมายถึง การส่งสารและรับสารผ่านสื่อบุคคลของกลุ่มประมงพื้นบ้าน 4 หมู่บ้าน ในเขตเลเสบ้าน ได้แก่ บ้านน้ำราบ บ้านเกาะมุกด์ บ้านควนตุงกู บ้านฉางกลาง โดยแกนนำและสมาชิกประมงพื้นบ้านเขตเลเสบ้านเป็นทั้งผู้ส่งและผู้รับสารในขณะเดียวกัน เนื่องจากต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา ทั้งจากการลาดตระเวน การร่วมเฝ้าระวังร่วมกัน

### วิธีการสื่อสาร

วิธีที่ 1 การประชุมกลุ่มทั้งแบบทางการ และไม่เป็นทางการ โดยการดำเนินการประชุมที่เป็นทางการสำหรับบ้านน้ำราบทุกวันที่ 10 ของทุกเดือน บ้านเกาะมุกด์ ทุกวันที่ 20 ของเดือน บ้านควนตุงกู ขึ้น 15 ค่ำของทุกเดือน ประชุมชมรมชาวประมงพื้นบ้านอย่างเป็นทางการทุกเดือนในวันที่ 9 และ 17 ของเดือน โดยมีตัวแทนจากทุกบ้านในทุกอำเภอทะเลตรัง หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น ไปไม้เขียว อำเภอบุศุขปฏิบัติภารกิจทางทะเล (ตำรวจ) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตตรัง มูลนิธิอันดามัน เพื่อร่วมพูดคุยในประเด็นปัญหาของประมงพื้นบ้าน และหาทางออกร่วมกัน ส่วนการประชุมที่ไม่เป็นทางการเช่น การประชุมกลุ่มเล็ก สภากาแฟเข้ามิดก่อนออกเรือหาปลา เก็บอวนปู ซึ่งกลุ่มประมงพื้นบ้าน 4 หมู่บ้านนี้ใช้วิธีการประชุมแบบไม่เป็นทางการมากที่สุด ซึ่งจะเป็นการสื่อสารระหว่างแกนนำในบ้านเดียวกัน แกนนำระหว่าง 4 หมู่บ้าน โดยสลับกันเดินทางไปร่วมพูดคุยทั้งในพื้นที่ 4 หมู่บ้าน และบางครั้งก็เป็นสมาชิกประมงในพื้นที่ร่วมกับแกนนำ และเครือข่ายด้วย

วิธีที่ 2 การใช้สื่อบุคคลและสื่อเครื่องมือสื่อสารโทรศัพท์ การใช้สื่อบุคคลเพื่อสื่อสารให้สมาชิกในกลุ่มเกิดความเข้าใจในทิศทาง เป้าหมายเดียวกัน หากบุคคลที่ไปสื่อสารด้วยไม่สามารถทำความเข้าใจได้ เช่น การขอร้องให้เลิกใช้เครื่องมือที่ผิดกฎหมายและผิดประเภท ก็จะส่งบุคคลที่ผู้นั้นยอมรับและนับถือเข้าร่วมในการเจรจาต่อรองเพื่อสร้างความเข้าใจอีกครั้ง และหากยังไม่สามารถเจรจาก็จะทำวิธีการเดิม คือให้บุคคลที่ผู้นั้นไว้วางใจเข้าเจรจาเพื่อคลี่คลาย กระทั่งสามารถเจรจาต่อรองได้ข้อยุติของการเจรจา นอกจากนั้น กลุ่มประมงพื้นบ้านจังหวัดตรังเขตทะเลเสบ้านก็ใช้โทรศัพท์เพื่อแจ้งในกรณีการประชุมด่วน การรวมพลเพื่อการเรียกร้อง สนับสนุน เคลื่อนไหว การแจ้งข่าวสารการเฝ้าระวังทางทะเลอีกด้วย

2. การสื่อสารภายนอก หมายถึง การส่งสารผ่านสื่อต่างๆ เช่น สื่อบุคคล สื่อมวลชน สื่อสิ่งพิมพ์ แผ่นพับของเขตทะเลเสบ้าน โดยมีผู้รับสารเป็นบุคคลภายนอก

### วิธีการสื่อสาร

วิธีที่ 1 การจัดประชุม เวทีเสวนา การจัดเวทีเสวนาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและทรัพยากรธรรมชาติโดยหน่วยงาน องค์กรต่างๆ

วิธีที่ 2 การจัดโครงการ กิจกรรมเพื่อเล่าเรื่องแต่ละพื้นที่ ซึ่งแต่ละบ้านจะมีแผนงานของตนเอง และแต่ละพื้นที่จะมีกิจกรรมที่จะนำเสนอให้สาธารณะ รวมทั้งคนในและนอกพื้นที่ได้รับรู้และเข้าใจ โดยจะมีความร่วมมือทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน รัฐวิสาหกิจ สถาบันการศึกษา มูลนิธิอันดามัน

วิธีที่ 3 การประชาสัมพันธ์ ด้วยสื่อต่างๆ เช่น แผ่นพับ ป้าย การเล่าเรื่องราวของกลุ่มในแต่ละบ้าน ณ ที่ทำการกลุ่ม เพื่อให้บุคคลภายนอกได้รับรู้และศึกษา

## สรุปผลการวิเคราะห์

**ประเด็นที่ 1 ด้านกลุ่ม/เครือข่าย** กลุ่มประมงพื้นบ้านจังหวัดตรังมีความเชื่อมโยงเครือข่ายกับระดับชาติ และสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ ซึ่งมีการรวมตัวกันอย่างเป็นทางการ โดยเครือข่ายมีฐานทรัพยากรและระบบนิเวศน์มีลักษณะที่เหมือนและคล้ายคลึงกัน มีเป้าหมายร่วมกันคือการแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ การเฝ้าระวังและหยุดใช้เครื่องมือประมงทำลายล้างในทุกพื้นที่ กลุ่มประมงพื้นบ้านได้ดำเนินการในรูปแบบคณะกรรมการภายใต้ชมรมประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง มีสมาชิกมาจากชาวประมงพื้นบ้านในเขต 4 บ้าน คือ บ้านน้ำราบ บ้านเกาะมุกด์ บ้านควนตุงกู บ้านฉางกลาง กลุ่มเกิดจากความรู้สึกของแกนนำซึ่งมีความรู้สึกรักและหวงแหนทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุการณ์สึนามิที่ทำให้เห็นคุณค่ามากยิ่งขึ้น สมาชิกผูกพันกับที่อยู่อาศัย ซึ่งผลการศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพสอดคล้องกันที่เห็นความสำคัญของกลุ่ม/เครือข่ายมีความสำคัญอยู่ในระดับมาก และเป็นอันดับแรก

**ประเด็นที่ 2 ด้านการมีส่วนร่วม** ความร่วมมือของชุมชนเกิดจากการร่วมวางแผนจัดการทรัพยากรอย่างเป็นระบบ ในด้านต่างๆ ซึ่งผลการศึกษาเชิงคุณภาพและปริมาณสอดคล้องกัน ทั้งการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกันได้ของกลุ่มชาวประมงในพื้นที่และหมู่บ้านใกล้เคียง การร่วมกันกำหนดกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ต่างๆ ในการฟื้นฟูระบบนิเวศ การจำกัดประเภทของเครื่องมือบางประเภทในบริเวณบางขอบเขตที่กำหนด และเขตเลเสบ้านได้กำหนดกฎกติกา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการประมงทะเลในพื้นที่แนวเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนสีหมู่บ้านหรือเขตเลเสบ้านซึ่งมีหลักการสำคัญในการบริหารจัดการ คือการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกันได้ของกลุ่มชาวประมงในพื้นที่และหมู่บ้านใกล้เคียง มีกฎระเบียบข้อบังคับเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนด้วยการจำกัดเครื่องมือการประมง ในบริเวณขอบเขตที่กำหนด (เขตอนุรักษ์หญ้าทะเล เขตสัตว์น้ำวัยอ่อน) ประกอบด้วย เรืออวนรุน อวนประกอบเครื่องมือกระทุ้งน้ำ อวนชัก อวนทับตลิ่ง เบ็ดราไว ระเบิด ยาเบื่อ ลอบหรือไซปู ขนาดตาอวนต่ำกว่า 2 นิ้ว การดำหอยโดยใช้เครื่องมือ การห้ามใช้เครื่องมือการประมง ได้แก่ เรืออวนลาก เรือปั่นไฟเข้ามาในเขต 3,000 เมตรห่างจาก เกาะมุกด์, เกาะกระดาน, เกาะเชือก, เกาะแหวนอย่างเด็ดขาด (จำกัดและห้ามตามช่วงเวลา ตามฤดูกาลในบางพื้นที่ เช่น ช่วงวางไข่ ช่วงระยะเติบโต) การร่วมกันฟื้นฟูระบบนิเวศโดยรวม เช่น วางแนวเขตปะการัง ปลูกป่าชายเลน ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ฯลฯ และมีข้อบังคับที่เกี่ยวกับทรัพยากรทางธรรมชาติ คือ นักท่องเที่ยวควรแต่งกายให้มิดชิดในบริเวณชุมชน สำหรับบตลงโทษ เป็นการตักเตือน

**ประเด็นที่ 3 ด้านผู้นำ** ลักษณะของผู้นำเป็นที่ยอมรับของสมาชิก ของหน่วยงานราชการ กล้าเผชิญหน้าต่อหน่วยงานราชการ/เอกชนเพื่อเรียกร้อง แสดงออกถึงการปกป้องทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเล มีลักษณะเข้มแข็ง มีความกล้าหาญ เสียเวลาส่วนตนให้ส่วนรวม ใช้หลักประนีประนอมด้วยเหตุและผล มีมวลชน รอบรู้เรื่องทรัพยากรทางทะเล และทรัพยากรธรรมชาติรับผิดชอบหน้าที่ เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นที่ยอมรับของเพื่อนสมาชิก บุคลิกน่าเชื่อถือ กล้าพูด กล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้อง ตัดสินใจร่วมได้ สามารถแบ่งได้ 3 ลักษณะ คือ แนว

ประนีประนอม เป็นลักษณะของผู้นำที่ใช้วิธีการพูด โกล่เกลี่ย ทำความเข้าใจด้วยหลักการและเหตุผล เพื่อหาข้อยุติ มียืดหยุ่น เสียสละ มีความเมตตา ใช้หลักการทำงานร่วมกัน แนวปะทะ เป็นลักษณะของผู้นำที่มีความเด็ดขาด เข้มงวดกับกฎกติการะเบียบวินัยเพื่อความถูกต้องและผลประโยชน์ส่วนรวม กล้าเผชิญหน้า กล้าเรียกร้องขอความเป็นธรรมต่อภาครัฐ และแนวผสม เป็นลักษณะของผู้นำที่มีทั้งแนวประนีประนอม และแนวปะทะอยู่ในคนๆ เดียวกัน คือใช้วิธีการพูดคุย เจรจา ทำความเข้าใจด้วยหลักการและเหตุผล ใช้หลักการทำงานร่วมกัน ปรีกษาหารือกันเพื่อหาข้อยุติ ในขณะเดียวกันก็มีความเด็ดขาด ยึดปฏิบัติกฎกติกาที่ชุมชนเป็นผู้ร่วมกำหนด และคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก ซึ่งผลการศึกษาทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพสอดคล้องด้วยเช่นกัน

**ประเด็นที่ 4 ด้านการเคลื่อนไหว** ผลการศึกษาทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเสบ้านสมาชิกมีความพร้อมออกมาต่อสู้เพื่อความถูกต้องหากเห็นความไม่ชอบมาพากลของรัฐและการเอาผลประโยชน์จากนายทุน หรือกลุ่มเรือประมงพาณิชย์ อยู่ในระดับ พร้อมทั้งจะเรียกร้องต่อรัฐโดยผ่านตัวแทนทางการเมือง และยินดีที่จะต่อสู้เพื่อความเข้มแข็งของกลุ่ม/เครือข่าย กลุ่มประมงพื้นบ้านใช้วิธี การเรียกร้อง การกดดันภาครัฐ โดยการเรียกร้องจะกระทำต่อผู้ว่าราชการจังหวัด เนื่องจากมีความเชื่อว่า การเรียกร้องต่อผู้ที่มีอำนาจในระดับสูงจะสามารถตอบสนองการแก้ปัญหาได้รวดเร็วยิ่งขึ้น และใช้วิธีการกดดันภาครัฐ แกนนำชมรมชาวประมงพื้นบ้านใช้สันติวิธีด้วยการเจรจา

**ประเด็นที่ 5 ด้านการสื่อสาร** กลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเสบ้านมีการเสวนา พูดคุย ประชุมร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเล โดยสรุปได้ 2 ลักษณะ คือ หนึ่ง การสื่อสารภายใน หมายถึง การส่งสารและรับสารผ่านสื่อบุคคลของกลุ่มประมงพื้นบ้าน 4 หมู่บ้าน ในเขตเลเสบ้าน ได้แก่ บ้านน้ำราบ บ้านเกาะมุกด์ บ้านควนตุงกู บ้านฉางกลาง โดยแกนนำและสมาชิกประมงพื้นบ้านเขตเลเสบ้านเป็นทั้งผู้ส่งและผู้รับสารในขณะเดียวกัน เนื่องจากต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา ทั้งจากการลาดตระเวน การร่วมเฝ้าระวังร่วมกัน มีวิธีการสื่อสาร 2 วิธี คือ การประชุมกลุ่มทั้งแบบทางการ / ไม่เป็นทางการ และการใช้สื่อบุคคลและสื่อเครื่องมือสื่อสารโทรศัพท์ การใช้สื่อบุคคลเพื่อสื่อสารให้สมาชิกในกลุ่มเกิดความเข้าใจในทิศทาง เป้าหมายเดียวกัน สอง การสื่อสารภายนอก หมายถึง การส่งสารผ่านสื่อต่างๆ เช่น สื่อบุคคล สื่อมวลชน สื่อสิ่งพิมพ์ แผ่นพับของเขตเลเสบ้าน โดยมีผู้รับสารเป็นบุคคลภายนอก มีวิธีการสื่อสาร 3 วิธี คือ การจัดประชุม เวทีเสวนา การจัดเวทีเสวนาโดยความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การจัดโครงการ กิจกรรมเพื่อเล่าเรื่องแต่ละพื้นที่ การประชาสัมพันธ์ด้วยสื่อต่างๆ เช่น แผ่นพับ ป้าย

อย่างไรก็ตามจากการวิเคราะห์ลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน จังหวัดตรัง ซึ่งประกอบด้วย ด้านกลุ่ม/เครือข่าย ด้านการมีส่วนร่วม ด้านผู้นำ ด้านการเคลื่อนไหว และด้านการสื่อสาร ซึ่งลักษณะทั้ง 5 ด้าน มีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน และมีผลทำให้เครื่องมือประมงผิดกฎหมาย ผิดประเภทลดลงและหายไป สัตว์น้ำวัยอ่อนในเขตเลเส (สี่) บ้านเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องให้ความสำคัญมากขึ้น องค์กรรัฐ

รัฐวิสาหกิจ เอกชน มูลนิธิ เข้ามามีส่วนร่วม สมาชิกผู้ใช้ทรัพยากรเห็นความสำคัญและร่วมรักษามากยิ่งขึ้น เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน เป็นต้นแบบการบริหารจัดการป่าชายเลน ทรัพยากรทางทะเล

## อภิปรายผล

1. การเมืองภาคประชาชนเขตเลเส (สี่) บ้าน จังหวัดตรัง เป็นการรวมตัวของกลุ่มประมงพื้นบ้านที่ได้รับประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยการเห็นคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่และเพิ่มมูลค่าด้วยการอนุรักษ์ทรัพยากรนั้น และร่วมมือกันเพื่อปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวมโดยการวางแผน กฎ กติกา ข้อบังคับของชุมชนจากเครื่องประมงทำลายล้างที่ผิดกฎหมายและผิดประเภทให้เหลือน้อยที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ โดยกลุ่มเขตเลเส (สี่) บ้าน มีเครือข่ายในระดับจังหวัดเป็นชมรมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง ระดับภาคเป็นสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ รูปแบบการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน ประเด็นที่มากที่สุด คือ ด้านกลุ่ม/เครือข่าย

**ด้านกลุ่ม/เครือข่าย** พบว่า สมาชิกมีความผูกพันบ้านที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน และสมาชิกในกลุ่มรักและหวงแหนทรัพยากรทางทะเลและทรัพยากรสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับแนวคิดทางสังคมวิทยาที่บ็อปลิน(Poplin) ที่กล่าวถึงลักษณะสำคัญของชุมชน คือ กลุ่มคนที่มาอยู่รวมกันในพื้นที่ หรือบริเวณหนึ่ง สมาชิกมีการติดต่อกันทางสังคม มีความผูกพันทางด้านจิตใจต่อระบบนิเวศ และมีกิจกรรมส่วนร่วมเพื่อใช้ประโยชน์ และยังสอดคล้องที่ Poplin ได้กล่าวถึงสถานะชุมชนว่า อาณาบริเวณทางภูมิศาสตร์มีอิทธิพลต่อชุมชน หมายความว่าสภาพทางภูมิศาสตร์เป็นตัวกำหนดสถานที่ตั้งและความเจริญเติบโต และเป็นบริเวณที่มีทรัพยากรธรรมชาติสมบูรณ์ ซึ่งเขตเลเส(สี่)บ้านก็มีการแบ่งเขตตามหลักภูมิศาสตร์ 4 หมู่บ้าน เพื่อป้องกันเครื่องมือประมงทำลายล้างมีเนื้อที่ประมาณ 44.02 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นไร่ 27,518 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ชายฝั่งบนเกาะมุกด์ 8.44 กิโลเมตร ตั้งแต่บ้านฉางกลาง - แหลมหยงหลิง มีความยาวประมาณ 15.62 กิโลเมตร และมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ เช่น หญ้าทะเล 9 ชนิดพันธุ์ เนื้อที่ 6,724 ไร่ ปะการังสภาพสมบูรณ์ในพื้นที่ด้านตะวันตกของบ้านเกาะมุกด์ ป่าชายเลนเนื้อที่ประมาณ 5,000 ไร่แหล่งที่อยู่อาศัยของพะยูน แหล่งที่อยู่อาศัยของเต่าทะเล ดอนหอยมุก หอยชักตีน หอยตาชัย และอื่น ๆ หน้าเกาะมุกด์ นอกจากนั้นกลุ่มเขตเลเส(สี่) บ้านเกิดจากการรวมตัวเพื่อมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนสี่หมู่บ้านและหยุดการใช้เครื่องมือประมงผิดกฎหมาย ฝ่าฝืนกฎกติกาชุมชน เช่น อวนรุน อวนลาก เบ็ดราไว ระเบิด ยาเบื่อ ฯลฯ ซึ่งมีผลกระทบต่อทรัพยากรทางทะเลและทรัพยากรชายฝั่ง สมาชิกมีอาชีพเป็นชาวประมงพื้นบ้าน และประกอบอาชีพเกษตรกรรมแต่สมัครใจเข้ามาอยู่ในกลุ่มประมงพื้นบ้าน ในขณะที่ประมงพื้นบ้านส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ด้วยการเป็นเครือญาติ มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันและความสัมพันธ์เพื่อประโยชน์ร่วมกันคือการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง จึงเป็นทั้งกลุ่มปฐมภูมิ (Primary Group) และกลุ่มทุติยภูมิ (Secondary Group)

นอกจากนี้เขตเลเส(สี่)บ้าน เกิดจากชาวประมงพื้นบ้านด้วยตนเองที่เห็นความสำคัญและริเริ่มการบริหารจัดการกันเองด้วยวิธีการพูดคุยเพื่อหาข้อยุติ ข้อตกลงร่วมกันในการร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลทรัพยากรชายฝั่งบริเวณหน้าบ้านตนเอง ซึ่งหลังจากนั้นจึงมีหน่วยงานต่างๆทั้ง

ระดับภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นเช่น องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลิบง มูลนิธิอันดามัน ศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 6 สถานีป่าชายเลนที่ 40 ส่วนบริหารจัดการป่าชายเลนที่ 3 สำนักงานประมงจังหวัด อำเภอกันตัง และหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้องมาร่วมผลักดัน ร่วมทำกิจกรรมจนถึงปัจจุบันมากยิ่งขึ้น เป็นลักษณะการพัฒนาท้องถิ่นจากล่างขึ้นบน (Down to Top) ทั้งนี้ยังมีกลุ่มย่อยภายในแต่ละบ้านซึ่งเป็นการบริหารจัดการของชุมชนเอง เช่น กลุ่มออมทรัพย์ประมงพื้นบ้าน วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ฯ เพื่อให้สมาชิกมีเงินออมและสามารถกู้ยืมเงินเพื่อซื้ออุปกรณ์ เครื่องมือที่ใช้ประกอบอาชีพ เช่น เรือ เครื่องยนต์ สำหรับผู้ประกอบอาชีพประมง ฯลฯ นอกจากนี้ยังแบ่งปันความช่วยเหลือแก่คนชรา คนพิการ และด้อยโอกาสในชุมชน เป็นทุนการศึกษา แก่เด็กและเยาวชนที่มีฐานะยากจน รวมทั้งการจัดการเขตเลเสบ้าน การอนุรักษ์พะยูนด้วย กลุ่มกลุ่มที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน จัดตั้งขึ้นมีเป้าหมายเพื่อให้สมาชิกรู้จักการออม สามารถทำงานเป็นกลุ่มได้ เป็นการสร้างสวัสดิการการจัดตั้งทุนให้แก่ชุมชน ทำให้เกิดความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจและสามารถเป็นชุมชนที่เข้มแข็งได้สอดคล้องตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง โดยสมาชิกได้มีที่อยู่อาศัยที่ถูกสุขลักษณะและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมทั้งสมาชิกมีความมั่นคงต่อที่อยู่อาศัยที่ดินทำกินและรู้สึกปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน กลุ่มธนาคารปู หรือกะชังปูม้าเกิดขึ้นเพื่อให้สมาชิกได้นำปูม้าที่มีไข่นอกกระดองติดเครื่องมือประมงมาปล่อยและเพาะฟักตัวอ่อนในกระชังที่สร้างไว้สำหรับสมาชิก เพื่อเป็นการเพิ่มปริมาณพันธุ์สัตว์น้ำในธรรมชาติ กลุ่มชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจทางทะเล (ฉก.) มีหน้าที่เฝ้าระวังรักษา ตรวจตรา สิ่งแวดล้อมทางทะเล ทั้งการตรวจตราบริเวณตามแนวเขตของสมาชิกทุกแต่ละบ้าน และร่วมกับหน่วยงานจากภาครัฐที่เกี่ยวข้องเช่น กองกำกับการตำรวจภูธรจังหวัดตรัง และสถานีพัฒนาป่าชายเลนที่ 31(สิเกา) ไบไม้เขียว ประมงจังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัด รวมทั้งองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น ชมรมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง เครือข่ายความร่วมมือฟื้นฟูชุมชนชายฝั่งอันดามัน (SAN) และสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้เพื่อร่วมกันผลักดันนโยบายและกฎหมายคุ้มครองสิทธิการทำประมงโดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จัดตั้งขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรโดยเครื่องมือประมงที่ผิดประเภท ผิดกฎหมาย ในช่วงที่มีปัญหาเรืออวนรุนอวนลาก และเรือปั่นไฟ ซึ่งทำลายล้างทรัพยากรทางทะเลมากทำให้ปริมาณสัตว์น้ำที่เคยมีอยู่ชุกชุมลดลงอย่างรวดเร็วและยิ่งกว่านั้นยังมีการวางระเบิด และการใช้ยาเบื่อ อันส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรทางทะเล กลุ่มป่าชายเลน จัดตั้งเพื่อจัดการ ควบคุม ดูแล และรักษาทรัพยากรป่าชายเลน การปลูกพรรณไม้เสริมซ่อมแซมป่า ดูแล รักษาและการใช้ประโยชน์ของคนในชุมชนและนอกชุมชน กลุ่มอยู่เรือ สอดคล้องกับประชาคมตำบลเมืองจิงแบบอย่างมาตรการทางสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาเสพติด ชุมชนตำบลเมืองจิง กิ่งอำเภอกุเพียง จังหวัดน่าน (อ้างใน โกวิทย์ พวงงาม น.115-120) ที่ใช้มาตรการทางสังคมแก้ไขปัญหาเสพติดและใช้เครือข่ายแนวทางประชาสังคมตำบลเมืองจิงที่ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาชุมชนในหลายด้านโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพากลไกของรัฐ แต่เพียงฝ่ายเดียว แต่ได้สร้างรากฐานทางสังคมที่เหนียวแน่น เข้มแข็ง และมีการใช้รากฐานเหล่านี้มาแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาความเป็นอยู่ของชุมชนให้ก้าวหน้าและมีชีวิตที่ดีขึ้น โดยที่ชุมชนได้พบวิกฤตการณ์จึงรวมตัวเพื่อต่อสู้กับวิกฤตด้วยการริเริ่มกลุ่มต่างๆขึ้นเช่น กลุ่มทำเกษตรแบบผสมผสาน หรือเกษตรยั่งยืน กลุ่มออมทรัพย์ระดับหมู่บ้านและระดับตำบล กลุ่มเยาวชนด้านยาเสพติด กลุ่มอนุรักษ์ในท้องถิ่น กลุ่มผู้ปลูกลิ้นจี่ การรวบรวมชาวบ้านช่วยกันรักษาป่า ฟื้นฟูสภาพป่า โดยการ

กำหนดระเบียบของหมู่บ้านในการใช้ทรัพยากรจากป่า ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่นำวิกฤตมาแปรเป็นโอกาสในการจัดการกลุ่ม การรวมพลังกลุ่ม การสร้างเครือข่ายและการถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง และมาตรการทางสังคมโดยแนวประชาคมตำบลเมืองจันในการแก้ไขปัญหาเสพติดนี้ได้มีการประกาศขององค์การบริหารส่วนตำบลเมืองจัน สอดคล้องกับวิกฤตด้านทรัพยากรทางทะเลทรัพยากรชายฝั่งที่ยังคงมีเครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมายจำนวนมากซึ่งพื้นที่ทะเลตรงตอนกลางบางส่วนอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม บางส่วนอยู่ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าหมู่เกาะลิบง มีการประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์และประกาศจังหวัดตรังตามกฎหมายการประมง ห้ามทำการประมงด้วยเครื่องมืออวนรุน อวนลากประกอบเรือยนต์ ห้ามการประมงปลากะตักประกอบแสงไฟล่อด้วยเครื่องกำเนิดไฟฟ้าและห้ามใช้เครื่องมืออวนกระทุ้งน้ำ อวนปลากะเบนในแนวหญ้าทะเล ขณะที่ประกาศกำหนดพื้นที่ชุ่มน้ำเป็นประกาศเชิงนโยบาย ไม่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะบังคับใช้ คณะกรรมการพหุภาคีด้านการการประมงจังหวัดตรังได้เสนอให้กรมประมงตราประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์กำหนดห้ามเครื่องมือการประมงที่เป็นอันตรายต่อพะยูน เต่าทะเล โลมา และการประมงที่ไม่ยั่งยืนเพิ่มเติมเมื่อปี 2548 แต่ไม่มีการตอบรับหรือการศึกษาเพื่อดำเนินการดังกล่าว เช่นเดียวกับการเสนอให้สำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมประกาศพื้นที่ทะเลตรงเป็นพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมเพื่อให้มีการบริหารจัดการพื้นที่แบบบูรณาการในปี 2549 แต่เรื่องก็เงียบหาย รวมทั้งกฎหมายต่างๆที่ไม่เอื้ออำนวยให้ประชาชน ชุมชนท้องถิ่น สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตนเอง การบูรณาการจากหน่วยงานต่างๆ ชุมชนชายฝั่ง ผู้บริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลิบง ตำบลนาเกลือ ตำบลบางสัก กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอกันตัง ผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม เขตห้ามล่าสัตว์ป่าหมู่เกาะลิบง สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดตรัง มูลนิธิอันดามัน โครงการเสริมสร้างจิตสำนึกนิเวศวิทยา มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จิงหรีอและเห็นร่วมกันว่าจำเป็นต้องตราข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลิบงใช้บังคับ(คู่มือสิทธิชุมชนท้องถิ่นร่วมบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ) เพื่อการบูรณาการร่วมกันและรับรองสิทธิชุมชนซึ่งปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของกระบวนการจัดทำข้อบัญญัติดังกล่าวคือ เขตทะเลเส(สี่)บ้าน และนำไปสู่ข้อบัญญัติที่เรียกว่า “ข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะลิบงว่าด้วย”การอนุรักษ์พะยูน พ.ศ. 2544

**ด้านการมีส่วนร่วม** พบว่า การได้รับผลประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลร่วมกันของกลุ่มสมาชิกประมงพื้นบ้าน ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูระบบนิเวศ เช่น แนวปะการัง ป่าชายเลน หญ้าทะเล สัตว์น้ำวัยอ่อนทางทะเล ด้วยการจัดโครงการ/กิจกรรมในแต่ละบ้านประจำทุกปีเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมทางทะเล เช่น ปลูกป่าชายเลน หญ้าทะเล อนุรักษ์พะยูน ปล่อยธูสัตว์น้ำ พันธุ์กุ้ง ปูม้า หอยชักตีน คั้นความสมดุลสู่ท้องทะเล และเป็นการรณรงค์สร้างจิตสำนึก ร่วมฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งตรัง ซึ่งมีหน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงานทั้งระดับจังหวัด อำเภอ และตำบลให้ความสำคัญ ข้าราชการ ประชาชน นักเรียน นักศึกษา รวมทั้งหมู่บ้านใกล้เคียงในเขตทะเลบ้านและสมาชิกประมงพื้นบ้านในอำเภอทะเลตรัง และยังร่วมในการคิด วางแผน การอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม โดยมีหลักสำคัญคือ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกันได้ของกลุ่มชาวประมงในพื้นที่และหมู่บ้านใกล้เคียง การร่วมกันกำหนดกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ต่างๆเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ประกอบด้วย การจำกัดประเภทของเครื่องมือบาง

ประเภทในบริเวณบางขอบเขตที่กำหนดเขตอนุรักษ์ห้วยทะเล เขตสัตว์น้ำวัยอ่อน ฯลฯ การจำกัดประเภทของเครื่องมือบางประเภทในบริเวณบางขอบเขตที่กำหนดเขตอนุรักษ์ห้วยทะเล เขตสัตว์น้ำวัยอ่อน ฯลฯ การจำกัดและห้ามตามช่วงเวลา ตามฤดูกาลในบางพื้นที่ (ช่วงวางไข่ ช่วงระยะเติบโต) และการร่วมกันฟื้นฟูระบบนิเวศน์โดยรวม เช่นวางแนวปะการัง ปลูกป่าชายเลน ฯลฯ สอดคล้องกับโคเฮนและอัฟฮอฟ(Cohen and Uphoff) ที่กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ 4 แบบ คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งประกอบด้วยการริเริ่มตัดสินใจ การดำเนินการตัดสินใจ กำหนดนโยบายจากความต้องการ และตัดสินใจปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมในรูปแบบของกิจกรรม การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ด้วยการตรวจสอบ เฝ้าระวังเครื่องมือที่ผิดกฎหมายทำลายล้าง โดยดาห์วัน สันหลี (2552) ได้ศึกษางานวิจัยเขตเล(สี่)บ้าน พบว่าชาวประมงพื้นบ้านในพื้นที่แนวเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนสี่หมู่บ้าน เห็นว่าการเฝ้าระวังรักษาทะเลโดยชุดปฏิบัติการเฉพาะกิจรักษาทะเล (ฉก.) ชาวประมงพื้นบ้านร้อยละ 94 มีความเห็นต่อการปฏิบัติงานของชุดเฉพาะกิจทางทะเล(ฉก.) ว่ามีส่วนช่วยในการลดเครื่องมือประมงผิดกฎหมาย ส่งผลให้ทรัพยากรประมงไม่ถูกทำลายจากเครื่องมือประมงประเภทอวนลาก และเครื่องมือประมงประเภทลอบตาถี่ อวนซัดตลิ่ง และการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าลดลง ซึ่งเกิดประโยชน์ต่อตัวเองและต่อชุมชนประมงเป็นอย่างมาก และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของนายธนวัฒน์ คำภีลานนท์ (2550) ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นเทศบาลเมืองคูคต จังหวัดปทุมธานี 4 ด้าน คือ ด้านการตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติการ ด้านการรับผลประโยชน์ ด้านการประเมินผล และเพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นพบว่า ผลการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่น เทศบาลเมืองคูคต จังหวัดปทุมธานี ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง รายด้านอยู่ในระดับมาก คือ ด้านการรับผลประโยชน์ และอยู่ในระดับปานกลาง 3 ด้าน คือด้านการตัดสินใจ ด้านการประเมินผล และด้านการปฏิบัติการ

**ด้านผู้นำ** ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยของณัฐนรี ศรีทอง (2552) ซึ่งได้เปรียบเทียบความหมายระหว่างผู้นำโดยทั่วไปกับผู้นำชุมชนไว้ โดยลักษณะผู้นำชุมชน คือ การกำหนดเป้าหมายของชุมชน ผู้นำชุมชนไม่ใช่เป็นผู้กำหนดเป้าหมายการทำงานในชุมชนเอง แต่ผู้นำชุมชนเป็นผู้ช่วยให้ประชาชนในชุมชนมีการตกลงร่วมกันและร่วมหาแนวทางการทำงานที่เหมาะสม เพื่อทำงานร่วมกันให้บรรลุเป้าหมายของชุมชนที่วางไว้ ผู้นำชุมชนปฏิบัติหน้าที่เป็นตัวกลางในการส่งเสริมความร่วมมือกันทำงานของประชาชนในชุมชน และช่วยให้ประชาชนในชุมชนมีการตกลงร่วมกันและต้องใช้ความพยายามในระดับสูงเพื่อการทำงานในชุมชนบรรลุตามวัตถุประสงค์ ผู้ตามเป็นประชาชนในชุมชน ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีความสามารถสูงในด้านการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างประชาชนในชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาคเอกชน และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายภายนอกชุมชน ผู้นำชุมชนต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในระดับสูง เพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีความสามัคคีกัน ร่วมมือ ร่วมใจ และรวมพลังชุมชน เพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมาย สอดคล้องกับลักษณะผู้นำทั้งแนวประนีประนอมและแนวปะทะคือใช้หลักการทำงานร่วมกัน เป็นลักษณะของผู้นำที่ใช้วิธีการพูด ไกลเกลี้ย ทำความเข้าใจด้วยหลักการและเหตุผล เพื่อหาข้อยุติ มียึดหยุ่น เสียสละ มีความเมตตา เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลทรัพยากรชายฝั่ง และเป็นลักษณะของผู้นำที่มีความเด็ดขาด เข้มงวดกับกฎกติการะเบียบวินัยเพื่อความถูกต้องและผลประโยชน์ส่วนรวม กล้าเผชิญหน้า กล้าเรียกร้องขอความ

เป็นธรรมชาติต่อภาครัฐ ในขณะที่เดียวกันก็พบว่า ผู้นำเป็นที่ยอมรับของสมาชิก เป็นที่ยอมรับของหน่วยงานราชการและมูลนิธิอันดามัน ได้รับความเคารพนับถือจากสมาชิกกลุ่ม และสมาชิกกลุ่มก็ยินดีให้ความร่วมมือเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของผู้นำเชิงบารมีของ Jay Conger และ Rabindra Kanungo (1998:94) แห่งมหาวิทยาลัย McGill ที่เสนอว่าผู้นำเชิงบารมีมีคุณลักษณะที่สำคัญห้าประการคือ หนึ่ง มีวิสัยทัศน์และความสามารถในการถ่ายทอด (Vision and Articulation) สามารถสร้างแรงดลใจ สร้างความใฝ่ฝันและจูงใจให้กับผู้ตามในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ สอง การกล้าเสี่ยง (Personal Risk) ผู้นำบารมีเป็นบุคคลที่มีความกล้าได้กล้าเสีย พร้อมทั้งจะทุ่มเท ทรัพยากรจำนวนมาก และพร้อมที่จะเสียสละสรรพสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตนเองเพื่อปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ สาม การมีความรับรู้ต่อสถานการณ์เร็ว (Environmental Sensitivity) ผู้นำเหล่านี้สามารถประเมิน สถานการณ์อย่างเป็นจริงทั้งในด้านขีดจำกัดและความต้องการทรัพยากรที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง สี่ การรับรู้ถึงความต้องการของผู้ตามเร็ว (Sensitivity to Follower Needs) ผู้นำบารมีจะสามารถรับรู้ ทักษะและศักยภาพของผู้ตามได้เร็ว รู้ว่าผู้ตามคนใดควรทำงานลักษณะใด รวมทั้งรับรู้อารมณ์ความรู้สึกและความต้องการของผู้ตามได้อย่างรวดเร็ว และสามารถตอบสนองความต้องการเหล่านั้นได้อย่างทันสถานการณ์ และห้า การมีพฤติกรรมที่แตกต่างจากธรรมดา (Unconventional Behavior) ผู้นำบารมีจะมีพฤติกรรมที่แปลกใหม่ ไม่เป็นไปตามกระแสหลักและท้าทายปทัศฐานเดิม หากประสบความสำเร็จ พฤติกรรมเหล่านี้จะนำมาซึ่งความตื่นตัวยินดีและความชื่นชมในกลุ่มผู้ตาม

**ด้านการเคลื่อนไหว** สมาชิกมีความพร้อมในการออกมาต่อสู้เพื่อความถูกต้องหากเห็นความไม่ชอบมาพากลของรัฐและการเอาผลประโยชน์จากนายทุน หรือกลุ่มเรือประมงพาณิชย์ ต่อสู้เพื่อความเข้มแข็งของกลุ่ม และยิ่งแสดงออกถึงการต่อสู้ในการปกป้องทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเล โดยการเคลื่อนไหวจะนำโดยชมรมชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง ถือเป็นความร่วมมือจากทุกบ้านทุกอ่าวในเลตรัง เพื่อกดดัน เรียกร้อง เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล ทรัพยากรชายฝั่ง การแก้ไขจากการละเมิดกฎหมายล้ำเขตการอนุรักษ์ของชุมชน นอกจากนี้บนเขตเลเตล(สี่)บ้านยังมีใช้การรณรงค์ด้วยการจัดโครงการกิจกรรม แต่ละบ้าน เพื่อเป็นกลยุทธ์ในการโน้มน้าว ชักจูง ให้กลุ่มประมงพื้นบ้าน เด็กและเยาวชนประชาชนชนทั่วไป หน่วยงานภาครัฐ เอกชน รัฐวิสาหกิจ มูลนิธิ สถาบันการศึกษา ได้เห็นความสำคัญของทรัพยากรทางทะเลและทรัพยากรชายฝั่ง ด้วยการร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางทะเลอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของวิเชียร บุราณรักษ์ (2548) ได้ศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน ศึกษากรณีกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี โดยผลจากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่นำไปสู่การเกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนเกิดจากปัจจัยด้านปัญหาเชิงโครงสร้าง เช่น ปัญหาที่เกิดจากโครงการของรัฐ การร่วมมือกับขบวนการเครือข่ายพันธมิตรของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการปรับตัวกับวิวัฒนาการซึ่งเกิดจากบริบทส่งเสริมและเอื้ออำนวย 2 ด้าน คือวัฒนธรรมชุมชนการระดมทรัพยากร ปัจจัยภายนอกได้แก่โครงสร้างโอกาสทางการเมือง โครงสร้างโอกาสทางสังคม ฝ่ายต่อต้าน ส่วนแนวทางการเคลื่อนไหวของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชน พบว่า มีแนวทางการเคลื่อนไหวที่หลากหลาย เช่น กลยุทธ์การยึดพื้นที่ทางการเมือง กลยุทธ์ชุมชนนิยม/วัฒนธรรมชุมชน กลยุทธ์การต่อสู้ทางการเมืองเชิง

สัญลักษณ์ กลยุทธ์การสื่อสารทางการเมือง กลยุทธ์การต่อสู้ทางการเมืองในระดับท้องถิ่น กลยุทธ์การต่อสู้ทางกฎหมายและนโยบายต่อภาครัฐ กลยุทธ์การแสวงหาเครือข่ายพันธมิตร กลยุทธ์ต่างๆใช้เป็นแนวทางการเคลื่อนไหว นอกจากนี้การเมืองภาคประชาชนด้วยการเคลื่อนไหวของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเสบ้าน ยังเป็นลักษณะที่ประชาชนดูแลชีวิตตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเสกสรร ประเสริฐกุล (2548) ที่ระบุว่า

**การสื่อสารของแนวเขตเลเส(สี่)บ้าน จังหวัดตรัง** ประกอบด้วย การสื่อสาร 2 ประเภท คือ การสื่อสารภายใน หมายถึง การส่งสารและรับสารผ่านสื่อบุคคลของกลุ่มประมงพื้นบ้าน 4 หมู่บ้าน ในเขตเลเส(สี่)บ้าน ได้แก่ บ้านน้ำราบ บ้านเกาะมุกด์ บ้านควนตุงกู บ้านฉางกลาง โดยแกนนำและสมาชิกประมงพื้นบ้านเขตเลเสบ้านเป็นทั้งผู้ส่งและผู้รับสารในขณะเดียวกัน เนื่องจากต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา ทั้งจากการลาดตระเวน การร่วมเฝ้าระวังร่วมกัน ด้วยวิธีการการประชุมกลุ่มทั้งแบบทางการ และไม่เป็นทางการ การใช้สื่อบุคคลและสื่อเครื่องมือสื่อสารโทรศัพท์ และการสื่อสารภายนอก หมายถึง การส่งสารผ่านสื่อต่างๆ เช่น สื่อบุคคล สื่อมวลชน สื่อสิ่งพิมพ์ แผ่นพับของเขตเลเสบ้าน โดยมีผู้รับสารเป็นบุคคลภายนอก ด้วยวิธีการจัดประชุม เวทีเสวนา การจัดเวทีเสวนาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและทรัพยากรธรรมชาติโดยหน่วยงานองค์กรต่างๆ การจัดโครงการ กิจกรรมเพื่อเล่าเรื่องแต่ละพื้นที่ ซึ่งแต่ละบ้านจะมีแผนงานของตนเอง และแต่ละพื้นที่จะมีกิจกรรมที่จะนำเสนอให้สาธารณะ รวมทั้งคนในและนอกพื้นที่ได้รับรู้และเข้าใจ โดยจะมีความร่วมมือทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน รัฐวิสาหกิจ สถาบันการศึกษา มูลนิธิอันดามัน การประชาสัมพันธ์ ด้วยสื่อต่างๆ เช่น แผ่นพับ ป้าย การเล่าเรื่องราวของกลุ่มในแต่ละบ้าน ณ ที่ทำการกลุ่ม เพื่อให้บุคคลภายนอกได้รับรู้และศึกษา สอดคล้องกับ ฌรงค์ บุญสวยขวัญ (2552) เศรษฐศาสตร์การเมือง การเมืองภาคพลเมือง บทวิเคราะห์แนวคิดและปฏิบัติการท้าทายอำนาจการเมืองในระบบตัวแทน ที่กล่าวว่า แนวคิดให้ชุมชนหรือภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้าง “สื่อ” และ “สาร” หรือการมีสื่อ ใช้สื่อควบคู่กับสาระ จึงมีความจำเป็น ซึ่งลักษณะของการสื่อสารจำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ การสื่อสารทำความเข้าใจภายในขบวนการเคลื่อนไหวภายในองค์กร เพื่อระดม การรวมพลัง รวมกลุ่ม หรือเพื่อทำความเข้าใจระหว่างกันเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายและวิธีการ โดยมีเครื่องมือ การสื่อสารภายในเป็นการประชุม การเสวนา การสร้างจดหมายข่าว เป็นต้น ในขณะที่ลักษณะที่สองเป็นการสื่อสารทำความเข้าใจกับภายนอกหรือสาธารณชน เป็นการแสวงหาการยอมรับของขบวนการเคลื่อนไหว จึงจำเป็นต้องจัดการหรือเล่นกับข่าว หรือ เล่นหรือเคลื่อนไหวให้เป็นข่าว การยกระดับประเด็นปัญหาเล็กๆในระดับชุมชนให้เป็นปัญหาระดับกว้างหรือระดับชาติ หรือทำให้เป็นประเด็นสาธารณะ เหล่านี้สัมพันธ์กับการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีมีความชอบธรรม(ในสายตา) ของบุคคลอื่น ด้วยรูปแบบรณรงค์ เปิดเวทีอภิปราย การชุมนุม โทรศัพท์ การประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นต้น อย่างไรก็ตามรูปแบบการสื่อสารของเขตเลเส(สี่)บ้านด้านภายนอกแม้จะไม่มีการเล่นด้วยกลุ่มเขตเลเส(สี่)บ้าน แต่การเล่นไหวที่เกิดขึ้นเพื่อร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล ทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นในนามชมรมชาวประมงพื้นบ้านก็มีสมาชิกจากเขตเลเส(สี่)บ้าน และถือเป็นผลประโยชน์ด้านการอนุรักษ์ร่วมกันจากการเคลื่อนไหวให้เป็นประเด็นสาธารณะเพื่อเรียกร้องให้ทุกภาคส่วนได้เห็นความสำคัญ โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องที่ไม่นิ่งดูดายด้วยการกระตุ้นเพื่อทรัพยากรที่ควรรักษาไว้สืบต่อลูกหลานต่อไป

2. จากการวิเคราะห์ผลการศึกษาลักษณะของการเมืองภาคประชาชนกลุ่มประมงพื้นบ้าน เขตเลเส(สี่)บ้าน มีลักษณะเป็นการสร้างกลุ่ม/เครือข่ายของกลุ่มประมงพื้นบ้านทั้งในระดับพื้นที่ ต่างพื้นที่ในอ่าวทะเลอันดามัน โดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ร่วมกันในทรัพยากรทางทะเลและทรัพยากรธรรมชาติที่มุ่งหวังในการปกป้องเฝ้าระวังการใช้เครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมายและผิดประเภท โดยมีผู้นำกลุ่มเป็นหลักในการเคลื่อนไหวเรียกร้อง กัดดันภาครัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ตอบสนองและให้ความสนใจโดยมีเป้าหมายที่ชัดเจนคือการแสดงออกถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญในการขับเคลื่อนคือกลุ่มนักวิชาการเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล องค์กรพัฒนาเอกชน(เอ็นจีโอ) และภาคประชาชน รวมทั้งการใช้การสื่อสารด้วยวิธีการสื่อสารภายในกลุ่ม เช่น การประชุมอย่างสม่ำเสมอ และภายนอกกลุ่ม เช่น การจัดเวทีเสวนา การจัดโครงการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ จุมพล หนิมพานิช (2550) ที่ได้กล่าวถึงลักษณะการเมืองภาค ไว้ว่า การเมืองภาคประชาชนมีลักษณะเป็นการเมืองที่มุ่งตอบสนองผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่โดยมีกลุ่มนักวิชาการเพื่อสังคม องค์กรพัฒนาเอกชน(เอ็นจีโอ) และองค์กรประชาชน เป็นการต่อสู้อะหว่างภาคสังคมกับรัฐ เนื่องจากกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส(สี่)บ้าน ก็ดำเนินการถึงการเคลื่อนไหวที่แสดงออกถึงการต่อสู้อะหว่างภาครัฐกับภาคสังคมเช่นกัน นอกจากนี้ยังสอดคล้องในประเด็น ลักษณะของรูปแบบการต่อสู้ที่เป็นขบวนการแบบใหม่มีการกระจายตัวแบบหลากหลายเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า แก้ปัญหาวิกฤติ และเป็นพลังในการต่อสู้เชิงปฏิรูปอนุรักษ์เช่นเดียวกัน

อย่างไรก็ตามการรวมกลุ่ม/เครือข่ายของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส(สี่)บ้านมีผลกับการต่อรอง เจรจา ต่อนายทุนและภาครัฐ โดยในขณะนี้อยู่ในช่วงการชะลอตัวการเติบโตของกลุ่มเขตเลเส(สี่)บ้าน แต่ยังคงมีคนทำงานด้วยความตั้งใจ จริงจัง และจริงจังในการดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเลด้วยการเป็นนักปฏิบัติมากกว่าเป็นนักพูด และบ้านน้ำราบเป็นหนึ่งใน 4 บ้านที่มีความเข้มแข็งมากที่สุด ในขณะที่ได้รับความร่วมมือจาก 3 บ้าน ในเขตเลเส(สี่)บ้าน ในขณะที่กฎ กติกา ข้อตกลงที่ยังคงมีประเด็นการใช้เครื่องมือลอบปูม้า ที่ไม่สามารถปฏิบัติได้จริงในบางพื้นที่ แต่ยังคงใช้วิธีการพูดคุยเพื่อการสื่อสารทำความเข้าใจซึ่งวิธีการพูดคุย เจรจา เป็นศิลปะที่กลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส(สี่)บ้านใช้ตั้งแต่เริ่มต้นกระทั่งปัจจุบันเพื่อให้คนในพื้นที่และนอกพื้นที่หยุดการใช้เครื่องมือที่ผิดกฎหมายและผิดประเภท โดยคนในพื้นที่และนอกพื้นที่ใช้วิธีการตักเตือน และหากไม่เชื่อฟังจะประสานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องดำเนินการ พลังของกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดตรัง จะกระทำด้วยวิธีการเรียกร้อง ประท้วง ส่งผลให้ภาครัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้มีอำนาจตัดสินใจดำเนินการ สั่งการ แก้ไขปัญหาในทันที โดยที่ชุมชนเป็นผู้กระตุ้นให้ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเห็นความสำคัญในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและใช้กระบวนการมีส่วนร่วมที่จำเป็นต้องกระทำอย่างต่อเนื่องจึงจะสัมฤทธิ์ผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ถือว่าเป็นความร่วมมือของทุกฝ่าย นำมาซึ่งเขตเลเส(สี่)บ้านที่สามารถเป็นต้นแบบแก่พื้นที่ชายฝั่งอื่น ๆ ในการบริหารจัดการป่าชายเลนและทรัพยากรทางทะเลที่มีการเคลื่อนไหวด้วยวิธีการรณรงค์ การจัดโครงการ กิจกรรมด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แต่ก็ยังเป็นภาพแต่ละบ้านมากกว่าภาพรวมเขตเลเส (สี่) บ้าน

ทั้งนี้ผลการศึกษาดังกล่าวข้างต้นภาคีเครือข่ายทุกระดับได้ร่วมกันประชุมจัดเวทีถอดบทเรียน สะท้อนปัญหาเพื่อการพัฒนา ซึ่งประกอบด้วย อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม นักวิจัย นักวิชาการ สมาชิกกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส(สี่)บ้าน ตำรวจภูธรเมืองตรัง ศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล และชายฝั่ง ที่ 6 องค์การบริหารส่วนตำบลบางสัก มูลนิธิอันดามัน มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน นั้นหมายความว่า ชุมชน และภาครัฐ ซึ่งยินดีรับฟังความคิดเห็น โดยจะบูรณาการร่วมกันในการ พัฒนาซึ่งฐานการพัฒนาที่ยังคงบริหารจัดการจากชุมชนเป็นหลักเช่นเดิม ฉะนั้นรูปแบบด้านการ อนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมจากภาคประชาชนจะต้องมาจาก 5 ด้านสำคัญที่จะต้องขับเคลื่อน ดำเนินการไปพร้อมๆกัน ได้แก่ กลุ่ม/เครือข่าย การมีส่วนร่วม ผู้นำ การเคลื่อนไหว และการสื่อสาร

### ข้อค้นพบสำคัญ

1. กลุ่ม/เครือข่าย มีผลกับการต่อรอง เจริญ ต่อนายทุนและภาครัฐ
2. เขตเลเส (สี่) บ้าน มีคนทำงานด้วยความตั้งใจ จริงจัง และจริงจัง ในการดูแลอนุรักษ์ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเล ด้วยการเป็นนักปฏิบัติมากกว่าเป็นนักพูด
3. เขตเลเส (สี่) บ้านมีการเคลื่อนไหวด้วยวิธีการรณรงค์ การจัดโครงการ กิจกรรมด้านการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ
4. ชุมชนเป็นผู้กระตุ้นให้ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเห็นความสำคัญในการดูแล และ ทรัพยากรธรรมชาติและร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล
5. กระบวนการมีส่วนร่วมจำเป็นต้องกระทำต่อเนื่องจึงจะสัมฤทธิ์ผลต่อการอนุรักษ์ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม
6. พลังของกลุ่มชาวประมงพื้นบ้านจังหวัดตรังด้วยวิธีการเรียกร้อง ประท้วง ส่งผลให้ภาครัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้มีอำนาจตัดสินใจดำเนินการ สั่งการ แก้ไขปัญหาในทันที
7. วิธีการพูดคุย เจริญ เป็นศิลปะที่กลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้านใช้ตั้งแต่เริ่มต้น กระทั่งปัจจุบันเพื่อให้คนในพื้นที่ และนอกพื้นที่หยุดการใช้เครื่องมือที่ผิดกฎหมายและผิดประเภท โดยคนในพื้นที่ใช้วิธีการตักเตือน นอกพื้นที่ ตักเตือน และหากไม่เชื่อฟัง ประสานเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการ
8. ปัจจัยความสำเร็จของการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมมาจาก 5 ด้านสำคัญที่จะต้อง ดำเนินการไปพร้อมๆกัน ได้แก่ กลุ่ม/เครือข่าย การมีส่วนร่วม ผู้นำ การเคลื่อนไหว และการสื่อสาร
9. บ้านน้ำราบ เป็นหนึ่งใน 4 บ้านที่มีความเข้มแข็งมากที่สุด ในขณะที่ได้รับความร่วมมือ จาก 3 บ้าน ในเขตเลเส (สี่) บ้านอย่างดี
10. กฏ กติกา ข้อตกลงเขตเลเส (สี่) บ้าน ยังคงมีประเด็นการใช้เครื่องมือลอบปูม้า ที่ไม่ สามารถปฏิบัติได้จริงในบางพื้นที่
11. ความร่วมมือของทุกฝ่าย นำมาซึ่งเขตเลเส (สี่) บ้านที่สามารถเป็นต้นแบบแก่พื้นที่ชายฝั่ง อื่นๆ ในการบริหารจัดการป่าชายเลนและทรัพยากรทางทะเล
12. รูปแบบการเมืองภาคประชาชนของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส(สี่)บ้าน เป็นลักษณะของ การสร้างกลุ่ม สร้างเครือข่าย โดยใช้หลักการมีส่วนร่วมของผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ร่วมกันในทรัพยากร

ทางทะเล โดยมีผู้นำกลุ่มเป็นหลักในการเคลื่อนไหวเรียกร้อง กัดดันภาครัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ตอบสนองและให้ความสนใจโดยมีองค์ประกอบคือกลุ่มนักวิชาการเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและองค์การพัฒนาเอกชน(เอ็นจีโอ) ในขณะที่ใช้การสื่อสารด้วยวิธีการสื่อสารภายในกลุ่ม เช่น การประชุมอย่างสม่ำเสมอ และภายนอกกลุ่ม เช่น การจัดเวทีเสวนา การจัดโครงการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลอย่างต่อเนื่อง

### ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ภาคประชาชนมีความเข้มแข็งและสามารถสร้างกลุ่มด้วยตนเอง ภาครัฐจึงควรมีความกระตือรือร้นในหน้าที่อย่างจริงจังและต่อเนื่องและเป็นความร่วมมือระหว่างภาคประชาชนและภาครัฐ
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรดำเนินการตามกฎหมายอย่างจริงจังต่อผู้ลักลอบทรัพยากรทางทะเลด้วยวิธีการต่าง ๆ ในช่วงการปิดอ่าว ฤดูการวางไข่ การจับกุมผู้ใช้เครื่องมือผิดกฎหมาย และตักเตือนผู้ใช้เครื่องมือผิดประเภท
3. กลุ่ม/เครือข่าย การมีส่วนร่วม ผู้นำ การเคลื่อนไหว และการสื่อสาร ต่างมีส่วนซึ่งกันและกันในการทำให้เกิดการเมืองภาคประชาชนของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน ดังนั้นควรพิจารณาทั้ง 5 ด้านดังกล่าว
4. เพิ่มความเข้มขันการประชาสัมพันธ์กลุ่มเขตเลเส (สี่) บ้านแก่บุคคลในพื้นที่และนอกพื้นที่ด้วยการขยับให้ป็นข่าวเพื่อการพัฒนากลุ่มด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในเขตเลเส (สี่) บ้าน
5. เขตเลเส (สี่) บ้าน ควรทบทวนกฎกติกา และนำกลับมาใช้อย่างจริงจัง
6. เขตเลเส (สี่) บ้านควรมีกิจกรรมร่วม เพื่อสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง

### ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเปรียบเทียบการเมืองภาคประชาชนเขตเลเสบ้านกับอ่าวทะเลในพื้นที่อื่นๆ
2. ควรศึกษาการบริหารจัดการแนวเขตเลเส (สี่) บ้านเพื่อการพัฒนาชุมชนชายฝั่งที่ยั่งยืน

## บรรณานุกรม

บรรณานุกรมภาษาไทย

- กิติพัฒน์ นนทปัทมะคุณย์. (2550). *การวิจัยเชิงคุณภาพในสวัสดิการสังคม: แนวคิดและวิธีวิจัย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2530). *การพึ่งตนเองศักยภาพในการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- โกวิท พวงงาม. (2551). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- โกวิท พวงงาม และคณะ. (2551). *โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญ, รายงานผลการศึกษาวิจัย* กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จิตติ มงคลชัยอรัญญา. (ม.ป.ป.). *กระบวนการและขั้นตอนในการจัดตั้งและสนับสนุนการดำรงอยู่ของกลุ่ม*. เอกสารอัดสำเนา. น.1.
- จุมพล หนีพานิช. (2551). *การวิจัยเชิงคุณภาพ*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- \_\_\_\_\_. (2551). *การวิจัยเชิงคุณภาพประมวลสาระชุดวิชาการวิเคราะห์การเมืองและระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐศาสตร์*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2545). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.
- ณรงค์ บุญสวยขวัญ. (2552). *การเมืองภาคพลเมือง บทวิเคราะห์แนวคิดและปฏิบัติการท้าทายอำนาจการเมืองในระบบตัวแทน*. กรุงเทพฯ: บริษัทเอ็ดมันเพรสโปรดักส์ จำกัด.
- ณัฐรี ศรีทอง. (2552). *การเพิ่มศักยภาพภาวะความเป็นผู้นำในงานพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ดาหวัน สันหลี่. (2552). *รายงานวิจัยเขตเลเสบ้าน*. มูลนิธิอันดามัน.
- ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ. (2551). *วิจัยเชิงปริมาณในประมวลสาระชุดวิชาการวิเคราะห์การเมืองและระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐศาสตร์*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธนวัฒน์ คำภีลานนท์. (2550). *การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชน ในการพัฒนาท้องถิ่น เขตเทศบาลเมืองคูคต จังหวัดปทุมธานี, วิทยานิพนธ์, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2546). *เอกสารประกอบการปาฐกถาเนื่องในโอกาสวันปรีดี พนมยงค์ ที่ห้องประชุมสัญญาธรรมศักดิ์ ตึกโดม ชั้น 2 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ 11 พฤษภาคม 2546*. สืบค้นเมื่อ 26 กันยายน 2554 จาก [http://www.skyd.org/html/hot/speech\\_pridi-day46.html](http://www.skyd.org/html/hot/speech_pridi-day46.html) และ <http://www.lawonline.co.th/html/int0066.html>
- บุญชัย คนใจบุญ. (2552). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคประชาชนระดับท้องถิ่นในเขตเทศบาลตำบลแกดำ อำเภอกำแพง จังหวัดมหาสารคาม, วิทยานิพนธ์, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*.

- \_\_\_\_\_. (2550). ภาวะผู้นำและแนวทางเชิงปฏิบัติสำหรับผู้บริหารส่วนท้องถิ่นภายใต้บริบทแห่งการเปลี่ยนแปลง. *วารสารการพัฒนาท้องถิ่น* 2 (1), 121-148.
- พิชาย รัตนดิถ ฤ กุเกิด. (2552). *องค์การและการจัดการ*. นนทบุรี: ธิงค์ ปียอนด์ บู้กส์.
- พัฒน์ บุญยรัตพันธุ์. (2517). *การสร้างพลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช. น.150-166.
- มูลนิธิอานามัน. (2553). *รายงานเวทีบันทึกความร่วมมือการกำหนดพื้นที่เขตอนุรักษ์ การคุ้มครองทรัพยากรทะเล การอนุรักษ์พะยูนและการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน*, จังหวัดตรัง.
- มัทนา โกสุมภ์. (2548). *กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของการเมืองภาคประชาชนในกรณีสวนสัตว์กลางคืน*. งานวิจัยศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. เชียงใหม่.
- ยงยุทธ เกษสาคร. (2546). *ภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เอส.แอนด์.จี. กราฟฟิค.
- ยุทธการ ห้าวหาญ. (2552). *การเมืองภาคประชาชนกับการพัฒนาประชาธิปไตย : ศึกษากรณีสมัชชาคนจน, วิทยานิพนธ์, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช*.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2556). *การเมืองภาคประชาชน (นิยามและความหมาย)*. กรุงเทพฯ: สยามรัฐ.
- วิเชียร บุราณรักษ์. (2548). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชน ศึกษากรณี : กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมจังหวัดอุดรธานี*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง), มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เว็บไซต์ไทยเอ็นจีโอเดอทโอบอาร์จี. (2554). *เครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้*. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 กันยายน 2554 จาก [www.thaingo.org/board\\_2/view.php?id=1049](http://www.thaingo.org/board_2/view.php?id=1049)
- สนธิกาญจน์ เพ็ญสงคราม. (2553). *การเคลื่อนไหวทางการเมืองภาคประชาชนกับบทบาทในการเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตย*. รัฐสภาสารเดือนมีนาคม.
- สิน สีสวน. (2530). *ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาองค์กรประชาชนในเมือง: ศึกษากรณีสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนชุมชนหลังบ้านมนังคศิลา เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*.
- สุกัญญาภักดิ์ ชูขุนทด. (2552). *การเมืองภาคประชาชน: กรณีศึกษาชุมชนคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ*, วิทยานิพนธ์, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2552). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- \_\_\_\_\_. (2553). *ทฤษฎีสังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสกสรร ประเสริฐกุล. (2548). *การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์.
- \_\_\_\_\_. (2548). *เอกสารงานวิจัยการเมืองภาคประชาชน*. กรุงเทพฯ: สกว.
- ศยามล ไกยูรวงศ์. (2549). *องค์ความรู้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยชุมชน: เครือข่ายชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้*. มูลนิธิอานามัน.

ศรัณยู หมั่นทรัพย์. (2550). *การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง: ฐานรากของการเมืองภาคพลเมือง*. วารสาร *สถาบันพระปกเกล้า*. ปีที่ ฉบับที่ น.101-115.

องค์การความร่วมมือเพื่อการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติอันดามัน. (2554). *วิกฤตการณ์ทรัพยากรประมงไทย*. สืบค้นเมื่อ 26 กันยายน 2554 จาก [www.wetlandthai.org](http://www.wetlandthai.org).

บรรณานุกรมภาษาต่างประเทศ

Arnstein, S. R. (1969). A Ladder of Citizen Participation. *Journal of The Royal Town Planning*, 35(4), pp. 216-224.

Bass, B. M. (1985). *Leadership and Performance beyond Expectations*. New York: Free Press.

\_\_\_\_\_. (1990). *From Transactional to Transformational Leadership: Learning to Share the Vision*. *Organization Dynamics*. 18 (3), pp. 19-31.

\_\_\_\_\_. (1997). *Does the Transaction-transformational Leadership Paradigm Transcend Organization Boundaries?* *American Psychologist*. 52 (2) , pp. 130-139.

Bass, B. M., and Stogdill, R. M. (1990). *Bass & Stogdill's Handbook of Leadership: Theory, Research, And Managerial Applications*. 3rd ed. New York: The Free Press.

Blanchard, K., and Johnson, S. (1982). *The One Minute Manager*. New York: William Morrow.

Burns, J. M. (1987). *Leadership*. New York: Harper & Row.

Cameron, K. S., and Ulrich, D.O. (1986). *Transformational Leadership in Colleges and University*. In J.C. Smart (Ed.) *Higher Education: Handbook of Theory and Research*, Vol. 2., New York: Agathon Press.

Chemer, Benjamin M. and Ayman. (1985). *Leadership Orientation as a Moderator of the Relationship between Job Performance and Job Satisfaction for Mexican Managers*. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 11, pp.359-367.

Cohen, J.M and N.T. Upoff. (1977). *Rural Development Participation: Concept and Measures For Project Design implementation and Evaluation*. New York: Cornell University.

Conger, J, A., and Kanungo, R. N. (1998). *Charismatic Leadership in Organizations*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Falk, Richard. (1987). *The global promise of social movements: Explorations at the edge of time Alternatives*. Center of Internation Studies, Priceton University, Princeton, NJ 08544, USA.

Getzel, Jacob W. and Guba, Egon G. (1957). *Social Behavior and the Admistrative Process*. *Social Review*.

- Graham, J. W. (1987). *The Essence of Leadership: Fostering Follower Autonomy, not Autonomic Followership*. In J. G. Hunt (Ed.), *Emerging Leadership Vistas*. Elmsford, NY: Pergamon.
- House, R. J. (1977). *A 1976 Theory of Charismatic Leadership*. In J. C. Hunt and L.L. Larson (Eds.), *Leadership: The Cutting Edge*. Carbondale: Southern Illinois University Press.
- Howell, J. M., and Frost, P. J. (1989). *A Laboratory Study of Charismatic Leadership*. *Organization Behavior and Human Decision Process*. 43 (2) , pp. 243-269.
- Klimoski, R. J. and Hayes, N. J. (1980). *Leader Behavior and Subordinate Motivation*. *Personnel Psychology*. 33 (3), 543-555.
- Pillai, R., and Meindl, J. R. (1998). *Context and charisma: A Meso Level Examination of the Relationship of Organci Structure, Collectivism, and Crisis to Charismatic Leadership*, *Journal of Management*. 24 (5) , pp. 643-671.
- Quinn, R.E., and Hall, R.H. (1983). *Environment, Organization, and Polity Makers: Towards an Integrative Framework*. In R.H. Hall and R.E. Quinn (Eds.) *Organization Theory and Public Polity: Contribution and Limitations*. Beverly Hill, CA: Sage.
- Richardson, R. J., and Thayer, S. K. (1993). *The Charisma Factor: Hoe to Develop Your Natural Leadership Ability*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Robbins, S. P. (2003). *Organizational Behavior*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Rueschemeyer, Dietrich, Evelyn H. Stephens, and John D. Stephens. (1992). *Capitalist Development and Democracy*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Weber, Max. (1947). *The Theory of Social and Economic Organisation*. New York: Free Press.
- \_\_\_\_\_. (1968). *The Theory of Social and Economic Organisation*. New York: Administor Press.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์

## แบบสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม

1. การรวมตัวของสมาชิกกลุ่มมีความเป็นมาอย่างไร
2. กลุ่ม/เครือข่าย มีการดำเนินการอย่างไร มีวิธีการอย่างไร
3. กลุ่ม/ เครือข่าย มีการออกกฎและระเบียบของชุมชนด้วยกระบวนการขั้นตอนอย่างไร
4. มีวิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างไร เฝ้าระวังอย่างไร และทรัพยากรทางทะเลเพิ่มขึ้น  
มากน้อยเพียงใด
5. มีวิธีการคัดเลือกผู้นำกลุ่มอย่างไร
6. ลักษณะผู้นำเป็นอย่างไร
7. ผู้ที่สนับสนุนกลุ่ม/ เครือข่าย มีใครบ้าง
8. สมาชิกกลุ่ม/เครือข่าย ได้รับประโยชน์อย่างไรบ้าง
9. ผลที่ได้รับจากการรวมตัวเป็นกลุ่มประมงพื้นบ้าน
10. มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐเกี่ยวข้องหรือไม่ และได้รับการสนับสนุนอย่างไรบ้าง
11. เคยถูกเอารัฐเอาเปรียบหรือไม่ อย่างไร และแก้ปัญหาด้วยวิธีการใด
12. มีแนวโน้มจะพัฒนาเครือข่ายอย่างไรบ้าง
13. กลุ่ม/เครือข่ายมีการบริหารจัดการอย่างไรเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งแบบยั่งยืน
14. ปัญหาของกลุ่มในส่วนของขบวนการเคลื่อนไหวมีอะไรบ้าง และมีวิธีการแก้ปัญหา  
อย่างไร
15. มีวิธีการเคลื่อนไหวอย่างไร เพราะอะไร
16. ใช้วิธีใดเพื่อแจ้งข้อมูลถึงกันในกลุ่ม ต่อประชาชนในพื้นที่และนอกพื้นที่ และผล  
วิธีการนั้นเป็นอย่างไร

ภาคผนวก ข

แบบสอบถาม

**แบบสอบถามการวิจัยเรื่อง รูปแบบการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม  
ของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน จังหวัดตรัง**

แบบสอบถามชุดนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่องรูปแบบการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้าน เขตเลเส (สี่) บ้าน จังหวัดตรัง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ลักษณะและวิเคราะห์ลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน จังหวัดตรัง

**คำชี้แจง** โปรดใส่เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างตามความคิดเห็นที่เป็นจริงของท่าน โดยแยกออกเป็น 3 ส่วนดังนี้

**ส่วนที่ 1** ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

**ส่วนที่ 2** ลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้าน

**ส่วนที่ 3** ข้อเสนอแนะอื่นๆ

**ส่วนที่ 1** ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. หมู่บ้านที่อาศัยอยู่

( ) 1. บ้านฉางกลาง

( ) 2. บ้านควนตุงกู

( ) 3. บ้านเกาะมุกด์

( ) 4. บ้านน้ำราบ

2. เพศ

( ) 1. ชาย

( ) 2. หญิง

3. อายุ.....ปี

4. ศาสนา

( ) 1. พุทธ

( ) 2. อิสลาม

( ) 3. คริสต์

( ) 4. อื่นๆ (ระบุ) .....

5. สถานภาพสมรส

( ) 1. โสด

( ) 2. สมรส

( ) 3. หม้าย/แยกกันอยู่/หย่าร้าง

6. ระดับการศึกษา

( ) 1. ไม่รู้หนังสือ

( ) 2. ประถมศึกษาหรือเทียบเท่า

( ) 3. มัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า

( ) 4. มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.หรือเทียบเท่า

( ) 5. อนุปริญญา/ปวส.หรือเทียบเท่า

( ) 6. ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า

( ) 7. สูงกว่าปริญญาตรี

7. สถานะในกลุ่มประมงพื้นบ้าน

( ) 1. ผู้นำกลุ่ม

( ) 2. คณะกรรมการเขตเลเส (สี่) บ้าน

( ) 3. สมาชิกกลุ่มประมงพื้นบ้าน

( ) 4. ประชาชนทั่วไป

( ) 5. อื่นๆ ระบุ.....

ส่วนที่ 2 ลักษณะการเมืองภาคประชาชนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของกลุ่มประมงพื้นบ้านเขตเลเส (สี่) บ้าน

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น						
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ไม่เคย	ไม่ทราบ
<b>กลุ่ม/เครือข่าย</b>							
1. เมื่อท่านพบปัญหา ผลกระทบต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมท่านร่วมปรึกษาหารือกับกลุ่ม							
2. สมาชิกในกลุ่มรักและหวงแหนทรัพยากรทางทะเลและทรัพยากรสิ่งแวดล้อม							
3. สมาชิกมีความผูกพันบ้านที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน							
4. สมาชิกมีความผูกพันกับกลุ่ม							
5. กลุ่ม/เครือข่ายมาจากความสัมพันธ์ที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แบ่งปันประสบการณ์ซึ่งกันและกัน							
6. กลุ่ม/เครือข่ายได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนจากมูลนิธิอันดามัน							
<b>การมีส่วนร่วม</b>							
7. ท่านมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน การอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม							
8. ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎ ระเบียบ ข้อห้าม กติกา การอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม							
9. ท่านมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูระบบนิเวศ เช่น แนวปะการัง ป่าชายเลน หญ้าทะเล สัตว์น้ำวัยอ่อนทางทะเล							
10. ท่านได้รับผลประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเล							
11. ท่านมีส่วนร่วมในการกระตุ้นให้หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และประชาชนทั่วไปได้เห็นความสำคัญของทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรทางทะเล							

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น						
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ไม่เคย	ไม่ทราบ
12. ท่านมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังทรัพยากรทางทะเล เช่น การใช้เครื่องมือประมงที่ผิดกฎหมาย							
<b>ผู้นำ</b>							
13. ท่านคิดว่าผู้นำกลุ่มมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา แสดงความคิดเห็น ให้ข้อเสนอแนะ							
14. ท่านคิดว่าผู้นำกลุ่มเป็นผู้กำหนดทิศทาง ร่วมกันกับสมาชิกและให้สมาชิกกลุ่มเป็นผู้ตัดสินใจ							
15. ท่านคิดว่าผู้นำกลุ่มเขตเลเส (สี่) บ้าน มีเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจน คือการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม							
16. ท่านคิดว่าผู้นำกลุ่มกล้าเผชิญหน้าต่อหน่วยงานราชการ/เอกชน เพื่อเรียกร้อง แสดงออกถึงการปกป้องทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเล							
17. ท่านคิดว่าผู้นำกลุ่มเป็นผู้ที่มีข้อมูลถูกต้อง เชื่อถือได้							
18. ท่านคิดว่าผู้นำกลุ่มเป็นที่ยอมรับของสมาชิก							
19. ท่านคิดว่าผู้นำกลุ่มเป็นที่ยอมรับของหน่วยงานราชการ และมูลนิธิอื่นตามัน							
20. ท่านคิดว่าผู้นำกลุ่มได้รับความเคารพนับถือ จากสมาชิกกลุ่ม และสมาชิกกลุ่มยินดีให้ความร่วมมือเสมอ							
<b>การเคลื่อนไหว</b>							
21. ท่านเรียกร้องต่อรัฐโดยผ่านตัวแทนทางการเมือง							
22. ท่านต่อสู้เพื่อความเข้มแข็งของกลุ่ม/เครือข่าย							
23. ท่านคิดว่าผู้ที่เข้าร่วมการต่อสู้เพื่อปกป้องทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเลมาจากกลุ่มที่มีความเชื่อเหมือนกัน							

ประเด็น	ระดับความคิดเห็น						
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ไม่เคย	ไม่ทราบ
24. ท่านได้แสดงออกถึงการต่อสู้ในการปกป้องทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเล							
25. ท่านพร้อมออกมาต่อสู้เพื่อความถูกต้องหากเห็นความไม่ชอบมาพากลของรัฐและการเอาผลประโยชน์จากนายทุน หรือกลุ่มเรือประมงพาณิชย์							
<b>การสื่อสาร</b>							
26. การติดต่อสื่อสารระหว่างท่านกับผู้นำกลุ่ม ใช้วิธีการพูดคุยต่อหน้า							
27. การติดต่อสื่อสารระหว่างท่านกับผู้นำกลุ่ม ใช้วิธีการประชุมกลุ่ม							
28. การติดต่อสื่อสารระหว่างท่านกับสมาชิก ใช้วิธีการประชุมกลุ่ม							
29. การติดต่อสื่อสารระหว่างท่านกับสมาชิก ใช้วิธีการพูดคุยต่อหน้า							
30. กลุ่ม/เครือข่าย/ผู้นำ/สมาชิก มีประชุม การแสดงความคิดเห็นถึงการแก้ไขปัญหาอยู่เสมอ							
31. การเสนอข้อมูลข่าวสารจากสื่อสารมวลชนถึงการต่อสู้ของกลุ่ม เช่น ทีวี หนังสือพิมพ์ ท้องถิ่น วิทยุท้องถิ่น ส่งผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเลในเขตทะเล (สี) บ้าน							
32. การพูดคุย การประชุมกลุ่มมีส่วนช่วยให้สมาชิกมีความสนใจ และเห็นความสำคัญของทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเล รวมทั้งร่วมเฝ้าระวังมากยิ่งขึ้น							
33. ท่านได้รับความรู้จากการประชุมกลุ่ม							
34. กลุ่ม มีการเสวนา อภิปรายร่วมกับหน่วยงานราชการเพื่อร่วมหาแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรทางทะเล							

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมืออย่างยิ่ง

**ภาคผนวก ค**

แบบบันทึกการสังเกต

## แบบบันทึกการสังเกต

ชื่อ-สกุลผู้ถูกสังเกต.....

สถานที่.....

เวลา.....

ลักษณะกลุ่ม/เครือข่าย.....

.....

.....

ลักษณะการมีส่วนร่วม.....

.....

.....

ลักษณะผู้นำ.....

.....

.....

ลักษณะการเคลื่อนไหว.....

.....

.....

ลักษณะการสื่อสาร.....

.....

.....

ลงชื่อ.....

ผู้บันทึก

## ภาคผนวก ง

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ

## รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ

1. ผศ.ดร.รงค์ บุญสวยขวัญ ผู้เชี่ยวชาญด้านรัฐศาสตร์ การเมืองภาคพลเมือง  
สังกัดสำนักศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
2. ผศ.อบ แก้วชูเสน ผู้เชี่ยวชาญด้านรัฐประศาสนศาสตร์  
สังกัดคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขารัฐประศาสนศาสตร์  
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ศูนย์การศึกษานอกที่ตั้ง ตรัง
3. ผศ.ดร.อภิรักษ์ สงรักษ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง  
สังกัดคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการประมง  
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตตรัง

## ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - ชื่อสกุล	ปิยาณีย์ เพชรศรีช่วง
วัน เดือน ปี เกิด	20 พฤษภาคม 2519
ที่อยู่ปัจจุบัน	99/77 หมู่บ้านเมืองทอง หมู่ที่ 5 ตำบลนาตาล่วง อำเภอเมือง จังหวัดตรัง
ที่ทำงานปัจจุบัน	มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ศูนย์การศึกษานอกที่ตั้ง ตรัง 139 ถนนวิเศษกุล ตำบลทับเที่ยง อำเภอเมือง จังหวัดตรัง
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
ประวัติการศึกษา	ระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2541 ศิลปศาสตรบัณฑิต (นิเทศศาสตร์) สถาบันราชภัฏสวนดุสิต พ.ศ. 2557 รัฐศาสตรบัณฑิต (การบริหารรัฐกิจ) มหาวิทยาลัยรามคำแหง ระดับปริญญาโท พ.ศ. 2548 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง